

x. A

S. o. u

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1937: 21
JORDBRUKSDEPARTEMENTET

BETÄNKANDE
MED
FÖRSLAG
TILL
LAG OM MINIMILÖNER FÖR
LANTARBETARE

Ur KB:s samlingar

Digitaliserad år 2013

National Library
of Sweden

S T O C K H O L M
1 9 3 7

x. A

S. o. u

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1937: 21
JORDBRUKSDEPARTEMENTET

BETÄNKANDE
MED
FÖRSLAG
TILL
LAG OM MINIMILÖNER FÖR
LANTARBETARE

STOCKHOLM
1937

Statens offentliga utredningar 1937

Kronologisk förteckning

1. Socialiseringsproblemet. 2. Hushållsräkningens problem och faktorer. Tiden, viij, 173 s. Fi.
2. Socialiseringsidéer och socialiseringspraxis i Sovjetunionen. 2. Tiden, viij, 140 s. Fi.
3. Betänkande med förslag till revision av förvarings- och interneringslagarna m. m. Marcus. 96 s. Ju.
4. Statslotteriutredningen. Betänkande med förslag rörande svenskt penninglotteri. Hægström. 177 s. H.
5. Betänkande med förslag till lagstiftning angående särskilda husbehovsskogar i Västerbottens och Norrbottens läns lappmarker m. m. Marcus. 98 s. 1 karta. Jo.
6. Yttrande i aborifragan. Marcus. 56 s. S.
7. 1934 års nämnd för städningsutredning. Betänkande med speciella beräkningar och förslag rörande ersättningarna för städningsarbete inom vissa statliga ämbetslokaler i Stockholm m. m. Marcus. 54 s. Fi.
8. Betänkande med förslag angående den statsunderstödda vattenavlednings- och avdickningsverksamheten samt därmed sammanhängande spörsmål. Hægström. 275 s. 3 bil. Jo.
9. Utredning rörande jordbrukets läge i Norrland med vissa förslag till åtgärder till förbättrande av den norrländska jordbrukarbefolkningens ekonomiska ställning. Marcus. 145 s. Jo.
10. Betänkande med förslag angående rätt till fiske i Vänern, Vättern, Mälaren, Hjälmaren och Storsjön i Jämtland. 1. Lagförslag och motiv. Marcus. 530 s. Jo.
11. Betänkande med förslag angående rätt till fiske i Vänern, Vättern, Mälaren, Hjälmaren och Storsjön i Jämtland. 2. Kartilagor. Vänern och Hjälmaren. Marcus. 4 s. 17 kartor. Jo.
12. Arbetslöshetsundersökningen den 31 juli 1936. Beckman. 196 s. 1 karta. S.
13. Lagberedningens förslag till lag om aktiebolags pensions- och andra personalstiftelser m. m. Norstedt. 175 s. Ju.
14. Betänkande med förslag till vissa lagstiftningsåtgärder till motverkande av överdriven skuldsättning inom jordbruket. Marcus. 303 s. Jo.
15. Utredning med förslag till vissa åtgärder för trafik-säkerhetens höjande vid korsningar i samma plan mellan järnväg och väg samt järnvägarnas beredande av bidrag av automobilskattemedel till säkerhetsanordningarna vid dylika korsningar. Hægström. 107 s. K.
16. Hembiträdesutredningens betänkande. 1. Betänkande och förslag i fråga om utbildning av hembiträden. Beckman. 202 s. S.
17. Betänkande angående vissa med frivillig anskaffning av luftvärnsmateriel sammanhängande frågor. Beckman. 48 s. Fö.
18. Promemoria angående grunderna för en reform av lagstiftningen om rätt till litterära och musikaliska verk. Norstedt. 67 s. Ju.
19. Betänkande med förslag till åtgärder mot smittsam kastning hos nötkreatur. Idun. 81 s. Jo.
20. Utredning angående de rättsbildade domsagobiträdenas anställnings- och avlösningsförhållanden. Norstedt. 54 s. Ju.
21. Betänkande med förslag till lag om minimilöner för lantarbetare. Beckman. 214 s. Jo.

Ann. Om särskild tryckort ej anges, är tryckorten Stockholm. Bokstäverna med fetstil utgöra begynnelsebokstäverna till det departement, under vilket utredningen avgivits, t. ex. E. = ecklesiastikdepartementet, Jo. = jordbruksdepartementet. Enligt kungörelsen den 3 febr. 1922 ang. statens offentliga utredningars yttre anordning (nr 96) utgivas utredningarna i omslag med enhetlig färg för varje departement.

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1937: 21
JORDBRUKSDEPARTEMENTET

BETÄNKANDE
MED
FÖRSLAG
TILL
LAG OM MINIMILÖNER FÖR
LANTARBETARE

STOCKHOLM 1937
K. L. BECKMANS BOKTRYCKERI
[1154 37]

STATENS OMBUDSMAN I SÄKERHETSFRÅGOR

BETÄNKANDE

AF

FÖRSÄM

ÅR

LAG OM MINIMILÖNER FÖR

LANTARBETARE

Stockholm 1911

M. T. FÖRLAGSÅRSTYRELSEN

1911

Till

Herr Statsrådet och Chefen för Kungl. Jordbruksdepartementet.

Jämlikt Kungl. Maj:ts bemyndigande den 21 februari 1936 tillkallade chefen för Jordbruksdepartementet samma dag dels undertecknad Persson att, i enlighet med vissa av departementschefen i anförande till statsrådsprotokollet nämnda dag angivna riktlinjer, såsom utredningsman verkställa utredning och avgiva förslag rörande åtgärder till förbättring av lantarbetarnas löneställning, dels ock undertecknade Harald Andersson, Olof Andersson, Brodén, Carell, Lindberg och Sander att såsom sakkunniga personer deltaga med utredningsmannen i överläggningar i ämnet.

Såsom sekreterare vid utredningen förordnades den 13 mars 1936 extra fiskalen i Svea hovrätt Erik Alexanderson.

Den 16 juli 1936 har Kungl. Maj:t till utredningen överlämnat en den 13 december 1935 dagtecknad skrivelse från Stockholms läns och stads hushållningssällskaps förvaltningsutskott rörande lantarbetarnas löneförhållanden och reglering av dessa efter index för att tagas i övervägande vid fullgörande av det utredningen lämnade uppdraget.

Vidare har till utredningsmannen genom skrivelser från Kungl. Jordbruksdepartementet överlämnats dels den 12 september 1936 sammansatta bevillnings- och jordbruksutskottets vid 1936 års riksdag utlåtande nr 1 för kännedom och övervägande såvitt anginge vissa uttalanden i utredningsuppdraget berörande spörsmål, dels ock den 1 december 1936 en den 2 oktober 1936 dagtecknad framställning av riksförbundet landsbygdens folk rörande arbetslönerna vid jordbruket för övervägande såvitt i skrivelsen berörda spörsmål ägde samband med den i nyssnämnda utskotts-

utlåtande behandlade frågan om utredning rörande möjligheten att låta en höjning av prisnivån för jordbruksprodukter komma jordbrukets arbetskraft till godo.

Vid utredningen rörande frågan om reglering av lantarbetarnas löner efter prisindex har agronomen G. R. Ytterborn biträtt såsom sakkunnig.

Till fullgörande av det lämnade uppdraget överlämnas härmed vördsamt ett av utredningsmannen efter samråd med de sakkunniga utarbetat, av motiv och bilagor åtföljt förslag till lag om minimilöner för lantarbetare.

Undertecknade Harald Andersson, Brodén och Carell åberopa i visst avseende särskilda yttranden.

Stockholm den 22 juni 1937.

K. PERSSON.

HARALD ANDERSSON.

OLOF ANDERSSON.

ERIK BRODÉN.

A. H. CARELL.

AUG. LINDBERG.

HENNING SANDER.

/ Erik Alexanderson.

Förslag

till

Lag

om minimilöner för lantarbetare.

Häri genom förordnas som följer:

Om lagens tillämpningsområde.

1 §.

Denna lag äger tillämpning å kroppsarbetare, när de användas till arbete i jordbruk eller med djurskötsel som bedrivs i samband med jordbruk (*lantarbetare*).

Från lagens tillämpning undantagas:

- a) lantarbetare under 21 år samt lantarbetare som fyllt 60 år;
- b) arbetsgivarens make eller maka, de som äro i rätt upp- eller nedstigande släktskap med arbetsgivaren, hans adoptivföräldrar och adoptivbarn samt under förutsättning av samboende eller gemensamt hushåll med arbetsgivaren hans syskon, svågrar, svägerskor, svärföräldrar, mågar, svärdöttrar och fosterbarn;
- c) den som är anställd för utförande av husligt arbete och som jämväl huvudsakligen användes i dylikt arbete;
- d) den vars arbete uteslutande eller huvudsakligen avser utbildning.

Lagen äger icke tillämpning å:

- 1) arbete som bedrivs av staten;
- 2) arbete till motverkande av arbetslöshet om till arbetet utgår statsbidrag för vars åtnjutande gälla särskilda föreskrifter beträffande lönerna;
- 3) arbete som torpare eller annan arrendator i arrendeavtal förbundit sig att utföra;
- 4) arbete med skötsel och upptagning av rotfrukter som utföres mot ackordsersättning.

2 §.

Konungen må efter framställning från lönenämnden förordna, att lagen helt eller delvis icke skall äga tillämpning å jordbruk belägna inom Väster-norrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län eller sådana delar av Värmlands, Kopparbergs och Gävleborgs län, där jordbruk förekommer allenast i ringa utsträckning.

Om minimilön.

3 §.

Minimilön fastställs av en för hela riket gemensam lönenämnd. Angående nämndens organisation och verksamhet stadgas i 14—27 §§.

4 §.

Lönenämnden skall fastställa minimilöner för lantarbetare vilkas lön beräknas för viss tid (*minimitidlön*) och må, där så finnes erforderligt och lämpligt, jämväl fastställa minimilöner för ackordsarbete (*minimiackordslön*). Minimitidlönen skall avse fullt arbetsför, duglig och yrkesvan arbetare.

5 §.

Vid fastställande av minimitidlön för visst område skall lönenämnden bestämma minimilöner för de lägst avlönade lantarbetarna inom området, beräknade med hänsyn till de olika löneformer som mera allmänt förekomma. De sålunda bestämda minimilönerna skola utgöra de lägsta lönenormer som må tillämpas inom området.

Nämnden må därjämte, om så av särskilda skäl finnes erforderligt, fastställa högre minimilöner för vissa grupper av lantarbetare.

Vid lönernas fastställande skall nämnden närmare angiva för vilka slag av lantarbetare de olika lönerna skola gälla.

6 §.

Minimitidlöner för lantarbetare skola fastställas med tillämpning av nedan stadgade grunder.

Gäller inom visst område kollektivavtal av beskaffenhet att jämlikt 7 § kunna läggas till grund för minimilöner, skola minimilönerna för området i den mån de utgå i penningar fastställas till samma belopp som motsvarande löner i avtalet. Finnes för viss arbetargrupp, för vilken minimilön skall bestämmas, lön ej upptagen i avtalet skall minimilönen fastställas med ledning av de för övriga arbetargrupper i avtalet upptagna lönerna.

Finnes ej dylikt avtal skola för minimilönernas belopp i stället vara avgörande:

1) om inom området minimilöner tidigare fastställts, senast gällande dylika löner, jämkade med hänsyn till de ändrade förhållanden, som må hava inträtt efter deras fastställande;

2) om minimilöner ej tidigare fastställts men avtal av beskaffenhet att jämlikt 7 § kunna läggas till grund för minimilöner inom området funnits men upphört, lönerna i sistnämnda avtal, jämkade med hänsyn till de ändrade förhållanden, som må hava inträtt efter avtalets upprättande; och

3) eljest de minimilöner, som blivit fastställda för angränsande områden,

jämka med hänsyn till den olikhet i den allmänna lönenivån, som må finnas mellan områdena.

I minimitidlön ingående naturaförmåner skola såvitt de utgöras av spannmål och mjölk bestämmas efter enahanda grunder som penninglönen. I övrigt skall nämnden endast ange förmånernas art samt om och i den mån det provas nödvändigt deras ungefärliga myckenhet.

7 §.

Till grund för minimilöner må endast läggas kollektivavtal, slutet mellan föreningar av lantarbetgivare och lantarbetare. Finner lönenämnden, att visst avtal innehåller löner, som väsentligen överstiga den allmänna kollektivavtalslönenivån för lantarbetare och som ej kunna anses motiverade av olikhet i den allmänna lönenivån, eller att avtalet på grund av andra särskilda omständigheter ej lämpligen kan läggas till grund för minimilöner, skall avtalet icke vara avgörande för lönernas belopp.

8 §.

Det åligger lönenämnden att vid minimilönernas fastställande bestämma, i vad mån däri ingående naturaförmåner må utbytas mot andra dylika förmåner eller mot kontant ersättning, så ock de grunder efter vilka utbytet må ske.

9 §.

Vid fastställande av minimiackordslöner har lönenämnden att, där ej särskilda omständigheter till annat föranleda, taga hänsyn till de minimitidlöner som blivit fastställda för det område varom fråga är. Hava ackordslöner ej av nämnden fastställt, må ackordsersättning icke avtalas lägre än att en fullt arbetsför, duglig och yrkesvan arbetare kan beräknas förtjäna minst den av nämnden för arbetare, varom fråga är, bestämda minimitidlönen.

10 §.

Lönenämnden må när särskilda skäl därtill äro efter ansökan av arbetsgivare, arbetare, förening av arbetsgivare eller arbetare eller av tjänsteman, som utövar tillsyn å lagens efterlevnad, beträffande viss arbetare eller viss grupp av arbetare fastställa särskild lägre minimilön eller eljest bevilja undantag eller eftergift från lagens tillämpning.

Avser ansökan som i första stycket sägs fastställelse för viss arbetare av särskild lägre minimilön må denna i avbidan på lönenämndens beslut utgå från den dag arbetaren börjat sin anställning, om ansökan ingives till nämnden senast inom fjorton dagar från nämnda dag.

11 §.

Arbetare, som på grund av kroppsligt eller andligt lyte, ålderdomssvaghet eller annan dylik orsak icke kan anses fullgod och för vilken särskild minimi-

lön ej blivit bestämd jämlikt 10 §, må betalas med lägre tidlön än den enligt 6 § fastställda, dock ej mindre än tre fjärdedelar av nämnda lön, därest arbetsgivaren före arbetets början till lönenämnden gjort anmälan härom. Vid anmälan skall orsaken till arbetarens nedsatta arbetsförmåga samt den överenskomna lönen närmare angivas.

Vad sålunda stadgats äger ej tillämpning, då tjänsteman som övar tillsyn å lagens efterlevnad efter verkställd undersökning förklarar, att arbetaren är fullgod; arbetsgivaren dock obetaget att hos lönenämnden eller vid domstol, där mot honom talan föres om ansvar eller ersättning enligt denna lag, påkalla prövning av dylik förklarings befogenhet. För tid innan förklaringen tillställts arbetsgivaren på sätt i 29 § sägs vare arbetsgivaren icke skyldig att betala högre lön än i anmälan uppgivits.

12 §.

Minimilöner må fastställas för viss tid eller tills vidare. Bestämmas minimilöner med utgångspunkt från gällande kollektivavtal må de dock ej fastställas för längre tid än avtalets giltighetstid. Lönenämnden må upphäva eller ändra minimilöner ändå att tid, för vilken de fastställts, ej utgått.

13 §.

Har kollektivavtal som lagts till grund för minimilöner upphört, må minimilöner ej fastställas för området förrän nytt avtal träffats eller anledning icke längre finnes till antagande, att sådant avtal kommer till stånd. Lag samma vare, då minimilöner för visst område ännu icke fastställts samt kollektivavtal av beskaffenhet att kunna läggas till grund för minimilöner funnits inom området men upphört att gälla.

Lönenämnden må, i den mån så finnes erforderligt för att förhandlingar om nytt kollektivavtal må kunna föras utan påverkan av gällande minimilöner, beträffande hela riket eller viss del därav förordna, att minimilöner icke skola gälla.

Om lönenämnden.

14 §.

Lönenämnden har sitt säte i Stockholm. Nämnden må där det provas nödigt sammanträda utom Stockholm.

Nämnden består av de ledamöter och suppleanter Konungen med iakttagande av i 15—17 §§ stadgade grunder utser för lagens giltighetstid. Avgår ledamot eller suppleant utses annan för återstoden av nämnda tid. Antalet ledamöter må icke överstiga tjugufem.

15 §.

Av lönenämndens ledamöter skola fem utses bland personer, som icke kunna anses företräda arbetsgivar- eller arbetarintressen. Två av dessa leda-

möter, vilka av Konungen förordnas den ene till ordförande och den andre till vice ordförande i nämnden, böra hava avlagt för utövande av domar- ämbete föreskrivna kunskapsprov. De tre övriga ledamöterna böra äga särskild insikt i jordbruksförhållanden samt i frågor som röra förhållandena i allmänhet på arbetsmarknaden. För envar av ledamöterna skall finnas en suppleant, utsedd med tillämpning av ovan stadgade grunder.

16 §.

Övriga ledamöter i nämnden jämte suppleanter för dem skola utses bland personer, som äro erfarna och kunniga i jordbruksförhållanden. Bland ledamöterna och suppleanterna skola finnas arbetsgivare och arbetare eller representanter för dem till lika antal.

17 §.

Ledamot i lönenämnden och suppleant för ledamot skall vara svensk medborgare och hava uppnått tjugufem års ålder. Ej må befattningen innehavas av den som är omyndig eller försatt i konkurstillstånd. Ledamot som avses i 15 § och suppleant för sådan ledamot må ej den vara som driver rörelse som omfattas av denna lag, ej heller den som har ekonomiskt intresse i de avgöranden nämnden skall träffa.

Föreligger i visst ärende särskild omständighet som är ägnad att sätta ledamots opartiskhet i fråga, ankommer det på nämnden att avgöra huruvida ledamoten skall avstå från att delta i ärendets behandling.

18 §.

Lönenämnden sammanträder på kallelse av ordföranden så ofta det erfordras.

Skulle ledamot utebliva från lönenämndens sammanträde eller på grund av omständighet som i 17 § sägs vara hindrad att tjänstgöra och kan ej suppleant tillkallas, äger ordföranden i hans ställe kalla annan person, som uppfyller de för ledamoten i 15—17 §§ stadgade behörighetsvillkoren.

Ordföranden må, ändå att hinder för ledamot ej föreligger, till nämndens sammanträde inkalla suppleant med rätt för denne att delta i överläggningarna samt att få från nämndens beslut avvikande mening antecknad till protokollet.

Aro både ordföranden och vice ordföranden hindrade att tjänstgöra ankomma ordförandens bestyr enligt denna lag på suppleanten för ordföranden eller om han är hindrad på suppleanten för vice ordföranden.

19 §.

Innan lönenämnden fastställer minimilöner, skall nämnden söka skaffa sig noggrann kännedom om de omständigheter, som böra beaktas vid faststäl-

lande av minimilöner för olika delar av landet, och bör nämnden härvid på lämpligt sätt söka samråd med arbetsgivare och arbetare inom de olika områdena.

20 §.

Lönenämnden må uppdraga verkställandet av utredning som i 19 § avses så ock utredning i annat ärende åt av lönenämnden utsedd lokal nämnd, bestående av en ordförande som icke kan anses företräda arbetsgivar- eller arbetarintressen samt lika antal representanter för arbetsgivare och arbetare. At dylik lokal nämnd må lönenämnden jämväl överlåta avgörandet av frågor som i 9 och 10 §§ sägs om desamma icke hava större räckvidd. Det åligger lokal nämnd att fortast möjligt slutföra till nämnden lämnat uppdrag.

Vad i denna lag stadgas om lönenämnden och dess ledamöter skall äga motsvarande tillämpning å lokal nämnd och dess ledamöter, dock ankommer föreläggandet av vite enligt 22 § på lönenämnden.

21 §.

Om lönenämnden finner erforderligt, äger nämnden inhämta upplysningar från myndigheter samt arbetsgivare, arbetsgivares ställföreträdare å arbetsstället, arbetare och andra i rörelsen anställda personer, så ock införskaffa i rörelsen förda lönelistor och andra handlingar som kunna tjäna till upplysning rörande utgående löner. Nämnden må ock inkalla arbetsgivare, arbetsgivares ställföreträdare å arbetsstället, arbetare och andra i rörelsen anställda personer till inställelse för nämnden.

22 §.

Till fullgörande av skyldighet som i 21 § sägs äger lönenämnden förelägga arbetsgivare, arbetsgivares ställföreträdare å arbetsstället, arbetare och andra i rörelsen anställda personer vite.

Inkallas någon på sätt i 21 § är stadgat till inställelse för nämnden skall beträffande ersättning av allmänna medel för inställelsen i tillämpliga delar gälla vad i avseende å brottmål är stadgat. Ersättningen skall stanna å statsverket.

23 §.

Lönenämnden må icke fatta beslut utan att minst två tredjedelar av de i 15 och 16 §§ omförmälda ledamöterna eller ersättare för dem deltaga i avgörandet. Ärenden, som icke avse frågor varom i 5—8 §§ samt 13 § sista stycket förmäles och ej heller eljest äro av större räckvidd, må dock enligt lönenämndens bestämmande kunna å dess vägnar avgöras av ordföranden samt de ledamöter nämnden därtill utser. Härvid skall iakttagas att av ledamöter som omförmälas i 16 § lika många skola utses för arbetsgivar- som för arbetarsidan.

Vid besluts fattande skola av ledamöter som avses i 16 § lika många deltaga från arbetsgiversidan som från arbetarsidan. Yppas olika meningar gäller

den mening varom de flesta röstande sig förena eller om rösterna äro lika fördelade den mening ordföranden biträder.

Lokal nämnd som i 20 § sägs äger meddela beslut endast om den är enhällig. I annat fall åligger det nämnden att ofördröjligen till lönenämnden överlämna ärendet jämte verkställd utredning och protokoll, utvisande vad i ärendet förekommit vid dess behandling inom nämnden och där yppade olika meningar.

24 §.

Lönenämnden äger meddela beslut i avbidan på ärendes slutliga prövning.

I nämndens beslut skall angivas från vilken dag beslutet skall gälla. Beslut om fastställande av minimilön må ej förklaras tillämpligt tidigare än att beslutet dessförinnan kan komma till vederbörandes kännedom.

25 §.

Beslut om fastställande eller upphävande av allmänna minimilöner samt andra av nämnden meddelade beslut och anvisningar, som nämnden finner böra bringas till allmän kännedom, skola på sätt nämnden finner lämpligt kungöras. Övriga beslut skola tillställas de av beslutet berörda personerna eller, där å någon sida finnas flera parter med gemensamma intressen, någon av dem.

Underlåtenhet att vidtaga åtgärd som ovan sagts skall ej inverka på beslutets giltighet.

26 §.

Det åligger lönenämnden att, på begäran av domstol, tjänsteman som övar tillsyn å lagens efterlevnad, allmän åklagare eller den vars rätt av frågan beröres, avgiva utlåtande rörande tillämpningen av denna lag och av nämndens med stöd av lagen meddelade beslut.

27 §.

Lönenämndens beslut och utlåtanden meddelas avgiftsfritt.

Mot nämndens beslut må talan ej föras.

Om tillsyn å lagens efterlevnad.

28 §.

Tillsyn å efterlevnaden av denna lag utövas, i enlighet med de närmare föreskrifter Konungen meddelar, av lönenämnden och dess tjänstemän.

Den som utövar tillsyn å lagens efterlevnad äger, efter tillsägelse till arbetsgivaren eller hans ställföreträdare å arbetsstället, taga del av sådana i rörelsen förda lönelistor och andra handlingar som kunna tjäna till upplysning beträffande utgående löner.

29 §.

Finnes vid inspektion eller eljest lön hava utgått med lägre belopp än som enligt denna lag må tillämpas, skall den som utövar tillsynen söka åvägbringa rättelse genom hänvändelse till arbetsgivaren. Hänvändelsen skall ske skriftligen och på sätt om stämning är stadgat där det är tillämpligt, dock skall om arbetsgivaren vid inspektionstillfället skriftligen erhållit del av hänvändelsen intyg härom från den som utövar tillsynen gälla som fullt bevis.

Sker anmälan att lön utgått med lägre belopp än i första stycket sägs må anmälarens namn icke utan hans medgivande yppas såvida icke anmälan uppenbarligen är obefogad.

30 §.

Den som är eller varit ledamot i eller tjänsteman hos lönenämnd må ej, där det icke kan anses påkallat i tjänstens intresse, yppa de drifts- eller löneförhållanden varom han genom sin verksamhet enligt lagen erhållit kännedom.

Ansvars- och ersättningsbestämmelser.

31 §.

Arbetsgivare, som betalar lägre lön än som enligt denna lag må tillämpas och icke vidtager rättelse senast inom fjorton dagar efter hänvändelse, som i 29 § första stycket sägs, straffes med dagsböter. Till samma straff skall ock dömas, om arbetsgivare, arbetsgivares ställföreträdare å arbetsstället, arbetare och andra i rörelsen anställda personer, där ej förseelsen enligt allmän lag är belagd med strängare straff, mot bättre vetande lämna oriktiga uppgifter eller förete felaktiga handlingar i fall som avses i 10 och 11 §§ samt 28 § andra stycket, så ock om någon mot bättre vetande gör anmälan, som i 29 § andra stycket sägs. Förseelse, varom i detta stycke förmäles, må ej åtalas av annan än tjänsteman, som utövar tillsyn å lagens efterlevnad, eller av allmän åklagare efter angivelse av sådan tjänsteman.

Handlar någon i strid mot föreskrifterna i 30 § straffes, där han ej för sin förseelse är underkastad ansvar för tjänstefel, med dagsböter eller där omständigheterna äro synnerligen försvårande med fängelse. Å förseelse som nu sagts må allmän åklagare tala endast efter angivelse av målsäganden.

Den som under tid då han är ställd under åtal för förseelse varom i denna paragraf förmäles fortsätter samma förseelse skall, när han varder därtill lagligen förvunnen, för varje gång stämning därför utfärdats och delgivits fällas till det ansvar, som är bestämt för sådan förseelse.

32 §.

Har lönenämnden vid vite förelagt arbetsgivare, arbetsgivares ställföreträdare å arbetsstället, arbetare eller andra i rörelsen anställda personer att fullgöra skyldighet som i 21 § sägs men denne underlåtit att ställa sig föreläggandet till efterrättelse, tillkommer det allmän domstol att på talan eller angivelse av lönenämnden eller dess tjänstemän utdöma vitet.

33 §.

Böter och viten som ådömas enligt denna lag tillfalla kronan.

34 §.

Arbetsgivare, som utbetalar lägre lön än fastställd minimilön eller lägre ackordsersättning än i 9 § stadgas, är med de undantag som må föranledas av bestämmelserna i 10 och 11 §§ pliktig att på talan av enskild målsägande, den som utövar tillsyn å lagens efterlevnad eller allmän åklagare om den som utövar tillsynen givit åklagaren i uppdrag att föra sådan talan ersätta arbetaren vad denne uppburit för litet.

35 §.

Lön som skall beräknas enligt denna lag skall vara förfallen till betalning senast den 1 november, som infaller närmast efter det arbetet slutförts.

Talan om utfående av lön enligt denna lag skall anhängiggöras inom ett år från den dag, då lönen enligt vad i första stycket stadgas senast förfaller till betalning.

Särskilda föreskrifter.

36 §.

Åtal mot ledamot i lönenämnden för fel eller försummelse i tjänsten upptages av Svea hovrätt.

37 §.

Arbetsgivare samt förening av arbetsgivare eller arbetare, som slutit kollektivavtal avseende lantarbetare, åligger att så fort som möjligt insända avtalet i två exemplar till lönenämnden.

38 §.

Erfordras närmare föreskrifter rörande tillämpningen av denna lag meddelas sådana av Konungen.

Denna lag träder i kraft såvitt den avser lönenämndens verksamhet den 1 juni 1938 och i övrigt den 1 november 1938 samt gäller till och med den 31 oktober 1941; dock skall lagen äga tillämpning även efter sistnämnda dag såvitt angår påföljd av förfarande vilket under tiden för lagens giltighet ägt rum i strid mot densamma.

MOTIV.

VITOM

Inledning.

I. Direktiven för utredningen.

Den 21 februari 1936 bemyndigade Kungl. Maj:t chefen för jordbruksdepartementet att tillkalla dels en utredningsman för att i enlighet med vissa vid ärendets föredragning angivna riktlinjer verkställa utredning och avgiva förslag rörande åtgärder till förbättring av lantarbetarnas löneställning, dels och sex sakkunniga att med utredningsmannen deltaga i överläggningar i ämnet. Vid ärendets föredragning anförde chefen för jordbruksdepartementet:

De svenska statsmakterna hava avsett och i stor utsträckning också lyckats genomföra ett sådant skydd emot den ekonomiska krisens verkningar, att jordbrukets utöfvare kunnat tillförsäkras en något så när dräglig levnadsstandard. De statliga stödåtgärderna hava givetvis icke åsyftat att gynna vissa delar av jordbrukarbefolkningen framför andra. Vid det praktiska genomförandet av åtgärderna har det dock icke varit möjligt att undgå en viss ojämnhet härutinnan. Vad särskilt jordbrukets lönearbetare beträffar, hava visserligen arbetare, som sysselsätts med skötsel och upptagning av sockerbeter i gemen tillerkänts en minimilön av ungefär samma storlek, som de i gällande kollektivavtal på detta område stadgade lönerna. Vidare har, i viss mån som en konsekvens av jordbrukspolitik, reallönen för de organiserade lantarbetarna undgått sänkning under krisen. Det stora flertalet lantarbetare äro emellertid icke organiserade, och för dem hava lönerna i många fall varit så låga, att de icke tillätit en människovärdig tillvaro. Jag behöver i detta hänseende endast erinra om de lantarbetarlöner, som framkommit vid av statens arbetslöshetskommission företagna undersökningar av grovarbetarlöner å olika orter. Nämda lantarbetarlöner uppgå i många fall icke till ens två tredjedelar av de i kollektivavtal fastställda.

Ett ingripande från statens sida i syfte att framskapa drägligare löneförhållanden för de sämst ställda av jordbrukets arbetare lärer emellertid icke kunna ske annorledes än genom civillagstiftning med tvingande bestämmelser om sådan inskränkning av avtalsfriheten, att vissa minimilöner garanteras, vartill torde komma upprättandet av erforderlig administrativ apparat för lagens tillämpning. Givet är, att så vidlyftiga och ömtåliga ingripanden icke kunna sättas i fråga för en så kort tidsperiod som en snart övergående kris. Men då nu mycket tyder på att statsmakternas hittills lämnade stöd för den jordbrukande befolkningen kommer att utsträckas över en längre tidrymd, synes rättvisa och billighet kräva, att även de sämst ställda lantarbetarna erhålla ett visst statligt stöd för en bättre löneställning.

Antydda lagstiftning torde kunna anordnas på olika sätt. Exempelvis kan en utväg vara att framgå enligt principerna för den engelska lagstiftningen på området, Agricultural Wages (Regulation) Act, 1924. Denna lagstiftning innebär, att länskommittéer, bestående av representanter för arbetare, arbetsgivare och det allmänna, kunna uppställa minimilönesatser för lantarbetare. Dessa löner skola vara tillräckliga för att så långt som möjligt upprätthålla arbetarens arbetsförmåga och sätta honom i stånd att underhålla sig själv och sin familj i överensstämmelse med en i förhållande till arbetarens verksamhet skälig levnadsstandard. Lönesatserna skola gälla för personer med normal arbetsförmåga. Mindre

arbetsföra kunna på begäran erhålla särskild lön fastställd för sig. Arbetare kan också få fastställd ackordslön för visst arbete o. s. v. De av länskommittéerna uppställda lönesatserna underställas en för landet gemensam överstyrelse för fastställelse. Fastställd lön kan av domstol tilldömas arbetaren såsom civil fordran. Underlåtenhet av arbetsgivarna att utbetala fastställd minimilön kan också för honom medföra påföljd i form av böter.

Ehuru av tillgängliga upplysningar att döma utfallet av denna engelska lagstiftning synes gynnsamt, är därmed icke sagt, att den icke vid en tillämpning här i landet skulle visa sig behäftad med vissa nackdelar, som måhända genom lämplig anpassning efter våra förhållanden skulle kunna undvikas. Sålunda förefaller det, som om svårigheter skulle kunna uppstå i fråga om bestämmande av minimilönernas storlek. Å ena sidan måste hänsyn tagas till jordbrukets bärkraft, vilken är svår att fastställa. Å andra sidan kunna givetvis delade meningar råda om vad som är att betrakta såsom en skälig levnadsstandard. Understundom har den tanken framkommit, att lantarbetarlönerna skulle fastställas i förhållande till ett efter priserna på jordbruksprodukter beräknat index, varvid som minimilön skulle fastslås den lön, som stode i relation till nämnda priser under en viss basperiod i förfluten tid. En reglering av minimilön efter dessa grunder torde likväl icke anses tillfredsställande. Ganska kort tid efter den fastslagna basperioden kunna produktion, konsumtion, priser, arbetsmarknadsförhållanden och löner hava förändrat sig så pass mycket, att minimilönen icke motsvarar läget. Minimilönen måste därför så fastställas, att ändringar efter inträdande förskjutningar i under basperioden rådande förhållanden äro möjliga. Dessutom torde fastställande av lantarbetarlöner efter enbart priserna på jordbruksprodukter icke verka rättvist. Hänsynstagande till förbilligade produktionskostnader måste även ske. Svårigheterna att på denna väg finna en tillräckligt enkel metod för lörens fastställande ökas härigenom. Härtill kommer, att lantarbetarlönerna böra ställas i beroende av icke endast jordbrukets ekonomiska läge utan även de allmänna förhållandena på arbetsmarknaden.

Vid genomförande här i landet av en lagstiftning om minimilöner för lantarbetare bör därför övervägas, om ej vid varje tillfälle till utgångspunkt för minimilönens fastställelse borde tagas på området gällande kollektivavtalslöner. Då dessa överenskommit har ju nämligen indirekt erkänts från arbetsgivarens sida, att jordbruket förmår bära dylika löner, och från arbetarnas, att den genom lönen uppkomna levnadsstandard kan tolereras. På så sätt skulle ett godtyckligt och subjektivt ingripande i lönesättningen från det allmännas sida i möjligaste mån undvikas. Härvidlag bortses ingalunda från den omständigheten, att kollektivavtal å många orter saknas. Det synes dock, som om tillräcklig ledning av nu existerande eller sedermera träffade dylika avtal ändock komme att föreligga.

Mot ett angivande av gällande kollektivavtalslöner såsom utgångspunkt för fastställande av minimilöner kan visserligen invändas, att därmed icke en direkt relation mellan de statliga stödåtgärderna för jordbruket och minimilönerna skulle komma till uttryck. Det kan emellertid tänkas, att ett genomförande av dylika stödåtgärder förbindes med förhandlingar mellan vederbörande organisationer om en anpassning av kollektivavtalens löner efter de ifrågasatta stödåtgärderna, varigenom även minimilönerna utanför kollektivavtalens område skulle påverkas.

Här antydda lagstiftning bör icke utesluta en viss avtalsfrihet för parterna. Det bör sålunda vara medgivet att både i individuella och i kollektiva avtal föreskriva löner, som överstiga minimilönesatserna. Det bör även övervägas, om ej frihet bör medgivas parterna att i kollektivavtal föreskriva lägre löner än minimilönesatserna. Härigenom skulle större smidighet i lönesättningen vinnas. Samtidigt skulle intresset för kollektivavtalsformen upprätthållas och kanske stärkas,

något som ur det allmännas synpunkt måste anses önskvärt, då därigenom lagstiftningens räckvidd och därmed även statens ingripande på detta ömtåliga område komme att i motsvarande mån begränsas.

Med hänsyn till betydelsen av att den ifrågasatta lagstiftningen nära anknyter till bestående förhållanden på arbetsmarknaden, torde än vidare böra övervägas en sådan anordning, att inom trakter, där kollektivavtal om lantarbetarlöner föreligger, avtalet kunde av vederbörande myndighet förklaras tillämpligt för allt lantarbete eller visst slag av dylikt arbete inom dess giltighetsområde. Lagstiftning av nu antytt innehåll har intill senare år varit gällande i Tyskland. Om dylik lagstiftning genomfördes här, finge inom trakter, där kollektivavtal om lantarbetarlöner icke funnes, vederbörande myndighet mera självständigt fastställa minimilönerna, varvid givetvis inom angränsande områden gällande kollektivavtalslöner skulle kunna tjäna till ledning.

Av vad nu anförts torde framgå, såväl att starka skäl kunna förebringas för det allmännas medverkan till åstadkommande av ett förbättrat löneläge för de lägst avlönade arbetarna vid jordbruket som att framkomliga vägar för denna tankes realiserande lära förefinnas. En utredning avseende närmare belysning av denna fråga samt förslags utarbetande torde därför böra igångsättas. Lagstiftningen bör i första rummet gälla i jordbruk anställda arbetare. Men då det mången gång inträffar, att dylika arbetare användas till såväl skogsarbete som arbete vid jordbrukets binäringar, torde vid utredningen böra närmare övervägas, vilka hithörande arbetargrupper lagstiftningen bör omfatta.

Vid 1936 års riksdag anfördes i två likalydande motioner, i första kammaren nr 35 av herr *Petrus Nilsson* m. fl., och i andra kammaren nr 106 av herr *Pehrsson i Bramstorp* m. fl., bland annat följande.

Såsom ett resultat av det stöd, som under de senaste åren från statsmakternas sida lämnats åt jordbruksnäringen, hade framgått en prisnivå för jordbrukets produkter, som med 20 à 25 procent understeg medelprisnivån för åren 1925—1929. Med hänvisning till faran för överproduktion hade förslag till ytterligare prishöjningar avvisats, ehuru sakligt sett icke ens ur konsumentsynpunkt några berättigade invändningar kunde göras häremot. Risken för överproduktion torde emellertid icke behöva tillmätas nämnvärd betydelse, om de högre priserna tillförde arbetarna högre lön och komme småbrukarna till godo i form av högre ersättning för deras arbete. Ett dylikt resultat skulle kunna uppnås genom sådana bestämmelser för prisregleringen, att lönen för jordbruksarbetarna höjdes viss procent i förhållande till stegringen av produktpriserna, varvid småbrukarna och deras familjer komme i åtnjutande av en i motsvarande grad höjd ersättning för sitt arbete. Prishöjningarna skulle under sådana förhållanden knappast giva anledning till någon produktionsökning vid de större jordbruken, som sysselsatte uteslutande lejd arbetskraft, och stora delar av jordbruksbefolkningen skulle få sin köpkraft stärkt, vilket i sin tur skulle öka konsumtionen av vissa jordbruksprodukter och industrialster. På grund av vad sålunda anförts hemställde motionärerna, att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t begära en utredning rörande möjligheten att låta en höjning av prisnivån för jordbruksprodukter komma jordbrukets arbetskraft till godo.

Sammansatta bevillnings- och jordbruksutskottet, till vilket motionerna remitterats, uttalade i sitt utlåtande (nr 1), att den i motionerna avhandlade frågan vore av stor betydelse och krävde ett allsidigt bedömande, samt att utskottet utginge från att vad i motionerna anförts toges under övervägande vid den jämlikt Kungl. Maj:ts bemyndigande den 21 februari 1936 igångsatta utredningen.

Nämnda utskottsutlåtande har av Kungl. jordbruksdepartementet genom skrivelse den 12 september 1936 överlämnats till utredningsmannen för kännedom och övervägande i ovannämnda delar.

I skrivelse till Kungl. Maj:t den 2 oktober 1936 har *riksförbundets landsbygdens folk* — under framhållande av att den under senare år på grund av jordbrukets ringa lönsamhet pågående avfolkningen av landsbygden hotade att helt blottställa jordbruket på arbetskraft samt att denna avfolkning kunde förhindras allenast genom en sådan förhöjning av jordbruksprodukternas prisnivå, att jordbruket bleve i stånd att giva sina yrkesutövare en sådan lön för deras arbete, att jämvikten ur lönsamhetssynpunkt mellan jordbruket och övriga yrken bleve återställd — anhållit att Kungl. Maj:t måtte föranstalta om en utredning om vilka arbetslöner våra olika huvudtyper av jordbruk under vissa givna förutsättningar beträffande ränte- och skatteläge m. m. kunde betala vid nuvarande produktpriser samt vilken förhöjning av produktprisnivån som vore nödvändig för ernående av jämbördighet i lönehänseende med andra likvärdiga yrken. Nämnda skrivelse har Kungl. jordbruksdepartementet den 1 december 1936 överlämnat till utredningsmannen för övervägande, såvitt i skrivelsen berörda spörsmål ägde samband med den i ovannämnda utskottsutlåtande behandlade frågan om utredning rörande möjligheten att låta en höjning av prisnivån för jordbrukets produkter komma jordbrukets arbetskraft till godo.

I skrivelse den 13 december 1935 har *Stockholms läns och stads hushållningssällskaps förvaltningsutskott* — med överlämnande av en hos sällskapet av herr *Wallén* m. fl. väckt motion, i vilken begärts en opartisk och allsidig utredning, varigenom arbetsgivarens och arbetarens ekonomiska möjligheter inom jordbruket skulle belysas och förslag framläggas till rättvist avvägda grunder för arbetslönens utgående exempelvis efter index eller markegångstaxa och anpassade efter olika grenar av jordbruket samt olika delar av landet — anhållit att Kungl. Maj:t måtte verkställa utredning i motionens syfte och därefter framlägga de förslag i ärendet vartill utredningen kunde giva anledning. Jämlikt beslut den 16 juli 1936 har Kungl. Maj:t överlämnat nämnda skrivelse till utredningsmannen för att tagas i övervägande vid fullgörande av det honom lämnade uppdraget.

II. Lagstiftning om minimilöner i allmänhet i främmande länder.

Lagstadgade minimilöner, d. v. s. minimilöner fastställda i lagstiftningssväg eller genom särskilt inrättade statliga institutioner och tvångsvis genomförda, hava i en eller annan form förekommit i ett mycket stort antal främmande länder. Sverige hör i själva verket till det fåtal länder, där dylik lagstiftning icke förekommit i någon form.

En dylik lagstiftning kan emellertid bygga på olika system, vilka såväl till sina verkningsätt som sina ändamål högst väsentligt skilja sig från var-

andra. Den enklaste formen av minimilönelagstiftning är den, då lönesatserna fastställas direkt i lagen. Ett annat system består däri, att fastställandet av lönerna uppdrages åt särskilda lönenämnder, vanligen bestående av lika antal representanter för arbetare och arbetsgivare samt en eller flera opartiska ledamöter. Detta system torde vara det oftast förekommande och det som vanligen plägar förbindas med begreppet minimilönelagstiftning. Vidare må framhållas, att institutet obligatorisk skiljedom i intressetvister jämväl innefattar ett fastställande av minimilöner. Principen har emellertid här fått sin speciella utformning med tanke på intresset av arbetsfredens bevarande och är som metod för fastställande av minimilöner i huvudsak användbar endast i fall då arbetsgivare och arbetare äro organiserade. Slutligen förekommer även lagstiftning, som innebär att på vanligt sätt frivilligt slutna kollektivavtal under vissa villkor kunna förklaras bindande för alla företagare och arbetare inom den näringsgren, varom fråga är, och således även för andra än dem som frivilligt godkänt avtalet. Även detta system innebär ett tvångsvis fastställande av minimilöner.

På grund av de olika ändamål, som kunna ha varit utslagsgivande för införande av en minimilönelagstiftning i ett visst land, kan tillämplighetsområdet för densamma vara mer eller mindre vidsträckt. Man finner här alla olika stadier ända från det fall, då lagstiftningen är tillämplig eller kanske endast *kan förklaras* tillämplig på någon enstaka grupp av arbetare, och fram till lagstiftningar av sådan typ att minimilöner principiellt skola fastställas för alla arbetare.

Principen om lagstadgade minimilöner prövades i praktiken tidigast i Nya Zeeland och de australiska delstaterna på 1890-talet. Den synpunkt, som man vid denna tid lade på problemet var framför allt den att man ville bekämpa och utrota det s. k. utsvettningssystemet. Med detta uttryck avsågs att arbetarna inom vissa industrier sysselsattes till svältlöner, vilka icke tilläto arbetarna att uppehålla en skälig levnadsstandard. Man gjorde då gällande, att även om dessa industrier icke skulle befinnas vara i stånd att bära de minimilöner som genom lagstiftningen komme att fastställas, så vore det bättre att dylika industrier upphörde än att de tillätes fortsätta sin verksamhet. Härvid utgick man emellertid ifrån att de berörda industrierna i en del fall genom förbättrad organisation och rationaliserade arbetsmetoder skulle lyckas att kompensera löneökningen och sålunda ändock hålla sina produktionskostnader på samma nivå som tidigare. Slutligen förmenade man, att företagarens vinst i en del fall kunde beskäras och att produktprisen i vissa fall utan olägenhet kunde ökas.

Den första lagstiftningen på ifrågavarande område var en i *Nya Zeeland* år 1894 antagen lag, vilken grundade sig på principen om medlingsförfarande jämte obligatorisk skiljedom. Lagstiftningen fullföljde två särskilda syftemål, dels att bekämpa utsvettningssystemet och dels att bilägga strider på arbetsmarknaden. Sedan lagen varit i kraft några år hade den medfört en avsevärd höjning av lönenivån i de lägst avlönade yrkena och därefter är det

det andra huvudändamålet som trätt i förgrunden. Lagstiftningen omfattade samtliga näringsgrenar. Genom en lagändring 1918 erhöll skiljedomstolen vidgad befogenhet, vilket resulterade i att den fastställde lagliga minimi- eller grundlöner för alla industrier. 1932 förändrades emellertid radikalt grunderna för detta system. Skiljedomstolen bibehölls visserligen men den trädde enligt den nya lagstiftningen i verksamhet endast på begäran av båda parterna. Såsom ersättning för den obligatoriska skiljedomen vidtogos åtgärder för stärkande av förlikningsmannainstitutet. Minmilöner bibehölls endast för kvinnliga arbetare. Sedermera har emellertid år 1936 efter en politisk maktförskjutning det gamla systemet med tvångsmässig skiljedom i lönefrågor återinförts och ytterligare utbyggt, bland annat genom införande av lagligt organisationstvång för arbetare, vilkas löner fastställts genom skiljedom.

I de *australiska staterna* använde man däremot framför allt systemet med lönenämnder. I vissa stater kompletterades emellertid detta system med obligatorisk skiljedom efter mönster av den Ny-Zeeländska lagstiftningen. Den första lagen enligt lönenämndssystemet är staten Victorias av år 1896. De övriga australiska staterna följde snart exemplet och stiftade liknande lagar. Lagarna hade till att börja med ett tämligen begränsat tillämplighetsområde men hava så småningom utsträckts alltmera och omfatta numera icke blott fabriks- och annat industriellt arbete utan även butiksanställda, transportarbetare m. fl. I några stater hör även lantbruket till lagens tillämplighetsområde medan det i andra stater är undantaget. Lönenämnder tillsätts och minimilöner fastställas emellertid icke automatiskt för alla näringsgrenar, på vilka lagen är tillämplig, utan härför erfordras ytterligare att regeringen anser en dylik åtgärd nödvändig på grund av de inom den speciella näringsgrenen rådande förhållandena.

Med anledning av det gynnsamma utfallet av experimenten på Nya Zeeland och den australiska kontinenten ägnades detta problem under början av 1900-talet stort intresse i de europeiska länderna och i Förenta staterna. I Europa infördes grundsatsen först i *England* genom att parlamentet år 1909 antog den s. k. Trade Boards Act, enligt vilken lönenämnder (Trade Boards) kunde inrättas för vissa särskilda näringsgrenar. I sin ursprungliga lydelse var lagen tillämplig allenast på fyra särskilt angivna näringsgrenar men genom beslut i viss fastställd ordning kunde dess tillämplighetsområde utsträckas. Efter åtskilliga ändringar är lagen, vilken i reviderad form (av år 1918) fortfarande gäller, tillämplig på ett stort antal yrken med över en miljon arbetare. Genom beslut av arbetsministern kan den förklaras tillämplig på praktiskt taget vilken näringsgren som helst, i vilken enligt ministrernas åsikt tillfredsställande anordningar för reglering av lönerna icke förefinnas. För två särskilda yrken hava sedermera utfärdats speciella minimilönelagstiftningar med något avvikande bestämmelser, nämligen för kolgruveindustrien (Coal Mines Act, 1912) och för lantbruket (Agricultural Wages [Regulation] Act, 1924, tidigare Corn Production Act, 1917).

I *Nordamerikas förenta stater* antogs även av åtskilliga stater minimilönelagstiftningar med början år 1912 (Massachusetts). I en del fall hava emellertid dessa lagar senare förklarats författningsstridiga.

I lagstiftningen på detta område i de europeiska länderna under världskriget och den närmast därefter följande tiden tog man i allmänhet särskilt sikte på de näringsgrenar, där arbetarnas organisationer icke voro tillräckligt starka för att genom fria kollektivavtal uppnå en tillfredsställande lönenivå. Man utgick sålunda från fackföreningsrörelsen och de på frivillighetens väg åstadkomna kollektivavtalen som det primära ur lönerogleringssynpunkt och betraktade de lagstadgade minimilönerna såsom ett surrogat för eller komplement till dessa. Anledningen till en näringsgrens bristfälliga organisation kan vara olika. Den vanligaste torde vara, att arbetsförhållandena inom näringsgrenen i fråga direkt motverka eller äro särskilt oförmånliga för organisationssträvandena t. ex. genom att arbetsplatserna äro alltför spridda och kontakten mellan de enskilda arbetarna till följd härav ringa. Detta gäller bland annat lantbruket och det s. k. hemindustriella arbetet. I andra fall har man funnit, att just de inom en viss näringsgren tillämpade lönerns låga nivå har inneburit ett hinder för organisationssträvandena. De låga lönerna, menar man, tillåta icke arbetarna att upprätthålla den levnadsstandard, som kräves för att de skola hava tid och krafter över att ägna sig åt sociala spörsmål och att genom organisation tillvarataga sina egna intressen.

Ett stort antal av de i Europa under den nämnda tiden antagna lagarna hava varit begränsade just till hemindustrin; så t. ex. i *Frankrike* (1917), *Norge* (1918), *Tjeckoslovakiet* (1919) och *Tyskland* (1923). Samtidigt med den norska lagen om hemindustriellt arbete antogs en motsvarande lag rörande handelsanställda. Båda voro av provisorisk karaktär och endast den förstnämnda har fått sin giltighetstid förlängd så att den ännu gäller. I *Ungern* antogs 1923 en lag om minimilöner för vissa lantarbetare.

Under samma tid tillkommo i åtskilliga utomeuropeiska länder minimilönelagar av mer eller mindre vidsträckt omfattning. I *Canada* antogs sålunda dylika lagar i de flesta provinserna. Dessa lagar ägde i allmänhet tillämpning å de flesta näringsgrenar men voro däremot (utom i Brittiska Columbia) begränsade till kvinnliga arbetare.

I *Sydafrika* antogs 1925 en minimilönelag, som gällde samtliga näringsgrenar med undantag för bland annat jordbruk och detsamma närstående näringsgrenar. *Argentina* fick 1918 en lag, som stadgade minimilöner huvudsakligen för hemarbetare, och i *Uruguay* tillkom 1923 en lag om minimilöner för lantarbetare, vilken skiljer sig från de flesta andra lagstiftningar av ifrågasvarande slag genom att minimilönerna äro direkt angivna i lagen.

Under 1920-talet var frågan om minimilöner föremål för undersökningar av internationella arbetsbyrån, och vid internationella arbetskonferensens sessioner 1927 och 1928 behandlades frågan om »Förfarandet för fastställande av minimilöner i näringsgrenar med otillräcklig organisation av arbetsgivare

och arbetare och med särskilt låga löner under särskilt beaktande av det hemindustriella arbetet». Sistnämnda år antog konferensen dels ett förslag till konvention angående införande av metoder för fastställande av minimilöner och dels en rekommendation angående tillämpning av dylika metoder. Varje land som ratificerar konventionen förbinder sig därigenom att införa eller vidmakthålla metoder, som möjliggöra fastställande av minimilönesatser för arbetare, anställda i sådana yrken eller delar av yrken (särskilt hemindustriella yrken), vari icke finnas anordningar för lönerna effektiva reglering genom kollektivavtal eller annorledes och där lönerna äro exceptionellt låga. Denna konvention har vid årsskiftet 1936—1937 ratificerats av 20 stater. I samband med konventionens ratificerande hava åtskilliga länder, som förut icke haft lagstiftning om minimilöner, antagit lagar härom, så t. ex. *Nederländerna* 1933 och *Belgien* 1934. Båda dessa lagar äro inskränkta till att gälla hemarbetet. Andra länder (t. ex. *Canada*) hava kompletterat sina lagstiftningar så att de skola uppfylla konventionens krav.

Även minimilönelagstiftning i form av tvångsskiljedom har under tiden efter världskriget införts i flera länder. Sålunda finnes i *Rumänien* sedan 1920 en lagstiftning, vilken föreskriver skiljedom för lösande av arbetsstrider vid allmänna arbeten och andra företag, där strider kunna medföra fara för folkets liv och hälsa eller landets ekonomiska och sociala liv. I *Tyskland* genomfördes 1923 en lagändring, vilken tillerkände förlikningsmyndigheten (i vissa fall riksarbetsministern) rätten att såsom en sista utväg för lösande av arbetstvister förklara ett avgivet förlikningsförslag under vissa omständigheter bindande för parterna oberoende av deras godkännande. Denna form av tvångsskiljedom har emellertid i Tyskland varit föremål för delade meningar. Redan tidigare (sedan 1918) existerade i Tyskland möjligheten att förklara ett kollektivavtal, vilket hade övervägande betydelse inom en viss näringsgren, allmänt förbindande för alla företagare inom näringsgrenen i fråga. Avgörandet i sådana frågor låg hos riksarbetsministern. Detta institut har kommit till vidsträckt användning och uppgives ha fungerat tillfredsställande utan att några väsentliga olägenheter yppat sig. Slutligen må framhållas, att i Tyskland å det hemindustriella området funnits möjlighet att förklara ett kollektivavtal allmänt förbindande även om detsamma ej erhållit övervägande betydelse.

Även den *polska* lagstiftningen känner tvångsskiljedom vid arbetsstrider (inom lantbruket) och i en del andra länder, t. ex. *Danmark* och *Tjeckoslovakien*, har man nödgats införa lagstiftning, eventuellt av beredskapskaraktär, som mer eller mindre tydligt baserar sig på denna princip, för att komma till rätta med mera svårartade arbetskonflikter.

I *England* antogs 1934 en lag för en speciell industrigren, bomullsväveriindustrin, enligt vilken ett kollektivavtal, slutet av representativa arbetsgivare- och arbetarorganisationer, av arbetsministern kan förklaras allmänt förbindande (inom ett visst i lagen angivet område). Denna lag, som sedermera även kommit i tillämpning, föranleddes av de alldeles speciella för-

hållandena inom industrigrenen ifråga, där arbetsförhållandena till följd av avsevärda driftsinskränkningar hotade att bli fullständigt desorganiserade. 1934 infördes principen om allmängiltigförklaring av kollektivavtal i provinsen *Quebec* i *Canada*.

I *Frankrike* har genom en år 1936 i samband med regeringsskiftet och biläggandet av omfattande strejker i fabriker antagen lagändring öppnats möjlighet för arbetsministern att genom dekret utsträcka ett frivilligt ingånget kollektivavtal till att gälla alla företag inom den ifrågavarande näringsgrenen.

Under de senare åren ha slutligen i åtskilliga länder lagar genomförts, vilka i viss mån kunna sägas grunda sig på minimilöneprincipen men som i själva verket fullfölja ett betydligt längre gående syfte. Det gäller här de lagar som avse att tillförsäkra staten ett dominerande inflytande över ett lands hela näringsliv (s. k. planhushållning). En dylik tendens har gjort sig gällande framför allt i de diktaturstyrda länderna men även på andra håll, särskilt såsom ett botemedel mot den ekonomiska depression, som i början av 1930-talet hemsökte världen.

Karakteristiskt för en lagstiftning av dylikt slag är att den principiellt omfattar alla näringsgrenar och att den icke så mycket avser att fastställa minimilöner, beräknade med hänsyn till arbetarnas existensminimum eller en skälig levnadsstandard, utan fastmera avser att bestämma de normala arbetslönerna eller att sålunda helt ersätta den fria konkurrensen som lönereglerande faktor. Vidare regleras genom en dylik lagstiftning ej blott lönerna utan arbetsvillkoren över huvud taget.

I den moderna italienska och tyska arbetsrätten hava de nämnda synpunkterna visserligen icke i hela sin vidd kommit till uttryck i själva lagstiftningen, i det regleringen av lönerna i första hand är överlämnad åt de intresserade parterna själva. I praktiken torde emellertid statens inflytande redan på detta stadium vara mycket kraftigt. I *Italien* stå de s. k. korporationerna i starkt beroende av regeringsmakten och i *Tyskland* har statens inflytande tagit sig uttryck genom den s. k. ledareprincipens införande på arbetsrättens område. Detta innebär bland annat att företagaren (ägaren), vilken normalt fungerar som sitt företags ledare, kan avsättas därest hans sätt att sköta företaget icke anses överensstämmande med statens intresse. Ytterligare finnes i dessa båda länder en möjlighet, vilken dock endast är avsedd som en reservutväg, att fastställa löner och övriga arbetsvillkor genom statliga myndigheter. I *Italien* tillkommer detta de allmänna apellationsdomstolarna, vilka även i övrigt fungera såsom arbetsdomstolar, och i *Tyskland* särskilda ämbetsmän, de s. k. *Treuhänder der Arbeit*. Även om lönefrågorna endast i ett fåtal fall hänskjutas till dessa statsmyndigheter torde deras inställning i stort sett bli bestämmande för löneregleringen.

I *Nordamerikas förenta stater* har den ekonomiska depressionen föranlett synnerligen omfattande statsingripanden på näringslivets område, bland annat även i fråga om arbetslönerna. Kongressen har sålunda givit presidenten befogenhet att efter förhandlingar med vederbörande näringsidkare för en viss

näringsgren fastställa s. k. coder, vilka reglera bland annat löner och andra arbetsvillkor. En särskild anledning till att ingripandet erhållit denna form är att fackföreningsväsendet är relativt svagt utvecklat i landet. Vissa av de ifrågavarande författningarna hava emellertid av högsta domstolen förklarats författningsstridiga.

I *Mexiko* har principen om minimilöner fastslagits redan i den år 1917 antagna författningen, men den har icke bringats i praktisk tillämpning förrän långt senare. Enligt en år 1931 antagen lag skola av lokala lönenämnder fastställas minimilöner, vilka skola gälla för alla arbetare. I praktiken har man emellertid på de flesta håll fastställt olika löner för olika slags arbetare, åtminstone olika för lantarbetare och industriarbetare.

I *Spanien*, där en lag om minimilöner för hemarbetare funnits sedan 1926, har senare införts ett mera omfattande lönenämndssystem, vars senaste utformning förskriver sig från 1935. Enligt detta äro de olika yrkena fördelade på 24 huvudgrupper eller klasser, och för var och en av dessa klasser tillsättes i varje provins en lönenämnd. Nämndens funktion är icke inskränkt till lönefrågorna utan den reglerar arbetsförhållandena över huvud taget och fungerar även som förlikningsmyndighet och domstol i arbetstvister. Det slutliga avgörandet i fråga om arbetsvillkoren ligger emellertid i själva verket hos arbetsministeriet, som fattar sitt beslut efter hörande av ett centralt arbetsråd.

I *Sovjetryssland* slutligen är staten att betrakta såsom arbetsgivare i förhållande till så gott som alla arbetare, och till följd härav kan icke problemet om lagstadgade minimilöner, i den mening man eljest tager detta uttryck, uppstå.

I den föregående redogörelsen har icke redogjorts för detaljerna i de olika ländernas lagstiftning utan endast deras karaktär i stora drag angivits. För det spörsmål som upptagits till utredning i detta betänkande synes det emellertid vara av intresse att lämna en något utförligare redogörelse för utformningen av det oftast förekommande systemet, d. v. s. de lagstiftningar där fastställandet av minimilönerna anförtratts åt speciella lönenämnder. Det system, som jämte lönenämndssystemet och institutet allmängiltigförklaring av kollektivavtal, vilket kommer att behandlas i ett annat sammanhang, kunde erbjuda intresse för de spörsmål, som i den förevarande utredningen upptagits till behandling, är det system, där minimilönerna fastställas direkt i lagen. Om detta är emellertid icke mycket att säga. Av själva systemets natur följer, att det kommer att lida av en betydande stelhhet. Det ägnar sig därför egentligen endast för sådana länder, där antingen de ekonomiska förhållandena äro mycket stabila, eller också med lagstiftningen endast avses att sätta en undre gräns för lönerna och icke att fastställa löner som i någon avsevärd utsträckning skola tillämpas. Systemet har emellertid den fördelen att vara enkelt, vilket bland annat medför att de eljest i många fall uppstående svårigheterna att göra minimilönerna kända av vederbörande arbetsgivare och arbetare här icke bli så framträdande.

Ehuru framställningen i det följande sålunda begränsas till lönenämnds-

systemet kan det i fråga om vissa av de problem, som här bli föremål för diskussion, vara av intresse att göra en jämförelse med förhållandena i länder, där lagstiftningen vilar på ett annat grundsystem. Detta kommer även i det följande att ske.

I fråga om lagarnas tillämplighetsområde ha redan i den givna översikten vissa antydningar lämnats. I detta avseende är tydligen praktiskt taget vilken lösning som helst möjlig, och avgörandet måste bli beroende på de inom landet rådande sociala och ekonomiska förhållandena. Frågan synes därför knappast böra upptagas till vidare behandling i detta sammanhang.

I fråga om lönenämndernas organisation kan man i första hand skilja mellan två system: det ena, som kännetecknas av att särskilda nämnder tillställas för varje yrke eller näringsgren som är föremål för reglering, och det andra, enligt vilket samma nämnd fastställer lönen för olika näringsgrenar. I båda fallen kan man tänka sig såväl lokala som centrala lönenämnder. Finnas lokala nämnder plägar ofta en central nämnd inrättas såsom överinstans.

Systemet med gemensamma nämnder för olika näringsgrenar, vilket är det vanliga bland annat i Nordamerikas förenta stater och Canada, har förestavats av en önskan att åstadkomma så enhetliga lönebestämmelser inom de olika näringsgrenarna som möjligt. Med detta system blir det emellertid omöjligt att inom nämnden samla verklig fackkunskap på alla de näringsområden som nämndens verksamhet omfattar. Nämnderna sammansätts därför vanligen av en tjänsteman såsom ordförande och därjämte av ett antal personer, eventuellt företrädare för arbetsgivare- och arbetareintressen, vilka äro insatta i arbetsmarknadens förhållanden i stort sett. När det gäller att fastställa löner för en viss näringsgren blir det då nödvändigt att nämnden på ett eller annat sätt skaffar sig kunskap om de inom denna näringsgren rådande speciella förhållandena. Detta kan antingen ske genom ett utredningsförfarande, varvid upplysningar muntligen eller skriftligen inhämtas från olika personer, eller ock genom att nämnden tillsätter en särskild rådgivande kommitté för ändamålet, bestående t. ex. av någon eller några ledamöter av den centrala lönenämnden och dessutom av ett antal representanter för arbetsgivare och arbetare inom den ifrågavarande näringsgrenen. Även förekommer, t. ex. enligt den nya belgiska hemarbetslagen, att nämnden i dylika fall adjungerar sakkunniga medlemmar.

Systemet med särskilda lönenämnder för varje fack är det vanligaste inom Europa. Dylika lönenämnder bestå vanligen av en eller flera opartiska ledamöter samt lika antal representanter för arbetsgivare och arbetare inom den näringsgren, för vilken nämnden är tillsatt. På detta sätt kommer nämnden själv att utan något särskilt utredningsförfarande besitta erforderlig sakkunskap. Detta hindrar icke, att nämnden stundom kan hava behov av att föranstalta om utredning på särskilda punkter och att lagstiftningarna därför tillerkänna lönenämnderna befogenhet att införskaffa upplysningar från myndigheter och enskilda.

Enligt den tyska (numera upphävida) och franska lagstiftningen om hem-

arbete skulle dylika nämnder tillsättas för relativt små områden. Det vanligaste förhållandet är dock att endast en dylik facklönenämnd finnes i varje land. Så är förhållandet enligt den engelska Trade Boards Act, medan den särskilda engelska lagen om minimilöner i lantbruket överlåtit bestämmanderätten åt lokala (grevskaps-) nämnder. Där lokala nämnder finnas kunna dessas beslut vanligen komma under omprövning av en central nämnd eller annan överordnad myndighet. I vissa länder skola lönenämndernas beslut fastställas av den överordnade myndigheten om beslutet icke är enhälligt eller fattats med viss kvalificerad majoritet, t. ex. $\frac{2}{3}$ av både partsrepresentanter och opartiska ledamöter var för sig.

Genom att besluten prövas av en gemensam överinstans vinnas större enhetlighet i avgörandena. I vissa länder, t. ex. Frankrike, har man genom att göra överinstansen gemensam för olika fack även sökt förhindra, att alltför stora skiljaktigheter uppstå mellan de olika näringsgrenarna. Enligt den engelska lagen om minimilöner i lantbruket finnes visserligen förutom de lokala nämnderna även en central dylik, men denna har endast att pröva att de lokala besluten tillkommit på lagenligt sätt. Erfarenheten från England har visat att detta system medför olägenheter i form av stora skiljaktigheter i avlöningsförhållandena mellan närbelägna distrikt.

Antalet ledamöter i lönenämnderna varierar starkt. Tendensen i lagstiftningen synes numera gå ut på att antalet ledamöter icke direkt fastslås i lagen, åtminstone icke i fråga om partsrepresentanterna. Antalet får då i stället i samband med lönenämndens upprättande fastställas i administrativ ordning och kan härigenom bättre lämpas efter näringsgrenens speciella förhållanden och det antal särskilda intressen, som kan göra anspråk på att bliva representerade i nämnden.

Ej sällan förekommer att endast en opartisk representant utses för varje nämnd, men tendensen synes gå mot flera dylika representanter, t. ex. 3 eller 5. De opartiska representanternas funktion inom nämnden torde kunna jämföras i första hand med en förlikningsmans och i andra hand, därest enighet icke kan uppnås mellan partsrepresentanterna, med en skiljedomares. Enligt den senaste spanska lagstiftningen äger dock den ende opartiska ledamoten, ordföranden, icke någon rösträtt, utan hänskjutes vid lika röstetal frågan till arbetsministeriets avgörande.

I detta sammanhang må anmärkas att enligt vissa lagar, t. ex. den äldre tyska och den belgiska hemarbetslagen, äro nämnderna skyldiga i första hand icke att fastställa minimilöner utan att söka åstadkomma en överenskommelse (kollektivavtal) mellan parterna eller deras organisationer. Nämnderna skola sålunda även fungera såsom förlikningskommissioner.

Enligt de flesta lagarna utses de opartiska ledamöterna, av vilka en regelmässigt förordnas till nämndens ordförande, av arbetsministern eller någon annan statsmyndighet. I Frankrike är emellertid viss administrativ tjänsteman självskriven ordförande och enligt den engelska lantbrukslagstiftningen utses ordföranden av nämnden själv (därjämte finnas två opartiska ledamöter, utsedda av arbetsministern).

Antalet av de ledamöter, som representera arbetsgivare och arbetare, växlar mycket. Mindre än fyra sådana representanter, sålunda två arbetsgivare och två arbetare, synes dock knappast förekomma men däremot finner man i en del länder ett mycket högt ledamotsantal. Sålunda är i de engelska Trade boards — som avse viss näringsgren *inom hela landet* — ledamotsantalet, vilket bestämmes fritt för varje näringsgren, i praktiken genomsnittligen cirka 40. Ett så högt ledamotsantal förekommer enligt sakens natur icke i provinsiella nämnder.

Partsrepresentanterna utses mångenstädes genom vederbörande myndighet efter förslag av arbetsgivare- och arbetareorganisationerna, på andra håll av dessa organisationer direkt. Även kombinationer förekomma, så att vissa ledamöter utses av organisationerna och andra av myndigheterna. I de fall, då organisationer icke finnas eller icke äro tillräckligt representativa för de berörda arbetsgivarna och arbetarna, uppstå ofta svårigheter att erhålla lämplig representation av de olika berörda grupperna och intressena. Ofta finner man särskilda föreskrifter, som avse att garantera tillfredsställande representation för särskilt angivna grupper av arbetsgivare och arbetare. Enligt den nämnda ungerska lagstiftningen skola större och mindre jordägare representeras var för sig och enligt vissa lagar skola alla berörda arbetsgivare och arbetare, icke blott de organiserade, anmodas att inkomma med förslag. Å andra sidan har i England — tydligen i syfte att stärka organisationernas ställning — i praktiken tillämpats det systemet att partsrepresentanterna utsetts efter förslag av lantarbetsgivare- och lantarbetareföreningarna, medan oorganiserade arbetsgivare och arbetare ej ha någon representation i nämnderna. Ej sällan förekommer, att partsrepresentanterna icke äro yrkesutövare i egentlig mening utan tjänstemän, anställda hos de berörda organisationerna. Vissa lagar (t. ex. den äldre tyska hemarbetslagen) hava emellertid föreskrivit att minst hälften av representanterna måste vara aktiva yrkesutövare.

I vissa australiska stater förekommer en kombination mellan de båda systemen med facklönenämnder och allmänna lönenämnder. Där fastställs nämligen av en central myndighet (skiljedomstol), allmänna minimilöner som gälla för alla olika näringsgrenar, men därjämte kunna för särskilda yrken tillsättas facklönenämnder, vilka fastställa särskilda (högre) minimilöner för dessa yrken. Ett liknande system har även förekommit i Nya Zeeland.

I en lagstiftning om minimilöner måste, därest icke lörens storlek direkt fastställs i lagen, lämnas vissa närmare anvisningar rörande de grunder efter vilka lörens storlek skall bestämmas. Angivandet av dessa grunder är emellertid ett mycket svårt problem, som i olika länder och under olika tider lösts på olika sätt.

En utväg som kommit till användning är att till grund för lörens storlek lagts levnadskostnaderna. Det stadgas då t. ex. att lönen skall vara tillräcklig för arbetarens och hans familjs underhåll och för upprätthållande av en

enligt landets förhållanden rimlig levnadsstandard. En sådan beräkning måste företagas med hänsyn till en familj av viss normalstorlek, t. ex. man, hustru och två (tre) barn. Normalfamiljens sammansättning fastställes ofta direkt i lagen. För den praktiska tillämpningen göras understundom särskilda undersökningar rörande de faktiska levnadskostnaderna i ett antal utvalda typiska familjer. Konsekvent utförd leder denna princip till att minimilönen bestämmas så att den varierar med levnadskostnadernas periodiska växlingar enligt något indexsystem. Så har även allmänt skett i de australiska staterna. Även för olika orter fastställas i vissa fall olika löner dels med hänsyn till att behoven på grund av klimatiska eller andra förhållanden kunna växla och dels med hänsyn till lokala skiljaktigheter i livsförnödenheternas priser. Däremot kommer man enligt denna princip till i stort sett samma löner för alla olika näringsgrenar. Endast i undantagsfall kunna särskilda förhållanden, t. ex. särskilt tungt kroppsarbete, hälsovådliga arbetsförhållanden eller särskilda krav på arbetsutrustning föranleda mindre avvikelser. I allmänhet komma dock dylika på levnadskostnaderna grundade minimilöner i tillämpning allenast beträffande icke yrkeslärda arbetare, och dessas arbetsförhållanden torde vanligen ej uppvisa några mera väsentliga skiljaktigheter mellan olika näringsgrenar.

Principen om levnadskostnaderna såsom grund för lönerna har sedan länge tillämpats i Australien, dock i kombination med högre minimilöner för särskilda yrken eller näringsgrenar. Emot systemet har anmärkts framför allt att den minimilön, som är beräknad för en normalfamilj, icke är tillräcklig för en arbetare med större familj medan en arbetare utan försörjningsplikt genom samma lön får möjlighet att upprätthålla en högre levnadsstandard än som vid lönernas fastställande avsetts. I ett avseende beaktades denna synpunkt redan vid principens första genomförande, nämligen så till vida, som lönerna för kvinnliga arbetare fastställdes utan hänsyn till någon försörjningsplikt. Detta medförde emellertid å andra sidan gensagor från dem, som i fråga om kvinnornas löner kämpade för principen lika lön för lika arbete.

I vissa länder har principen om behovet såsom avgörande för lörens storlek utvecklats därhän att man infört löner, som äro direkt beroende av vederbörande arbetares försörjningsplikt i det konkreta fallet. Arbetaren tillerkännes enligt detta system dels en viss grundlön och därutöver ett särskilt familjetillägg alltefter familjens storlek. Familjetilläggen betalas i allmänhet av arbetsgivarna, understundom med visst bidrag från staten och vanligen genom förmedling av kassor, gemensamma för en viss näringsgren eller ett visst distrikt. Det förekommer emellertid också att familjetilläggen finansieras genom tillskott från både arbetsgivare och arbetare. Principen om familjetillägg har genomförts antingen tvångsvis eller ock på frivillighetens väg, i sistnämnda fall som regel utan samband med lagstadgade minimilöner. Särskilt under tider med högt uppskruvade levnadskostnader hava familjetillägg varit mycket vanliga (även i Sverige) men i normala tider före-

kommer systemet mera sällan. Inom Europa är systemet för närvarande mest genomfört i Frankrike, Italien och Belgien.

En annan huvudmetod för fastställande av minimilöner utgår från att näringens ekonomiska bärkraft skall vara avgörande för lönenivåns höjd. Härvid är dock att märka, att det enskilda företags ekonomi icke gärna kan få bli avgörande, åtminstone icke om man med lagstiftningen avser att avskaffa företag som uppenbarligen icke förmå att betala rimliga löner. Av samma skäl vill man helst icke heller lägga förhållandena inom en viss näringsgren till grund utan man utsträcker undersökningen till landets hela näringsliv och söker fastställa vilka grundlöner (för icke yrkeslärd arbetare) detta som helhet kan anses kapabelt att bära. I Australien och Nya Zeeland tillämpas i viss utsträckning denna princip. Särskilt i kristider hava vederbörande lönenämnder tagit hänsyn till arbetsgivarnas övergående svårigheter att betala de med hänsyn till normala tider fastställda lönerna.

Även den enskilda näringsgrenens bärighet har i många fall kommit att i praktiken bliva avgörande. Särskilt har detta blivit fallet då särskilda lönenämnder tillsatts för de olika facken. Minimilönernas effekt har då framför allt blivit att förhindra att konkurrensen mellan företagare inom samma bransch baseras på lönedpressning. Ofta har man i dessa fall även, i den mån förhållandena på löne marknaden i övrigt motiverat det och utländsk konkurrens icke lagt hinder i vägen, så småningom uppnått en höjning av den allmänna lönestandard inom näringsgrenen.

Slutligen har såsom riktpunkt för minimilönernas storlek även uppställts de löner, som faktiskt betalas till andra arbetaregrupper. Denna jämförelse kan, på samma sätt som hänsynen till näringens bärkraft, baseras på ett mer eller mindre omfattande material. Man kan sålunda inskränka sig till en jämförelse med lönerna inom närbesläktade näringsgrenar eller inom ett visst område, eller ock utsträcka jämförelsen till allt arbete av motsvarande svårighetsgrad i hela landet. Resultatet blir givetvis i det senare fallet mera enhetliga minimilöner än i det förra.

Såsom exempel på en lagstiftning, som direkt anbefaller denna metod, närmast det förstnämnda alternativet, må nämnas den norska hemarbetslagstiftningen. Enligt denna skola lönerna fastställas med hänsyn dels till lönerna för fabriksarbete i samma bransch och dels till hemarbetarlöner inom det ifrågavarande distriktet. Liknande grunder gälla enligt den franska hemarbetslagen.

De nu nämnda olika metoderna för minimilönernas fastställande kunna medföra olikartade resultat i fråga om förhållandet mellan lönerna för olika grupper av de berörda arbetarna, men i fråga om lönenivåns allmänna höjd leda de till ungefär samma resultat. I själva verket är nämligen i detta avseende avvägningens resultat helt beroende på en ren skälighetsprövning vilken får ungefär samma karaktär vilken metod man än väljer. Förutsättningen för systemets införande är ju att man anser att vissa av de arbetslöner, som i praktiken betalas och på vilka arbetarna i varje fall draga sig fram, ur social

synpunkt kunna sägas vara för låga. Det blir då fråga om ett mer eller mindre godtyckligt avgörande av *vilken* lägsta levnadsstandard som kan anses tolerabel, *vilka* företag som kunna anses ha baserat sin räntabilitet på otillbörligt låga löner eller *vilka* arbetaregrupper, som skola anses representativa för bestämmande av andra arbetaregruppers löner. Avgörandet synes i alla dessa fall i grund och botten gälla en och samma fråga vilken bäst torde komma till uttryck i det första alternativet, d. v. s. frågan om vilken lägsta levnadsstandard som med hänsyn till de för tillfället i landet rådande förhållandena kan anses tolerabel.

I nära sammanhang med frågan om bestämmandet av minimilönens storlek står spörsmålet om behandlingen av arbetare med nedsatt arbetsförmåga. Om de allmänna minimilönensatserna skulle vara tillämpliga även på dylika arbetare skulle för dem uppstå stora svårigheter att erhålla arbete. Man torde nämligen kunna utgå ifrån att arbetsgivaren för den fastställda minimilönen, som han i varje fall måste betala, hellre anställer en fullgod arbetare än en med nedsatt arbetsförmåga. På grund härav hava i minimilönelagstiftningarna vanligen införts särskilda bestämmelser för dessa arbetare.

För vissa grupper av hithörande arbetare, som genom objektiva, lätt konstaterbara kännetecken kunna avgränsas, har problemet varit relativt lätt att lösa. Detta gäller framför allt icke fullvuxna arbetare, lärlingar och möjligen de av ålder försvagade. För dessa grupper fastställles oftast särskilda löneskalor, differentierade med hänsyn till antalet levnadsår respektive läro-tid i facket. Å andra sidan har man ofta för dessa arbetare kunnat uppnå större enhetlighet mellan olika fack och olika sysselsättningar än för vuxna, fullärda arbetare.

För arbetare, som lida av fysisk eller psykisk defekt eller vilkas arbetsförmåga eljest är mindre än normal, har problemet varit betydligt mera svår-löst. Enligt vissa lagar fordras läkarintyg för att mindre lön än minimilönen skall få betalas, men vanligen har man överlåtit avgörandet i dessa fall åt den myndighet som fastställer lönerna eller som har uppsikt över lagens efterlevnad. Minimilönen får då icke underskridas utan ett särskilt individuellt tillstånd av denna myndighet. Tillståndet kan utfärdas på viss tid eller tills vidare och innehåller vanligen en särskild minimilön för den ifrågavarande arbetaren. Vissa lagar föreskriva vidare att icke mer än en viss del (t. ex. $\frac{1}{10}$) av arbetarna inom ett företag får på grund av dylika omständigheter avlönas under den allmänna minimilönen (t. ex. i flera provinser i Canada).

För hemarbetare fastställas lönerna regelmässigt såsom ackordslöner eftersom arbetstiden icke kan kontrolleras. Lönen kommer då att automatiskt anpassas efter arbetsförmågan, och på grund härav innehålla de lagar som endast gälla hemarbetare vanligen icke några särskilda bestämmelser om arbetare med nedsatt arbetsförmåga.

För ett effektivt genomförande av en minimilönelagstiftning har det i allmänhet ansetts erforderligt med särskilda kontrollanordningar. De arbetar-grupper, vilka lagstiftningen närmast är avsedd att hjälpa, torde nämligen i

allmänhet icke vara i stånd att i någon större utsträckning tillvarataga sina egna intressen gent emot arbetsgivarna, bland annat enär de endast i ringa mån äro organiserade. Erfarenheten har ock visat, att arbetarna mången gång av fruktan för avskedande icke våga genomdriva sin rätt och att de i andra fall kanske medvetet tagit anställning mot en lägre lön än minimilönen.

Den första förutsättningen för lagstiftningens effektiva tillämpning torde vara att kännedom om lagarna och om de fastställda lönesatserna sprides så allmänt som möjligt bland de berörda arbetsgivarna och arbetarna. Redan detta har ofta visat sig stöta på svårigheter, särskilt när det gäller näringsgrenar som äro splittrade på många småföretag. Förutom genom kungörelseförfaranden av olika slag plägar man ofta sörja för publicitet genom att varje arbetsgivare ålägges att anslå ett exemplar av lagen på arbetsplatsen. Huru svårt det är att sprida kännedom om dylik lagstiftning belyses av det förhållandet, att man ännu efter tio års tillämpning av den engelska lagen om minimilöner i lantbruket och trots alla åtgärder för att göra lagen känd vid inspektioner påträffat både arbetsgivare och arbetare, vilka uppenbarligen icke hade vetskap om lagens existens.

Som förut nämnts har det i allmänhet för ett effektivt genomförande av en minimilönelagstiftning ansetts erforderligt med särskilda kontrollåtgärder. Tillsynen över lagens efterlevnad har då antingen uppdragits åt samma myndigheter, som handhåva fastställandet av lönerna eller ock åt andra statsmyndigheter. Det vanligaste torde vara att särskilda tillsyningsmän tillsättas i mer eller mindre nära samband med lönenämnderna och att de allmänna domstolarna förklaras behöriga att i tvistiga fall tillämpa lagstiftningen, vare sig talan föres i civil eller kriminell väg. Det förekommer emellertid även att lönenämnderna själva i dylika fall fungera såsom domstolar.

Ett undantag från nu angivna regler utgjorde den i Norge tidigare gällande lagstiftningen om minimilöner åt handelsanställda. Enligt nämnda lagstiftning, vilken numera trätt ur kraft, fanns icke någon myndighet, som var befogad att av eget initiativ beivra överträdelser av lagens bestämmelser. Detta förhållande gjordes emellertid till föremål för stark kritik, enär det ansågs leda till den konsekvensen att de anställda icke vågade påtala underbetalning av fruktan för avskedande. Erfarenheten visade även, att klagomål så gott som uteslutande framställdes av löntagare, som av någon anledning slutat den ifrågavarande anställningen. Följderna härav voro emellertid olyckliga både för arbetsgivaren, som kunde åläggas att betala resterande lön för avsevärd tid bakåt, trots att han kanske handlat i god tro, och för den anställde, som å arbetsgivarhåll ansågs ha förfarit mindre riktigt och därför kunde få svårigheter att erhålla ny anställning.

För underlättande av kontrollen föreskrives vanligen att arbetsgivaren skall föra särskilda lönelistor samt, såvitt angår hemarbete, register över arbetarna. Till varje hemarbetare skall dessutom utlämnas en lönebok, vari arbetet och ersättningen härför införes. Tillsyningsmännen äro berättigade att när som helst taga del av dessa handlingar samt att i övrigt inspektera företagen och deras bokföring.

För fall av underbetalning stadgas i allmänhet att skillnaden mellan den utbetalade och den enligt lagen föreskrivna minimilönen må uttagas genom vanligt civilt domstolsförfarande. Stundom tillerkännas dylika mål särskilda förmåner i processuellt avseende i syfte att befordra ett snabbt avgörande. I vissa lagar, t. ex. de engelska, stadgas att tillsynsmyndigheten är behörig att utan särskilt uppdrag utsöka beloppet för vederbörande arbetares räkning, detta för att hindra att arbetsgivaren genom hot om avsked eller liknande skulle kunna förmå sin arbetare att icke göra sin lagliga rätt gällande.

Enligt de flesta lagarna kan arbetsgivaren vidare ådömas böter eller till och med frihetsstraff för underbetalning. Enligt den franska hemarbetslagen och den engelska lagen rörande kolgruveindustrin förekommer dock icke straff för underbetalning, och enligt en minimilönelag i den amerikanska staten Massachusetts är medlet att genomtvinga lagens efterlevnad vädjande till allmänheten genom offentliggörande å »vita» respektive »svarta» listor av namnen på de företagare som följa och de som icke följa lagens bestämmelser.

Lagarna innehålla vidare som regel straffbestämmelser för oriktiga och missvisande uppgifter till tillsynsmyndigheten, underlåtenhet att föra stadgade lönelistor och dylikt.

III. Behandlingen i Sverige av frågan om minimilöne- lagstiftning i allmänhet.

Under början av 1900-talet tilldrog sig frågan om en förbättring av de hemindustriella arbetarnas sociala och ekonomiska ställning i Sverige liksom i många andra europeiska länder stor uppmärksamhet och intresse, såväl från enskilda personers och sammanslutningars som från myndigheternas sida. Sålunda lät Centralförbundet för socialt arbete åren 1906—1907 verkställa en omfattande undersökning rörande hemarbetarnas löneförhållanden m. m., och den år 1905 tillsatta s. k. yrkesfarekommittén upptog i sitt år 1909 avgivna betänkande ett förslag till lag angående hemindustriellt arbete.

Yrkesfarekommitténs lagförslag upptog dock endast föreskrifter om registrering av hemarbetare, förande av löneböcker och visst offentliggörande av lönesatserna ävensom vissa av hygieniska hänsyn påkallade stadganden. Kommittén hade emellertid till övervägande upptagit även frågan om minimilöner och anförde härom i betänkandet bland annat.

Då de otillfredsställande förhållandena på hemindustrins område i väsentlig mån vore att tillskriva den knappa arbetsförtjänsten kunde det ligga närmast till hands att efter exemplet från vissa andra länder föreslå i lag stadgade eller genom lagstadgade nämnder fixerade minimiavlöningar. Kommittén hade dock icke ansett sig böra framlägga förslag härom då kännedomen om utbredningen av det hemindustriella arbetet och om de villkor, varunder det utövades, vore alltför ofullständig för att kommittén skulle våga därpå bygga någon lagstiftning i nämnda riktning. En sådan lagstiftning skulle för övrigt, enligt kommitténs åsikt, ej blott väl mycket avvika från gängse uppfattning angående arbetsavtalets frihet utan även, under tider av arbetsbrist, komma att föga iakttagas men giva upphov till talrika lagöverträdelser och försök att kringgå lagen.

De i betänkandet anförda skälen föranledde emellertid Kungl. Maj:t att i början av år 1912 igångsätta en ingående undersökning rörande förekomsten och omfattningen av hemindustriellt arbete i Sverige ävensom angående de ekonomiska och sociala förhållanden varunder sådant arbete bedrevs inom vårt land. Utredningen uppdrogs åt kommerskollegiet och övertogs sedermera av socialstyrelsen. Dess resultat förelåg först i december 1917 i form av en utredning under titeln *Svensk hemindustri, I, II*.

Vid 1913 års riksdag begärdes i två likalydande motioner, nr 93 i första kammaren av herrar *Steffen* och *Lindblad* och nr 238 i andra kammaren av herr *Lindqvist i Stockholm* m. fl. en utredning huruvida och under vilka villkor måtte bestämmas att minimilöner skulle genom särskilda representativa myndigheter (»lönenämnder» eller »yrkesnämnder»), kunna fastställas för manliga och kvinnliga lönarbetare och biträden eller löntjänare med inkomster ej överstigande vissa belopp samt tillhörande de yrken och befattningar, inom vilka, genom särskilt förfarande, »lönenämnder» bleve tillsatta. Motionerna, för vilka den i England gällande lagstiftningen i ämnet närmast tjänat som utgångspunkt, innehöllo en utförlig beskrivning av den i främmande länder på hithörande område förefintliga lagstiftningen samt en ingående motivering, däri minimilönesystemets verkningar på arbetarnas ställning och på näringsarnas ekonomi upptagits till behandling. Särskilt framhölls att vid undersökningar inom landet konstaterats att inom många industrigrenar och särskilt inom hemindustrin och för kvinnliga fabriksarbetare lönerna vore så låga, att de icke tilläte arbetarna att föra en människovärdig existens. Vidare gjordes gällande, att man på många av de ifrågakvarande områdena icke kunde förvänta någon effektiv förbättring genom fackföreningsrörelsens verksamhet. Den ifrågasatta lagstiftningen borde emellertid, enligt motionärernas mening, icke inskränkas till det hemindustriella arbetet eller andra strängt avgränsade områden utan borde kunna göras tillämplig på vilket näringsområde som helst, där de aktuella förhållandena påkallade ett dylikt ingripande.

Motionerna blevo av båda kamrarna avslagna. Första kammarens andra tillfälliga utskott motiverade i sitt av kammaren godkända utlåtande (nr 6) sin hemställan om avslag å motionen därmed, att de av motionärerna åberopade missförhållandena till väsentlig del hänförde sig till hemindustrin och att på detta område en utredning redan vore igångsatt. Andra kammarens fjärde tillfälliga utskott hade däremot (utlåtande nr 14) hemställt om bifall till motionen. I en reservation från liberalt håll förordades en utredning med friare direktiv, vid vilken även andra metoder för fastställande av minimilöner än lönenämndssystemet skulle tagas under omprövning. Därjämte förelåg en reservation från högerpartiet om avslag å motionen. Av obenägenhet mot att öppna en möjlighet för införande av institutet obligatorisk skiljedom i intressetvister synas de socialdemokratiska representanterna icke hava velat biträda det mera vittgående utredningsyrkandet. Då enighet sålunda icke kunde uppnås mellan de båda ståndpunkter, vilka förordade en utredning av minimilönespörsmålet i allmänhet, kom avslagslinjen att segra även i andra kammaren.

Sedan den av socialstyrelsen verkställda undersökningen rörande det hemindustriella arbetets förekomst och arbetsförhållanden slutförts uppdrog Kungl. Maj:t den 15 februari 1918 åt socialstyrelsen att verkställa erforderlig ytterligare utredning och inkomma med förslag till lagstiftning rörande det hemindustriella arbetet. Till fullgörande av detta uppdrag avlämnade *socialstyrelsen* den 15 juni 1920 ett betänkande med förslag till lag om hemindustriellt arbete.

I betänkandet anförde styrelsen såsom sin uppfattning bland annat, att intet effektivt resultat till förbättrande av de av lagstiftningen berörda arbetarkategoriernas ställning kunde ernås, därest icke möjlighet bereddades för genomförande av en laglig reglering av arbetarnas löner. Detta statens ingripande skulle ersätta den verksamhet i motsvarande syfte som inom andra grenar av det ekonomiska livet utövades av där förefintliga fackliga organisationer. Det vore väsentligt motiverat därmed, att dylika organisationer icke förekomme inom hemindustrin och icke heller hade stora utsikter att där komma till stånd. Då emellertid en reglering av denna art såväl praktiskt som principiellt vore en nyhet för vår sociallagstiftning, syntes det vara klokt och ändamålsenligt att giva de första föreskrifterna i ämnet ett sådant innehåll, att de möjliggjorde ett försiktigt framgående på den anvisade vägen. Styrelsen hade därför sökt tillse att de meddelade bestämmelserna icke på förhand bunde utvecklingen alltför strängt inom trängt hållna gränser utan beredde möjlighet för en smidig anpassning efter förefallande omständigheter.

I lagförslaget upptogs i första hand föreskrifter om registrering av hemarbetare samt förande av löneböcker och lönelistor, vilka sistnämnda årligen skulle insändas till socialstyrelsen. Vidare föreskrevs att styrelsen — om den funne insända lönelistor eller andra omständigheter tyda på att arbetslönen inom visst område av hemindustriellt arbete vore lägre än vad som kunde anses skäligt — ägde efter verkställd utredning hos Konungen göra framställning om bemyndigande att fastställa minimiavlönning för ifrågavarande näringsområde. Över framställningen skulle arbetsgivare och arbetare beredas tillfälle att avgiva yttrande. Bifölles framställningen skulle för uppgörande av förslag till minimilöner tillsättas en eller flera nämnder, i vilka skulle ingå minst en opartisk ledamot, tillika ordförande, samt lika antal representanter för arbetsgivare och arbetare. De sistnämnda skulle liksom ordföranden utses av socialstyrelsen, men vederbörande arbetsgivare och arbetare samt deras organisationer skulle, därest så läte sig göra, beredas tillfälle att inkomma med förslag.

Någon närmare angiven riktpunkt för bestämmande av minimilönernas storlek gavs icke i förslaget, vilket endast stadgade att för de olika slag av arbete, varom vore fråga, skulle utsättas viss *skälig arbetslön*, beräknad för tidsenhet eller per styck. Lönenämndens förslag skulle avlämnas till styrelsen, som hade att efter kungörelse i lämpliga tidningar bereda arbetsgivare och arbetare samt andra, vilka frågan kunde angå, tillfälle att inkomma med yttranden. Härefter hade styrelsen att med de ändringar som med anled-

ning av yttrandena eller eljest funnes påkallade, fastställa de föreslagna lönesatserna att inom visst angivet område av hemindustriellt arbete och från viss utsatt dag tills vidare gälla såsom de lägsta tillåtna. Beslutet skulle där-
efter kungöras i viss ordning.

Tillsyn å lagens efterlevnad skulle enligt förslaget utövas av yrkesinspektionens befattningshavare. Arbetsgivare, som betalade lägre lön än den fastställda eller, där allenast tidlön vore fastställd, lön som uppenbarligen ej kunde medgiva en arbetare med genomsnittlig arbetsförmåga att uppnå en arbetsförtjänst, motsvarande den fastställda tidlönen, skulle straffas med böter från 10—1 000 kronor och därjämte vara pliktig att ersätta arbetaren vad denne uppburit för litet.

Över socialstyrelsens förslag till lag om hemindustriellt arbete hava yttranden avgivits av kommerskollegium, överståthållarämbetet och länsstyrelserna, åtskilliga handelskammare, vissa berörda arbetsgivareföreningar samt landsorganisationen. Kommerskollegium, överståthållarämbetet, 17 länsstyrelser och landsorganisationen anslöto sig i huvudsak till det framlagda förslaget. Från ett par av länsstyrelserna framfördes dock vissa principiella betänkligheter mot en lagstiftning angående minimilöner. Övriga myndigheter och korporationer ställde sig avvisande till den ifrågasatta lagstiftningen och framhöllo därvid i regel bland annat, att den till grund för förslaget liggande utredningen icke kunde anses giva vid handen att behov av lagstiftning verkligen föreläge, när förhållandena på ifrågavarande arbetsområde avsevärt förbättrats sedan år 1912, det år utredningen avsåge.

Det av socialstyrelsen framlagda förslaget har icke föranlett någon lagstiftningsåtgärd.

I motion vid 1923 års riksdag (II: 181) upptog herr *Karlsson i Vätö* ånyo spörsmålet om minimilöner till behandling. Under hänvisning till motive-
ringen i 1913 års motioner förordade motionären en lagstiftning om minimilöner, baserade på levnadskostnadsindex, för alla arbetargrupper. I motive-
ringen framhölls särskilt att jordbruksarbetarna icke borde undantagas från en dylik lagstiftning. Motionen utmynnade i en begäran om utredning i frågan. Andra kammarens fjärde tillfälliga utskott, till vilket motionen hän-
visats, hemställde i sitt utlåtande (nr 6) — under hänvisning till att något behov av en lagstiftning av så vidsträckt omfattning som motionären före-
slagit icke visats föreligga och att frågan om minimilönelagstiftning för hem-
industrin vore föremål för Kungl. Maj:ts prövning — att motionen icke måtte föranleda någon kammarens åtgärd, vilket även blev kammarens beslut. Meningsskiljaktighet förekom egentligen endast i fråga om motiveringen, i det att i en reservation, vilken vann kammarens bifall, uttrycktes sympatier för en begränsad minmilönelagstiftning för yrken med särskilt otillfreds-
ställande arbetsförhållanden, framför allt hemindustrin.

På sätt i det föregående närmare berörts (sid. 23 f.) har jämväl frågan om införande av metoder för fastställande av minimilöner upptagits till behandling inom *internationella arbetsorganisationen*. Vid konferensens samman-

tråde år 1928 antogs sålunda ett förslag till konvention angående införande av metoder för fastställande av minimilöner ävensom en rekommendation i ämnet. Konventionen avsåg, som redan förut berörts, arbetare anställda i sådana yrken eller delar av yrken (särskilt hemindustriella yrken), vari icke funnes anordningar för lönerna effektiva reglering genom kollektivavtal eller annorledes och där lönerna vore exceptionellt låga.

Konventionsförslaget och rekommendationen förelades genom proposition den 7 mars 1929 (nr 185) nämnda års riksdag. Såsom framgår av det propositionen bilagda statsrådsprotokollet ansåg föredragande departementschefen att konventionen icke för närvarande borde av Sverige biträdas samt att rekommendationen i ämnet icke för närvarande borde föranleda någon åtgärd från svensk sida.

Som skäl härför återopade departementschefen vad svenska regeringen den 3 december 1927 anfört som svar å ett av internationella arbetsbyrån till regeringarna i de olika länderna utsänt frågeformulär rörande deras inställning till vissa spörsmål på detta område.

I sitt nämnda svar hade svenska regeringen — sedan ett flertal myndigheter och korporationer, däribland arbetsgivarnas och arbetarnas huvudorganisationer, blivit hörda i ärendet — i fråga om förhållandena inom hemindustrin framhållit, att desamma tidigare, eller under de 10 à 15 första åren av innevarande sekel, varit föremål för åtskillig uppmärksamhet ur skyddssynpunkt, men att under årens lopp hemindustrins driftförhållanden syntes småningom hava så förändrats, att statens ingripande till arbetarnas skydd i förevarande avseende blivit mindre nödvändigt eller obehövt. Ej heller hade veterligen under de senare åren några avsevärda yrkanden framkommit på åtgärder från statsmakternas sida till förmån för hemindustrins arbetare.

Beträffande därefter frågan om fastställande av minimilöner inom andra näringsgrenar än hemindustrin framhölls i regeringens svar, att några krav i sådant syfte knappast gjorts gällande och att genomförandet av dylik reglering skulle möta stora svårigheter. Mot det ifrågasatta systemet för reglering av arbetslönerna hade även framställts en del erinringar av allmängiltig räckvidd. Sålunda hade från auktoritativt håll å såväl arbetsgivar- som arbetarsidan uttalats ogillande av arbetslönernas fastställande genom statligt ingripande. I vad arbetarnas huvudorganisation anginge hade detta skett under hänvisning till den bestämt avvisande hållning, som den svenska fackföreningsrörelsen intagit till tanken på att genom skiljedomsförfarande fastställa löne- och arbetsförhållanden. Från andra håll hade påpekats att minimilöner ej sällan även bleve maximilöner samt att minimilönerna, som ju i regel måste sättas låga, stundom kunde befaras verka nedtryckande på lönenivån i allmänhet. I viss mån kunde också officiellt fastställda minimilöner medverka till den stelhet i lönesystemet, som ansåges hindra näringslivets anpassning efter växlande förhållanden och hava till följd ökad arbetslöshet. Slutligen hade även framhållits att statlig lönerreglering skulle medföra

avsevärda kostnader för det allmänna och möta betydande svårigheter, bland annat i avseende å kontrollen. Av de i ärendet hörda myndigheterna, korporationerna och fackliga organisationerna hade samtliga, med undantag av svenska beklädnadsarbetareförbundet, ställt sig avvisande till tanken på lagstiftning för fastställande av minimilöner.

Den i propositionen intagna ståndpunkten godkändes av riksdagen (skrivelse nr 248).

Hösten 1934 utarbetades inom *socialdepartementet*, i samband med det då inom departementet pågående arbetet med lagstiftningen om skydd »för tredje mans rätt», ett utkast till vissa ändringar i lagen om kollektivavtal, innebärande bland annat att i nämnda lag — efter förebild av den före det nationalsocialistiska styrelseskicket genomförande gällande tyska kollektivavtalslagen — skulle införas en föreskrift av följande lydelse:

»Är visst kollektivavtal gällande för det övervägande antalet arbetare inom ett närings- och yrkesområde, äger socialstyrelsen på därom gjord framställning förordna att kollektivavtalet skall lända till allmän efferrättelse inom samma närings- eller yrkesområde, med de begränsningar i fråga om särskilda företag eller grupper av företag som styrelsen finner nödiga.»

Enligt en vid utkastet fogad promemoria hade föreskriften närmast till ändamål att i arbetarnas intresse lägga under kollektivavtalets område sådana företag, vid vilka på grund av bristande organisering av arbetarna eller andra skäl kollektivavtalets tariffer icke kunnat genomdrivas. Vidare åsyftades att i de avtalsbundna arbetsgivarnas intresse skapa enhetliga arbetsvillkor för alla företag och därmed undanröja faran för illojal konkurrens från företagare, särskilt s. k. småföretagare, utanför avtalet.

Över förslaget infordrades yttranden från arbetsdomstolen och socialstyrelsen, vilken i sin tur lämnade de statliga förvaltningsmyndigheter, vilka i större utsträckning fungera som arbetsgivare, samt åtskilliga arbetsgivare- och arbetarorganisationer tillfälle att yttra sig. I de inkomna yttrandena blev förslaget tillstyrkt eller lämnat utan erinran av marinförvaltningen, telegrafstyrelsen och väg- och vattenbyggnadsstyrelsen samt av åtta enskilda organisationer, därav hälften å arbetsgivarsidan. Avstyrkande yttranden avgavs av arbetsdomstolen och socialstyrelsen, arméförvaltningens intendentsdepartement, domänstyrelsen och vattenfallsstyrelsen, svenska arbetsgivareföreningen, svenska lantarbetsgivarnas centralförening och nio andra arbetsgivareorganisationer samt landsorganisationen i Sverige, Sveriges arbetares centralorganisation och två andra arbetarorganisationer.

I de avstyrkande yttrandena har i främsta rummet åberopats den i Sverige sedan gammalt hävdade principen om avtalsfriheten och om näringslivets frihet. Därjämte hava framhållits följande synpunkter av mera praktisk natur beträffande den ifrågasatta bestämmelsens tillämpning.

De kollektivavtal, om vilkas allmängiltigförklaring kunde bli fråga, vore i allmänhet avfattade med tanke på storindustrin och icke anpassade efter de särskilda förhållanden som rådde vid företag stående utanför organisa-

tionerna. I många fall kunde det då vara mindre lämpligt att påtvinga de små företagen en för storindustrin avsedd reglering. Bland annat kunde härigenom åtskilliga småföretag, vilka uttryckligen undantagits från lagstiftningen om arbetstidens reglering, genom den föreslagna bestämmelsen komma att underkastas en arbetstidsreglering, anordnad i enlighet med nämnda lagstiftning. Av lantarbetsgivareföreningen framhölls, att även inom lantbruket kollektivavtalen huvudsakligen avfattats med tanke på det större lantbrukets driftförhållanden och vore föga lämpade att reglera arbetsförhållandena vid medelstora och mindre egendomar.

Därjämte kunde det ofta hända att de gällande kollektivavtalen över huvud taget icke vore så avfattade att de lämnade tillräcklig ledning för tillämpning å de utanför stående företagens skiljaktiga arbetsförhållanden. Bland annat vore kollektivavtalens Ortsgrupperingar ofta ofullständigt utbyggda i det att hänsyn endast tagits till de företag som vid tidpunkten för avtalets tillkomst berördes av detta. Stundom funnes särskilda regler för införlivande av nya orter med den ursprungliga Ortsgrupperingen men dessa regler vore icke alltid så klara och uttömmande att de kunde fylla de anspråk den föreslagna lagstiftningen komme att ställa på dem. Även andra liknande frågor komme att kräva sin speciella lösning vid ett kollektivavtals utsträckande. I dessa fall skulle man då behöva ett särskilt förfarande för komplettering av avtalets bestämmelser, och det torde till och med bli nödvändigt att härvid såsom en sista utväg tillgripa skiljedom, omfattande även s. k. intressetvister, eller något däremot svarande förfarande.

Vidare kunde det leda till egendomliga konsekvenser att andra parter än de avtalsslutande vore bundna av kollektivavtalen. Särskilt svårbedömlig vore situationen då på en viss arbetsplats, för vilket ett kollektivavtal på grund av förordnande skulle gälla, icke blott arbetsgivaren utan även arbetarna vore oorganiserade. Den avtalsslutande arbetarorganisationen hade tydligen ett visst intresse av avtalets upprätthållande även i ett sådant fall men den kunde svårligen göras till ansvarig part i det nämnda genom förordnandet inträdda avtalsförhållandet. Därav skulle nämligen följa åtskilligt ansvar, bland annat för fredsförpliktelsens iakttagande, och härför skulle i själva verket erfordras tvångsanslutning till organisationen av arbetarna vid arbetsplatsen. Det syntes fördenskull nödvändigt att såsom parter å arbetarsidan betraktades de vid arbetsplatsen anställda arbetarna, vilka då var för sig måste tillerkännas rätt t. ex. att kära och svara inför arbetsdomstolen i uppkomna tvister.

Med detta invecklade spörsmål sammanhänge även frågan om rätten till uppsägning av avtal, som genom förordnande kommit att lända till allmän efterrättelse. Å ena sidan syntes det svårt att tillägga parter, som icke själva biträtt kollektivavtalet, rätt att uppsäga detsamma, men å andra sidan vore det även obilligt att lämna dessa parter helt utan inflytande på avtalets bestånd då de ändock vore skyldiga att tillämpa det.

Slutligen har gjorts gällande att den föreslagna bestämmelsen kunde inne-

bära en fara för försvagning av organisationerna, framför allt arbetsgivarorganisationerna. Om ett avtal genom offentlig myndighets beslut kunde bli tillämpligt även på sådana företag, där arbetsgivarna vore oorganiserade, kunde intresset att tillhöra arbetsgivarorganisationen i hög grad minskas. Ej sällan låge nämligen förhållandena till så att en mindre företagare hade att välja mellan att inträda i en arbetsgivarorganisation och tillförsäkra sig dess stöd men därmed även åtaga sig en ej obetydlig avgiftsskyldighet, eller ock att i avsaknad av organisationens hjälp tvingas till avtalsuppgörelse på ofördelaktigare villkor än gällande riksavtal. En försvagning av arbetsgivarorganisationerna kunde emellertid vara till nackdel även för arbetarna och till slut till och med äventyra kollektivavtalssystemets bestånd.

IV. Åtgärder för reglering av arbetslönerna inom lantbruket i främmande länder.¹

Översikt.

I fråga om reglering av arbetslönerna inom lantbruket kan man skilja mellan två principiellt skilda system, nämligen dels reglering genom frivilliga kollektivavtal och dels reglering genom minimilöner, fastställda genom statliga myndigheters försorg. Kollektivavtalssystemet, vilket i sin mest renodlade form icke förutsätter statens medverkan för löneregleringen, har emellertid i åtskilliga fall modifierats i riktning mot det på statsingripande baserade systemet genom att staten på olika sätt söker befärja upprättande och genomförande av kollektivavtal eller utsträcker deras giltighetsområde till andra än de avtalsslutande parterna.

Minimilönelagsiftning för lantbruket tillkom i flera länder under världskriget och åren närmast därefter. Lantarbetarnas fackliga organisationer, vilka tidigare varit synnerligen svaga, genomgingo samtidigt en stark utveckling, vilket hade till följd att lantarbetarna i vissa andra länder blevo i stånd att uppnå en förbättring av sina arbetsförhållanden genom avslutande av kollektivavtal. Därvid uppstod helt naturligt den uppfattningen, att de två systemen icke kunde förenas utan att lantarbetarna måste välja mellan att lita till statens ingripande eller till sina fackliga organisationer för att ernå en förbättring av lönevillkoren. Det stora flertalet av fackföreningarna tvekade icke i valet, då de ansågo att statens ingripande i löneregleringen måste försvaga arbetarnas intresse för facklig sammanslutning. Denna ståndpunkt kom klart till uttryck på den internationella lantarbetarfederationens 5:e kongress i Prag i september 1928. Med ett undantag var det endast mycket små lantarbetarförbund, som i sina yttranden till federationens sekreterare hade uttalat sig till förmån för minimilönelagstiftning i lantbruket. Undantaget utgjordes av det holländska förbundet — de engelska lantarbetarna voro

¹ Denna framställning är i huvudsak grundad på ett memorandum, som upprättats av internationella arbetsbyrån i juli 1936 i anledning av inom flera olika länder (bl. a. även Danmark och Norge) pågående utredningsarbete å ifrågavarande område.

icke representerade — vars talesman hävdade att en dylik lagstiftning åtminstone kunde hålla lönenivån uppe inom områden, där lantarbetarna vore dåligt organiserade, och kunde bidra till lönestegring å övriga områden. Alla andra större förbund uttalade sig kraftigt mot statsingripande och kongressen antog enhälligt en resolution, som gick ut på att man borde kämpa för kollektivavtal.

Alltefter som tiden gått har emellertid uppfattningen ändrat sig på detta område. Någon större framgång i fråga om de kollektiva avtalens utveckling har icke kunnat noteras någonstades, och genom de politiska omvälvningarna i Centraleuropa led systemet svåra förluster. Jordbrukskrisen hindrade varje löneförbättring och förorsakade i varje fall tillfälligt en rätt betydande arbetslöshet, som bidrog till lönenedsättning särskilt för sådana arbetarkategorier, som varken voro skyddade genom lagstiftning eller kollektivavtal. Krislagstiftningen ledde snart till att lantbrukets ekonomiska ställning blev mindre beroende av de ekonomiska krafternas spel på den fria marknaden än av statsmakternas stöd, men trots detta stärktes icke arbetarnas ställning i väsentlig mån vid direkta förhandlingar med arbetsgivarna. Redan på den nämnda kongressen gjordes gällande, att stöd åt jordbruket borde göras beroende av arbetsgivarnas villighet att förhandla med arbetarna om arbetsvillkoren. Under de nya förhållanden, som jordbrukskrisen medförde, kom därför helt naturligt den tanken upp, att staten borde sörja för att jordbruksstödet också kom lantarbetarna till godo. På grund härav tog den internationella lantarbetarfederationen på sin kongress i London i juli 1935 upp frågan om statlig lönereglering till förnyad behandling och upprätthåller sålunda icke längre den ståndpunkt, som intogs på kongressen i Prag. Federationens exekutivkommitté antog på ett möte i Stockholm i juli 1936 vissa riktlinjer för frågans vidare behandling. I beslutet kommer visserligen ännu icke någon klar ståndpunkt till uttryck men det visar, att man nu väl kan tänka sig lantarbetarnas fackliga organisationer arbeta inom ramen av ett system med statlig reglering av lönenivån.

I själva verket synes icke heller i minimilönebegreppet såsom sådant finnas någon grund för att så starkt skilja mellan denna form för lönereglering och den, som äger rum genom fackliga organisationer, att den ena formen måste anses utelsuta den andra. Tvärtom förefanns i minimilönelagstiftningens hemland, Australien, en nära förbindelse mellan de båda systemen så till vida som lagstiftningen infördes just för att undgå arbetsstrider i vissa industrier. Känslan av ett motsatsförhållande uppkom först då man i England och senare i andra europeiska länder började använda minimilönelagstiftningen framför allt på industrier med svagt organiserade arbetare, särskilt hemindustrin. Den senare tidens utveckling visar emellertid så många övergångsformer mellan de båda systemen att en gränsdragning stöter på stora svårigheter.

Även om den nämnda gränslinjen sålunda varken kan eller bör skarpt markeras erbjuder den dock den bästa möjligheten för en systematisk översikt över de olika former för lönereglering, som förekomma.

Minimilönelagstiftning.

Den enklaste formen för minimilönelagstiftning föreligger då lagen själv fastslår den lägsta lön, som över huvud taget får betalas för en normal arbetsprestation i den ifrågavarande näringsgrenen. En dylik lagstiftning för lantbruket genomfördes 1923 i den argentinska staten San Juan samt i Uruguay.

I *San Juan* gäller lagen (av den 29 november 1923) även andra näringsgrenar än lantbruket. Landet delades genom lagen i två områden. I det ena skulle arbetare över 18 år, som voro sysselsatta i åkerbruk eller boskapskötsel, betalas med 3 pesos för en normal arbetsdag (arbetstidens längd var fastslagen genom annan lag). Arbetare, som voro satta att vakta boskap utanför det egentligen uppodlade landet skulle dock blott erhålla 2 pesos om dagen. I det andra distriktet var lönen för egentligt jordbruksarbete likaledes 3 pesos, för kreatursvaktare blott 2 pesos, dock minst 55 pesos i månaden. För överträdelse av lagen kunde ådömas böter eller fängelse.

Minimilönelagstiftningen i *Uruguay*, av den 15 februari 1923, gäller däremot endast lantarbetarna. Lagen innehåller dels en allmän bestämmelse, som fastslår att alla lantarbetare skola hava en fridag i veckan, och dels minimilöner för arbetare på större egendomar. Taxeringsvärdet är avgörande för minimilönernas tillämplighet och storlek, så att en lägre löneskala gäller för egendomar mellan 20 000 och 60 000 pesos taxeringsvärde och en högre löneskala för större egendomar. För mindre egendomar skall lönen vara 72 centimos per dag eller 18 pesos per månad, för större egendomar respektive 80 centimos eller 20 pesos. För arbetare mellan 16 och 18 år eller över 55 år gälla lägre lönesatser, lika för båda storleksgrupperna, nämligen 60 centimos per dag eller 15 pesos per månad. Därjämte skola arbetarna beredas kost och logi, om vars beskaffenhet närmare bestämmelser meddelats. Därest kost och logi icke beredes arbetarna skall lönen höjas med 50 centimos per dag eller 12 pesos per månad.

Ej fullt arbetsföra arbetare kunna med stöd av läkarintyg, som visar i vilken grad deras arbetsförmåga är nedsatt, av vederbörande departements förvaltningsråd eller vederbörande distrikts råd erhålla särskild lägre lön fastställd för sig. Utan sådant särskilt tillstånd får arbetaren icke anställas mot lägre lön än den i lagen fastställda. Till varje arbetare skall utlämnas en arbetsbok, i vilken lagen finnes tryckt och där hans arbetskontrakt med bestämmelser om lön, kost och logi, fridag etc. införes. Vidare skall i boken antecknas varje lönebetalning, förskjutningar av fridagen m. m. Underlåter arbetsgivaren att uppfylla sina skyldigheter enligt lagen är arbetaren berättigad att klaga hos fredsdomaren och få eventuellt bristande lön utdömd.

Kontroll över lagens efterlevnad utövas genom arbetsinspektörerna, framför allt med hjälp av arbetsböckerna. För överträdelse av lagen kan bötesstraff ådömas.

Till denna grupp hör närmast även den lagstiftning rörande bland annat minimilöner för vissa lantarbetare, som år 1936 antagits i *Nya Zeeland*. Även

denna innehåller nämligen vissa i själva lagen fastslagna minimilöner, men dessa gälla i första hand endast för de närmaste tio månaderna efter lagens ikraftträdande (den 1 oktober 1936), och kunna därefter genom beslut av regeringen förändras. De få dock ej sänkas under den ursprungliga nivån.

Den Ny-Zeeländska lagstiftningen, *The agricultural workers act*, 1936, har genomförts i samband med en viss statlig prisreglering beträffande mejeriprodukter. Sedan jordbrukarna genom särskild lagstiftning garanterats vissa minimipriser å dylika produkter sammankallades en konferens mellan representanter för regeringen och för jordbrukarnas organisation, och träffades mellan dessa en överenskommelse rörande minimilöner för arbetare, sysselsätta på mjölkproducerande farmer. Därvid förutsattes att den eljest i landet gällande lagstiftningen om tvångsskiljedom i arbetstvister icke skulle komma i tillämpning beträffande dessa arbetare. De fastställda minimilönerna uppgå för arbetare över 21 år till 42 shillings 6 pence per vecka jämte fri kost och logi. För olika åldersklasser därunder stadgas särskilda löner enligt en fallande skala (5 shillings lägre för varje årsklass). Såsom ovan nämnts kunna dessa löner genom beslut av regeringen höjas om detta finnes påkallat med hänsyn till genomförd stegring i produktpriserna. I de delar som röra minimilöner är lagen tillämplig allenast på arbetare, som sysselsätts på farmer, som producera mjölk till avsalu och föda mer än tio kor (å mindre farmer faller endast cirka 7 procent av mjölkproduktionen). Fårklippare äro emellertid helt undantagna. Någon reglering av arbetstiden för de berörda arbetarna finnes icke, men däremot stadgas att de skola komma i åtnjutande av semester med full lön under fyra veckor per år eller ock ledighet en dag i veckan från klockan 12 samt semester i två veckor. För icke fullgoda arbetare kan dispens meddelas av inspektörerna. Även för kvinnlig arbetskraft erfordras dylik dispens för underskridande av de fastställda lönerna. Arbetsgivarna skola föra löneböcker vari lönerna kvitteras och fridagarna antecknas. För underlåtenhet att betala fastställda löner ådömes böter, 5 shillings för varje dag underlåtenheten fortfar.

Enligt lagstiftningen kan minimilöneregleringen utsträckas även till andra arbetargrupper än de nämnda. En förutsättning härför torde emellertid åtminstone i praktiken vara att även de prisreglerande åtgärderna utsträckas till andra produkter.

Enligt sakens natur finns vid en lagstiftning av nyss angivna typ intet utrymme för de intresserade parternas egen medverkan eller för hänsynstagande till de skiftande lokala förhållandena. Detta är däremot fallet både i den mexikanska och den engelska lagstiftningen.

I *Mexiko* föreskriver författningen att minimilöner skola fastställas för såväl industri- som lantarbetare; förfarandet härvidlag regleras numera genom den för hela landet gällande arbetslagen av 1931, vilken avlöste en rad olika lagar i delstaterna. Minimilönerna fastställas för varje kommun av lokala nämnder, bestående av en ordförande, utsedd av regeringen, och minst fyra representanter, valda av arbetsgivarnas respektive arbetarnas organisationer.

Nämndernas beslut kunna dock revideras av ett centralt råd för varje delstat. Nämnderna skola fastställa löner att gälla för alla arbetare, men i praktiken fastställas vanligen flera olika lönesatser, därvid skillnad bland annat göres mellan lantarbetare och andra arbetare. Vid lagens första genomförande fastställdes löner, vilka åtminstone för lantarbetarna inneburo en rätt betydlig förbättring. Industrierbetarna voro däremot i stor utsträckning redan förut genom kollektivavtal tillförsäkrade högre löner än minimilönerna.

1931 års lag ingick såsom ett led i en stort anlagd aktion för landets ekonomiska sanering. På grund härav kunde man skapa ett starkt intresse för lagstiftningens genomförande och lyckades även tack vare ett stort antal frivilliga inspektörer och uppsyningsmän genomföra en något så när effektiv tillämpning av lagens bestämmelser. Särskilt inom lantbruket har det emellertid visat sig, att talrika överträdelser förekomma. Såsom en av anledningarna härtill nämnes bristande organisation bland lantarbetarna. Arbetsgivarna hava i stor utsträckning försökt kringgå lagen genom att sälja varor till för höga priser till sina arbetare.

I *England* har den gällande minimilönelagstiftningen i lantbruket — *Agricultural Wages (Regulation) Act* av den 7 augusti 1924 — utformats efter mönster av tidigare lagstiftning om minimilöner i vissa svagt organiserade industrier, men är fullt självständig. Lönerna fastställas av lokala lönenämnder — i allmänhet en för varje grevskap — i vilka arbetare och arbetsgivare äro representerade. Ett centralt löneråd finnes även, men detta har enligt den nu gällande lagen icke något inflytande på lönernas storlek. Rörande själva lönenivån stadgas i lagen att minimilönerna skola fastställas till sådant belopp, att de äro ägnade att befordra arbetseffektiviteten och sätta arbetarna i stånd att under normala förhållanden upprätthålla en levnadsstandard, som kan anses skälig i förhållande till arten av hans arbete. Icke fullgoda arbetare må avlönas lägre än de fastställda minimilönerna, dock endast efter individuell dispens av vederbörande lönenämnd. För överträdelser av minimilönelagstiftningen kan bötesstraff ådömas, varjämte undandragna lönebelopp utkrävas genom tillsynsmyndighetens försorg.

Med hänsyn till det intresse den engelska lagstiftningen torde ha för svenska förhållanden ha som bilagor till detta betänkande fogats *dels* en översättning av densamma (Bilaga A), *dels ock* en utförlig redogörelse för lagstiftningens tillkomsthistoria, innehåll och tillämpning i praktiken (Bilaga B).

Den engelska lagstiftningen gäller endast *England* och *Wales* men icke som den tidigare lagstiftningen i ämnet — *Corn production act* av 1917 — jämväl *Skottland*. Dock är en lag om den engelska lagstiftningens tillämpning även i *Skottland* för närvarande under behandling (jfr nedan s. 50 f.).

I *Irländska fristaten* har nyligen (november 1936) antagits en lag om minimilöner för jordbruksarbetare, vilken i mycket bygger på den engelska lagstiftningen. Lönerna skola dock enligt den irländska lagen fastställas av en central nämnd efter förslag av lokala nämnder. Beslut om fastställande av

minimilöner skola underställas parlamentet, som inom viss kort tid kan inlägga veto. Beträffande fastställande av normal arbetstid, löner för olika kategorier av arbetare, ackordslöner, tillgodoräknande av naturaförmåner samt påföljder för överträdelse synes lagen i huvudsak överensstämma med den engelska. Tillsyn å lagens efterlevnad utövas av den centrala lönenämndens tjänstemän.

Också i *Estland* skola enligt en lag av den 1 november 1921 minimilöne-satser för lantbruket fastställas av särskilda löneutskott för olika distrikt. Dessa löneutskott utses av lokala kommittéer, vilka i sin tur väljas av arbetsgivare och arbetare i lantbruket. Distriktkommittéerna utse även ett centralt utskott. Myndigheterna äro icke representerade vare sig i de lokala eller det centrala utskottet, men de skola sammankalla utskotten och tillse att de äro beslutsmässiga. Denna lagstiftning är fortfarande formellt i kraft men den har sedan länge upphört att äga någon betydelse. De intresserade parterna underlåto nämligen snart att förrätta de erforderliga valen och lagen hade icke lämnat myndigheterna några medel att framtvunga dessa. Till det dåliga resultatet har i hög grad bidragit att lantarbetarnas organisation alltid varit mycket svag. Emellertid har även sedan lagens tillkomst lantbrukets struktur genom en agrarreform undergått stora förändringar, vilket i viss mån förändrat lagstiftningens förutsättningar.

I motsatts till de nämnda lagarna, enligt vilka minimilöner i princip skola fastställas för lantbruket öppnar den *ungerska* lagen av den 28 maj 1923 endast *möjlighet* till ett dylikt fastställande. Jordbruksministern kan där uppdraga fastställandet av minimilöner för vissa lantarbetare åt lokala nämnder. Innan en närmare redogörelse lämnas för nämnda lag må emellertid särskilt framhållas, att lagstiftningen i Ungern på detta område under de båda senaste decennierna varit av synnerligen växlande karaktär. Under världskriget nödgades man för att upprätthålla jordbrukets produktion tillgripa en viss grad av tvång gentemot lantarbetarna. I samband därmed förordnades i lagstiftningsväg om vissa procentuella tillägg till de förut utgående lönerna. De sålunda fastställda lönerna voro emellertid att betrakta såsom maximilöner. Efter en kortare mellantid, då lönenämnder för fastställande av minimilöner fungerade, tillkom år 1921 ånyo en lagstiftning, enligt vilken maximilöner kunde fastställas av de lokala myndigheterna efter hörande av representanter för arbetsgivare och arbetare samt lantbruksinspektören. Därest dylika löner faststälts var det förbjudet både för arbetarna att begära och för arbetsgivarna att betala högre löner.

År 1923, då den nu gällande lagstiftningen antogs, övergick man emellertid på allvar till minimilöneprincipen. 1923 års lag innehåller till en början några allmänna bestämmelser. Enligt dessa måste ett arbetskontrakt för att vara giltigt upptaga en bestämd lön, och i kontrakt slutna för längre tid äro klausuler, som möjliggöra för arbetsgivaren att vid arbetsbrist tillfälligt permittera arbetaren utan att betala lön, förbjudna.

Egentliga minimilöner kunna fastställas blott för daglönare och en annan

för ungerska förhållanden typisk arbetargrupp, nämligen arbetare som åtnjuta lön i form av viss andel i skördeutbytet. Därest i ett visst område lönerna för dessa arbetarkategorier äro så låga, att de icke kunna anses tillräckliga för arbetarnas och deras familjers underhåll, kan jordbruksministern efter särskild ansökan eller av eget initiativ förordna, att minimilöner skola fastställas för området. Detta sker genom för varje distrikt tillsatta lönenämnder, bestående av en ordförande jämte ställföreträdare för denne samt fyra representanter för arbetsgivare och arbetare. Representanterna utses av respektive parters företrädare i den lokala lantbrukskammaren, därvid tillses att för arbetsgivarna utses representanter både för det mindre jordbruket (egendomar å 10—100 joch¹ jord) och för det större jordbruket. Ordföranden och hans ställföreträdare utses av partsrepresentanterna bland fem av lantbrukskammaren föreslagna opartiska personer.

Sedan nämnden fattat sitt beslut i fråga om minimilönernas storlek kan varje enskild ledamot av nämnden besvära sig mot beslutet hos jordbruksministern, vilken sålunda har det slutliga avgörandet i sin hand.

Trots att jordbruksministern upprepade gånger genom cirkulär till de lokala myndigheterna och andra åtgärder sökt verka för att lagens möjligheter att genomföra en förbättring av de sämst ställda lantarbetarnas förhållanden skulle utnyttjas, har dess verkningar blivit tämligen obetydliga. Den förnämsta orsaken härtill synes vara de utomordentligt stora ekonomiska svårigheter, varmed det ungerska lantbruket haft att kämpa. På grund av myndigheternas motstånd äro vidare lantarbetarna i Ungern så gott som oorganiserade, varför de icke äro i stånd att själva effektivt verka för lagens genomförande. Rörande de omständigheter i själva det använda systemet, som kunna sägas hava förorsakat att verkningarna blivit så obetydliga må följande anföras. Från arbetarhåll göres gällande, att fastän den lokala lantbrukskammarens tillstyrkande enligt lagen icke erfordras för ett förordnande om fastställande av minimilöner inom ett visst område, så har det i praktiken dock visat sig att en dylik åtgärd är mycket svår att genomdriva utan kammarens medgivande. I kammaren utgör emellertid arbetarrepresentanterna endast $\frac{1}{5}$ av det samlade ledamotsantalet och arbetarna hava därför icke så lätt att i kammaren göra sina synpunkter gällande. Till och med i de områden, för vilka minimilöner fastställts, äro arbetarna missbelåtna med de uppnådda resultatena. Minimilönerna bliva i praktiken även maximilöner, men anses icke motsvara skäligen anspråk på dylika normallöner. Ett överklagande av de fastställda lönesatserna tager för lång tid. Vidare hava förordnanden om fastställande av minimilöner huvudsakligen meddelats för områden med bondebruk, där lönerna redan tidigare äro högre än i storgodsdistrikten (stora löneskillnader mellan olika trakter äro vanliga i Ungern).

Med anledning av att lantarbetarlönerna i Ungern äro ytterst låga väcktes

¹ 1 joch är något mer än 1 tunnland.

i den ungerska lantbrukskammarens generalförsamling i december 1935 ett förslag om införande av obligatoriska minimilöner för hela landet. Förslaget gillades av kammaren och är nu föremål för närmare utredning.

Lönereglering i skiftande former förekommer även för vissa lantarbetare i *åtskilliga andra länder*, särskilt i Australien, Sydafrikanska unionen m. fl. länder, vanligen i anslutning till minimilönesystem som omfatta även andra näringar. Då det här gäller ett stort antal lagstiftningar som sinsemellan äro av ganska olika karaktär och dessutom endast i begränsad utsträckning tillämpliga på lantbruket synes någon närmare redogörelse härför — utöver den som lämnats i redogörelsen för lagstiftning om minimilöner i allmänhet — icke påkallad.

Kollektivavtal.

I ett antal europeiska länder har man efter kriget uppbyggt system av kollektivavtal för jordbruket, vilka mer eller mindre stödas av staten. En kortfattad redogörelse för dessa lämnas i det följande.

Under början av den senaste jordbrukskrisen, d. v. s. omkring 1930—32, funnos åtskilliga länder, där löneregleringen inom lantbruket ägde rum genom kollektivavtal, som voro oberoende av statsingripande. I Danmark, Holland och Österrike voro sålunda kollektivavtalen i lantbruket liksom i Sverige principiellt oberoende av något avgörande ingripande från statens sida. Visserligen hade staten även här sökt bidra till uppnående av resultat vid förhandlingar mellan parterna genom att tillsätta förlikningskommisioner eller liknande åtgärder, särskilt då strejker eller lockouter i större omfattning hotade. Myndigheterna hade däremot icke tagit något initiativ till upprättande av kollektivavtal och hade icke heller befogenhet att påtvinga någon part en uppgörelse mot hans egen vilja. Liksom i *Sverige* under de senaste åren ansatser gjorts i riktning mot ett mera omfattande statsingripande — genom att staten för åtnjutande av garanterat sockerbetspris uppställt såsom villkor att de vid betodlingen sysselsatta arbetarna skulle avlönas enligt vissa grunder — så har även i de övriga nyssnämnda länderna dylika tendenser gjort sig gällande. I *Danmark* hava avtalsförhandlingarna inom jordbruket påverkats av de ingrepp i den kollektiva avtalsfriheten, som gjorts på andra näringsområden.¹ I *Holland* hava de lantbrukare, som draga fördel av det statliga jordbruksstödet, i lagstiftningsväg förpliktats att ingå i förhandlingar med sina arbetare om arbetsvillkoren vid äventyr att en skiljedomare tillsättes.

I *Tyskland* var löneregleringen före *nationalsocialismens genombrott* även i princip baserad på fria kollektivavtal, men här var statens inflytande redan på denna tid synnerligen starkt. Därest uppgörelse icke kunde träffas vid förhandlingar mellan parterna kunde på sätt i det föregående angivits,

¹ På senaste tiden har i Danmark framför allt frågan om tryggheten av jordbrukets behov av arbetskraft tilldragit sig uppmärksamhet. Härom har i början av 1937 publicerats en utredning under titeln »Betænkning afgivet af det af Socialministeriet i 1933 nedsatte Udvalg angaaende Landbrugets Arbejdskraft». Se vidare *Sociala meddelanden* 1937 s. 357.

inom jordbruket såväl som inom andra näringsgrenar, arbetsförhållandena regleras genom att ett avgivet förlikningsförslag under vissa omständigheter förklarades bindande för parterna oberoende av deras godkännande. Därjämte kunde ett dylikt förlikningsförslag så ock ett frivilligt slutet kollektivavtal genom förordnande av en statsmyndighet göras förbindande även för oorganiserade arbetsgivare och arbetare inom det område, för vilket avtalet gällde.

I *Tjeckoslovakien* hava förhållandena utvecklats något annorlunda. Där avslutas arbetsavtal och lokala kollektivavtal inom lantbruket på grundval av s. k. riktlinjer, vilka fastställas efter förhandlingar mellan arbetsgivar- och arbetarorganisationerna för var och en av landets provinser. Initiativet till dessa förhandlingar utgår emellertid från myndigheterna, närmare bestämt från de provinsiella arbetsförmedlingskontorens rådgivande utskott för lantarbetarspörsmål, i vilka social- och lantbruksdepartementen äro representerade. Själva förhandlingarna försiggå direkt mellan parterna men under ordförandeskap av en representant för lantbruksdepartementet. Vid dessa förhandlingar upprättas emellertid icke några bindande avtal utan endast riktlinjer, som organisationerna anbefalla sina medlemmar att följa vid avslutandet av de personliga arbetsavtalen. Hela detta förfarande, även myndigheternas medverkan, är uteslutande baserat på en sedvanemässigt utbildad praxis utan något stöd i lagar eller förordningar. Trots detta har emellertid genom systemet mycket beaktansvärda resultat uppnåtts.

Även i *Polen* avslutas kollektivavtal för lantbruket med myndigheternas hjälp. Det polska systemet tillkom i anledning av en rad svårartade lantarbetarstrejker under vintern 1918—1919. Början gjordes med att myndigheterna föranstaltade om medling i de områden, där strejk utbrutit, och senare utformades en lagstiftning som gjorde det tillämpade medlingsförfarandet till en permanent institution.

Principen i den polska lagstiftningen går ut på att vederbörande arbetsinspektör av eget initiativ — således utan att det behöver föreligga någon önskan från en organisations sida om upprättandet av ett kollektivavtal — när han anser förhållandena påkalla en reglering av arbetsförhållandena sammankallar representanter för arbetsgivare och arbetare i ett visst distrikt till förhandling om upprättande av kollektivavtal. Parterna äro skyldiga att delta i dessa förhandlingar. Uppnås icke trots arbetsinspektörens medlingsförsök enighet mellan parterna kan saken hänskjutas till en skiljenämnd, vars utslag blir bindande för alla arbetsgivare och arbetare inom distriktet, dock högst för ett år åt gången. Alla gällande arbetskontrakt, som innehålla för arbetarna mindre gynnsamma villkor än skiljenämndens utslag, bliva genom detta ogiltiga. Ursprungligen fordrades båda parternas samtycke för att saken skulle kunna hänskjutas till skiljedom, men genom en senare lagändring hava myndigheterna erhållit befogenhet att göra detta även mot parternas önskan.

Om de berörda arbetsgivarna och arbetarna äro organiserade utses deras representanter vid medlingsförhandlingarna och i skiljenämnden av organisa-

tionerna. Finnas inga organisationer utses representanterna antingen vid ett möte, dit de berörda arbetsgivarna respektive arbetarna kallas, eller ock genom verkliga val av alla arbetsgivare och arbetare inom området. Den förra metoden användes vid utseende av representanter vid medlingsförhandlingarna, den senare för val av medlemmar i skiljenämnden. Arbetsinspektören är självskriven ordförande vid medlingsförhandlingarna och har rätt att deltaga i skiljenämndens sammanträde (utan rösträtt) även om han icke väljes till dess ordförande.

Ett ännu mera vidsträckt statsingripande vid upprättande av kollektivavtal finnes på sätt i det föregående omnämnts såväl inom lantbruket som inom övriga näringsgrenar i *Italien*. Enligt den italienska arbetslagen av år 1927 äro de bestående fackliga organisationerna *skyldiga* att avsluta kollektivavtal, som skola reglera ej blott lönerna utan även en del andra, särskilt angivna arbetsvillkor. Dessa avtal äro bindande för hela det område, för vilket de äro slutna.

Även i den *tyska nationalsocialistiska arbetsrätten* är, som framgår av det föregående, statens inflytande utsträckt till att omfatta samtliga arbetsförhållanden, sålunda icke blott lönerna. Vederbörande statsmyndighet, de s. k. Treuhänder der Arbeit, kunna emellertid här självständigt fatta beslut i dessa avseenden, då de bestående förhållandena icke anses tillfredsställande, och i sådana fall är de berörda parternas medverkan reducerad till en blott rådgivande funktion.

Av intresse i detta sammanhang är även utvecklingen i *Skottland* särskilt på grund av de växlingar mellan olika system som här ägt rum. År 1912 bildades i Skottland en lantarbetarfackförening, som trädde i förhandlingar med lantbrukarnas sammanslutningar. Förhandlingarna resulterade icke i kollektivavtal i den mening man vanligen inlägger i detta begrepp utan i vissa riktlinjer, som organisationerna uppmanade sina medlemmar att följa. Under kriget understöddes detta förhandlingsförfarande av de lokala myndigheterna. Under åren 1917—1921 — då som förut berörts den s. k. Corn production act gällde både för England och Skottland — fastställdes minimilöner inom lantbruket i Skottland med tillämpning av denna lag. Dessa minimilöner fingo emellertid i Skottland mycket ringa betydelse, då lantarbetarna i allmänhet hade möjlighet att på den förut angivna förhandlingsvägen uppnå högre löner. Då den nya engelska minimilönelagstiftningen antogs 1924 motsatte sig därför de skotska lantarbetarna dess genomförande i Skottland och lyckades också genomdriva sin vilja. Så småningom blev emellertid resultatet av systemet med frivilliga förhandlingar allt sämre och sämre för lantarbetarna samtidigt som deras organisation förlorade i styrka. Härmed svalnade också intresset för den fria löneruleringsmetoden. Fackföreningen försökte då och lyckades även (sommaren 1935) åstadkomma en överenskommelse mellan huvudorganisationerna å ömse sidor om upprättande av ett i hela landet likformigt system av nämnder eller utskott med lika representation för arbetsgivar- och arbetarsidan, vilka skulle upptaga förhandlingar om riktlinjer för

arbetskontraktens innehåll var för sitt distrikt. Denna uppgörelse blev dock förkastad av lantbrukarnas lokala avdelningar, och lantarbetarna hava här- efter hänvänt sig till statsmyndigheterna med begäran om en laglig reglering av lantarbetarlönerna. I anledning härav tillsattes i januari 1936 en kommitté med uppgift dels att undersöka det bestående arbets- och avlöningssystemet för lantarbetare i Skottland samt de förändringar som skett under senare år, dels ock att avgiva förslag i vad mån det kunde anses önskvärt att statsmakterna ingrepp och om så borde ske under vilken form lönen eller arbetsvillkoren för lantarbetarna borde regleras. I sitt betänkande, som avgavs i juni 1936, har kommittén kommit till det resultatet att löneförhållandena icke kunna ordnas tillfredsställande vid förhandlingar mellan arbetsgivare och arbetare. Kommittén föreslog därför att den engelska lagstiftningen skulle utsträckas till Skottland, dock med vissa ändringar, bland annat en något större myndighet för det centrala lönerådet. Kommittén uttalade vidare bland annat, att statens stödpolitik till lantbruket hos arbetarna framkallat en berättigad förväntan om andel i de fördelar som näringen såsom sådan uppnått. Ett på kommitténs förslag grundat lagförslag är under våren 1937 föremål för behandling i det engelska parlamentet.

Såsom ovan framhållits kan man skilja mellan två olika huvudformer för löner reglering i lantbruket allt efter som systemet är baserat på kollektiva överenskommelser eller lagstadgade minimilöner. Till närmare belysning av dessa båda systems verkningssätt och resultat må här citeras följande uttalande av chefen för internationella arbetsbyråns lantbruksavdelning, herr *Fr. von Bülow* från Danmark, i det förut omnämnda av arbetsbyrån i juli 1936 upprättade memorandum rörande minimilönelagstiftning i lantbruket:

Endast i begränsad utsträckning är det berättigat att tala om ett motsatsförhållande mellan minimilönelagstiftning och kollektiva överenskommelser. I båda fallen är det fråga om ingripande i den enskilde arbetarens och hans arbetsgivares fria avtalsrätt, och när man skall väga de två metoderna för ett sådant ingripande mot varandra måste alla argument för och emot löner reglering respektive fri avtalsrätt lämnas å sido.

Möjligheterna att erhålla säkra hållpunkter för det ena eller andra systemets företräden äro rätt begränsade med hänsyn till det föga omfattande erfarenhetsmaterial, som står till förfogande, särskilt som man strängt taget endast kan bygga på upplysningar rörande verkningarna av rena system av det ena eller andra slaget. Som rena betraktas då de system, där minimilöner *skola* fastställas, respektive då det står arbetsgivare och arbetare fritt om de vilja avsluta kollektivavtal eller icke, d. v. s. där staten icke ingriper för att under alla omständigheter framtvunga ett resultat. De många mellanformer, där minimilönesatser *kunna* fastställas eller kollektivavtal göras bindande för alla äro vid en dylik undersökning blott ägnade att utsudda gränserna mellan de båda systemen; det är ofta blott rent historiska grunder som föranleda att de hänföras till den ena eller andra av de båda huvudformerna för löner reglering. Det följande bygger huvudsakligen på erfarenheterna från den engelska minimilönelagstiftningen för lantbruket av år 1924 och från tillämpningen av kollektiva avtal i lantbruket i Danmark, Holland, Sverige, Tyskland och Österrike (för de båda sistnämnda länderna intill 1933).

Erfarenheten synes visa, att vid den tidpunkt då de två systemen första gången komma till användning är det olika grupper av lantarbetare som skörda de största fördelarna av löneregleringen. Minimilöneregleringen synes medföra den största lönestegringen för de dessförinnan sämst avlönade lantarbetarna medan kollektivavtalen hava störst betydelse för de arbetarkategorier, som äro relativt bäst ställda; det är som regel bland dessa arbetare som de bästa möjligheterna till organisation förefinnas och därför uppnås även för dessa arbetare de bästa resultaten vid kollektiv förhandling med arbetsgivarna. En minimilönslagstiftning för hela landet kommer hela lantarbetarklassen till godo medan man hittills icke någonstädes lyckats att få till stånd kollektivavtal för ett lands alla delar. Därmed är dock icke det geografiska problemet löst ens för minimilönslagstiftningens del, ty ett fastställande av lönesatser utan hänsynstagande till de lokala förhållandena är i praktiken omöjligt, och resultatet blir därför att lönernas fastställande överlåtes till myndigheter eller nämnder i lokala förvaltningsområden. Ofta göras dock dessa områden mindre än vad som är nödvändigt för att behörig hänsyn till de lokala förhållandena skall kunna tagas. I England har man även gjort försök att giva de centrala myndigheterna möjlighet att utjämna skiljaktigheter i de lokala besluten och att förminska den ofta betydande olikformighet som förefinnes, men försöken hava strandat på arbetsgivarnas motstånd.

Hänsynstagande till de lokala förhållandena ligger enligt sakens natur först och främst i arbetsgivarnas intresse och kommer också till uttryck i deras organisationsformer, vilka som regel äro mindre centraliserat uppbyggda än lantarbetarnas fackföreningar. Också för det kollektiva avtalssystemet i lantbruket är det därför karakteristiskt med ett betydande antal lokala avtal, som dock ofta gälla för vissa större områden. En viss likformighet brukar emellertid kunna uppnås antingen därigenom, att arbetarnas förhandlare påyrka, att en avtalstyp från ett annat distrikt lägges till grund, eller ock genom att det upprättas s. k. ramavtal, genom vilka man sörjer för likformighet i väsentliga delar men tillåter smärre avvikelser enligt de lokala organisationernas överenskommelser.

Det är möjligt att det beror på en tillfällighet, att en större likformighet i praktiken kunnat uppnås genom kollektivavtal än genom minimilönslagstiftning, men man synes ha rätt att antaga, att detta alltid blir förhållandet, då i ena fallet lönerna principiellt fastställas distriktsvis och då, vid det andra systemet, åtminstone den ena parten söker uppnå likformighet för så stora områden som möjligt.

Den rena minimilönslagstiftningen har till uppgift att fastställa lönen icke blott för hela landet utan också för varje enskild arbetare. Man kan på sätt och vis säga, att en sådan lagstiftning i mycket högre grad tager sikte på individen än vad kollektivavtalen göra. Detta framgår mer eller mindre av de hänvisningar, som i lagarnas definition av minimilönen göras till den enskilda arbetarens och hans familjs existensminimum, medan kollektivavtalen blott fastslå, vad man kan få i lön men överlåter till den enskilde om han vill tillförsäkra sig denna lön, nämligen genom att organisera sig. Genom kollektivavtal tillvaratages helt naturligt först och främst den organiserade arbetarens intresse; för den oorganiserade varken kan eller vill fackföreningen uppnå fördelar, och då vissa klasser av lantarbetarna äro mindre tillgängliga för organisationssträvandena än andra uppstår det vid kollektivavtalssystemet betydande luckor i löneregleringens omfattning, som icke förekomma vid minimilönslagstiftning. Emellertid visar erfarenheten att detta icke gäller under alla förhållanden. De engelska lönenämnderna hava i avgjort högre grad intresserat sig för de manliga än för de kvinnliga lantarbetarnas löner och hava icke alltid utnyttjat sin befogenhet att utfärda särskilda bestämmelser för vissa speciella grupper av arbetare, t. ex. kreatursskötare. Det sistnämnda kan bero på att dessa grupper icke äro så talrika eller icke representerade i vederbörande lönenämnd, men det kan också bero på att man

har ansett, att dessa arbetares lönenivå redan ligger över den miniminivå, som det är lagens uppgift att upprätthålla. Denna synpunkt är emellertid riktig allenast om man med minimilönslagstiftningen åsyftat att garantera en för alla arbetare gemensam minimilön och icke avsett att gradera minimilönen efter arbetets art och krav på särskild kompetens. Härmed kommer man in på den viktiga frågan efter vilka grunder lönen skall fastställas, och denna kan betraktas som själva kärnpunkten i frågan: Minimilönereglering eller kollektivavtal?

För kollektivavtalssystemet är principen enkel: arbetarna söka uppnå så mycket som möjligt med hänsyn till de ekonomiska villkor, som för tillfället råda inom lantbruket, samt till styrkeförhållandet mellan de fackliga organisationerna. Även till förändringar i näringsens ekonomi under avtalets giltighetstid kan hänsyn tagas genom indextal eller dylikt. Det förekommer även att lönen bestämmes efter värdet av en bestämd produktkvantitet. Mera betydande förskjutningar i förhållandet mellan arbetsgivarnas och arbetarnas andel i avkastningen bli dock alltid beroende av en kraftmätning, som under fria avtalsförhållanden kan föra till verkliga arbetskonflikter. Om samhället vill förhindra dylika konflikter genom ett ingripande, som vill åvägabringa en kollektiv reglering av löneförhållandena, och medling icke leder till resultat, måste det definitiva avgörandet träffas på grundval av överväganden, som äro främmande för det kollektiva avtalssystemet såsom sådant.

Så som lantbrukets avlöningsmetoder äro utformade med små möjligheter att använda ackordsavlönning och med ringa differentiering efter arbetarens personliga duglighet, om denna åtminstone är medelgod, komma de i kollektivavtalen bestämda lönerna också att bliva de normala. Undantag förekommer som regel endast för arbetare i mera ledande ställningar och för tjänare i husbondens kost på mindre egendomar. Beträffande den sistnämnda gruppen har nämligen deras i regel låga ålder och ringa erfarenhet samt den omständigheten, att de äro dåligt organiserade, medfört att deras löner om de över huvud taget äro upptagna i kollektivavtalen äro relativt låga och därför såsom verkliga minimilönensatser icke få så stor betydelse.

Annorlunda ligger frågan till vid fastställande av minimilöner. Även om de båda intresserade parterna, arbetsgivare och arbetare, medverka, måste dock det fungerande organet hava vissa grundläggande regler att rätta sig efter, och dessa angivas vanligen i själva lagstiftningen. Då dylik minimilönereglering som regel genomföres endast i fråga om näringsgrenar med låga löner är det naturligt, att i första hand det kravet uppställles, att lönen skall tillåta arbetaren att täcka sina egna och familjens nödvändigaste levnadsbehov. Det är emellertid icke alltid man stannar härvid. Lönen kan fastställas till vilken nivå som helst, och principen blir då endast den, att lönen skall tillåta arbetaren att upprätthålla den levnadsstandard, som man önskar tillförsäkra den ifrågavarande arbetarklassen. Denna levnadsstandard kan naturligtvis ligga högt över det egentliga existensminimum.

Medan man kanske i snävt begränsade näringsgrenar och under särskilda förhållanden, där man icke har något intresse av att kvarhålla arbetskraften inom näringen, kan nöja sig med att fastställa lönenivån efter det till livsuppehållet strängt nödvändiga och överlåta till arbetarna att om möjligt uppnå högre lön, kan ett sådant förfaringsätt icke förordas för lantbruket, som sysselsätter ett mycket stort antal arbetare och vars bestånd såsom näring icke kan diskuteras. Emellertid visar erfarenheten att arbetsgivarna icke uppfatta de fastställda lönesatserna såsom egentliga minimilöner utan som normallöner, vilket har till följd att, liksom vid kollektiva avtal, det övervägande antalet arbetare icke uppnå högre lön. Det kan lämnas därhän enligt vilketdera systemet solidaritetshänsyn på arbetsgivarsidan gör sig mest gällande, d. v. s. huruvida arbetsgivarna känna sig

mera bundna att icke överskrida de löner, som deras representanter varit med om att fastställa eller de löner, som deras organisationer överenskommit.

Erfarenheterna från England giva emellertid icke någon hållpunkt för bedömande, huru högt över existensminimum lönerna böra sättas. Lagens ordalag äro ganska vaga: den bestämmer att »lönen skall under normala förhållanden tillförsäkra arbetaren en sådan levnadsstandard, som är rimlig med hänsyn till arten av hans arbete». Vad som är en rimlig levnadsstandard för en lantarbetare kan emellertid knappast bedömas uteslutande med hänsyn till förhållandena inom lantbruket. En jämförelse med t. ex. en småbrukares levnadsstandard är icke tillräcklig, ty denne är i själva verket också blott en arbetare, i det att den övervägande delen av hans inkomst härrör från hans egen och hans familjs arbetskraft, särskilt om man tager i betraktande att han oftast äger endast en del av det i rörelsen investerade kapitalet. Ett hänsynstagande till arbetarnas lönevillkor i andra näringar synes också nödvändigt på grund av befolkningsrörelserna mellan stad och land. Ingenting tyder dock på att ett sådant betraktelsesätt anlagts vid fastställandet av minimilönerna för lantbruket i England.

Emellertid må här framhållas, att när ett minimilönesystem införes kan detta givetvis icke utan vidare företaga radikala ändringar i den bestående lönenivån, utan dess första uppgift måste bli att avskaffa de allra lägsta lönerna. Detta skedde även i England, men vid den tid då det kunde bli tal om ytterligare framsteg lade jordbrukskrisen hinder i vägen härför. Systemets resultat under krisåren blev huvudsakligen att man lyckades att något så när vidmakthålla den bestående lönenivån och att man, i den mån nedsättningar visat sig ofrånkomliga, snabbt kunde åter komma upp till de tidigare lönerna då förhållandena blevo bättre.

Nivåskillnaden mellan existensminimum och de gällande lönesatserna är också av avgörande betydelse för frågan, huruvida det är berättigat att vid fastställandet av lönerna taga hänsyn till förändringar i lantbrukets ekonomiska villkor. Ju lägre lönerna äro desto mera vägande måste motiven vara för att i anledning av en jordbrukskris sänka dem ytterligare och desto mera berättigat synes det vara att kräva, att arbetarna så snabbt som möjligt få sin andel av den ökade köpkraft, som tillföres jordbruket genom statliga stödåtgärder. Om lönevillkoren under krisen utvecklats sig olika för oorganiserade och för organiserade, av kollektivavtal skyddade arbetare, kan det måhända vara tillräckligt med en utvidgning av sådana avtals giltighetsområden, men om det gäller att stöda lantarbetarklassen såsom sådan torde ett permanent minimilönesystem, vars organ äga rätt att vid behov ändra sina förordnanden, vara mera effektivt än ett system av kollektiva avtal, där utgången av avtalens giltighetstid alltid måste avvaktas innan en ändring kan komma till stånd och där möjligheter saknas att med styrka göra gällande argument av ovannämnda mera socialt betonade karaktär.

I varje fall är det förenat med stora svårigheter att på ett tillfredsställande sätt avpassa lantarbetarnas löner efter det ekonomiska värdet för lantbruket av de stödåtgärder, som vidtagas för att övervinna en jordbrukskris. Mekaniska beräkningsmetoder av den art som ovan nämnts (t. ex. indexsystem) komma knappast att visa sig tillräckliga, då de icke taga hänsyn till den tvångsmässiga reglering av produktionens omfattning, som är karakteristisk för en stor del av krisåtgärderna och som medför, att förändringarna i priserna å jordbrukets produkter och produktionsmedel icke är ett tillräckligt kriterium för bedömande av tendensen i dess räntabilitet.

Å andra sidan har det framhållits, att lantarbetarna böra vara försiktiga med att främja sådana principer, som mer eller mindre tvingar dem att följa sina arbetsgivare i vått och torrt allt efter som näringens villkor förändras. En sådan princip kanske i och för sig kan vara i överensstämmelse med vissa moderna uppfattningar, som göra gällande att en näringsgren bör utgöra ett »stånd» och

att dess utövare äro närmare knutna till varandra än arbetare och arbetsgivare som sådana, men som däremot bryta med den klassiska uppfattningen att arbetaren genom att mottaga sin på förhand bestämda lön avstår från ett eventuellt större utbyte men samtidigt beskyddas mot företagarens risker. En förutsättning för ett fullt erkännande av dylika nya principer måste vara, att lönerna redan ligga på en rimlig nivå i förhållande både till övriga yrkesutövare i lantbruket och till lönarbetare i andra yrken. Detta kan emellertid icke sägas vara fallet för närvarande; tvärtom finnes anledning att antaga att en politik, som medvetet upprätthåller en relativt hög lönenivå inom lantbruket kan bidra till sådana framsteg i arbetets organisation och i utnyttjandet av den moderna tekniken, att det mänskliga arbetet i lantbruket blir mera effektivt och en högre avlöning möjliggöres. Ett sådant förmodande bekräftas av erfarenheterna rörande verkningarna av arbetsskyddande åtgärder på andra områden.

Det skulle i och för sig vara att föredraga, att en dylik politik fördes genom ett lönerogleringssystem, där statsmakten hade ett ord med i laget, men en sådan anordning ökar å andra sidan statens medansvar och förpliktelse att leda utvecklingen i den önskade riktningen. Slutligen förutsätter detta ett stort anlagt betraktelsesätt i fråga om minimilönelagstiftningens slutliga mål, ett betraktelsesätt som kanske ligger fjärran från de motiv, som föranlett lagstiftningens införande. Vidare förutsätter det en elasticitet i själva systemets administration, som ur andra synpunkter kanske icke är önskvärd. Dels skulle nämligen en skiftande politisk maktfördelning därigenom kunna få större inflytande, och dels kan en större frihet för de administrativa organen lätt leda till att redan under de första tillämpningsåren fastställas en lönenivå, vars berättigande kan diskuteras och som därigenom medför fara för en diskreditering av själva principen.

I och för sig saknar också ett minimilönesystem en dylik elasticitet; man måste komma ihåg att det i praktiken måste gälla tillämpningen av en given lags principer och idéer. Teoretiskt bör detta kunna ske på ett tillfredsställande sätt redan från början. Det är därför naturligt att tendensen blir att fasthålla vid en gång antagna regler, att icke ändra dem utan tvingande orsak och att icke utsträcka lagen utöver de gränser, som ursprungligen uppdragits för densamma. För löneförhållandena i lantbruket har en minimilönelagstiftning säkerligen den största betydelsen vid den tidpunkt, då den införes, och måhända borde själva lagens principer tid efter annan underkastas revision för att så att säga förnya dess livskraft och verkningsförmåga.

Det plägar vanligen framhållas, att kollektivavtalen erbjuda den stora fördelen framför minimilönelagstiftningen, att de kunna reglera även andra arbetsvillkor än själva lönen. Detta är naturligtvis principiellt sett riktigt, och även i fråga om lönen kan genom kollektivavtal lämnas föreskrifter, som icke äro möjliga inom minimilönerogleringens ram, därför att de ifrågavarande frågorna icke hava något med lönenivåns höjd att göra. I praktiken äro förhållandena dock i viss mån annorlunda. En viss kategori av kollektivavtalens bestämmelser, nämligen de som handla om uppsägning och förlängning, om avgörande av tolkningstvister m. m., beröra frågor som vid minimilönesystemet finna sin lösning i själva lagtexten. Bestämmelser om ersättning vid olycksfall, till sjuka arbetare, änkor m. fl., hava så småningom försvunnit från kollektivavtalen på grund av sociallagstiftningens utveckling. Stadganden till skydd för vissa arbetarkategorier, t. ex. kvinnor och barn, äro mycket svagt utvecklade i kollektivavtalen för lantbruket. Såsom påvisats i internationella arbetsbyråns rapport rörande kollektivavtalen i lantbruket¹ är det i själva verket som regel blott frågorna om lön, bostad, arbetstid och semester som äro föremål för avtalens reglering, såvitt angår de egentliga

¹ Collective agreements in agriculture. Studies and Reports. Series K nr 11. Genève 1933.

arbetsvillkoren. Av största betydelse i detta sammanhang är emellertid, att alla dessa spörsmål fortfarande huvudsakligen betraktas ur synpunkten av det ekonomiska värde, de representera, och sålunda i verkligheten kunna sägas utgöra lönefrågor. Då de kollektivavtal, som för närvarande finnas inom lantbruket, icke uppställa någon begränsning av övertidsarbetet, betyder t. ex. en bestämmelse om den ordinarie arbetstidens längd endast, att arbetaren erhåller större förtjänst om arbetsgivaren vill utsträcka arbetstiden; om arbetsgivaren icke kan upplåta en bostad som motsvarar avtalets föreskrifter, får han betala ersättning härför; och om arbetaren icke får tillfälle att taga ut sin semester kan även den frågan i många fall lösas med en ersättning i penningar.

Å andra sidan finner man, att de engelska lönenämnderna i kraft av minimilöneprincipen fastställt, vilken tid som skall räknas såsom ordinarie arbetstid respektive övertid. Vidare hava de fastställt olika avdragsbelopp för värdet av bostadsförmån allt efter bostadens beskaffenhet. Slutligen hava de föreskrivit att den ordinarie arbetstiden under en viss dag i veckan skall sluta tidigare än eljest; efter denna tidpunkt skall övertidsersättning utgå, och detsamma gäller arbete på vissa helgdagar och andra allmänt tillämpade fridagar. I praktiken bliva arbetarna härigenom lediga dessa dagar. På detta sätt hava de engelska lantarbetarna genom minimilönesystemet lyckats erhålla en tillfredsställande reglering av alla de huvudfrågor, som arbetarna i andra länder fått reglerade genom kollektivavtalen.

Det kunde tyckas, som om detta vore en märklig indirekt reglering av t. ex. arbetstidsproblemet. Detta är sant, om man uteslutande betraktar minimilöne-regleringen i dess engelska utformning såsom ett lagstiftningsverk och förbiser, att det samtidigt bildar ramen om förhandlingar mellan arbetsgivare och arbetare. Parterna vid dessa förhandlingar hava funnit det möjligt att ordna de nämnda spörsmålen på sätt som skett utan att göra dem till föremål för särskilda avtal såsom komplement till de egentliga lönebestämmelserna. En sådan ordning (med särskilda kompletterande avtal) skulle ju knappast heller vara önskvärd, då arbetarna i fall av överträdelse av de fastställda reglerna rörande arbetsförhållandena skulle vara sämre ställda om det rörde sig om en bestämmelse i ett kollektivavtal än om det är fråga om ett led i själva minimilöneregleringen, vars tillämpning det åligger myndigheterna att övervaka.

Både en minimilönereglering och ett system av kollektivavtal fordra en stor kontrollapparat om en noggrann tillämpning av de olika föreskrifterna skall kunna åvägabringas. Svårigheterna äro i båda fallen desamma och bero framför allt på det stora antalet företagare och de många olika lösningar av samma problem, som av lokala hänsyn nödvändiggjorts. En stark facklig organisation löser denna kontrolluppgift bättre än en svag, som icke har råd att hålla så många förtroendemän. På samma sätt står och faller värdet av en minimilönereglering med effektiviteten av de medel, som ställas till administrationens förfogande för utövande av kontroll. Erfarenheterna från England visar att uppgiften kan lösas men också att sparsamhet snabbt leder till otillfredsställande förhållanden.

En av arbetarnas viktigaste invändningar mot statligt ingripande för reglerandet av löneförhållandena inom lantbruket sammanhänger med farhågorna för att dylikt ingripande skulle försvaga de fackliga organisationerna. Denna invändning kan tillerkännas betydelse ur samhällets synpunkt endast i den mån de fackliga organisationerna äga betydelse för arbetarna också i andra hänseenden än genom att bidra till att ordna deras arbetsförhållanden, t. ex. genom att meddela rättshjälp, utföra kulturellt upplysningsarbete etc.

Det kan väl knappast bestridas att det finnes anledning att antaga, att arbetarnas intresse försvagas när deras organisation icke längre är en egentlig kamporganisation och resultatet mera bero på dugliga representanter i lönenämnderna än på organisationens samlade styrka. Dessa förhållanden göra sig

emellertid gällande redan under ett system av kollektiva avtal, som förnyas utan arbetsstrider och utan större ändringar av grundläggande karaktär. I de flesta fall utgöra de organiserade blott en mindre del av samtliga arbetsgivare och arbetare i lantbruket; flertalet föredraga att avvakta och blott rätta sig efter de skedda förändringarna utan att själva göra en insats för att påverka utvecklingen i den ena eller andra riktningen.

Faktum är emellertid att även minimilönesystemet förutsätter goda organisationsförhållanden hos arbetarna för att lämna de resultat, som i och för sig äro möjliga att uppnå genom systemet. Det är emellertid svårare att bland arbetarna skapa förståelse för detta förhållande än för den klassiska fackliga rörelsen. Erfarenheten har visat, att bristen på organisation bland de ungerska lantarbetarna har medfört, att minimilönelagstiftningen i Ungern praktiskt taget förblivit en död bokstav. I England hava organisationerna den maktpåliggande uppgiften att besätta platserna i ett halvt hundratal lönenämnder med folk, som hava tid och förmåga att påtaga sig detta arbete. Medan det vid kollektiva förhandlingar är möjligt att till en viss grad ekonomisera med de till buds stående krafterna så att medlemmar av centralstyrelsen kunna vara tillstädes vid lokala förhandlingar, medför det engelska systemet för minimilönernas fastställande att det är av största vikt att alla organisationernas representanter äro kvalificerade för sina uppdrag. Endast de utnämnda representanterna kunna deltaga i förhandlingarna och organisationerna existera så att säga icke efter det de företagit sitt val av representanter. Organisationernas betydelse för det engelska systemets funktion framgår redan därav, att endast de organiserade arbetsgivarna och arbetarna äro representerade i nämnderna; därest organisationerna icke funnes måste antagligen formligt val eller annat liknande komplicerat förfaringsätt användas för representanternas utseende.

En svaghet hos minimilönesystemet är, att det för att hava tillräcklig kontakt med livet, särskilt då det gäller lantbruket, måste bygga på medverkan av ett mycket stort antal personer, vilka knappast utan stöd av sina organisationers bestående förvaltningsapparat kunna göra tillräckliga insatser för att systemet skall kunna nå utöver ett elementärt begynnelsestadium. Skulle man därför icke längre kunna räkna på organisationernas medverkan bleve man antagligen nödsakad att utbygga själva minimilönelagstiftningens administrativa apparat.

Skall man sammanfattningsvis försöka att bedöma de resultat som hittills åstadkommits genom respektive minimilönereglering och kollektivavtal i fråga om ordnandet av arbetsförhållandena, sett från den enskilde arbetarens synpunkt, så blir svaret därför att resultatet i de båda fallen är ungefär detsamma. Men detta beror framför allt på de stora svårigheter, som kollektivavtalssystemet möter i lantbruket och som där hindrat dess fulla utveckling. Ty det ligger i sakens natur att det ingalunda är ändamålet med en minimilönelagstiftning att ordna alla arbetsvillkoren i den ifrågavarande näringen utan endast att göra det i den utsträckning, som är nödvändig för att effektivt upprätthålla den åsyftade lönenivån. Det är svårt att se, huru man inom ramen för en minimilönelagstiftning skulle kunna ingripa på flera områden än som redan skett i England. Man kommer då till den slutsatsen, att sådana som förhållandena nu äro erbjuder icke något av de två systemen var för sig någon möjlighet till en verkligt organisk och uttömmande reglering av arbetsvillkoren i lantbruket. Om något dylikt skall kunna åstadkommas måste på lagstiftningens väg det ena eller andra systemet tillföras nya beståndsdelar, som möjliggöra en vidare utveckling.

I många hänseenden är det möjligt att framkonstruera en mellanform mellan minimilönelagstiftning och kollektivavtal, och det finnes redan åtskilliga exempel härpå. Ställer man emellertid i första hand såsom sin uppgift att åstadkomma, att stödåtgärder för lantbruket vilka direkt höja näringens inkomster också så snabbt som möjligt medföra ekonomiska fördelar för lantarbetarna, så måste man

göra klart för sig att en sådan princip icke följer vare sig av minimilönelagstiftningens eller kollektivavtalssystemets idéer och väsen och att därför det avgörande måste vara att uttryckligen fastslå den nämnda principen. Huruvida denna sedan skall genomföras med hjälp av det ena eller andra systemet, anpassat för detta speciella ändamål, får bedömas med hänsyn till praktiska överväganden och de föreliggande omständigheterna.

V. Åtgärder till förbättring av lantarbetarnas ställning i Sverige.

Då lantarbetarfrågan först upptogs till behandling i den offentliga diskussionen i vårt land var det i främsta rummet torparklassens tillbakagång som tilldrog sig uppmärksamhet. Särskilt befarade man att den sedan 1860-talet fortgående starka minskningen av torparnas antal i längden skulle medföra svårigheter för jordbruket att täcka sitt behov av arbetskraft. I anledning härav tillsattes år 1909 den s. k. *torpkommissionen* för utredning om orsakerna till torparklassens tillbakagång samt rörande frågan huruvida denna borde föranleda åtgärder från statens sida. I sitt år 1911 avlämnade betänkande framlade kommissionen vissa förslag, vilka voro inriktade på att i möjligaste mån återupprätta eller åtminstone bevara torpinstitutionen. Förslagen avsågo vissa ändringar i arrendelagstiftningen samt bestämmelser om inlösningsrätt för vissa lägenhetsinnehavare. Nedgången i torparnas antal och betydelse för jordbrukets behov av arbetskraft har emellertid fortgått i betydande omfattning även härefter. Den s. k. torparfrågan har härigenom alltmera förlorat sin aktualitet.

Under senare år har uppmärksamheten i stället alltmera riktats mot lantarbetarklassen såsom sådan och dess levnadsvillkor i jämförelse med andra samhällsklasser. Utgångspunkten har härvid framför allt varit den, att enligt statistikens vittnesbörd har löneutvecklingen intill världskrigets utbrott varit ungefär likartad för lantarbetare och för industriarbetare, men särskilt under tiden efter världskrigets slut har den sedan gammalt förefintliga skillnaden i lönenivå mellan dessa båda arbetargrupper betydligt förstörats (jämför diagrammet å sid. 106). Av naturliga skäl upptogs denna fråga redan från början till behandling i samband med frågan om jordbruksnäringens lönsamhet över huvud taget. Vid 1928 års riksdag väcktes sålunda inom andra kammaren två motioner i dessa frågor, den ena, nr 384, av herr *Sjölander* och den andra, nr 397, av herrar *Johansson i Krogstorp* och *Magnusson i Skövde*. I dessa motioner framhölls att lantarbetarklassen hörde till de i fråga om levnadsstandard sämst ställda grupperna i samhället samt att detta förhållande i främsta rummet hade sin grund i de svårigheter, varmed jordbruksnäringen såsom sådan hade att kämpa. På grund härav påyrkade motionärerna dels en allsidig utredning om jordbrukets ekonomiska förhållanden och dels en utredning om lantarbetarnas ekonomiska och sociala ställning samt om möjligheterna till åtgärder för deras förbättrande. Riksdagen beslöt efter hemställan av vederbörande kammares utskott (andra kammarens fjärde tillfälliga

utskotts utlåtande nr 10 och första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 13) att i skrivelse till Kungl. Maj:t (nr 375) anhålla att utredning måtte verkställas rörande jordbrukets ekonomiska läge samt angående åtgärder som kunde och borde vidtagas i syfte att höja dess ekonomiska bärkraft därhän, att förutsättningar skapades för att jordbrukets arbetare måtte komma i åtnjutande av förbättrade levnadsvillkor.

I anledning av riksdagens skrivelse tillkallade chefen för jordbruksdepartementet jämlikt Kungl. Maj:ts bemyndigande den 18 juli 1928 den s. k. *jordbruksutredningen* med uppdrag att verkställa utredning i de av riksdagen angivna hänseendena. I de för utredningen meddelade direktiven betonades bland annat, att i anslutning till en undersökning, inriktad på att klarlägga den väsentliga anledningen till jordbrukets vid en jämförelse med många andra näringsgrenar ogynnsamma läge borde upptagas spørgsmålet om jordbruksarbetarnas ställning och medlen för dennas förbättrande. Jordbruksutredningen har avgivit ett flertal betänkanden, av vilka några beröra arbetarfrågan eller eljest äro av större intresse för det i förevarande utredning behandlade spørgsmålet. Av dessa må först nämnas en av byråchefen Bertil Nyström verkställd statistisk undersökning rörande *Arbetarfrågan inom det svenska jordbruket* (Statens offentliga utredningar 1932: 14), vilken huvudsakligen utgör en sammanställning av förut tillgängligt statistiskt material för belysande av jordbruksbefolkningens sammansättning samt lantarbetarnas löne- och arbetsförhållanden. Därjämte göres en jämförelse mellan lantarbetarnas och vissa andra befolkningsgruppers levnadsstandard. Vidare har jordbruksutredningen publicerat en promemoria rörande *Inkomstutvecklingen inom Sveriges jordbruk i jämförelse med i andra näringsgrenar och dess sammanhang med lönepolitiken* (Statens offentliga utredningar 1932: 10). I denna promemoria upptages bland annat till jämförande behandling utvecklingen av såväl lönenivån som produktprisnivån i Sverige och vissa främmande länder.¹ Slutligen må nämnas en av byråchefen Ernst Höijer utarbetad *Statistisk översikt över det svenska jordbrukets utveckling och läge* (Statens offentliga utredningar 1931: 7).

Såsom framgår av vad ovan antytts rörande innehållet i nämnda betänkanden erbjuda dessa åtskilligt material, som är av betydelse för den i förevarande utredning behandlade frågan. Någon redogörelse härför har emellertid ej synts böra givas i förevarande sammanhang utan hänvisas i detta avseende till betänkandena.

Jordbruksutredningens betänkanden äro, såvitt angår lantarbetarfrågan, begränsade till att avse undersökningar av de rådande förhållandena, huvudsakligen av statistisk natur. Däremot har utredningen icke, innan den jämlikt Kungl. Maj:ts beslut den 21 oktober 1932 upplöstes, medhunnit att framlägga

¹ I detta sammanhang må framhållas de internationella översikter rörande lantarbetarnas löneförhållanden och deras förändringar m. m., som lämnas av förutvarande föreståndaren för internationella arbetsbyråns lantbruksavdelning Louise E. Howard i ett av henne utgivet arbete »Labour in agriculture» (Oxford University Press, London 1935).

några förslag till positiva åtgärder till förbättrande av lantarbetarnas ställning.

Vid 1932 års riksdag väcktes tvenne likalydande motioner, nr I: 283 av herrar *von Heland* och *Petterson* samt nr II: 408 av herr *Andersson i Dunker* m. fl., i vilka hemställdes om en allsidig utredning rörande lantarbetarnas ekonomiska och sociala ställning samt om möjligheterna till åtgärder för dess förbättrande. Efter hemställan av vederbörande utskott (första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 7 och andra kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtande nr 5) beslöto kamrarna att avslå motionerna under motivering, att utredning rörande ifrågavarande spörsmål redan påginge icke blott inom jordbruksutredningen utan även på andra håll, nämligen dels rörande åtgärder till förbättring av lantarbetarnas bostadsförhållanden (bostadsutredningen för landsbygden) och dels rörande underlättande av lantarbetarnas övergång till självständiga jordbrukare eller arrendatorer (sociala jordutredningen).

Även vid 1933 års riksdag väcktes i samma syfte två likalydande motioner, nr I: 234 av herr *von Heland* m. fl. och nr II: 407 av herr *Beck* m. fl. Kamrarnas vederbörande utskott (första kammarens andra och andra kammarens fjärde tillfälliga utskott) anförde i sina utlåtanden (nr 13 respektive nr 2), att det framförda önskemålet måste anses redan vara tillgodosett genom den utredning av frågan, som verkställdes av jordbruksutredningen, att statsmakterna visat ett starkt intresse för åstadkommandet av en förbättring av lantarbetarnas levnadsförhållanden samt att utskotten därför hyste den uppfattningen, att de förslag som i anledning av berörda utredningar kunde framläggas komme att leda till åtgärder i motionernas syfte. Av dessa skäl blevo motionerna efter hemställan av utskotten av kamrarna avslagna.

I anledning av förslag av *bostadsutredningen för landsbygden* har sedermera dels den 28 juni 1935 och den 26 juni 1936 utfärdats förordningar om ändringar i vissa delar av hälsovårdsstadgan i syfte att förbättra bostadsstandarden på landsbygden, dels beviljats bidrag av statsmedel till främjande av byggnadsverksamhet på landet och till förbättrande av bostadsförhållandena därstädes samt inrättats en lånefond för lantarbetarbostäder, dels ock antagits en lag den 26 juni 1936 om skydd mot vräkning vid arbetskonflikter.

Efter förslag av *sociala jordutredningen*, som bland annat erhållit i uppdrag att verkställa utredning rörande ökade möjligheter för lantarbetare m. fl. mindre bemedlade personer att erhålla egna jordbruk, hava vidtagits ändringar i grunderna för den statsunderstödda egnahemsverksamheten samt utfärdats kungörelse angående statsunderstödd arbetarsmåbruksverksamhet.

I samband med *stödatgärderna för sockerbetsodlingen* hava statsmakterna vidtagit vissa åtgärder i syfte att de med denna odling sysselsatta arbetarna skulle komma i åtnjutande av en skälig arbetsförtjänst. Omständigheterna härvidlag voro i korthet följande:

I anledning av att priset på socker å världsmarknaden och därmed även i Sverige sjunkit så lågt att det syntes föreligga fara för den inhemska soc-

kerbetsodlingens bestånd beslöt riksdagen år 1930 att bevilja ett anslag för utbetalande av pristillägg till betodlarna. I det till grund för förslaget lig-gande, av riksdagen godkända utskottsutlåtandet uttalades, att utskottet förut-satte att de betodlare, som använde lejd arbetskraft för betskötseln och bet-upptagningen under 1930 icke erbjöde sämre villkor för detta arbete än vad som i detta avseende i allmänhet hade gällt i orten under åren närmast före 1929.

År 1931 fattade riksdagen beslut om stöd åt sockerbetsodlingen i samma form och gjordes därvid likaledes ett allmänt uttalande rörande betarbetarnas löner.

1932 övergick man till en annan form för stödåtgärder, vilken alltsedan dess bibehållits. Sockerfabriksbolagen tillförsäkrades monopol på införsel av soc-ker mot förbindelse att dels tillämpa ett på visst sätt angivet sockerpris, dels till betodlarna erlägga vissa fastställda priser för betorna, dels ock inbjuda till teckning av en viss areal för betodling. Under de två första åren, då denna reglering tillämpades, d. v. s. 1932 och 1933, vidtogos inga andra åtgärder för reglering av betarbetarnas löner än att vid stödets beviljande helt allmänt ut-talades, att det från statsmakternas sida förutsattes, att betodlarna vid an-vändandet av lejd arbetskraft icke tillämpade sådana lönesatser att det sociala syftet med statens medverkan till betodlingens upprätthållande äventyrades.

Från och med år 1934 har emellertid, under motivering att det under den gångna tiden i en del fall inträffat att betarbetarna underbetalats, vid stöd-åtgärderna fästs det villkor, att betodlare som tecknade betodlingskontrakt med sockerfabriksbolagen i vilka de tillförsäkrades det av statsmakterna be-slutade minimipriset å betor samtidigt skulle avlämna en till statens socker-nämnd ställd förbindelse rörande betarbetarlönerna. I denna förband sig bet-odlaren att, där ej gällande kollektivavtal om dylikt arbete vore tillämpligt eller betarbetaren eljest erhöle ersättning enligt de i kollektivavtalet stad-gade bestämmelserna, iakttaga vissa ackordspriser för sommarskötseln respek-tive upptagningen. Ackordspriserna voro, såvitt angår Skåne, bestämda på grundval av det i detta landskap gällande kollektivavtalet för rotfruktsskötsel ehuru i förenklad form. För övriga landskap, där sockerbetsodling förekom-mer, hava något lägre ackordspriser fastställts. I kollektivavtalet stipuleras ett visst tillägg till ackordspriset då skörden per hektar å betodlarens egen-dom överskrider viss siffra. Någon motsvarande bestämmelse ingick icke i den år 1934 av riksdagen fastställda förbindelsen men har under följande år tillagts på grund av de mindre tillfredsställande verkningar, som denna skilj-aktighet mellan kollektivavtalet och statsmakternas reglering av betarbetar-lönerna visade sig medföra.

Förbindelsen innehåller slutligen en bestämmelse av innehåll, att därest vederbörande arbetare icke erhåller ersättning enligt de fastställda bestäm-melserna är betodlaren pliktig att, där han ej inom viss av sockernämnden förelagd tid styrker sig hava till arbetaren betalat vad som felas, efter anmo-dan av nämnden utgiva ett belopp motsvarande den felande ersättningen

jämte 5 procent ränta, att av nämnden disponeras enligt av Kungl. Maj:t meddelade föreskrifter.

Tvister om tolkningen och tillämpningen av förbindelserna skola avgöras genom skiljedom.

VI. Statliga stödåtgärder för jordbruket i Sverige.

I utredningsdirektiven har framhållits, att de av statsmakterna vidtagna åtgärderna till stöd för jordbruket utgöra en väsentlig anledning till att en statlig löne reglering för lantarbetarna kan ifrågasättas. Med hänsyn till detta förhållande lämnas här en kortfattad redogörelse för de olika stödåtgärderna, avsedd att giva en ungefärlig föreställning om åtgärdernas omfattning och betydelse.

Beträffande det svenska jordbrukets ekonomiska läge och utveckling före jordbrukskrisen må till en början erinras om att det inhemska prisläget för jordbrukets viktigare salu artiklar under praktiskt taget hela 1920-talet varit direkt beroende av förhållandena på världsmarknaden. Under tiden efter världskriget har nämligen jordbruket utvecklats därhän, att import av brödsäd och fodermedel ägt rum samtidigt som en betydande export skett av smör, slaktdjur, fläsk och ägg. Åren 1929 och 1930 uppgick sålunda importen av vete till ungefär $\frac{1}{3}$ och av råg till omkring $\frac{1}{4}$ av förbrukningen inom landet. Det kan vidare nämnas, att smörexporten år 1929 utgjorde omkring 40 procent av den totala smörförsäljningen samt att cirka 30 procent av saluproduktionen av fläsk exporterades. Till följd av dessa omständigheter har prisläget på den internationella brödsädsmarknaden varit bestämmande för de priser som de svenska spannmålsodlarna erhållit, och de priser som utgått till exportörerna av animaliska jordbruksprodukter hava direkt påverkat prisläget för dylika produkter på den inhemska marknaden. På grund av dennas nära beroende av marknadsförhållandena utomlands blevo verkningarna av det prisfall på jordbruksprodukter som ägde rum i och med den internationella jordbrukskrisen mycket snabbt skönjbara i Sverige. Priserna på vegetabiliska jordbruksprodukter gingo starkt tillbaka redan under de sista åren av 1920-talet. Tidigast drabbades sockerbetsodlingen av priset. Från 1924 till 1929 reducerades sålunda betpriset med närmare 60 procent, vilket medförde en minskning av odlingsarealerna och därmed av arbetstillfällena för betarbetarna i södra Sverige. Sedan 1925 ha prisrörelserna även för spannmål varit sjunkande. Åren 1929 och 1930 fick priset på brödsäd en synnerligen våldsam karaktär, vilket hade till följd att spannmålsproduktionens räntabilitet hastigt undergick en stark försämring. Ännu 1930 var jordbrukskrisen lokaliserad till de större jordbruken i södra och mellersta Sverige, för vilka ett mera betydande saluöverskott av vegetabilier föreligger. De mindre jordbruken torde då knappast ha haft någon kännning av krisen. Visserligen kan redan 1929 en viss försämring av priserna jämväl på ani-

maliska produkter konstateras, men samtidigt sänktes också produktionskostnaderna till följd av sjunkande priser på fodermedel, varför animalieproduktionens räntabilitet sannolikt ej förändrades i nämnvärd grad. Prisfallet på spannmål stimulerade emellertid producenterna av brödsäd att öka animalieproduktionen. En bidragande orsak härtill var utan tvivel de förutnämnda reduktionerna av fodermedelspriserna. Den förändring i produktionsinriktning från vegetabilisk till animalisk saluproduktion, som man i viss mån kan tala om under dessa år, ägde rum samtidigt som en fortgående försämring av avsättningsförhållandena inträffade. Till en början gällde detta exportmarknaderna i Tyskland och England, där krisen inom den industriella produktionen resulterade i minskad efterfrågan på animaliska livsmedel och starkt fallande priser. Under senare delen av 1931 inträdde en försämring även av den inhemska marknaden för jordbruksprodukter, och från och med 1932 utsträcktes jordbrukskrisen jämväl till den animaliska produktionen. Prisfallet fick här ett synnerligen våldsamt förlopp. År 1932 hade sålunda smörpriset sjunkit till en nivå, motsvarande endast något mer än 60 procent av 1929 års pris, vilket medförde en sänkning av priset på produktmjölk från cirka 12 till 7 öre per liter. Även äggpriset samt priserna på nötkreatur och svin reducerades lika starkt. Beträffande producentprisernas utveckling må i övrigt hänvisas till efterföljande sammanställning över priserna på viktigare saluprodukter i öre per kilogram.

Å r	Vete	Produktmjölk	Konsumtionsmjölk ¹	Ägg	Kor kl. 1	Svin kl. 1
1925—29.....	22·66	12·7	22	158	64	110
1930.....	18·43	9·1	21	125	58	95
1931.....	19·11	7·8	21	106	48	59
1932.....	17·70	7·4	20	94	38	61
1933.....	17·28	8·3	20	90	35	59
1934.....	16·97	9·3	21	99	46	56
1935.....	16·69	10·0	21	114	57	83
1936.....	17·01	11·7	22	127	60	89

Prisrörelsernas bottenläge nåddes sålunda med undantag för brödsäd — på spannmålsproduktionens område hade nämligen statliga stödåtgärder vidtagits redan från och med budgetåret 1930/1931 — i allmänhet 1932/1933 och motsvarande cirka 70 procent av förkrispriserna. Med kännedom om prisutvecklingen på världsmarknaden är det ytterst sannolikt, att en ytterligare nedgång i priserna skulle inträffat även i Sverige, om statsmakterna ej i detta läge vidtagit några åtgärder i syfte att stödja prisnivån. Det är givetvis förenat med stora svårigheter att exakt angiva det prisläge, som i så fall skulle förefunnits, men en överslagsberäkning ger vid handen, att jordbrukarnas bruttoinkomster av försålda jordbruksprodukter vid oförändrad saluproduktion i så fall ej skulle uppgått till 60 procent av motsvarande inkomster i genomsnitt för åren 1925—1929, vilket skulle inneburit en total

¹ Detaljhandelspris efter avdrag av mjölkavgift.

årlig inkomstminskning av närmare 400 miljoner kronor. Att verkningarna av jordbrukskrisen redan i det läge, som faktiskt uppstod, voro synnerligen svåra, framgår exempelvis därav att antalet årligen i konkurs försatta jordbrukare fördubblades från år 1930 till 1932.

Regleringsåtgärderna för jordbruksnäringens stödande hava en efter en tillkommit i akuta krislägen. Åtgärder vidtogos inom olika produktionsgrenar, allteftersom det ekonomiska läget så erfordrade, i första hand till förhindrande av ytterligare prisfall, och avsågos vara av mer eller mindre tillfällig art. I främsta rummet hava regleringsanordningarna inneburit att priserna upprätthållits genom att utländsk konkurrens utestängts och den inhemska marknaden förbehållits inhemska produkter. När trots detta ett tillfredsställande prisläge ej uppnåtts hava åtgärder därjämte vidtagits att genom stöd åt exporten eller på annat sätt minska saluöverskottet på den inhemska marknaden. Stödåtgärderna hava därför haft karaktären av prisregleringar och endast i undantagsfall, såsom beträffande sockerbetsregleringen, har kontroll över produktionsvolymen vidtagits. Något enhetligt system av stöd-anordningar förefanns ej under de första krisåren. Från och med 1934 års riksdag hava däremot beslut om de olika stöd-anordningarna med undantag för sockerbetsregleringen fattats på en gång och i ett sammanhang. Statsmakterna ha därvid med hänsyn till den internationella utvecklingen på jordbruksproduktionens område sökt giva jordbruksstödet en enhetligare och varaktigare utformning samt koordinera regleringsanordningarna i syfte att vidmakthålla den avvägning mellan jordbrukets olika produktionsgrenar, som ansågs råda före krisen. Som mål för jordbrukspolitiken har man uppställt vissa angivna prislägen, vilka i regel satts i relation till medelpriserna 1925—1929. 1936 års riksdag uttalade sig sålunda för att priserna skulle tillåtas variera från en lägsta nivå, som motsvarade 85 procent av medelpriserna 1925—1929, till en högsta nivå, som skulle ligga något över de nyssnämnda medelpriserna. 1937 års riksdag har uttalat, att utformningen av regleringsanordningarna borde ske med utgångspunkt från en prisnivå, ungefärligen motsvarande samma medelpriser, samt att priserna borde tillåtas fritt röra sig inom 15 procent under respektive över denna nivå.

Krisåtgärderna inleddes med 1929 års beslut om *reglering av sockerbetsproduktionen*. Stödet utgick som förut berörts ursprungligen i form av subvention men har sedermera ändrats därhän, att sockerbolagen tillerkänts införselmonopol på råsocker under förutsättning att de tillämpa vissa för ett år i sänder fastställda priser och bestämmelser i övrigt om inköpskvantiteter av betor. Betodlarna, som sålunda få sälja till sockerbolagen till fastställda priser, äro numera i sin tur skyldiga att tillämpa av staten godkända minimilöner för betarbetarna.

Spannmålsregleringen, som beslutades första gången 1930, innebar till en början, att den inhemska marknaden i första hand reserverades för den svenska brödsäden. Kvarnarna hava sålunda ålagts att vid förmalning av vete eller råg använda svensk vara i den utsträckning, som fastställts av

staten. Med regleringen av spannmålsimporten har från och med skördeåret 1931 kombinerats skyldighet för staten att genom härför inrättade organ till priser, som fastställdes för varje skördeår, uppköpa all den kvarndugliga inhemska brödsäd, som salubjöds 1 juni—1 augusti. Denna s. k. inlösningsgaranti gällde till och med 1935 års skörd och har härefter ersatts med skyldighet för staten att vid vissa fastställda prislägen stödja priserna genom att företaga uppköp till en viss för år begränsad kvantitet i den fria marknaden, en åtgärd, som emellertid ännu ej behövt tillgripas. En del av det överskott utöver den inhemska förbrukningen, som uppkom under de år inlösningsförfarandet var i kraft, har exporterats, en annan del har denaturerats och försålts som fodersäd. Slutligen hava vissa kvantiteter lagrats. De sammanlagda förlusterna för det allmänna på spannmålsregleringen ha beräknats till 93 miljoner kronor, varav 71½ miljoner kronor i prisfallsförluster och 15½ miljoner kronor i lagringskostnader.

På animalieproduktionens område hava regleringsanordningarna i allmänhet inneburit, att staten reglerat importen och lämnat stöd åt exporten. Genom reglering av foderpriserna har därjämte en någorlunda oförändrad produktionsvolym eftersträfvats. Det första beslutet om stödåtgärder fattades 1932 och gällde *mjolkproduktionen* och tillverkningen av mejeriprodukter. Mjolkregleringen sådan den numera utformats innebär först och främst i regel förbud mot import av mjolk- och mejeriprodukter. Vidare utbetalas pristillägg å exportsmör, motsvarande skillnaden mellan det inom landet fastställda priset och det pris exportörerna erhålla. År 1933 utbetalades i pristillägg för export av smör sammanlagt 9.7 miljoner kronor, 1934 26.7 miljoner kronor, 1935 14.9 miljoner kronor och 1936 9.6 miljoner kronor. Med mjolkregleringen har i övrigt åsyftats att få till stånd en utjämning mellan priset på konsumtionsmjolk och priset på mjolk, som användes för framställning av mejeriprodukter. För detta ändamål uttages avgift å all i riket saluförd mjolk.¹ Nämda avgift uppgår för närvarande till 2 öre för kilogram. Det belopp som härigenom inflyter användes dels till pristillägg å produktmjolk och dels för att tillsammans med margarinnaccismedel och en del av de medel som inflyta genom skatt på oljekaksfoder finansiera smörexporten.

Priserna på *slaktdjursmarknaden* hållas sedan 1933 uppe dels genom importrestriktioner och dels därigenom att staten subventionerar exporten och medverkar till en utjämning av priserna på olika marknader så att de svenska fläskexportörerna erhålla samma betalning oavsett på vilken marknad försäljning äger rum. Därest priserna på bacon i England, som under senare år tillämpat kontingentering av baconimporten, överstiga de inhemska fläskpriserna, inbetalas prisskillnaden till en fond, vilken tillsammans med medel som inflyta genom slaktdjursavgifter och avgifter på vissa fodermedel användes att stödja exporten av fläsk, levande svin och nötkreatur till mark-

¹ Mjölkgavgift uppbäres dock ej inom vissa orter och områden och ej heller för mjolk från bruksdelar, vara regelmässigt hållas högst 2 kor, i den mån mjölken försäljes av producenter direkt till konsumenter.

nader med lägre priser än de inhemska eller vid tidpunkter, då fläskpriset utomlands är lägre än på den svenska marknaden. Det kan i detta sammanhang nämnas, att år 1934 tillfördes den ovannämnda fonden cirka 3 miljoner kronor i exportprisvinster på bacon. Samma år utbetalades omkring 713 000 kronor för nötkreatursexport. År 1935 utbetalades i pristilllägg för export av bacon omkring 1½ miljoner kronor och för export av nötkreatur cirka 742 000 kronor. År 1936 voro motsvarande utbetalningar 862 000 kronor respektive 226 000 kronor, varjämte för export av levande svin till Tyskland utbetalades cirka 434 000 kronor.

Stödåtgärderna för *äggproduktionen*, vilka tillkommo första gången 1934, ha utformats efter i huvudsak enahanda grunder som slaktdjursregleringen. Importen har begränsats, och exporten lämnats stöd. Kostnaderna för äggexporten belöpte sig under 1934 till cirka 326 000 kronor, under 1935 till 705 000 kronor samt under 1936 till 761 000 kronor.

Fodermedelsregleringen, som inleddes med 1933 års beslut om oljekaksskatt, har inneburit för vissa foderslag införandet av import- och försäljningsavgifter, för andra därjämte direkt reglering av införseln, och har sålunda medfört högre priser å utländskt kreatursfoder. Härigenom har följaktligen animalieproduktionens omkostnader fördyrats, vilket medfört en avsedd begränsning av produktionen.

VII. Kollektivavtal inom jordbruket i Sverige.

För kollektivavtalen inom jordbruket i Sverige äro de mellan de båda huvudorganisationerna, Svenska Lantarbetsgivarnes Centralförening och Svenska Lantarbetareförbundet, samt dessas underavdelningar upprättade avtalen av grundläggande och helt övervägande betydelse. Dessa avtal äro baserade på ett riksavtal mellan de båda huvudorganisationerna rörande s. k. allmänna bestämmelser samt särskilda lokalavtal för de olika, med landskap eller län i huvudsak sammanfallande distrikten, vilka avtal under huvudorganisationernas medverkan upprättats av deras underavdelningar och innehålla bestämmelser om löner, särskilda ersättningar, övertidsersättning m. m. Riksavtalet och lokalavtalen äro tillämpliga allenast i anslutning till varandra och enligt föreskrift i riksavtalet endast för personliga arbetsavtal, som ingås mellan medlemmar av huvudorganisationerna eller deras underavdelningar. För avtalens direkta tillämpningsområde är således organisationernas omslutning avgörande.

Arbetsgivareföreningens medlemmar torde huvudsakligen vara sådana jordbrukare, vilkas åkerareal överstiger 50 hektar. I synnerhet på senare tid har emellertid även ett relativt stort antal mindre jordbrukare anslutit sig. Föreningens medlemsantal i början av juni 1937 samt arealen av den av medlemmarna brukade jorden framgå av uppställningen å sid. 67, vilken även anger förhållandet mellan organiserade och oorganiserade arbetsgivare inom

Svenska Lantarbetareförbundets medlemsantal i februari 1937 samt träffade separatavtal med oorganiserade arbetsgivare.

Distrikt	Medlems- antal	Separatavtal berörande följande antal	
		arbets- givare	arbetare
Uppland	4 554	9	71
Södermanland	4 586	25	218
Östergötland	3 651	23	123
Småland	756	6	77
Gotland	198	10	25
Blekinge	352	1	6
Skåne	7 488	12	91
Halland	976	2	5
Västergötland (inkl. Bohuslän och Dalsland).....	1 428	27	190
Värmland	831	47	339
Närke	937	15	122
Västmanland.....	1 625	35	238
Dalarna	427	14	153
Norrland.....	454		
Summa	28 263	226	1 658

de högre storleksklasserna samt det antal arbetare som enligt uppgifter lämnade av socialstyrelsen vid 1936 års utgång berördes av de särskilda lokalavtalen.

Lantarbetareförbundet hade i början av juni 1937 cirka 31 000 (i februari 1937 cirka 28 000) medlemmar. Fördelningen på de olika distrikten framgår av uppställningen här ovan.

Mellan huvudorganisationerna har vidare upprättats ett särskilt avtal för Skåne rörande sommarskötsel och upptagning av sockerbeter och foderrotfrukter. Enligt socialstyrelsens ovanberörda uppgifter berör detta avtal cirka 35 000 arbetare. Denna siffra torde emellertid omfatta samtliga med dylikt arbete sysselsatta arbetare i Skåne, av vilka flertalet äro oorganiserade. Genom de av statsmakterna i samband med stöd för sockerodlingen vidtagna åtgärderna, för vilka i det föregående närmare redogjorts, hava samtliga sockerbetsarbetare tillförsäkrats löner som i huvudsak motsvara de i kollektivavtalet upptagna lönerna.

Vidare har lantarbetareförbundet eller dess underavdelningar träffat dels ett särskilt kollektivavtal med en självständig arbetsgivareförening i Blekinge, Lantmännens arbetsgivareförening i Blekinge län, och dels separatavtal med ett antal oorganiserade lantarbetsgivare i olika delar av landet.

Av de till arbetsgivareföreningen i Blekinge anslutna 37 egendomarna äro 2 över 200 hektar, 2 mellan 100 och 200 hektar, 5 mellan 50 och 100 hektar samt 28 under 50 hektar. Av det med denna förening slutna avtalet beröras enligt socialstyrelsen cirka 650 arbetare. De separata avtalen och därav berörda arbetares antal framgå av ovanstående tabell.

Nu gällande riksavtal är upprättat den 14 oktober 1936 och gäller till och med den 31 oktober 1938. Ur avtalets innehåll må följande delar här återgivas:

Riksavtal

1. mellan organisationer, sammanslutna i Svenska Lantarbetsgivarnes Centralförening å ena, samt Svenska Lantarbetareförbundet för dess distriktsorganisationer å andra sidan.

§ 1.

Avtalets giltighets- och tillämpningsområde.

2. Detta kollektiva riksavtal äger giltighet endast i samband med mellan ovan berörda parter ingånget kollektivt lokalavtal, innehållande arbets- och löne- m. fl. av förhållandena i olika orter betingade bestämmelser.

3. Nämnda tvenne avtal äga tillämpning för de personliga arbetsavtal, skriftliga eller muntliga, vilka ingås mellan medlemmar av ovan angivna organisationer.

§ 2.

Personligt avtal om anställning.

4. Om anställning äga arbetsgivare och arbetare att fritt överenskomma. Dylik överenskommelse — personligt avtal — skall, om endera parten så önskar, avfattas skriftligen.

5. Jämväl i andra frågor, liggande utanför gränserna för detta riksavtal eller vederbörande lokalavtal, må det stå arbetsgivare och arbetare fritt att bestämma i det personliga avtalet. Innehållet i detta avtal får dock icke stå i strid med bestämmelserna i riksavtalet eller lokalavtalet.

Denna bestämmelse må dock ej hindra arbetsgivare och arbetare att träffa överenskommelse om annan sammansättning av arbetarna tillkommande förmåner än vad i lokalavtalet är föreskrivet, varvid dock skall iakttagas, att det sammanlagda värdet av arbetarnas förmåner icke understiger det sammanlagda värdet av förmånerna enligt lokalavtalet.

Utan hinder av vad som stipulerats beträffande uppsägning av gällande personliga avtal, skola lönebestämmelserna i det mellan arbetsgivaren och arbetaren upprättade personliga avtalet automatiskt upphöra att gälla vid den tidpunkt, då det kollektiva avtalet träder ur kraft.

§ 5.

Arbetares allmänna åligganden.

13. Samtliga vid samma arbetsplats anställda fullgoda arbetare utom chaufförer, snickare, smeder och andra arbetare, vilka ej deltaga i egentligt jordbruksarbete eller vilka anställas för tillfälligt behov (i regel kortare tid än två månader i följd), äro skyldiga att, då arbetsgivaren så påfordrar, vid behov, såsom vid sjukdom, å fridagar, vakans m. m. dylikt, i tur och ordning utföra annan arbetares åligganden, ävensom att eljest, då enahanda omständigheter eller trängande fall därtill föranleda, verkställa anvisat arbete, även om detta icke skulle ligga inom ramen av hans ordinarie arbete.

Det åligger ersättaren att utföra samtliga den ordinarie arbetarens sysslor, i den mån dessa ej utgöra specialarbeten, som ligga utanför arbetarens kompetens.

Vid sådant utbyte, som här ovan sägs, må minskning av arbetares i det personliga avtalet bestämda avlöning icke äga rum. Om vid sådant utbyte arbetarens dagliga arbetstid å söckendagar blir förlängd eller sön- och helgdagstjänstgöring påkallas utöver vad till arbetarens egen tjänst hörer, skall han, därest arbetet ifråga varar kortare tid än 2 veckor i följd, för överskjutande arbetstid ha rätt till er-

sättning enligt i lokalavtalet angivna bestämmelser rörande ersättarelön. Därest arbetet ifråga utsträcker över 2 veckor i följd, skall arbetaren för hela den tid, som han utfört eller utför ifrågavarande arbete, erhålla den lön, som enligt kollektivavtalet gäller för den arbetare, vars sysslor han sköter.

§ 6.

*Arbetstid och raster.*14. I. *Egentliga jordbruksarbetare.*

a) Den ordinarie arbetstiden, raster oräknade, utgör vid egentligt jordbruksarbete — med undantag, som nedan angivas — följande antal timmar per vecka och dag:

om veckans första söndag infaller

		måndag —fredag	lördag
i januari	46 tim./vecka	8	6
i februari	46 »	8	6
i mars	51 »	9	6
i april	56 »	10	6
i maj	56 »	10	6
i juni	56 »	10	6
i juli	56 »	10	6
i augusti	56 »	10	6
i september	56 »	10	6
i oktober	51 »	9	6
i november	51 »	9	6
i december	46 »	8	6

Under högst 12 av de veckor, vilkas första söndag infaller under april—september månader, må dock den ordinarie arbetstiden på lördagar utsträckas till högst 8 timmar.

Arbetsgivaren äger rätt att, då så finnes erforderligt, under högst tre två-veckorsperioder, vilkas första söndag infaller i februari eller mars, påfordra förlängning av den ordinarie arbetstiden antingen med 2½ timmar i veckan eller med 5 timmar i veckan, allt dock under förutsättning att motsvarande förkortning av arbetstiden redan ägt rum under de veckor, vilkas första söndag infaller i november eller december året förut.

15. Alla dagar, utom de i § 8 (punkterna 24 och 25) av detta avtal omnämnda fridagar, äro arbetare, som köra dragare, och arbetare som äro avlönade som kördrängar, ävensom tjänare i husbondens kost skyldiga att före den ordinarie arbetstidens början å morgnarna — ävensom sön- och helgdagsmorgnar — verkställa rengöring av spiltor eller boxar för (under betesgång inhämtning av) och rykt av högst tre hästar eller oxar, dock med iakttagande av att det ej må åligga årsavlönad kördräng eller arbetare, som är avlönad som årsanställd kördräng, att rykta dagavlönad (timavlönad) kördräng tilldelade hästar, annat än vid förfall för denne.

För här i denna punkt omnämnt arbete utgår ingen särskild ersättning, utom beträffande timavlönad arbetare, varom vidare bestämmes i lokalavtalen. Uttages arbete med rykt och rengöring icke i sådan utsträckning, som ovan sägs, får därigenom inbesparad arbetstid icke utan särskild ersättning av arbetsgivaren disponeras.

17. II. *Djurskötare.*

Den ordinarie arbetstiden, raster oräknade, utgör vid ladugårdsarbete och annat

arbete, som innefattar djurskötsel, den tid, som erfordras för djurens rationella skötsel och vård, vilken tid, med nedan nämnt undantag, icke får överstiga $9\frac{1}{2}$ timmar per dag. Vid helårsanställning må, därest arbetsgivaren före tjänsteårets början så påfordrar, den ordinarie arbetstiden under högst sex av tjänsteårets månader kunna utsträckas till tio timmar per dag, varvid motsvarande avkortning av den dagliga arbetstiden skall ske under motsvarande antal månader.

18. III. *Mjölkerska.*

Den ordinarie arbetstiden utgör den tid, som åtgår för mjölkningen.

Där mjölkkningsmaskiner ej användas, kan mjölkerska icke åläggas att mot sin vilja mjölka mer per dag än 150 liter vid tre gångers mjölkning.

§ 7.

Övertidsarbete.

19. Arbetsgivaren eller hans ställföreträdare äger rätt att av arbetare påfordra arbete å annan tid än den ordinarie arbetstiden i den utsträckning lag medgiver. Sådant arbete är övertidsarbete, nämligen vanligt övertidsarbete eller nattarbete. Till nattarbete hänföres övertidsarbete under tiden mellan kl. 21 och kl. 5. Med nattarbete likställes i lönehänseende arbete under sön- och helgdagar.

Å lördagar samt sön- och helgdagar skall övertidsarbete begränsas till arbeten för sådd och skörd och sådana andra arbeten, som av nödvändighet påkallas för driftens normala och ostörda fortgång och sålunda icke utan olägenhet kunna uppskjutas till ordinarie tid.

För övertidsarbete utgår särskild ersättning enligt i lokalavtalen närmare angivna grunder.

20. Som övertidsarbete räknas icke den tid, djurskötare utöver den ordinarie arbetstiden ägnar djuren skötsel och tillsyn, såsom vid förlossning och sjukdom ävensom vallning, dock att beträffande sistnämnda arbete arbetstiden under inga förhållanden får uppgå till mer än 10 timmar effektiv arbetstid per dag.

21. Övertidsersättning utgår icke:

a) för tid, som utöver den ordinarie arbetstiden behöver tillsättas vid inträffad olyckshändelse, såsom eldsvåda, översvämning, kreatursfarsot eller dylikt;

b) för arbete utöver ordinarie arbetstid, som icke påkallats av arbetsgivaren eller hans företrädare.

§ 8.

Ledighet och fridagar.

22. Alla arbetare, som icke äro av djurskötsel förhindrade, erhålla ledighet den 1 maj ävensom efter kl. 12 middagen jul-, nyårs-, påsk-, pingst- och midsommaraftnar.

Om arbetare på grund av djurskötsel ej kan beviljas således nämnd ledighet, erhåller arbetaren, där kontantersättning ej utgår enligt lokalavtalens bestämmelser rörande ersättarelön, motsvarande ledighet å annan tid, varom överenskommes med arbetsgivaren.

23. För deltagande i allmänna val och kommunala uppdrag erhåller arbetare, som senast dagen förut därom gjort framställning till arbetsgivaren eller dennes ställföreträdare, erforderlig ledighet.

Arbetare, års- eller månadsavlönad, som på grund av offentligt uppdrag ej är i tillfälle att fullgöra honom åliggande arbete, skall själv svara för de kostnader, som bliva en följd av att annan arbetare måste utföra ifrågavarande arbete.

24. Utöver i punkterna 22 och 23 angiven ledighet äger arbetare rätt att utan avdrag på lönen erhålla följande ledighet:

A. *Djurskötare*, efter arbetsgivarens val, enligt följande alternativ:

I. var tredje sön- och helgdag d. v. s. en dylik fridag efter utgjort ordinarie

arbete å två närmast föregående sön- och helgdagar, samt därjämte sammanlagt tolv fridagar om året;

II. var fjärde sön- och helgdag, d. v. s. en dylik fridag efter utgjort ordinarie arbete å tre närmast föregående sön- och helgdagar, samt därjämte sammanlagt 18 fridagar om året.

B. Övriga manliga arbetare.

1) Årsanställd, statavlönad eller månadsavlönad arbetare och årsanställd arbetare i husbondens kost under sammanlagt sju helgfria dagar om året.

2) Statavlönad arbetare och arbetare i husbondens kost, anställda för kortare tid än ett år, som varit i arbete hos samma arbetsgivare minst 6 månader, under fyra, om så önskas sammanhängande helgfria dagar om året.

3) Timavlönad arbetare, som fyllt 18 år och som, räknat från den 1 november föregående år, under antingen minst 6 månader i följd eller under sammanlagt minst 6 månader av 8 varit och fortfarande är i arbete hos samma arbetsgivare, under fyra, om så önskas, sammanhängande, helgfria dagar om året.

Timavlönad arbetare, som fyllt 16 men ej 18 år, erhåller under samma betingelser två dagars ledighet.

C. Kvinnliga arbetare.

Till grupp B 3) hänföres även kvinnliga arbetare, och skall för sådan arbetare ledighetsersättning beräknas efter genomsnittet av per dag under närmast föregående sex månader intjänad kontant lön.

§ 9.

Avlöning.

28. I de lokala avtalen skola fastställas minimilöner för:

- a) fullt arbetsför, duglig och yrkesvan manlig arbetare, som fyllt 18 år, och
- b) fullt arbetsför och duglig kvinnlig arbetare.

Dessa minimilöner utgå efter arbetsgivarens bestämmande antingen:

- a) i form av naturaförmåner (hel eller delar av stat) jämte kontant lön eller
- b) i form av enbart kontant lön.

29. Arbetare, som icke uppnått 18 års ålder, ävensom arbetare med nedsatt arbetsförmåga betalas efter överenskommelse mellan arbetsgivaren och arbetaren.

30. Vid arbetarens anställande fastställd avlöningsform får under löpande tjänsteår icke utan arbetarens medgivande ändras.

31. Arbete, som utföres på ackord, betalas efter överenskommelse mellan arbetsgivaren och arbetaren. Kan överenskommelse om ackord ej träffas, utföres arbetet, om arbetsgivaren så påfordrar, mot arbetarens ordinarie timlön.

§ 10.

Särskilda bestämmelser om naturaförmåner.

32. Till arbetare upplåten bostad skall vara sund och i övrigt i gott skick samt kunna hållas väl uppvärmd.

Familjebostad skall bestå av 2 rum och kök eller 1 rum och kök med tillsammans en golvyta av minst 35 kvm och därutöver nödiga garderobs- eller vindsutrymmen för förvaring av kläder. Såsom golvyta anses icke det utrymme, som upptages av garderober, skafferier eller andra därmed jämförliga byggnadsanordningar, vilka upptaga golvytan till mer än 1.5 meters höjd från golvet. Där sådant bostadsutrymme ej beredes, ersättes bristande utrymme med 10 kronor per år och felande fullt 3-tal kvm golvyta. Anspråk på ersättning för felande golvyta kan, för att vinna beaktande, endast göras gällande för löpande tjänsteår och utbetalas ersättningen i efterskott.

Till familjebostad skall höra nödiga utrymmen av fullgod beskaffenhet för förvaring av potatis, spannmål och matvaror, vidare vedbod, tvättstuga eller del i sådan, hemlighus samt svinhus och rum för höns.

Till familjebostad skall vidare höra visst trädgårdsland, varå om möjligt skall finnas bärbuskar och fruktträd. Saknas dylika, tillhandahålles vid arbetarens begäran därom buskar och träd av arbetsgivaren för plantering, där så lämpligen ske kan, å trädgårdslandet.

I övrigt skall beträffande bostad gälla hälsovårdsstadgans bestämmelser.

Bostaden med vad därtill hör, ävensom trädgårdslandet, skall av arbetaren väl vårdas och vid avflyttningen avlämnas i väl rengjort skick. Arbetaren är skyldig att under vegetationstiden hålla hönsen inestängda.

Tjänare i husbondens kost är berättigad till egen säng med sängkläder i varmt och snyggt möblerat rum.

Där ledning för elektrisk ström finnes inledd i arbetarebostad, eller sådan vid i övrigt elektrifierade gårdar utan oskäligen kostnad kan inledas i arbetarebostäder, skall strömmen få av arbetaren utnyttjas mot erläggande av i orten gängse pris för belysningsström. Där mätare ej finnes, kan överenskommelse träffas om ersättning för belysningsenhet.

Arbetare med lönebostad må ej utan arbetsgivarens medgivande mottaga hyresgäster eller hos sig under längre perioder hava främmande personer inneboende.

33. I naturaförmånerna ingående potatisland skall anvisas å för ändamålet tjänlig jord, som genom arbetsgivarens försorg skall gödslas och brukas på samma sätt som för gårdens egen potatis. Sättningen liksom upptagningen av potatisen, som skall ske å därför lämplig tid, och vartill få nyttjas gårdens dragare, sker genom innehavarens av potatislandet försorg eller å hans »egna tid» och åligger det honom att under växttiden hålla potatislandet liksom även trädgårdslandet väl rent från ogräs. Potatislandet får ej utlämnas till ovidkommandes bruk.

34. I staten ingående spannmål skall vara av gårdens bästa sorterade kvalitet, väl rengjord (kvarnkvalité).

35. Med de vedsortiment, som i vissa lokalavtal benämnas kastved respektive sorterad barrved avses, där ej annat följer av bruk eller sedvänja i orten, minst sådan kvalitet, som motsvaras av »pannved» enligt av byggnadsstyrelsens värmetekniska avdelning utfärdade bestämmelser och skall, där ej särskilda hinder möta, vara avverkad och upphuggen föregående vinter. Veden skall lämnas fritt hemforslad till arbetarens vedbod.

36. Spannmål och mjölk, för vilka arbetaren ej har bruk, kunna, om arbetsgivaren så medger, utbytas mot kontanter, varvid arbetaren skall tillgodoräknas samma pris, som arbetsgivaren debiterar arbetarna vid förekommande inköp av spannmål och mjölk.

37. Arbetare, i vilkens löneförmåner spannmål och mjölk ej ingå, äger, för så vitt förråd därav finnes vid gården, rätt att för egen förbrukning inköpa dylika produkter efter gällande marknadspris. Samma rätt tillkommer även arbetare med stat, för vilkens familj denna befinnes otillräcklig.

38. Arbetare, i vars löneförmåner ingår bostad, har rätt till erhållande av halm eller torvströ till lega.

39. Arbetare, i vilkens löneförmåner ingår statspannmål, erhåller fria kvarn-skjutsar.

§ 11.

Avlöningens utbetalande.

40. Den kontanta årslönen fördelas sålunda:

a) för arbetare anställd som kreatursskötare eller arbetare med huvudsaklig sysselsättning som kreatursskötare med $\frac{1}{12}$ per månad.

b) för andra arbetare:

årsanställda: med 55 procent under sommarmånaderna (1 april—30 september) och 45 procent under vintermånaderna (1 oktober—31 mars).

c) Den del av lönen som enligt ovanstående faller på sommar- respektive vinterhalvåret fördelas lika på halvårets olika månader. Utbetalning av kontant lön sker minst en gång varje månad. Sker ordinarie utbetalning en gång i månaden, äger arbetare rätt att erhålla förskott 14 dagar därefter. I avlöningsförmånerna ingående spannmål utlämnas månads- eller kvartalsvis i förskott någon av de tre första dagarna i månaden, respektive kvartalet.

41. Anspråk på lön eller andra förmåner enligt avtalet skall för att vinna beaktande göras gällande senast två månader efter förfallotiden.

§ 13.

Läkarevård, sjuk- och olycksfallsersättning m. m.

44. Fri läkarvård av gårdens läkare eller av tjänsteläkaren i orten åtnjuter:

a) varje på viss tid, dock minst en månad, anställd arbetare,
b) tills vidare anställd arbetare, som utan avbrott under minst en månad arbetat hos arbetsgivaren,

c) årsanställd, med lönebostad försedd arbetare, och dennes hustru (hushållerska) samt hemmavarande barn under 15 år, som ej hava arbete hos annan arbetsgivare.

45. Vid bortovaro från arbetet på grund av sjukdom behåller arbetare, som fyllt 18 år, och som har tjänstebostad, så länge anställningen varar, innehavda löneförmåner av bostad, bränsle och potatisland.

Årsanställd, statavlönad arbetare, som varit i arbete hos vederbörande arbetsgivare minst en månad, är dessutom berättigad att vid egen sjukdom bibehålla övriga löneförmåner (stat, kontanter) under en tid av minst två månader.

46. Vid olycksfall i arbetet utgår ersättning enligt lag; dock skall vid sjukdom, föranledd av sådant olycksfall, bestämmelserna i näst föregående moment i tillämpliga delar iakttagas. Till statavlönad arbetare, som råkat ut för olycksfall, utbetalas vid det fall, att lagenlig sjukpenning utgår, dock icke större del av den kontanta lönen, än att summan av denna och sjukpenningen icke överstiger den för arbetaren utgående kontantlönen före olycksfallet.

47. Skyldighet för arbetsgivaren att bestrida kostnaderna för läkarvård m. m. eller att utgiva lön, som i denna paragraf sägs, föreligger ej, om den sjuke (den förolyckade) kan anses själv ha varit vållande till sjukdomen (olycksfallet) eller om sjukdomen (olycksfallet) inträffat på grund av uraktlåtenhet att rätta sig efter meddelade föreskrifter eller förbud.

48. Fria skjutsar tillhandahållas arbetare, då så rimligen kan påfordras,

I. a) vid sjukdom, som drabbat arbetaren själv, hans hustru (hushållerska) och barn under 15 år, som ej hava arbete hos annan arbetsgivare, för läkarebesök hos den sjuke,

b) vid barnmorskebesök hos arbetarens hustru, samt för henne med barn vid vaccinering;

II. till och från närmaste allmänna trafikmedel — järnväg, ångbåt, buss — för ovan angivna personer vid sjukbesök hos läkaren och vid resa för intagning å samt utskrivning från sjukhus (för arbetarens hustru — barnbördshus).

Skulle överflyttning av den sjuke från ett transportmedel till ett annat ej kunna äga rum utan risk för sjukdomens förvärrande, skall, därest läkare, församlingens sjuksköterska eller annan i kompetens jämförlig person, giver föreskrift om att överflyttning ej må äga rum, kostnaderna för hela transporten av arbetsgivaren betalas.

Vid jordfästning av arbetare, hans hustru, (hushållerska) och barn under 15 år, som ej hava arbete hos annan arbetsgivare, tillhandahållas, då så rimligen kan påfordras, fria skjutsar genom arbetsgivarens försorg.

49. Vid varje egendom skall å såväl huvudgård som eventuell utgård genom arbetsgivarens försorg förbandslåda finnas tillgänglig.

§ 16.

Arbetsfred.

53. Under den tid detta avtal äger giltighet och tillämpning får icke något som helst störande ingrepp i arbetets gång förekomma; sålunda får icke vare sig strejk, blockad, lockout, obstruktion eller bojkott av någondera parten tillgripas.

§ 17.

Avtalets giltighetstid.

54. Under § 1 given förutsättning skall detta avtal gälla och tillämpas från och med den 1 november 1936 till och med den 31 oktober 1938.

55. Uppsägning av detta avtal skall vara verkställd senast tre (3) månader före avtalstidens utgång, varförutan avtalet är förlängt med ett år i sänder.

Uppsägning av avtalet skall ske skriftligen hos vederbörande organisation och i rekommenderad försändelse, som skall avgå senast å den sista dagen för uppsägning.

Därest nytt avtal önskas, skall i samband med uppsägningen avlämnas förslag till sådant.

Önskar motparten upptaga förhandlingar om nytt avtal, skall motförslag vara avlämnat senast två månader före avtalstidens utgång, och skola förhandlingarna taga sin början senast 10 dagar efter det motförslaget avlämnats.

De uteslutna delarna av avtalet innehålla bestämmelser om uppsägning av personliga arbetsavtal, arbetets ledning, arbetares antagande, föreningsrätt, arbetares allmänna åligganden, arbetstidens förläggning, raster, förläggning av semester, tillhandahållande av redskap, flyttningssersättning, behandling av tvister m. m.

De nu gällande l o k a l a l ö n e a v t a l e n äro dagteknade samma dag som riksavtalet men deras giltighetstid är endast ett år, till och med den 31 oktober 1937. Innehållet i dessa återgives i följande sammanställning. Inom parentes har angivits motsvarande lönebelopp och kvantiteter av naturaförmåner i närmast föregående avtal såvida ändring skett; dock måste framhållas att de tidigare avtalen icke i allo korrespondera mot de nu gällande, särskilt icke beträffande timlönerna, varför de inom parentes angivna siffrorna icke giva en fullständig uppfattning om de förut gällande lönerna.

Distriktsavtalen.

A. För Gotland, Halland, Kalmar län, Skaraborgs län, Skåne, Södermanland, Uppland, Värmland, Västmanland, Älvsborgs län, Örebro län och Östergötlands län ha följande lönebestämmelser fastställts:

Naturaförmåner.

a) I hel stat ingå följande naturaförmåner per år:

	Skåne	Halland	Kalmar län	Älvs- borgs, Göteborg o. Bohus län	Värm lands o. Skara- borgs län	Örebro län	Sörmland o. Väst- manland	Uppland o. Öster- götland	Gotland
	kg.	kg.	kg.	kg.	kg.	kg.	kg.	kg.	kg.
Råg	700	720	900	600	600	500 (600)	500 (600)	500 (600)	800
Vete	100	180	200	300	300	400 (300)	400 (300)	400 (300)	300
Korn	600	—	—	200	—	—	100	200	—
Vårsäd ..	—	—	—	—	450	450	—	—	—
Blandsäd	—	450	250	200	—	—	300	200	250
Ärter....	—	—	—	50	—	—	50	50	—

Enligt vissa avtal må korn utbytas mot havre, blandsäd mot korn eller havre samt ärter mot vete.

1 460 (1 280) liter oskummad mjölk, efter arbetsgivarens val middags- eller kvällsmjölk, som utlämnas med 4 liter per dag.

Vid det personliga avtalets ingående kan överenskommelse träffas om utbyte av 1 liter oskummad mjölk mot 3 liter skummad.

I *Kalmar län* har till förestående bestämmelse tillagts följande: »eller efter arbetsgivarens val 1 275 (1 095) liter oskummad och 730 liter skummad mjölk per år».

För *Skåne* har stadgats om utbyte av 1 liter oskummad mjölk mot 2 liter skummad.

Ej statavlönad arbetare, som har lönebostad eller eljest är fast anställd, skall äga rätt att för eget behov i medeltal per dag inköpa högst 3 $\frac{1}{2}$ liter oskummad mjölk till ett pris av högst 15 öre per liter.

b) *Bostad m. m.*

Halland, Skåne, Uppland, Älvsborgs län och Östergötland: Trädgårdslandet skall utgöra cirka 3 ar.

Kalmar län och Gotland: Trädgårdsland, där sådant finnes eller utan arbetsgivarens oskäligena betungande kan åstadkommas.

c) *Potatisland:*

Skaraborgs län, Södermanland, Västmanland, Värmland, Örebro län: Potatisland och trädgårdsland om tillsammans 15 ar.

Skåne, Halland och Älvsborgs län: 1 200 sträckfamnar, där ej annan överenskommelse träffas.

Kalmar län och Gotland: 1 200 sträckmeter och 6 hl potatis.

Uppland: 15 ar.

Östergötland: 15 ar, arbetsgivaren dock obetaget att träffa överenskommelse med sina arbetare om mindre areal med eller utan tillägg av viss kvantitet potatis i stat.

d) *Bränsle:*

Halland: av god beskaffenhet, till husbehov, utgörande 60 hl torv, 5 kbm kastved och 2 lass risbränsle eller ock annat bränsle av därmed jämförlig myckenhet.

Kalmar län: 15 kbm osorterad kastved (i huvudsak lövträdsved) eller däremot svarande kvantiteter annat bränsle, dock minst 5 kbm osorterad kastved. 1 kbm osorterad kastved anses motsvara antingen 1 $\frac{1}{3}$ kbm barrved eller ett parlass risbränsle eller 2 kbm yt-, ribb- eller grenved.

Skaraborgs län: till husbehov. Där ortsförhållandena sådant påkalla, kan veden utbytas mot brännstovv eller stenkol. Om någöndera parten så önskar, kan särskild överenskommelse träffas angående bränslets mängd.

Skåne: 24 hl stenkol, 4 kbm björk- eller bokved och 1 lass risbränsle eller 80 hl stovv, 4 kbm björk- eller bokved och 1 lass risbränsle.

Arbetsgivaren äger rätt att utbyta 1 lass risbränsle mot 2 kbm barrved.

Anm. Därest arbetare utöver staten behöver inköpa ved, skall arbetsgivaren för dess hemforslande från uppköpsstället eller närmaste järnvägsstation ställa hästar och fordon kostnadsfritt till disposition.

Södermanland, Västmanland och Örebro län: till husbehov, utgörande för normal bostad om 1 rum och kök högst 18 kbm osorterad kastved eller i bränslevärde motsvarande kvantitet annat förekommande bränsle, varav dock minst 5 kbm osorterad kastved.

Uppland, Värmland och Älvsborgs län: till husbehov.

Östergötland: till husbehov. Där ortsförhållandena sådant påkalla, kan veden utbytas mot brännstovv eller stenkol. Om någöndera parten så önskar, kan särskild överenskommelse träffas angående bränslets mängd.

Gotland: till husbehov, varutav dock minst 5 kbm osorterad kastved.

L ö n e r.

Minimiavlönningen för fullt arbetsför, duglig och yrkesvan manlig arbetare, som fyllt 18 år, utgör:

- a) för årsanställd kördräng:
naturaförmåner enligt ovan samt en kontant årslön av 760 (650) kr.
- b) för årsanställd fördräng, förkörare (anställd som sådan), lastbilsförare samt kusk och fodermarsk (stalldräng, stallare), även sådan, som utöver hästskötseln har att utföra annat arbete:
naturaförmåner enligt ovan samt en kontant årslön av 830 (720) kr.
- c) för årsanställd kreatursskötare, maskinmjölkare, fodermarsk, vars uppgift är att sköta stall om i regel minst 18 hästar över tre år samt att verkställa skoning, maskinskötare (anställd som sådan med uppgift att sköta och reparera egendomens maskiner), slöjdare och smed:
naturaförmåner enligt ovan samt en kontant årslön av ... 900 (720—790) kr.
- d) för rättare och kreatursskötare i förmansställning:
naturaförmåner enligt ovan samt en kontant årslön av 1 000 (790) kr.

Anm. Med kreatursskötare i förmansställning förstås här första mannen i ladugård, vars skötsel erfordrar minst två fullgoda arbetare;

- e) för tjänare i husbondens kost, utöver kost, logi och tvätt, en kontant årslön av:
 - 1) vid anställning som kördräng 660 (550) kr.
 - 2) » » enligt b) här ovan 750 (620) »
 - 3) » » » c) » » 825 (620—680) »
 - 4) » » » d) » » 900 (680) »

Anm. Gotlands årslöner ligga 10 kronor under de här angivna.

Anm. Till arbetare, avlönad enligt punkterna a) och b) härövan, samt till motsvarande arbetare i husbondens kost, vilken som ordinarie uppdrag har att sko hästar, utgår särskild ersättning med 50 kr. per år.

- f) för dagsverkare med förmåner av bostad, bränsle och potatisland:
en timlön av 48 (40) öre
- g) för dagsverkare, som icke åtnjuter några naturaförmåner:
en timlön av 55 (46) öre

Anm. Motsvarande timlöner på Gotland utgöra respektive 46 och 51 öre.

- h) Med dagsverkare, som åtnjuter förmåner av bostad, bränsle och potatisland, jämställas hemmavarande söner som icke uppnått 21 års ålder, under förutsättning att arbetsgivaren och arbetaren äro överens om att arbetaren är fullgod; där sådan överenskommelse ej föreligger, skall rätt finnas till fri förhandling om timlönen.

Minimilön för fullt arbetsför och duglig kvinnlig arbetare utgör:

för handmjölkning	1,3 (1,2) öre per liter mjölk
för eftermjölkning enligt uppgörelse i varje särskilt fall, dock lägst	55 (40—50) öre per gång
för övriga förekommande lantbruksarbeten, en timlön av	38 (30) öre
	<i>Gotland</i> 35 öre.

Självförsörjande kvinnlig arbetare skall dessutom erhålla fri bostad, bränsle, 2 liter mjölk per dag, ävensom en tredjedel av i full stat ingående potatisland. Sistnämnda förmån utökas till hälften av i full stat ingående potatisland för sådan självförsörjande kvinnlig arbetare, som har att försörja barn under 15 år.

Särskilda ersättningar.

1) För rykt m. m. (se riksavtalet § 6) utgår till timavlönad arbetare en ersättning av 15 (14) öre per häst och dag.

2) Arbetare, som under sön- och helgdagar användes som ersättare för ordinarie kreatursskötare, betalas för sådant arbete med 60 (52) öre per timme.

För ersättare i stall skall, om antalet hästar är 18 eller däröver, ersättning utgå för minst 9½ timmar per dag, och om antalet hästar är mindre än 18, för erforderlig arbetstid, dock ej för färre än 6 timmar per dag.

3) Arbetare, som under söckendagar användes som ersättare för ordinarie kreatursskötare, erhåller 55 (46) öre — *Gotland* 51 öre — per timme för den tid, varmed hans ordinarie arbetstid blir utökad till 10 timmar.

4) Arbetare, avlönad enligt a), e 1) samt f) t. o. m. h) här ovan erhåller under den tid han användes som traktorförare ävensom för egentligt slöjd- och smidesarbete en särskild ersättning om 55 (50) öre per dag.

5) Arbetare, avlönad enligt a), b), c), d) och e) här ovan, erhåller, då den ordinarie arbetstiden å lördagar utsträcker med intill 2 timmar, för sålunda utsträckt tid ersättning med ordinarie timlön enligt f) här ovan.

6) Vid beordrad »bortaliggnings», innefattande jämväl skötsel av hästarna å annan än ordinarie tid, erhåller arbetaren ett tillägg per dygn av 1 kr.

7) Arbetare, vars förhållanden ej normalt föranleda matsäcksläggning, skall, då han beordras utföra arbete på arbetsplats, belägen så långt från ordinarie arbetsplats att arbetsgivaren ej finner det lämpligt, att middagsmåltiden intages i hemmet eller vid gården, erhålla ett tillägg per dag av 50 öre.

Anm. Ersättning enligt 6) och 7) här ovan utgår ej där ackordslön avtalats.

Övertidsersättning.

Manlig arbetare erhåller:

1) för vanligt övertidsarbete per varje påbörjad halvtimme	37 (32) öre
2) för nattarbete (kl. 21—5), vartill även räknas arbete på sön- och helgdagar, per varje påbörjad halvtimme	47 (42) öre

Kvinnlig arbetare erhåller för arbete på övertid per varje påbörjad halvtimme

27 öre

För *Uppland* har särskilt stadgats, att där det allmänna löneläget på grund av särskilda förhållanden (dyrort) varit högre än avtalets minimilöner, skall löneökningar äga rum med samma öre- respektive kronantal, som kommit till uttryck i det nya avtalet. På egendommar, belägna inom Stockholms stad och Lidingön, ut-

går ett tillägg till lönen om 100 kr. per år till årsavlönade arbetare och 5 öre per timme till timavlönade arbetare.

B. För Bergslagen ha följande lönebestämmelser fastställts:

Naturaförmåner.

Bostad med trädgårdsland om cirka 3 ar, potatisland »som hittills», bränsle till husbehov, dock högst 18 kbm, fritt hugget och hemkört, skjutsar och läkarvård enligt riksavtalet.

Löner.

Minimiavlöning för fullt arbetsför, duglig och yrkesvan manlig arbetare, som fyllt 18 år, utgör:

- a) för årsanställd kreatursskötare och fodermarsk:
naturaförmåner enligt ovan,
kontant månadslön 135 (125) kr.
- b) för årsanställd kusk och fodermarsk, som utföra skoning, kreatursskötare i förmansställning, maskin- och motorskötare, slöjdare och smed:
naturaförmåner enligt ovan,
kontant månadslön 145 (135) kr.

Med kreatursskötare i förmansställning förstås här första mannen i ladugård, vars skötsel erfordrar minst 2 fullgoda arbetare. Med fodermarsk förstås arbetare, vilkens huvudsakliga sysselsättning är förlagd till stallet.

Med maskinskötare och motorskötare förstås arbetare, som äro anställda som sådana.

- c) för dagsverkare, som åtnjuter fri bostad, vedbrand och potatisland samt för hemmavarande söner mellan 18 och 21 år:
en timlön av 51 (46) öre
- d) för dagsverkare, som ej åtnjuter några naturaförmåner:
en timlön av 58 (51) öre
- e) för timavlönad slöjdare och smed samt för motorskötare, för den tid denne senare som sådan användes:
1) med husrum, vedbrand och potatisland:
en avlöning av 59 (56) öre
2) utan några naturaförmåner:
en timlön av 66 (61) öre

Minimiavlöning för kvinnliga arbetare, särskilda ersättningar samt övertidsersättning äro fastställda till samma belopp som ovan under A, dock att ersättare för kreatursskötare betalas under sön- och helgdagar med 63 (59) öre per timme och för utökad ordinarie arbetstid under söckendagar med 58 (49) öre per timme.

C. För Gävle—Dala ha fastställts följande löner:

Naturaförmåner.

Potatis- och trädgårdsland skola tillsammans utgöra 15 ar.

Där bränsle utgår fritt, beräknas per år och bostad 20 kbm.

Alla arbetare äga rätt, att om tillgång därtill finnes, från gården inköpa spannmål, mjölk och bränsle till sitt och familjens behov enligt i orten gällande priser, mjölk dock högst 3 liter per dag till ett pris av 18 öre per liter samt bränsle till 3 kr. per kbm.

Löner.

Minimilönen för fullt arbetsför, duglig och yrkesvan manlig arbetare som fyllt 18 år, utgör:

- a) för arbetare, som icke åtnjuter några naturaförmåner:
en timlön av 60 (55) öre
- b) för arbetare, som åtnjuter fri bostad, vedbrand och potatisland:
en timlön av 54 (49) öre
- Anm.* Med årsanställd dagsverkare, som åtnjuter fri bostad, vedbrand och potatisland, jämställes hemmavarande söner, som icke uppnått 21 års ålder, under förutsättning att arbetsgivaren och arbetaren äro överens om att arbetaren är fullgod; där sådan överenskommelse ej föreligger, skall rätt finnas till fri förhandling om timlönen.
- c) smed och slöjdare samt motorskötare, för den tid denne senare som sådan användes, erhålla:
- 1) förutom naturaförmåner av bostad, bränsle och potatisland:
en timlön av 60 (55) öre
 - 2) utan naturaförmåner:
en timlön av 66 (61) öre
- d) kreatursskötare i förmansställning samt fodermarsk, som utföra skoning, erhålla:
- 1) förutom naturaförmåner av bostad, bränsle och potatisland:
en månadslön av 170 (160) kr.
 - 2) utan naturaförmåner:
en månadslön av 185 (175) kr.
- e) övriga kreatursskötare erhålla:
- 1) förutom naturaförmåner av bostad, bränsle och potatisland:
en månadslön av 145 (135) kr.
 - 2) utan naturaförmåner:
en månadslön av 160 (150) kr.
- f) där hästantalet ej kräver anställande av särskild fodermarsk erhåller den arbetare, som ombesörjer utfodring och utgödsling före och efter ordinarie arbetstid en extra ersättning om 5 kr. per häst och månad.

Särskilda ersättningar.

Rykt: 16 öre per häst.

Ersättare för kreatursskötare:

- a) under sön- och helgdagar 65 (60) öre per timme
- b) under utökad arbetstid på söckendagar 60 (55) öre per timme
- Bortaliggnig och matsäcksläggning respektive 1 kr. och 50 öre

Övertidsersättning.

För manliga arbetare samma ersättning som ovan under A angivits.

Det särskilda Blekingeavtalet, vilket är upprättat våren 1937 för tiden den 1 april—den 31 oktober 1937, innehåller allmänna bestämmelser i huvudsaklig överensstämmelse med riksavtalet samt lönebestämmelser i enlighet med vad ovan under I angivits. Statspannmålen är bestämd i överensstämmelse med vad som gäller för Kalmar län.

De med oorganiserade arbetsgivare träffade separata avtalen utgöras i regel blott av en av arbetsgivaren avgiven förbindelse att följa riksavtalet och det för respektive ort gällande lokalavtalet.

VIII. Löneläget och lönevariationerna inom jordbruket.¹

För bedömande av verkningarna av ett införande av lagstadgade minimilöner för jordbruksarbetare samt för ett ståndpunktstagande till de olika möjligheterna för en sådan lagstiftnings utformning är det givetvis av stor vikt att äga en så noggrann kännedom som möjligt rörande löneläget och lönevariationerna inom jordbruket under nuvarande förhållanden. Med hänsyn härtill och då förut tillgängligt statistiskt material är mindre tillfredsställande för detta ändamål uppdrog Kungl. Maj:t efter hemställan av utredningsmannen den 24 juli 1936 åt socialstyrelsen att verkställa vissa statistiska undersökningar i enlighet med förut uppgjord plan. I denna plan hade bland annat framhållits, att medan socialstyrelsens årliga lantarbetarstatistik väsentligen avsett att belysa det genomsnittliga löneläget för vissa större grupper av lantarbetare, närmast i avsikt att följa lönenivåns förändringar år efter år, borde den nu ifrågavarande undersökningen i första hand utvisa de faktiska löneinkomsterna och deras individuella variationer för lantarbetare med olika slags anställning, ålder och arbetsförmåga. Material för en dylik differentierad lönestatistik skulle närmast erhållas genom att från ett urval av lantegendomar, representerande olika storleksklasser och brukningstyper, införskaffa enligt särskilt formulär (1: a, respektive 1: b) avgivna nominativa uppgifter om löne- och arbetsförhållanden för samtliga de arbetare m. fl., vilka under senaste bokföringsår varit anställda å egendomen.

Genom förmedling av hushållningssällskap, lantarbetsgivarföreningar och kommunalnämnder ha dylika löneuppgifter numera erhållits och bearbetats (efter hålkortsmetoden) från tillhopa 3 981 egendomar. Å dessa hade under det bokföringsår, som närmast sammanfallit med tiden 1 juli 1935—30 juni 1936, varit mera fast anställda 26 831 arbetare eller i genomsnitt 6·7 per egendom. Till jämförelse må anföras, att vid den specialundersökning av detta slag, som socialstyrelsen verkställde för tjänsteåren 1920—21 och 1921—22,² antalet redovisade egendomar uppgick till 1 319 med tillhopa 20 509 nominativt redovisade arbetare eller i medeltal 15·5 per gård. Vid den nu ifrågavarande undersökningen har alltså antalet undersökta egendomar tredubblats, medan arbetsstyrkan ökats med ej fullt $\frac{1}{3}$. Detta sammanhänger med att brukningsdelar i lägre storleksgrupper nu medtagits i vida större utsträckning än tidigare. Medan vid 1920—22 års undersökning blott 164 eller 12·4 procent av gårdarna hade en åkerareal understigande 50 ha, var

¹ Denna preliminära redogörelse är till stora delar tidigare publicerad i Soc. Medd. årg. 1937, sid. 171 o. f. — En utförligare redogörelse för dessa statistiska undersökningar rörande lantarbetarnas löneförhållanden kommer att lämnas av socialstyrelsen i en särskild publikation under senare hälften av detta år.

² Publicerad i »Arbetartillgång, arbetstid och arbetslön inom Sveriges jordbruk» årg. 1922 och 1923.

Tab. 1. Översikt över de uppgiftslämnande egendomarna och vid dessa mera fast anställda arbetare (nominativt redovisade).

	Antal egen- domar	Egendomar belägna i			Egendomar med en åkerareal (ha) av					Antal redovisade arbetare			
		jordsbrukskom.	blandade kom.	industrikom.	intill 20	20-49	50-99	100-199	200 och däröver	manl. arbetare		kvinnliga arb.	samtliga arbetare
										fullt arbets- föra, fyllta 18 år	icke fullt arbetsföra samt mindreåriga		
<i>a) Län (och hushållningssällskapsområde)</i>													
Stockholms län	207	74	76	57	22	58	59	50	18	1 532	90	219	1 841
Uppsala »	139	73	48	18	11	41	35	32	20	1 071	83	140	1 294
Södermanlands »	202	116	57	29	17	53	59	54	19	1 702	128	95	1 925
Östergötlands »	319	170	109	40	38	122	76	65	18	2 045	160	269	2 474
Jönköpings »	156	66	56	34	61	44	31	17	3	607	33	121	761
Kronobergs »	110	51	36	23	53	34	14	5	4	409	28	73	510
Kalmar »	190	65	100	25	43	68	41	29	9	1 029	76	189	1 294
därav norra hush.-sällsk.	74	29	33	12	19	19	21	14	1	423	38	58	519
» södra »	116	36	67	13	24	49	20	15	8	606	38	131	775
Gotlands län	115	80	23	12	15	71	20	7	2	327	38	127	492
Blekinge »	63	5	44	14	17	22	14	7	3	395	35	58	488
Kristianstads »	190	56	74	60	34	77	36	27	16	1 087	60	318	1 465
Malmöhus »	357	93	183	81	31	165	79	48	34	2 253	141	584	2 978
Hallands »	159	73	66	20	38	54	34	20	13	885	64	179	1 078
Göteborgs o. Bohus »	264	92	100	72	156	75	27	6	—	643	63	107	813
Älvsborgs »	232	125	108	49	95	105	52	25	5	1 098	60	129	1 287
därav norra hush.-sällsk.	131	63	37	31	27	54	26	20	4	649	39	79	767
» södra »	151	62	71	18	68	51	26	5	1	449	21	50	520
Skaraborgs län	420	265	103	52	54	146	120	71	29	2 259	167	290	2 716
Värmlands »	135	55	43	37	32	45	28	22	8	742	57	123	922
Örebro »	139	37	57	45	18	39	36	32	14	1 088	76	118	1 282
Västmanlands »	150	66	49	35	11	53	37	36	13	1 014	83	151	1 248
Kopparbergs »	59	12	27	20	17	20	16	6	—	274	18	49	341
Gävleborgs »	98	9	62	27	43	26	13	15	1	552	30	106	688
Västernorrlands »	65	25	16	24	37	18	8	2	—	261	30	78	369
Jämtlands »	87	55	25	7	67	17	3	—	—	178	15	102	295
Västerbottens »	45	33	10	2	40	4	1	—	—	86	13	51	150
Norrbottnens »	30	7	18	5	21	8	1	—	—	81	6	33	120
Hela riket	3 981	1 703	1 490	788	971	1 365	840	576	229	21 568	1 554	3 709	26 831
därav eg. m. koll.-avtal	659	245	250	164	4	61	161	275	158	8 964	489	1 134	10 587
» » utan »	3 322	1 458	1 240	624	967	1 304	679	301	71	12 604	1 065	2 575	16 244
<i>b) Landsdelar¹</i>													
Östra Sverige	1 017	499	339	179	99	327	266	237	88	7 364	544	874	8 732
Småland och Öarna ...	571	262	215	94	172	217	106	58	18	2 372	175	510	3 057
Södra Sverige	610	154	301	155	82	264	129	82	53	3 735	236	960	4 931
Västra Sverige	1 399	647	477	275	393	464	297	176	69	6 665	487	946	8 098
Norra Sverige	384	141	158	85	225	93	42	23	1	1 432	112	419	1 963

¹ Härvid sammanföres Stockholms, Uppsala, Södermanlands, Östergötlands och Västmanlands län till Östra Sverige; Jönköpings, Kronobergs, Kalmar och Gotlands län till Småland och Öarna; Blekinge, Kristianstads och Malmöhus län till Södra Sverige; Hallands, Göteborgs och Bohus, Älvsborgs, Skaraborgs, Värmlands och Örebro län till Västra Sverige; Kopparbergs, Gävleborgs, Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län till Norra Sverige.

Tab. 2. Kollektivavtalens tillämpning inom olika landsdelar och ortsggrupper samt å olika storleksklasser av egendommar.

Landsdelar	Antal redovisade arbetare	Därav anställda å egendommar							
		belägna i			med en åkerareal (ha) av				
		jordbrukskom.	blandkom.	indkom.	intill 20	20—49	50—99	100—199	200 och däröver
<i>Östra Sverige</i>									
egend. med koll.-avtal..	4 559	1 994	1 441	1 124	3	108	601	2 138	1 709
» utan » ..	4 223	2 048	1 449	726	233	1 112	1 199	1 070	609
<i>Småland och öarna</i>									
egend. med koll.-avtal..	453	180	167	106	—	5	16	112	320
» utan » ..	2 604	1 099	1 086	419	380	740	609	621	254
<i>Södra Sverige</i>									
egend. med koll.-avtal..	2 772	926	1 225	621	3	126	351	791	1 501
» utan » ..	2 159	583	1 047	529	187	891	569	370	142
<i>Västra Sverige</i>									
egend. med koll.-avtal..	2 327	848	758	721	1	50	255	862	1 159
» utan » ..	5 771	2 701	1 941	1 129	694	1 422	1 624	1 328	703
<i>Norra Sverige</i>									
egend. med koll.-avtal..	476	105	164	207	11	39	123	270	33
» utan » ..	1 487	474	642	371	639	454	241	153	—
Hela riket									
egend. med koll.-avtal..	10 587	4 053	3 755	2 779	18	328	1 346	4 173	4 722
» utan » ..	16 244	6 905	6 165	3 174	2 133	4 619	4 242	3 542	1 708

så 1935—36 förhållandet med 2 336 eller 58·7 procent. Oaktat denna förskjutning mot lägre storleksgrupper är dock 1935—36 års undersökning representativ företrädesvis för de storleksklasser av jordbruk, som i mera betydande utsträckning sysselsätta lejd arbetskraft. Detta belyses av nedanstående siffrer, vilka för varje storleksklass angiva de redovisade brukningsdelarna i procent av samtliga enligt 1932 års jordbruksräkning.

Ha åker: intill 10	10—19	20—29	30—49	50—99	100 o. däröver
0·1	1·1	3·3	7·3	16·5	33·6

De redovisade egendomarnas storleksfördelning vid 1935—36 års undersökning belyses närmare av tab. 1. Därav framgår även egendomarnas fördelning på olika län och landsdelar samt på socknar av olika socialekonomisk typ. Härvid har man gjort skillnad mellan dels jordbrukskommuner (med minst 75 procent av befolkningen inom huvudgruppen jordbruk med binäringar), dels blandade kommuner (50—75 procent), dels slutligen industrikommuner (mindre än 50 procent). På dessa trenne sockengrupper föll respektive 42·8, 37·4 och 19·8 procent av egendomarna samt 40·8, 37·0 och 22·2 procent av de redovisade arbetarna.

Tab. 3. Redovisade arbetare och medelavlönning per år (i kontant och naturförmåner) inom olika löneformer och yrkesspecialiteter.

Anm. Endast medellöner, som grunda sig på uppgifter för minst 10 arbetare, äro medtagna, varvid dylika avseende mindre än 25 arbetare angivits med medelavslstl.

Löneformer och yrkesspecialiteter	Antal arbetare å egendommar		Samtliga arbetare	Därav arb. med minst 200 arb.-dagar under året	Genomsnittlig totalavlönning (i kontant o. naturförmåner), per år, kr.														
	med koll.-avtal	utan koll.-avtal			Östra Sverige	Små-land och öarna	Södra Sverige	Västra Sverige	Norra Sverige	Hela riket	därav å egendommar belägna i								
											jordbr.-kom.	ind.-kom.							
A. Manliga arbetare fullt arbetsföra, fyllda 18 år.																			
Tjänare i arbetsgivarens kost	363		3 557	3 304	1 079	1 007	1 100	1 011	1 051	1 047	1 023	1 052	1 092						
Stall- och ladugårdspersonal	101	651		652	1 104	1 051	1 225	1 058	1 061	1 109	1 062	1 141	1 144						
därav: ladugårdsförmän	22	15		34			757			1 635	531	733							
övrig ladugårdspersonal	57	520		495	1 080	1 045	1 148	1 042	1 060	1 076	1 087	1 099	1 111						
stallpersonal	19	108		112	1 088		141	1 066		1 078	1 023	1 120	1 130						
övriga djurskötare	3	8		11						262									
Jordbruksarbetare	201	2 881		2 533	1 057	989	1 057	991	1 050	1 023	1 001	1 024	1 069						
därav: rättare	45	78		110	1 452		1 383	1 313		1 393	1 314	1 388	1 559						
förrängar	8	131		137	1 149	1 139	1 152	1 122	1 142	1 140	1 110	1 169	1 151						
kördrängar	114	1 593		1 433	1 036	993	1 031	1 009	1 047	1 020	1 004	1 023	1 051						
övriga jordbruksarbetare	34	1 029		1 063	1 008	944	995	930	1 005	960	937	956	1 017						
Yrkesmän	59	66		111	1 219	1 317	1 343	1 238		1 261	1 250	1 254	1 303						
därav: trädgårdsmästare	9	7		16						547									
smeder, sniekare m. fl.	7	10		15						298									
lastbilsförrare	12	20		27						157									
trädgårdsarbetare	28	24		46	1 108					145		140	1 043						
mejeripersonal	3	3		6															
övriga yrkesmän	—	2		2															
Övriga arbetare	2	9		8															
Statavlönade arbetare (utan torp)	4 514	4 409		8 923	1 420	1 296	1 415	1 418	1 788	1 411	1 374	1 414	1 482						
Statstorp	15	14		29				981		1 272	1 307								
Samtliga statavlönade arbetare	4 529	4 423		8 952	1 420	1 296	1 415	1 415	1 793	1 410	1 374	1 414	1 482						

Stall- och ladugårdspersonal	1 755	1 904	3 659	3 543	1 460	1 352	1 474	1 461	1 912	1 438	1 420	1 400	1 029
därrav: ladugårdsförmän	311	238	544	583	1 721	1 541	2 035	1 725	1 753	1 681	1 756	1 801	1 753
övrig ladugårdspersonal	861	1 197	2 058	1 974	1 405	1 343	1 463	1 418	1 885	1 418	1 380	1 420	1 495
stallpersonal	526	440	966	951	1 394	1 249	1 408	1 387	739	1 390	1 358	1 402	1 439
övriga djurskötare	57	34	91	85	1 432	1 447	1 474	1 474	—	1 439	1 415	1 443	1 517
Jordbruksarbetare	2 231	2 222	4 453	4 315	1 348	1 241	1 336	1 344	1 726	1 338	1 304	1 344	1 403
därrav: rättare	229	275	504	496	1 650	1 461	1 695	1 643	2 429	1 652	1 591	1 621	1 821
förrängar	293	298	591	583	1 379	1 298	1 408	1 373	1 881	1 381	1 343	1 403	1 420
körrängar	1 560	1 374	2 934	2 833	1 293	1 198	1 306	1 295	1 453	1 286	1 263	1 293	1 325
övriga jordbruksarbetare	149	275	424	403	1 287	1 165	1 245	1 245	—	1 259	1 201	1 288	1 344
Yrkesmän	464	269	733	721	1 634	1 450	1 654	1 605	—	1 615	1 560	1 633	1 709
därrav: trädgårdsmästare	84	58	142	140	1 978	1 676	2 077	1 809	—	1 910	1 848	1 912	2 021
smeder, snickare m. fl.	270	139	409	401	1 514	1 373	1 559	1 538	1 517	1 465	1 451	1 590	1 590
lastbilsförare	78	54	132	131	1 711	1 566	1 525	1 525	—	1 612	1 569	1 644	1 655
trädgårdsarbetare	17	12	29	28	1 360	—	—	—	—	1 353	—	1 387	—
mejeripersonal	3	—	3	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—
övriga yrkesmän	12	6	18	18	—	—	—	—	—	1 804	—	—	—
Övriga arbetare	79	28	107	106	1 326	—	1 360	1 253	—	1 322	1 320	1 297	1 405
Dagsverkare utan naturaförmän	2 188	1 807	3 995	2 252	1 102	1 033	1 176	1 052	1 511	1 139	1 048	1 130	1 259
Stall- och ladugårdspersonal	112	71	183	161	1 240	979	1 398	1 210	1 881	1 363	1 091	1 386	1 579
därrav: ladugårdsförmän	7	1	8	8	—	—	—	—	—	—	—	—	—
övrig ladugårdspersonal	68	46	114	98	1 166	1 030	1 280	1 169	1 828	1 275	1 071	1 257	1 498
stallpersonal	31	17	48	44	—	—	1 472	—	—	1 414	1 154	1 426	1 615
övriga djurskötare	6	7	13	11	—	—	—	—	—	1 328	—	—	—
Jordbruksarbetare	1 798	1 499	3 297	1 851	1 082	1 014	1 148	1 034	1 465	1 115	1 030	1 102	1 231
därrav: rättare	2	2	4	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—
förrängar	6	13	19	19	—	—	—	—	—	1 347	—	—	—
körrängar	344	288	632	541	1 158	1 056	1 193	1 128	1 489	1 202	1 105	1 196	1 306
övriga jordbruksarbetare	1 446	1 196	2 642	1 288	1 048	1 000	1 423	1 002	1 416	1 074	1 002	1 058	1 184
Yrkesmän	125	103	226	134	1 194	1 258	1 355	1 072	—	1 197	1 130	1 226	1 229
därrav: trädgårdsmästare	1	3	4	4	—	—	—	—	—	1 280	1 177	1 304	1 388
smeder, snickare m. fl.	63	49	112	66	1 333	1 365	1 159	1 159	—	1 452	—	—	—
lastbilsförare	9	4	13	12	—	—	—	—	—	929	931	947	—
trädgårdsarbetare	41	38	79	42	948	—	—	—	—	—	—	—	—
mejeripersonal	1	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—
övriga yrkesmän	10	9	19	9	—	—	—	—	—	—	—	—	—
övriga arbetare	153	134	287	106	1 109	1 107	—	1 176	—	1 143	1 156	1 075	1 203
Dagsverkare med livsfrönödenheter	112	98	210	176	1 208	1 039	1 292	1 148	1 538	1 223	989	1 254	1 412
Dagsverkare med livsf-, bost-, bränsle o. jord	264	138	402	373	1 366	1 209	1 420	1 572	2 042	1 562	1 274	1 504	1 836

Jordbruksarbetare	561	1 075	1 634	626	944	853	1 015	916	.	929	864	949	1 038
därrav: rättare	2	1	3	3
fördrängar	3	2	5	5
kördrängar	26	32	58	50	.	.	993	958	.	996	787	972	1 187
övriga jordbruksarbetare	530	1 038	1 568	568	937	831	.	909	.	919	865	944	1 009
Yrkesmän	8	12	20	13	.	.	.	983	.	1 047	.	.	.
därrav: trädgårdsmästare	—	—	—	—	.	.	.	—	.	—	.	.	.
smeder, snickare m. fl.	6	10	16	9	.	.	.	—	.	—	.	.	.
lastbilsförare	—	1	1	1	—	.	.	.
trädgårdsarbetare	—	—	—	—	.	.	.	—	.	—	.	.	.
mejeripersonal	—	—	—	—	.	.	.	—	.	—	.	.	.
övriga yrkesmän	2	1	3	3
Övriga arbetare	6	11	17	11	813	.	.	.
Samtliga manliga arbetare	8 964	12 604	21 568	16 988	1 325	1 171	1 281	1 241	1 590	1 291	1 284	1 285	1 400
därrav: stall- och ladugårdspersonal	2 185	2 798	4 983	4 718	1 419	1 296	1 422	1 400	1 934	1 422	1 359	1 424	1 535
jordbruksarbetare	5 650	8 994	14 614	10 682	1 244	1 109	1 195	1 149	1 496	1 207	1 148	1 202	1 316
yrkesmän	811	579	1 390	1 212	1 554	1 372	1 563	1 505	1 784	1 535	1 470	1 546	1 631
övriga arbetare	318	263	581	326	1 227	1 143	1 362	1 174	1 229	1 227	1 215	1 183	1 315
B. Manliga arbetare icke fullt arbetsföra samt minderåriga	489	1 065	1 554	992	802	791	821	795	829	803	790	803	827
C. Kvinnliga arbetare.													
Tjänare i arbetsgivarens kost	60	1 540	1 600	1 381	823	807	827	801	778	808	795	813	828
Statavlönade arbetare	26	46	72	68	1 005	.	.	1 006	841	955	923	961	1 001
Dagsverkare utan naturaförmaner	789	738	1 527	886	406	364	610	423	581	496	458	499	544
Dagsverkare med livsförnödenheter	51	52	103	88	463	.	695	670	.	637	635	595	690
Dagsverkare med livsf., bost., bränsle o. jord	143	80	223	214	808	.	946	881	1 045	893	888	857	964
Dagsverkare med bostad, bränsle och jord	56	49	105	91	852	637	924	673	1 034	840	757	858	910
Dagsverkare med fri kost	4	66	70	22	763	797	.	.
Samtliga dagsverkare med naturaförmaner	254	247	501	415	761	621	837	817	986	820	806	795	878
Torpäre	5	4	9	1	—	—	—	.	—	.	.	—	—
Samtliga kvinnliga arbetare	1 134	2 575	3 709	2 751	681	701	716	702	804	713	706	709	733
därrav: ladugårdspersonal	950	988	1 938	1 382	522	444	664	579	820	611	582	618	644
jordbruksarbetare	79	137	216	28	.	.	650	.	—	723	712	894	1 174
yrkesmän	40	30	70	66	1 077	.	1 075	789	776	1 072	1 069	894	1 174
mjölkjungfrur	56	1 399	1 455	1 266	822	807	828	828	.	805	792	813	823
övriga arbetare	9	21	30	9

I tab. 1 belysas vidare tvenne förhållanden, som äro av särskild betydelse för syftet med förevarande undersökning, nämligen utbredningen av kollektivavtal å lantegendomarna ävensom proportionen av minderåriga samt vuxna icke fullt arbetsföra inom jordbrukets arbetarstam.

Kollektivavtal uppgives ha tillämpats å 659 eller 16·6 procent av de redovisade egendomarna, men proportionen stiger raskt med gårdsstorleken från 0·4 procent av gårdar med intill 20 ha åker till 47·7 procent i gruppen 100—199 ha och 69·0 procent i den högsta storleksgruppen. Kollektivavtalens betydelse var störst i östra och södra Sverige, där dylika avtal tillämpades å närmare $\frac{3}{10}$ (29·2 respektive 28·0 procent) av de redovisade egendomarna, medan för Småland och öarna samt västra och norra Sverige proportionen var vida lägre (respektive 3·9, 9·6 och 9·1 procent). Av de redovisade arbetarna voro 10 587 eller 39·5 procent anställda å egendomar, där kollektivavtal tillämpas. Antalet arbetare, för vilka kollektivavtalen gälla, är emellertid lägre. Kollektivavtalets tillämpning å en egendom är nämligen enligt avtalets ordalydelse begränsad till fullt arbetsföra dugliga och yrkesvana manliga arbetare över 18 år (exkl. torpare o. d.) samt fullt arbetsföra kvinnliga arbetare. Närmare uppgifter om kollektivavtalens tillämpning inom olika landsdelar och ortsggrupper samt å olika storleksgrupper av brukningsdelar meddelas i tab. 2.

Vad beträffar användningen av arbetskraft av olika slag inom jordbruket, upplyser tab. 1, att av redovisade 26 831 arbetare 3 709 eller 13·8 procent voro kvinnor samt 23 122 eller 86·2 procent män. Av de manliga arbetarna ansågos 1 554 eller 6·7 procent icke vara att beteckna som fullgoda, enär de antingen ej uppnått 18 års ålder eller också uppgivits vara behäftade med kroppsligt eller andligt lyte. Huru fördelningen av nämnda slag av arbetskraft ställde sig inom olika landsdelar och vid olika storleksgrupper av egendomar framgår av följande uppställning.

	Östra Sverige	Småland och öarna	Södra Sverige	Västra Sverige	Norra Sverige	Hela riket	Därav å egendomar med en åkerareal (ha) av			
							intill 20	20—49	50—99	100 och däröver
Samtl. redov. arb. . .	8 782	3 057	4 931	8 098	1 963	26 831	2 151	4 947	5 588	14 145
Därav i %										
manl. arb. fullt arbetsföra, fyllda 18 år..	83·9	77·6	75·7	82·3	72·9	80·4	60·8	72·7	80·9	85·8
manl. arb. icke fullt arbetsföra samt										
minderåriga	6·2	5·7	4·8	6·0	5·7	5·8	10·5	7·6	6·0	4·4
kvinnliga arbetare ..	9·9	16·7	19·5	11·7	21·4	13·8	28·7	19·7	13·1	9·8

Av uppgifterna från de redovisade egendomarna att döma skulle kvinnlig arbetskraft komma till användning i relativt sett betydligt större utsträckning å mindre egendomar än å större. Denna omständighet torde utgöra den främsta förklaringen till, att kvinnorna i denna undersökning visa sig omfatta en jämförelsevis stor andel av arbetarkåren i norra Sverige samt

Tab. 4. De redovisade arbetarnas fördelning efter löneformer och yrkesgrupper.

	Antal redovisade arbetare å egendomar				Arbetare, som under året utfört minst 200 dagsverken	
	med koll.-avtal	utan koll.-avtal	tillhoppa		antal	i % av samtl.
			antal	%		
1. Manl. arbetare fullt arbetsföra, fyllda 18 år.....	8 964	12 604	21 568	100·0	16 938	78·5
a) <i>Löneformer</i>						
Tjänare	363	3 557	3 920	18·2	3 304	84·3
Statare	4 529	4 423	8 952	41·5	8 685	97·0
Dagsv. utan naturaförm. ..	2 188	1 807	3 995	18·5	2 252	56·4
" med " ..	1 306	1 718	3 024	14·0	2 041	67·5
Torpare	578	1 099	1 677	7·8	656	39·1
b) <i>Yrkesgrupper</i>						
Stall- o. ladugårdspersonal	2 185	2 798	4 983	23·1	4 718	94·7
Jordbruksarbetare	5 650	8 964	14 614	67·8	10 682	73·1
Yrkesmän	811	579	1 390	6·4	1 212	87·2
Övriga arbetare	318	263	581	2·7	326	56·1
2. Manl. arbetare icke fullt arbetsföra samt minderåriga.....	489	1 065	1 554	·	992	63·8
3. Kvinnliga arbetare	1 134	2 575	3 709	·	2 751	74·2

Småland och öarna. I dessa landsdelar äro nämligen de mindre gårdarna särskilt starkt representerade. Det höga procenttalet kvinnliga arbetare i södra Sverige förklaras däremot ej på detta sätt, utan här synes kvinnlig arbetskraft anlitas i större utsträckning än i andra landsdelar för betskötsel och dylikt. Proportionen av icke fullmålig arbetskraft synes vara icke oväsentligt större å egendomar, där kollektivavtal icke tillämpas (7·8 procent av de manliga arbetarna), än å sådana där dylika avtal gälla (5·2 procent).

Huru de redovisade arbetarna fördela sig på olika löneformer och yrkesgrupper meddelas i tab. 3, varest jämväl den genomsnittliga totalavlöningen (i kontant och naturaförmåner) redovisas för sådana arbetare, vilka under bokföringsåret utfört minst 200 dagsverken och sålunda ansetts kunna betecknas som »årsarbetare» med hänsyn till inom jordbruket rådande arbetsförhållanden.

Ett sammandrag av denna tablås arbetarantalsuppgifter meddelas i tab. 4.

Ser man på de manliga arbetarnas fördelning efter löneformer, utvisar tabellen, att inemot hälften voro statare, närmare $\frac{1}{3}$ tjänare i arbetsgivarens kost och ungefär lika många dagsverkare utan naturaförmåner, medan dagsverkare med förmåner utgjorde cirka $\frac{1}{7}$ och torpare cirka $\frac{1}{12}$. Inom yrkesgrupperna dominera jordbruksarbetarna med ungefär $\frac{2}{3}$, medan stall- och ladugårdspersonalen utgjorde vid pass $\frac{1}{4}$ och yrkesmän cirka $\frac{1}{16}$. Ser man på redovisningen av årsarbetare i tabellens sista kolumner, blir dock fördelningen delvis en annan. Särskilt minskas betydelsen av dagsverkare och torpare, av vilka senare föga över $\frac{1}{3}$ presterat 4 dagsverken per vecka eller däröver. — Av tabellen framgår slutligen, att kollektivavtalen ha betytt mest

för statare och dagsverkare utan naturaförmåner, av vilka grupper flertalet voro sysselsatta å egendomar, där kollektivavtal tillämpades, medan så var förhållandet med blott $\frac{1}{10}$ av tjänarna i arbetsgivarens kost.

Tab. 5 innehåller en procentuell fördelning av arbetarna i vissa åldersklasser, varjämte medelåldern angives för olika arbetarkategorier.

Tab. 5. Arbetarna fördelade efter ålder.

	M a n l i g a a r b e t a r e						Kvinnliga arbetare
	tjänare	statare	dagsverkare		torpare	Samtliga	
			utan nat.-förm.	med nat.-förm.			
Antal arbetare	4 481	9 076	4 583	3 287	1 695	23 122	3 709
Därav (i %) i åldern							
under 15 år.....	0·3	0·0	0·8	0·3	—	0·3	0·3
15—17 »	10·3	0·3	10·3	4·3	0·3	4·8	7·5
18—20 »	18·1	1·2	13·0	4·7	1·4	7·4	13·2
21—24 »	21·7	3·0	13·2	8·2	2·2	9·3	12·7
25—29 »	21·4	10·9	13·0	10·6	6·4	13·0	10·6
30—34 »	9·5	15·2	9·6	11·3	9·6	12·0	9·1
35—39 »	4·6	15·6	6·8	9·3	12·9	10·5	8·0
40—44 »	2·9	14·0	5·0	8·2	14·6	9·3	8·4
45—49 »	1·7	10·4	4·1	7·1	12·0	7·1	7·2
50—54 »	1·2	9·1	3·9	7·1	10·4	6·4	5·9
55—59 »	1·2	7·3	3·5	5·9	8·3	5·3	3·1
60—64 »	0·9	4·8	3·4	6·4	5·5	4·0	1·8
65 år o. däröver	0·6	3·2	3·7	8·0	5·9	3·6	0·7
ej uppgiven ålder....	5·6	5·0	10·2	8·6	10·5	7·0	11·5
Medelålder, år	26·2	41·3	31·9	40·1	44·3	36·6	32·3

Av samtliga manliga arbetare befinnas — bortsett från 7·0 procent, som sakna uppgift om ålder — 5·1 procent vara minderåriga (under 18 år), medan ytterligare 7·4 procent icke uppnått myndig ålder (21 år). Till åldringarna (minst 60 år) räknades 7·6 procent, varför i de arbetskraftigaste åldrarna (21—59 år) befunno sig cirka $\frac{3}{4}$ eller 72·9 procent av arbetarna. Inom de olika lönegrupperna uppvisade tjänarna den lägsta och torparna den högsta medelåldern, nämligen respektive 26·2 och 44·3 år. Av de förra voro inemot $\frac{3}{4}$ under 30 år och av de senare omkring $\frac{1}{3}$ 50 år och däröver. Som torpare har emellertid stundom upptagits icke torpinnehavaren själv utan dennes son eller dräng, vilken fullgjort dagsverksskyldigheten, och torde häri förklaringen vara att söka till att ett antal som torpare redovisade arbetare utgjordes av mycket unga personer. Bland statarna, vilkas genomsnittsålder uppgick till 41·3 år, var relativa antalet arbetare inom de mera arbetskraftiga åldrarna högre än inom någon annan grupp, i det att omkring $\frac{2}{3}$ befunno sig i åldern 25—50 år. Medelåldern för dagavlönade arbetare utan naturaförmåner utgjorde 31·9 år samt för dylika med naturaförmåner 40·1 år.

De kvinnliga arbetarnas medelålder var 32·3 år mot 36·6 år för männen. Det kan nämnas, att inom gruppen mjölkjungfrur de lägsta åldersklasserna äro synnerligen talrikt företrädda. Medelåldern för denna kategori uppgick nämligen till endast 23·2 år, varvid 46·3 procent icke uppnått 21 års ålder.

I detta sammanhang kan lämnas följande uppgifter om procentuella antalet i olika åldersklasser av sådana manliga arbetare som i förevarande undersökning angivits vara icke fullt arbetsföra.

Ålder, år:	15-17	18-20	21-24	25-29	30-39	40-49	50-54	55-59	60-64	65 och däröver	Ej uppg.	Samtl.
Proc. antal icke fullt arbetsföra manliga arbetare	0.3	1.1	0.9	0.3	0.9	1.1	1.7	3.3	5.9	10.6	0.7	1.6

Anmärkningsvärt är att blott 1.6 procent av samtliga manliga arbetare betecknats som icke fullt arbetsföra; endast för högre åldrar, 55 år och däröver, framtråda nämnvärt större procenttal. Frågeställningen har emellertid varit sådan, att närmast de fall noterats, där t. ex. ett kroppsligt eller andligt lyte givit anledning till en särskilt låg lön. Tilläggas kan att medelåldern för dessa icke fullgoda arbetare uppgår till 50.2 år.

Tab. 6. Genomsnittlig avlöning inom olika löneformer och yrkesgrupper.

	Genomsnittlig totalavlöning per år (i kontant och naturaförmåner) kr.							Egendomar belägna i			Egendomar med koll.-avtal	Egendomar utan koll.-avtal
	Östra Sverige	Småland och Gärna	Södra Sverige	Västra Sverige	Norra Sverige	Hela riket	Ind.-kom.	Jordbrukskom.	bländ. kom.			
1. Manliga arbetare fullt arbetsföra, fyllda 18 år	1 325	1 171	1 281	1 241	1 590	1 291	1 234	1 285	1 400	1 380	1 219	
a) Löneformer												
Tjänare	1 079	1 007	1 100	1 011	1 051	1 047	1 023	1 052	1 092	1 233	1 027	
Statare	1 420	1 296	1 415	1 415	1 793	1 410	1 374	1 414	1 482	1 441	1 379	
Dagsv. utan naturaförm.	1 102	1 033	1 176	1 052	1 511	1 139	1 048	1 130	1 259	1 332	1 234	
» med »	1 362	1 247	1 332	1 385	1 867	1 459	1 251	1 427	1 661			
Torpare	942	854	1 038	919	.	932	862	953	1 047	1 010	882	
b) Yrkesgrupper												
Stall- och ladugårds-personal	1 419	1 296	1 422	1 400	1 934	1 422	1 359	1 424	1 535	1 500	1 360	
Jordbruksarbetare	1 244	1 109	1 195	1 149	1 496	1 207	1 148	1 202	1 316	1 301	1 140	
Yrkesmän	1 554	1 372	1 563	1 505	1 784	1 535	1 470	1 546	1 631	1 559	1 496	
Övriga arbetare	1 227	1 143	1 352	1 174	1 229	1 227	1 215	1 183	1 315	1 244	1 188	
2. Manliga arbetare icke fullt arbetsföra samt minderåriga	802	791	821	795	829	803	790	803	827	.	.	
3. Kvinnliga arbetare	681	701	716	702	804	713	706	709	733	.	.	

Tab. 3 redovisar jämväl medelavlöningen per år (kontant och naturaförmåner) inom olika yrkesspecialiteter för årsarbetare i nyss angiven bemärkelse. Ett sammandrag av dessa lönesiffror meddelas i tab. 6.

Tab. 3 och 6 utvisa, att ganska stora olikheter råda i fråga om jordbrukslönerna för olika slag av arbetare och inom olika bygder och landsdelar. Ser man på olika löneformer, komma av de manliga arbetarna statare och

dagsverkare med naturaförmåner högst och torparna lägst, vilket senare sammanhänger med ej blott svårigheten att värdesätta torpupplåtelser utan även det förhållandet, att jämväl bland de »årsarbetande» torparna genomsnittstalet för presterade dagsverken torde vara lägre än för övriga grupper. — Ser man på lönerna för olika manliga yrkesgrupper, komma yrkesmännen högst och därefter stall- och ladugårdspersonalen, medan jordbruks- och övriga arbetare ligga icke oväsentligt lägre.

Vad angår löneförhållandena inom olika landsdelar, synes lönenivån vara högst i norra och östra Sverige och lägst i Småland och öarna, medan de södra och västra landsdelarna intaga en mellanställning. Särskilt utpräglad är denna lönegeografiska fördelning beträffande de olika grupperna av manliga arbetare, i den mån dessa grupper äro någorlunda talrikt företrädade inom respektive områden. Mindre utpräglade äro de lokala lönedifferenserna för kvinnliga arbetare. Deras årsavlöning kommer i genomsnitt knappast upp till $\frac{2}{3}$ av motsvarande manliga lönebelopp, dock med undantag för

Tab. 7. Manliga arbetare (fullt arbetsföra, fyllda 18 år, med minst 200 arbetsdagar per år) fördelade efter årsavlöningens storlek (i kontant och naturaförmåner).

Totalavlöning per år i kontant och naturaförmåner, kr.	Stall- och ladugårdspersonal		Egentliga jordbruksarbetare		Yrkesmän		Övriga arbetare		Samtliga arbetare			Därav			
	koll.-avtal	med	koll.-avtal	utan	koll.-avtal	utan	koll.-avtal	utan	koll.-avtal	utan	tillhopa	tjänare	statare	dagsverkare	torpare
under 800	16	81	169	628	14	16	16	10	215	735	950	320	27	385	218
800— 899	12	90	148	509	6	13	10	2	176	614	790	399	45	252	94
900— 999	24	116	196	811	16	19	14	6	250	952	1 202	691	68	363	80
1 000—1 099	38	191	308	935	31	22	14	9	391	1 157	1 548	730	271	430	117
1 100—1 199	97	235	502	952	30	31	31	16	660	1 234	1 894	516	808	516	54
1 200—1 299	265	418	1 054	941	47	48	54	16	1 420	1 423	2 843	304	1 908	593	38
1 300—1 399	489	470	866	582	122	68	43	14	1 520	1 134	2 654	165	2 020	439	30
1 400—1 499	365	316	468	353	114	57	20	12	967	738	1 705	85	1 307	299	14
1 500—1 599	215	236	262	182	88	53	10	4	575	475	1 050	42	800	204	4
1 600—1 699	161	142	136	111	65	30	5	1	367	284	651	16	464	168	3
1 700—1 799	114	99	84	74	53	30	9	3	260	206	466	5	307	153	1
1 800—1 899	90	65	93	47	43	15	1	—	227	127	354	5	206	142	1
1 900—1 999	58	43	40	31	27	13	1	—	126	87	213	7	127	77	2
2 000 o. däröver	155	117	108	92	85	56	4	1	352	266	618	19	327	272	—
Samtliga	2 099	2 619	4 434	6 248	741	471	232	94	7 506	9 432	16 938	3 304	8 685	4 293	656

tjänare, där bristen på mjölkjungfrur och dylika kommit kvinnolönen att stiga till cirka $\frac{4}{5}$ av dränglönen.

En annan karakteristisk lönedifferens är att nivån i industrikommunerna blir högre än i de mer eller mindre utpräglade jordbrukssocknarna. Angivna löneskillnader synas dock vara något växlande inom olika landsdelar och för olika yrkesgrupper. Lönedifferenserna synas sålunda vara mera markerade för dagsverkare än för tjänare och statare.

I syfte att kunna bedöma löneläget vid större och mindre egendomar, ha ur primärtabellerna sammanställts följande sifferuppgifter:

Genomsnittlig totalavlöning i kronor per år (kontant och naturaförmåner) för fullt arbetsföra manliga arbetare å egendomar med en åkerareal av:

	Intill 20 ha	20—49 ha	50—99 ha	100 ha och däröver
Tjänare	965	1 022	1 075	1 237
Statare	1 416	1 401	1 403	1 413
Dagsverkare utan naturaförmåner ..	1 377	1 167	1 134	1 135
» med » ..	1 397	1 521	1 502	1 436
Torpare	—	955	879	946

Någon bestämd tendens i lönebildningen kan knappast urskiljas annat än i fråga om tjänare i arbetsgivarens kost, för vilka årsavlöningen regelmässigt synes ökas med gårdens storlek.

Av måhända större intresse än dessa medeltalsberäkningar äro de uppgifter rörande de individuella löneinkomsternas variationer, vilka meddelas i tab. 7.

Här nedan ha de i nämnda tabell meddelade lönesiffrorna för samtliga arbetare omräknats i procenttal:

Totalavlöning per år, kr.	under 800	800—899	900—999	1 000—1 099	1 100—1 199	1 200—1 299	1 300—1 399
Procentuell fördelning av samtliga manliga arbetare, fullt arbetsföra, fyllda 18 år	med koll.-avtal utan » tillhopa.....	2·9	2·3	3·3	5·2	8·8	18·9
	utan » tillhopa.....	7·8	6·5	10·1	12·3	13·1	15·1
	tillhopa.....	5·6	4·7	7·1	9·1	11·2	15·7
	1 400—1 499	1 500—1 599	1 600—1 699	1 700—1 799	1 800—1 899	1 900—1 999	2 000 o. däröver
Procentuell fördelning av samtliga manliga arbetare, fullt arbetsföra, fyllda 18 år	med koll.-avtal utan » tillhopa.....	12·9	7·7	4·9	3·5	3·0	1·7
	utan » tillhopa.....	7·8	5·0	3·1	2·2	1·3	0·9
	tillhopa.....	10·0	6·2	3·8	2·8	2·1	1·3

De individuella årslönerna förete sålunda en betydande spridning, men en tydlig koncentration äger rum omkring lönegrupperna 1 200—1 400 kronor. Vid egendomar med kollektivavtal märkes en förhållandevis starkare beläggning av de högre lönelägena, medan vid icke kollektivavtalsberörda gårdar tendensen delvis går i motsatt riktning. Observeras bör emellertid, att rätt typiska skillnader föreligga i löneuppbyggnaden för olika yrkesgrupper och löneformer. Sålunda äro de lägre lönegrupperna relativt kraftigt besatta bland tjänare, dagsverkare och torpare, vilket i fråga om de båda senare grupperna dock närmast torde bero på, att det genomsnittliga dagsverksantalet härvidlag ej sällan närmar sig 200, medan det eljest håller sig omkring 300.

Tab. 8. Dagsförtjänsternas variationer för arbetsföra manliga dagsverkare, fyllda 18 år, och för icke fullt arbetsföra samt minderåriga manliga arbetare.

	Manliga dagsverkare, fullt arbetsföra, fyllda 18 år					Manliga arbetare, icke fullt arbetsföra samt minderåriga						
	Antal arbetare	Däruv med en genomsnittlig dagsförtjänst i kontant och naturaförmåner (kr.)					Antal arbetare	Däruv med en genomsnittlig dagsförtjänst i kontant och naturaförmåner (kr.)				
		under 2'00	2'00-2'99	3'00-3'99	4'00-4'99	5'00 o. däröver		under 2'00	2'00-2'99	3'00-3'99	4'00-4'99	5'00 o. däröver
a) Landsdelar												
Östra Sverige.....	2 094	16	178	544	882	474	544	97	252	148	32	15
Småland och Öarna ..	660	7	77	301	205	70	175	23	95	48	7	2
Södra Sverige	1 396	5	56	354	787	194	236	20	131	75	9	1
Västra Sverige	1 863	16	198	683	604	362	487	74	250	139	22	2
Norra Sverige	1 006	5	18	89	253	641	112	21	56	27	5	3
Hela riket	7 019	49	527	1 971	2 731	1 741	1 554	235	784	437	75	23
b) Egendoms kategorier												
intill 20 ha	412	3	40	112	120	137	226	43	135	42	4	2
20—49 »	903	11	60	236	307	289	378	26	222	115	12	3
50—99 »	1 379	14	124	409	492	340	334	51	150	108	18	7
100 ha och däröver..	4 325	21	303	1 214	1 812	975	616	115	277	172	41	11
c) Yrkesgrupper												
Stall- o. ladug.-personal	566	18	62	124	123	239	282	48	152	69	10	3
Egentl. jordbruksarb.	5 495	25	413	1 660	2 267	1 130	1 138	148	576	341	58	15
Yrkesmän	512	3	32	84	142	251	71	25	33	9	2	2
Övriga arbetare	446	3	20	103	199	121	63	14	23	18	5	3

En bild från en annan sida av de individuella lönernas växlingar inom jordbruket ger tab. 8, varest för olika landsdelar, egendomsklasser och yrkesgrupper genomsnittliga dagsförtjänsterna för fullgoda manliga dagsverkare jämförts med arbetslönerna för samtliga icke fullt arbetsföra (samt minderåriga) manliga arbetare. Tabellens huvudsiffror kunna samm anfattas som följer:

Genomsnittlig dagsförtjänst, kr.		under 2'00	2'00—2'99	3'00—3'99	4'00—4'99	5'00 och däröver
Procentuell fördelning av manl. arb.	fullt arbetsföra, fyllda 18 år	0·7	7·5	28·1	38·9	24·8
	icke fullt arbetsföra samt minderåriga	15·1	50·5	28·1	4·8	1·5

Häruv framgår, att medan dagsförtjänsterna för fullgoda arbetare koncentreras sig till lönegruppen 4—5 kronor, äro lönebelopp på 2—3 kronor per dag rätt typiska för sådan arbetskraft inom jordbruket, som betecknats såsom mera undermålig.

En viktig faktor vid lönedifferentieringen är arbetarnas ålder. Hithörande förhållanden belysas i tab. 9, vilken redovisar avlöningen per år för tjänare och statare (med minst 200 arbetsdagar) samt dagsförtjänsten för dagsverkare inom olika åldersklasser.

Tab. 9. Medelavlönning per år resp. dag (i kontant och naturaförmåner) för fullt arbetsföra tjänare, statare och dagsverkare inom olika åldersklasser.

Ålder	Medelavlönning per år, kr. (i kontant och naturaförmåner) vid minst 200 arbetsdagar			Genomsnittlig dagsförtjänst, kr. (i kontant och naturaförmåner)	
	Manliga tjänare	Kvinnliga tjänare	Manliga statare	Manliga dagsverkare	Kvinnliga dagsverkare
Under 15 år	731	625	573	1'92	1'75
15—17 "	825	725	795	2'52	1'94
18—20 "	942	806	1 093	3'48	2'18
21—24 "	1 030	830	1 291	3'98	1'91
25—29 "	1 081	859	1 358	4'39	1'87
30—34 "	1 151	845	1 397	4'67	1'77
35—39 "	1 094	806	1 424	4'88	1'90
40—44 "	1 083	879	1 450	4'96	2'02
45—49 "	1 081	818	1 471	4'98	2'09
50—54 "	1 047	744	1 458	4'81	2'08
55—59 "	1 067	796	1 430	4'79	1'87
60—64 "	1 042	715	1 392	4'46	1'88
65 år och däröver	987	—	1 313	3'96	1'88
Ej uppgiven ålder	1 064	808	1 370	4'45	2'33
Samtliga arbetare	1 026	808	1 408	4'25	2'01

Tabellen ger vid handen, att för de manliga arbetarna löneinkomsten genomgående stegras till åtminstone 30 års ålder. Bland tjänarna framträder den största genomsnittliga årsinkomsten redan i åldersklassen 30—34 år, varefter en viss, om ock relativt obetydlig nedgång vid stigande ålder kan förmärkas. För statare och dagsverkare fortsätter däremot lönen att sakta stiga ända till 45 à 50 års ålder; därefter börjar den sjunka, ehuru nedgången ej är av större mått förrän över åldersgränsen 60 år. Vad de kvinnliga arbetarna beträffar, synes lönen nå toppnivån vid lägre ålder än vad fallet är bland männen.

Då det vid förevarande utredning är av särskilt intresse att kunna erhålla en uppfattning om hur de faktiska lönerna för de utanför kollektivavtal stående lantarbetarna variera kring de för jämförliga arbetargrupper i avtal fastställda beloppen, lämnas en möjlighet härtill i tab. 10.

Jämförelserna begränsas till bland annat sådana årsanställda jordbruksarbetare, som ej intaga förmans ställning i egenskap av rättare eller fördrängar. Därvid skiljes mellan tjänare i husbondens kost och statavlönade arbetare, vilka i de under ifrågavarande tid för större delen av Götaland och Svealand gällande kollektivavtalen tillförsäkrades en kontant årslön av respektive 550 och 650 kronor; beträffande den sistnämnda kategorien kunde dock till arbetare, som ej körde hästar, utgå allenast 635 kronor. Vid en närmare granskning av tjänarnas faktiska årsinkomster har det befunnits, att i ett stort antal fall lönen uppgått till 540 kronor. Detta belopp motsvarar en månadslön om ett runt antal kronor (45). Detta är däremot ej fallet med talet 550, vilket ej ens är jämnt delbart med 12. Under sådana

Tab. 10. Fullt arbetsföra manliga arbetare med minst 280 arbetsdagar per år, sysselsatta å egendomar där kollektivavtal ej tillämpas, fördelade efter inkomstens storlek.

	Arbetare i åldern 21—59 år								Arbetare i åldern 18—20 år	Arbetare i åldern 60—66 år	
	Östra Sverige	Småland o. Öarna	Södra Sverige	Västra Sverige	Norra Sverige	Hela riket	Egendomar med en åkerareal av				
							intill 50 ha	50—99 ha			100 ha o. däröver
<i>Antal tjänare (jordbruksarb., dock ej rättare och fördrängar).</i>	321	246	210	566	115	1 458	1 107	295	56	465	17
därav (i %) med en kontant årslön av											
under 400 kr.	2.5	2.0	1.4	7.2	12.2	4.9	5.7	2.7	—	15.1	17.6
400—449 »	3.4	5.7	3.8	9.4	2.6	6.1	7.2	2.7	3.6	13.8	11.8
450—499 »	7.5	11.8	2.9	13.8	12.2	10.3	11.6	6.4	7.1	22.8	11.8
500—539 »	15.2	16.2	9.6	14.5	7.0	13.6	24.0	13.2	5.4	16.1	5.9
540—599 »	23.7	24.0	24.2	20.8	9.5	21.6	11.9	21.0	21.4	15.0	23.5
600—649 »	34.3	28.1	30.5	24.2	30.4	28.5	25.1	37.0	50.0	12.7	23.5
650—699 »	10.3	6.1	13.3	5.7	3.5	7.7	7.1	10.2	5.4	2.8	—
700 kr. och däröver	3.1	6.1	14.3	4.4	22.6	7.3	7.4	6.8	7.1	1.7	5.9
<i>Antal statare (jordbruksarb., dock ej rättare och fördrängar)</i>	483	243	143	443	21	1 333	242	454	637	31	60
därav (i %) med en kontant årslön av											
under 500 kr.	0.8	0.8	—	0.2	—	0.5	0.8	0.9	0.2	19.3	—
500—549 »	0.4	4.1	0.7	1.8	—	1.6	2.1	1.5	1.4	12.9	3.3
550—599 »	1.9	5.4	0.7	2.0	—	2.4	2.9	3.1	1.7	16.1	6.7
600—649 »	18.2	37.4	14.0	26.9	4.8	23.9	25.6	24.4	22.9	25.8	28.3
650—699 »	38.5	27.2	44.0	30.0	4.8	33.7	21.1	31.3	40.2	6.5	30.0
700—749 »	18.0	16.5	20.3	16.7	—	17.3	21.9	16.1	16.3	12.9	15.0
750—799 »	9.3	4.9	10.5	6.8	14.2	7.9	7.4	7.5	8.3	—	5.0
800 kr. och däröver	12.9	3.7	9.8	15.6	76.2	12.7	18.2	15.2	9.0	6.5	11.7
<i>Antal statare (stall- och ladugårdspers., dock ej förmän)</i>	477	196	164	500	23	1 360	293	487	580	19	95
därav (i %) med en kontant årslön av											
under 570 kr.	0.6	3.6	0.6	0.8	—	1.1	0.3	0.8	1.7	42.1	9.5
570—619 »	2.5	6.6	5.5	3.6	—	3.8	7.2	3.1	2.8	5.3	10.5
620—669 »	3.6	14.3	3.7	6.4	—	6.1	5.1	5.1	7.4	10.5	15.8
670—719 »	10.1	8.2	14.6	14.0	—	11.6	10.9	11.1	12.4	10.5	9.5
720—769 »	23.9	23.0	17.7	19.4	—	21.0	18.8	17.9	24.7	15.7	20.0
770—819 »	18.9	11.7	16.5	14.6	—	15.7	12.6	15.4	17.4	5.3	12.6
820—869 »	9.8	7.1	9.7	9.4	4.3	9.2	8.9	10.3	8.4	5.3	6.3
870 kr. och däröver	30.6	25.5	31.7	31.8	95.7	31.5	36.2	36.3	25.2	5.3	15.8

omständigheter har det befunnits lämpligast att i förevarande sammanhang anse 540 kronor såsom den verkliga avtalslönen. I tabellen upptages vidare

	Arbetare i åldern 21—59 år										Arbetare i åldern 18—20 år	Arbetare i åldern 60—66 år
	Östra Sverige	Småland o. Öarna	Södra Sverige	Västra Sverige	Norra Sverige	Hela riket	Egendomar med en åkerareal av					
							intill 50 ha	50—99 ha	100 ha o. däröver			
<i>Antal dagsv. utan nat-förmåner (stall- o. ladugårdspers. samt jordbruksarb., dock ej förmän).</i>	179	173	159	377	142	1 030	178	293	559	230	61	
därav (i %) med en kontant dagsförtjänst av												
under 3'00 kr.	3'9	6'9	1'9	11'4	—	6'3	5'6	6'8	6'3	31'3	16'4	
3'00—3'49 "	19'0	25'4	11'3	28'1	1'4	19'7	7'3	23'9	21'6	32'6	29'5	
3'50—3'99 "	27'4	34'1	15'8	17'8	6'3	18'3	14'1	17'4	23'8	16'9	18'1	
4'00—4'49 "	29'6	19'7	37'1	21'0	16'2	24'1	23'1	18'4	27'4	10'7	21'3	
4'50—4'99 "	10'1	8'2	27'0	6'7	17'5	12'3	14'5	15'4	9'6	6'3	8'2	
5'00—5'49 "	6'7	5'7	3'8	6'3	24'7	8'4	20'2	8'5	4'7	0'9	3'3	
5'50—5'99 "	1'1	—	0'6	3'7	9'2	2'9	1'7	3'4	3'0	—	1'6	
6'00 kr. och däröver	2'2	—	2'5	5'0	24'7	6'0	13'5	6'2	3'6	1'3	1'6	
<i>Antal dagsv. med bostad, bränsle o. jord (stall- o. ladugårdspers. samt jordbruksarb., dock ej förmän).</i>	94	40	8	142	112	396	85	114	197	22	36	
därav (i %) med en total dagsförtjänst (i kontant o. naturaförmåner) av												
under 3'50 kr.	18'1	27'5	12'5	13'4	—	12'1	15'2	7'9	13'2	54'6	16'7	
3'50—3'99 "	17'0	25'0	25'0	20'4	0'9	14'6	5'9	11'4	20'3	22'8	16'7	
4'00—4'49 "	29'8	15'0	37'5	17'6	7'2	17'7	15'3	17'5	18'9	18'1	30'4	
4'50—4'99 "	13'9	15'0	25'0	16'2	23'3	17'7	10'7	25'5	16'2	—	5'6	
5'00—5'49 "	9'5	10'0	—	14'7	15'2	12'9	8'3	14'0	14'1	4'5	13'9	
5'50—5'99 "	5'3	2'5	—	7'8	12'4	7'8	14'1	4'4	7'1	—	8'3	
6'00—6'49 "	4'3	5'0	—	3'5	9'8	5'6	7'0	7'9	3'6	—	5'6	
6'50 kr. och däröver	2'1	—	—	6'4	31'2	11'6	23'5	11'4	6'6	—	2'8	

till särskild behandling statavlönad stall- och ladugårdspersonal (ej förmän), vilken i avtal tillerkänts en kontant årslön av 720 kronor. Slutligen betraktas även dagsförtjänstens variationer för dagsverkare utan naturaförmåner och dagsverkare med bostad, bränsle och jord. Härvid medtagas såväl jordbruksarbetare som stall- och ladugårdspersonal (ej förmän). Avtalslönen, som utmätes med ett visst belopp per timme, kan inom flertalet större jordbruksbygder med vederbörlig hänsyn till växlingarna i arbetstid under året beräknas ha vanligen uppgått till 4:00 à 4:30 kronor per dag i årligt genomsnitt för årsanställda dagsverkare utan naturaförmåner. I större delen av Götaland och Svealand betalades nämligen en timpenning av 46 öre. För vissa gårdar, främst bruksegendomar, i Västmanland, Uppland och Värmland gällde dock högre timlön. Den totala dagsförtjänsten (inkl. värdet av naturaförmåner) för dagsverkare med bostad, bränsle och jord är svårare att uppskatta. Den torde emellertid ställa sig något högre än nyssnämnda tal.

De lönenivåer, som enligt vad ovan sagts i detta sammanhang beträffande

de årsanställda betraktats såsom avtalslöner, hava i tabellen markerats med ett mellanslag.

Det må erinras om att löneuppgifterna i förevarande statistiska undersökning icke äro fullt jämförliga med ovan anförda avtalslöner. De inkludera nämligen även övertidsersättning, provision och dylikt. Vid jämförelserna med avtalens lönesatser kommer därför löneläget utanför det avtalsbundna området att framstå något för gynnsamt.

Enligt kollektivavtalen gälla samma löner för alla fullgoda arbetare över 18 år med undantag av hemmavarande söner mellan 18 och 21 år, vilka erhålla en på visst sätt reducerad timlön. Någon övre åldersgräns förekommer ej. Med hänsyn härtill och speciellt till diskussionen kring minimilönelagstiftningens utformning lämnas i tab. 10 en gruppering av arbetarna i åldersklasserna 18—20, 21—59 och 60—66 år.

Av tabellen framgår, att arbetare i åldrarna 18—20 och 60—66 år intaga en betydligt sämre löneställning än arbetare i åldrarna 21—59 år. Lönerna ligga sålunda för flertalet 18—20-åringar avsevärt under kollektivavtalsnivån.

Av de redovisade tjänarna tillhörande de mest arbetskraftiga åldrarna (21—59 år) hade över $\frac{1}{3}$ (34·9 procent) erhållit en kontantlön understigande den för större delen av Götaland och Svealand samtidigt gällande avtalslönen. Emellertid uppgick för blott $\frac{1}{10}$ årslönen till högst 450 kronor och understeg sålunda avtalslönen med minst 100 kronor. I södra Sverige befunno sig knappt $\frac{1}{5}$ och i östra Sverige inemot $\frac{3}{10}$ under avtalsgränsen mot drygt $\frac{1}{3}$ i Småland och på öarna samt nära hälften i västra Sverige.

Av de statavlönade jordbruksarbetarna erhöles ej långt ifrån $\frac{3}{10}$ (28·4 procent) lägre kontant årslön än den i avtalen fastställda (650 kronor). Flertalet bland dessa fick i stället 600 kronor, medan lönen var än lägre för blott inemot $\frac{1}{20}$ av samtliga. I södra Sverige hade något över $\frac{1}{7}$ en lön, som understeg avtalslönen, mot $\frac{1}{5}$ i östra Sverige, $\frac{3}{10}$ i västra Sverige och nästan hälften i Småland och på öarna. I den sistnämnda landsdelen hade dock endast $\frac{1}{10}$ mindre än 600 kronor i kontant inkomst.

Bland den statavlönade stall- och ladugårdspersonalen redovisar inemot $\frac{1}{4}$ (22·6 procent) en kontant årsinkomst understigande avtalslönen (720 kronor). För omkring hälften av dessa eller nära $\frac{1}{3}$ av samtliga understeg lönen 670 kronor. I östra Sverige erhöles omkring $\frac{1}{6}$ lägre lön än avtalslönen mot $\frac{1}{4}$ i södra och västra Sverige samt $\frac{1}{3}$ i Småland och på öarna.

Av de årsanställda dagsverkare utan naturaförmåner, som redovisas i tab. 10, förtjänade ej långt ifrån hälften (44·3 procent) mindre än 4 kronor per dag, alltså mindre än vad enligt kollektivavtal avlönade arbetare i allmänhet torde ha erhållit. Dagsinkomsten understeg 4 kronor för $\frac{3}{10}$ av de utanför kollektivavtal stående dagsverkarna i södra Sverige mot över hälften i östra och västra Sverige samt $\frac{2}{3}$ i Småland och på öarna.

I tab. 10 omfattar gruppen dagsverkare med bostad, bränsle och jord ett ur representativitetssynpunkt väl litet antal arbetare. Nämnas kan dock, att inemot hälften (44·4 procent) redovisa en dagsförtjänst understigande kronor 4:50 (i kontant och naturaförmåner). För $\frac{1}{4}$ var dagsinkomsten mindre än 4 kronor.

Det förefaller som om bland de utanför kollektivavtal stående arbetarna statavlönade arbetare fått i mindre utsträckning än tjänare och dagsverkare mottaga lägre kontantlöner än de i avtalen fastställda. Nämda olikhet är dock ej så stor som tab. 10 antyder, när statare oftare än andra arbetarkategorier mottaga provision och övertidsersättning, vilket i förevarande lönestatistik medräknats i kontantlönen. De nyss anförda siffrorna synas även ådagalägga, att kollektivavtalen varit normerande för löneläget utanför det avtalsbundna området i lägre grad i västra Sverige samt Småland och öarna än i de södra och östra landsdelarna. I detta sammanhang bortses givetvis från norra Sverige, där för övrigt ett betydligt högre löneläge råder än i övriga delar av landet för alla lantarbetarkategorier utom tjänare.

Med ledning av uppgifterna i tab. 10 kan slutligen följande beräkning göras. En höjning av lönen till avtalsnivån för de i tabellen redovisade arbetare, som befinna sig därunder, innebär en ökning i årsinkomst respektive dagsförtjänst i genomsnitt för var och en av dem med uppskattningsvis följande belopp (kronor).

	Östra Sverige	Småland och öarna	Södra Sverige	Västra Sverige	Norra Sverige	Hela riket
Tjänare	63	66	66	85	103	78
Statavlönade jordbruksarbetare	50	54	46	48	40	50
Statavlönad stall- och ladugårdspersonal	54	80	57	55	—	60
Dagsverkare utan naturaförmåner	0·52	0·55	0·51	0·69	0·34	0·62

Avtalslönen för dagsverkare har därvid ansetts utgöra 4 kronor.

Skola emellertid dessa siffror användas vid en beräkning av kostnaderna för införandet i nuvarande tid av minimilöner på samma nivå som kollektivavtalslöner, har man att närmare beakta dels frågan om det använda statistiska materialets representativitet i och för sig i förevarande avseende, dels ock innebörden av att materialet avser förhållandena vid ett löneläge lägre än det nuvarande. Beträffande den senare frågan må endast påpekas, att den starka ökningen i avtalslöner som skett sedan den tid det statistiska materialet insamlades ej åtföljts av en lika snabb höjning av lönenivån utanför det avtalsbundna området.

Eftersom löneläget inom jordbruket i viss mån förändrats sedan den tid förevarande undersökning avser, kräver denna redogörelse kompletterande upplysningar rörande de förändringar i löneläget som inträtt under det senaste året. Vissa upplysningar härutinnan lämnar den årliga lantarbetarstatistiken i den preliminära berättelsen för tjänsteåret 1936/37.¹

Löneutvecklingen för riket i dess helhet framgår av följande ur nämnda källa hämtade sifferuppgifter:

¹ Se Soc. Medd. årg. 1937, sid. 103 o. f.

	Kontant årslön (kr.) för				Daglön (kr.) vintertid för tillfälliga			
	tjänare		statare		manliga dagsverkare		kvinnlige dagsverkare	
	manliga	kvinnlige	körkarlar	kreaturs-skötare	i egen kost	i arbets-givarens kost	i egen kost	i arbets-givarens kost
<i>Lön enligt kollektivavtal.</i>								
1935/36	551	.	649	719	3.53	.	2.40	.
1936/37	660	.	760	900	4.40	.	3.04	.
<i>Beräknad allmän genomsnittslön.</i>								
1935/36	545	423	643	736	3.60	2.50	2.52	1.86
1936/37	626	476	723	857	4.11	2.93	2.90	2.18

Tablån anger vid sidan av kollektivavtalens lönesatser i genomsnitt för riket även de medellöner, som inom socialstyrelsen beräknats på grundval av från hushållningssällskapen erhållna löneuppgifter. Några sommardaglöner angivas ej, när de senaste uppgifter som föreliggande avse sommaren 1936.

Vid den senaste avtalsuppgörelsen i oktober 1936 fastställdes lönesatser, som inneburo rätt väsentliga löneförbättringar. Enligt avtalen höjdes sålunda den kontanta årslönen för tjänare i arbetsgivarens kost och statavlönade körkarlar med 110 kronor, motsvarande 20 respektive 17 procent, samt för statavlönade kreatursskötare med 180 kronor eller 25 procent. För årsanställda manliga dagsverkare utan naturaförmåner ökades timlönerna med 9 öre (20 procent) samt för manliga dagsverkare med fri bostad, vedbrand och potatisland ävensom för kvinnliga dagsverkare utan naturaförmåner med 8 öre (20 respektive 27 procent). För vissa trakter gälla emellertid en del särbestämmelser.

Den betydande löneökning, som för de organiserade lantarbetarna sålunda ägde rum hösten 1936, utgjorde ett uttryck för en allmän lönestegringstendens. Löneökningen var dock i stort sett något starkare utpräglad inom sådana redovisningsområden, där kollektivavtal förekomma, än inom övriga områden, såsom framgår av efterföljande tablå.

Redovisningsområden, där kollektivavtal	Genomsnittlig ökning av kontantlönerna tjänsteåren 1935/36—1936/37, i procent, för							
	tjänare		statare		tillfälliga dagsverkare vintertid			
	manliga	kvinnlige	körkarlar	kreaturs-skötare	manliga		kvinnlige	
					i egen kost	i arbets-givarens kost	i egen kost	i arbets-givarens kost
förekomma	16.7	13.7	13.9	18.4	17.5	22.3	19.5	18.9
ej förekomma . .	12.8	11.1	10.2	12.8	10.9	12.7	10.5	13.7

För de lantarbetargrupper, vilkas avlöning till stor del utgår in natura, beror emellertid totalavlöningsens storlek och stegring i väsentlig grad på naturaförmånernas värde. I 1936 års avtal företogs vissa ändringar även beträffande statförmånerna. Statens värde torde därvid ha ökats med 4—5 procent. Med hänsyn härtill kan totalavlönningen för statavlönade körkvarlar och tjänare i arbetsgivarens kost beräknas ha stigit med 8 à 9 respektive 9 à 10 procent. Denna ökning utgör i båda fallen omkring $\frac{2}{3}$ av den procentuella stegringen av enbart kontantlönen.

Allmän motivering.

Utredningens omfattning.

I utredningsdirektiven har departementschefen uttalat, att starka skäl kunde förebringas för det allmännas medverkan till åstadkommande av ett förbättrat löneläge för de lägst avlönade arbetarna i jordbruket samt att framkomliga vägar för denna tankes realiserande förefunnos. I anslutning härtill har utredningsuppdraget angivits avse en närmare belysning av denna fråga samt förslags utarbetande.

Det sålunda angivna frågekomplexet är synnerligen omfattande och innefattar många svårbedömda problem av ekonomisk, social och juridisk art. Emellertid synes det ligga i sakens natur att utredningen i första hand är avsedd att omfatta icke de ekonomiska och sociala problemen utan framför allt möjligheterna att enligt de givna direktiven genomföra en lagstadgad lönereglering för lantarbetarna. Givet är dock att vid övervägande av olika möjligheter för genomförande av en lönereglering för lantarbetarna hänsyn måste tagas till de konsekvenser av ekonomisk och social natur, som kunna antagas vara förbundna med de olika alternativen.

I den mån spörsmål av social eller ekonomisk natur upptagits till övervägande har — bortsett från den i det föregående berörda statistiska undersökningen rörande löneläget och lönevariationerna inom jordbruket — i huvudsak endast redan tillgängligt material anlåtats, ehuru detta material i många avseenden torde vara av mindre tillfredsställande beskaffenhet. I allmänhet har emellertid de sakkunnigas egen mera på allmän erfarenhet än på systematiska undersökningar grundade kännedom om rådande faktiska förhållanden varit till god ledning i dessa frågor.

Innan framställningen av den egentliga undersökningen påbörjas må här framläggas några allmänna synpunkter rörande de viktigaste av de ekonomiska och sociala frågor, som nyss berörts, ävensom rörande det material för dessa frågors bedömande, som för närvarande finnes tillgängligt.

En av de grundläggande frågorna för bedömande av huruvida och i så fall vilka åtgärder som böra vidtagas för förbättrande av lantarbetarnas löneställning är frågan om lantbrukets räntabilitet eller med andra ord frågan om vilka arbetslöner lantbruket under nuvarande ekonomiska förhållanden kan betala utan åsidosättande av övriga produktionsfaktorers rimliga anspråk.

Lantbrukets räntabilitet finnes belyst av en undersökning, som under en lång följd av år verkställt av nuvarande professorn i lantbruksekonomi vid lantbrukshögskolan Ludvig Nannesson och som publicerats av lantbruksstyrelsen i serien »Räkenskapsresultat från svenska jordbruk». Tjugoen årgångar

av denna serie hava utkommit, den sista för bokföringsåret 1934—35. Primärmaterial till undersökningarna utgöres av räkenskaper från ett antal (vid den senast publicerade undersökningen cirka 500) gårdar, belägna i skilda delar av landet och tillhörande olika storleksgrupper. I undersökningarna belyses lantbrukets räntabilitet inom olika landsdelar och storleksgrupper av jordbruk genom siffror för bland annat brutto- och nettoavkastningen samt produktionskostnaderna per hektar, förräntningsprocenten för lantbrukskapitalet, det räntabla fastighetsvärdet och den räntabla arbetslönen, den sistnämnda uttryckt i dels kronor per hektar, dels procent av verkliga arbetskostnader och dels öre per fullgod manstimme. Då Nannesons undersökningar under en lång följd av år utförts efter i huvudsak samma principer, torde de funna siffrorna kunna anses lämna en god bild av *förändringarna* i det svenska lantbrukets räntabilitet under den tid undersökningarna pågått. Däremot torde knappast räntabilitetssiffrornas absoluta värden utan vidare kunna betraktas såsom tillförlitliga mätare på det svenska jordbrukets aktuella ekonomiska förhållanden. Anledningarna härtill äro följande.

Räntabiliteten synes variera synnerligen starkt mellan olika egendomar, och det finnes ingen garanti för att det av Nanneson använda materialet, vilket som nämnt härrör från allenast cirka 500 gårdar, är representativt för det svenska jordbruket som helhet taget. I lantbrukarkretsar göres gällande, att de undersökta gårdarna företrädesvis utgöras av sådana, som äro av bättre beskaffenhet än genomsnittet och som skötas av de mest intresserade och kunliga lantbrukarna, och att de därför antagligen också äro de mest räntabla. Huru därmed förhåller sig torde emellertid ingen med säkerhet kunna uttala sig om utan att en utredning efter enahanda linjer men omfattande ett väsentligt större antal gårdar, utvalda efter statistiska principer, blivit verkställd. En dylik undersökning torde emellertid bliva synnerligen omfattande, vidlyftig och framför allt tidskrävande.

Varje räntabilitetsundersökning har emellertid att kämpa med stora svårigheter, vilka i hög grad försvaga tillförlitligheten av dess resultat. Enligt sakens natur varierar räntabiliteten ej blott mellan olika gårdar utan även mellan olika år, och detta även under förutsättning av en stabil produktprisnivå. Skördeutfallet är nämligen en faktor, som starkt inverkar på räntabiliteten. För att uträkna en räntabilitetssiffra, som kan anses normal för en viss produktprisnivå och vissa givna förutsättningar i fråga om ränteläge m. m., måste man därför utgå från medelskörden under ett visst antal år. Vid bestämmandet av de år, som skola läggas till grund, kommer emellertid alltid i beräkningarna in ett visst moment av godtycke, som kan få en avsevärd inverkan på resultatet. Såsom exempel härpå kan anföras, att under den hittills tilländalupna delen av 1930-talet infallit flera år med osedvanligt goda skörderesultat men intet år med verkligt dålig skörd (annat än för enstaka produkter). Om sålunda den senaste femårsperioden lades till grund, skulle man erhålla räntabilitetssiffror, som icke skulle äga giltighet för ett år, då skördeutfallet motsvarade medeltalet för åren 1926—30. Emellertid torde det vara svårt att tillförlitligen fastställa i vilken mån ett gynnsamt skörde-

utfall ett visst år (eller en viss period) är att tillskriva en fortskridande rationalisering av arbetsmetoderna, förbättring av utsädet etc., vilka faktorer kunna påräknas även för framtiden, och i vilken mån gynnsamma klimatiska förhållanden rörande vilka ingen prognos kan ställas inverkat.

Därjämte måste man komma ihåg, att till grund för en räntabilitetsundersökning för jordbruket måste läggas primäruppgifter berörande ett synnerligen stort antal olika förhållanden och att osäkerhetsmarginalen för varje särskild uppgift med nu förefintlig jordbruksbokföring måste anses synnerligen stor.

Slutligen må anmärkas, att Nannesons utredningar äro grundade på de gällande jordvärdena. Då jordbruket under senare år i sig självt — med bortseende från stödåtgärderna — icke varit räntabelt synes den frågan kunna väckas, huruvida icke spørgsmålet om vilka jordvärden, som böra läggas till grund för en räntabilitetsundersökning, måste upptagas till omprövning innan en dylik utredning kan verkställas.

I utredningsdirektiven har frågan om jordbrukets ekonomiska bärkraft upptagits till behandling. Däri uttalas sålunda — under framhållande av svårigheten att fastställa bärigheten — att genom avslutandet av de för jordbruket gällande kollektivavtalen från arbetsgivarnas sida indirekt erkänts, att jordbruket förmår bära de löner som i avtalen överenskommits.

Av de mellan vederbörande arbetsgivare- och arbetarorganisationer slutna kollektivavtalen framgår, att de däri avtalade lönerna i huvudsak äro desamma för Götaland och Svealand utom Dalarna. De till lantarbetsgivareföreningarna inom dessa delar av landet anslutna brukningsdelarna, vilka omfatta egendomar av olika storlek och belägenhet, utgöra i runt tal 2 000 och de till lantarbetareförbundet anslutna arbetarna, vilka i stort sett torde erhålla kollektivavtalens löner, utgöra cirka 30 000. Den i det föregående berörda statistiska undersökningen rörande löneläget och lönevariationerna inom jordbruket ger vid handen att kollektivavtalens löner i stor utsträckning tillämpas även utanför det kollektivavtalsbundna området. I vissa delar av landet synas kollektivavtalens löner vara dominerande för lönesättningen. Enligt uppskattning från organisationshåll kunna ytterligare 30 000 lantarbetare antagas åtnjuta dessa löner.

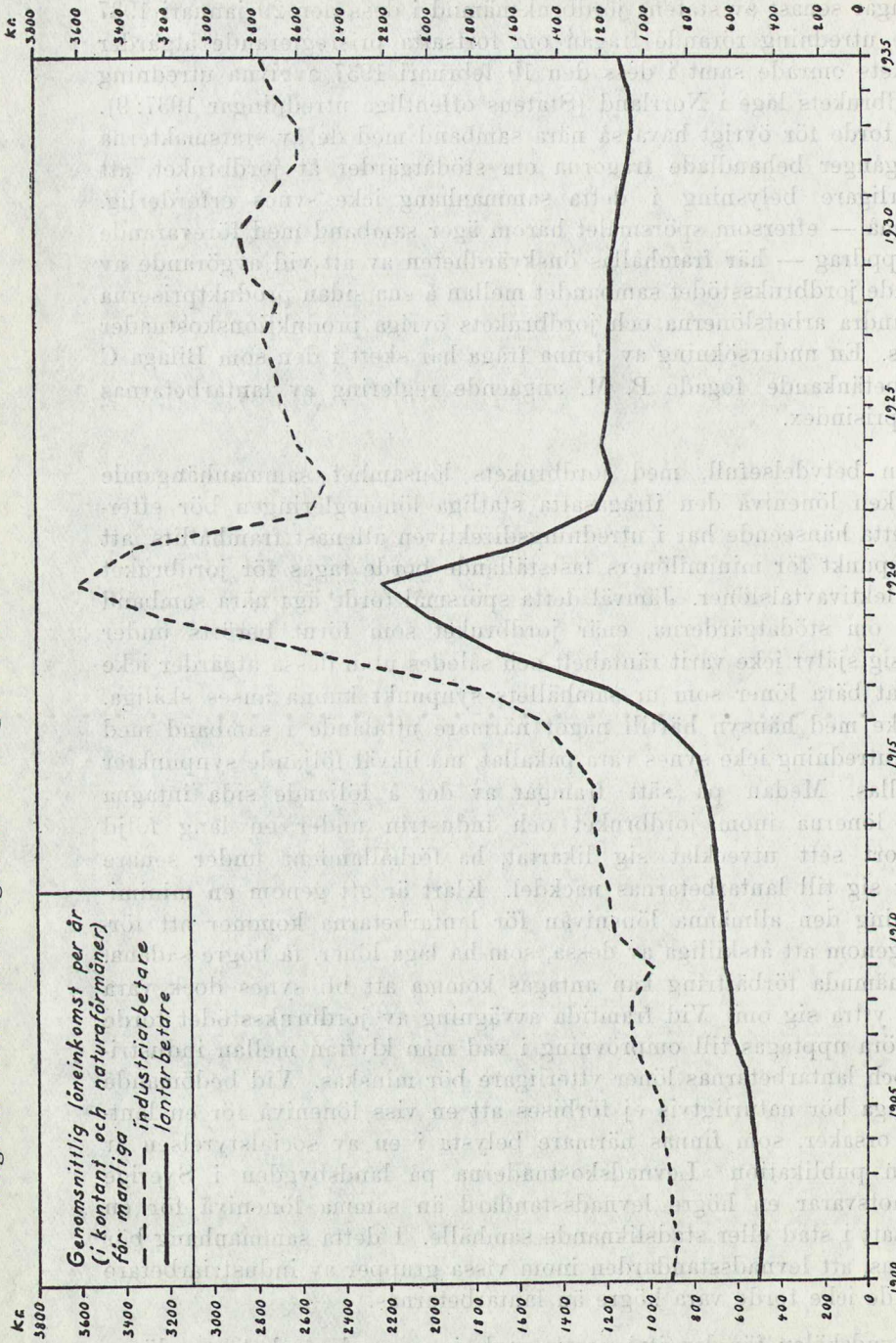
Av det anförda framgår att en ny undersökning av lantbrukets räntabilitet — förutom att den torde förutsätta en lösning av åtskilliga spørsmål varom delade meningar lära föreligga — måste om den skall giva några resultat av värde utöver redan förefintligt material göras synnerligen omfattande och vidlyftig, samt att den icke ens under denna förutsättning torde kunna befrias från felkällor av allvarligt slag. Med hänsyn härtill och vad i övrigt anförts synes en lagstiftning om minimilöner, om den överhuvud anses önskvärd, icke böra uppskjutas i avbidan på en dylik undersökning.

I nära samband med spørgsmålet om lantbrukets räntabilitet står frågan om eventuella åtgärder för höjande av jordbrukets lönsamhet eller, sett ur förevarande utrednings synpunkt, dess förmåga att betala löner åt sina arbetare. Denna för jordbruket synnerligen betydelsefulla fråga har varit föremål för

undersökningar senast av statens jordbruksnämnd i dess den 29 januari 1937 dagtecknade utredning rörande frågan om fortsatta prisreglerande åtgärder på jordbrukets område samt i dess den 10 februari 1937 avgivna utredning rörande jordbrukets läge i Norrland (Statens offentliga utredningar 1937: 9). Spörsmålet torde för övrigt hava så nära samband med de av statsmakterna upprepade gånger behandlade frågorna om stödåtgärder åt jordbruket, att någon ytterligare belysning i detta sammanhang icke synes erforderlig. Emellertid må — eftersom spörsmålet härom äger samband med förevarande utredningsuppdrag — här framhållas önskvärdheten av att vid avgörande av frågor rörande jordbruksstödet sambandet mellan å ena sidan produktpriserna och å den andra arbetslönerna och jordbrukets övriga produktionskostnader icke förbises. En undersökning av denna fråga har skett i den som Bilaga C till detta betänkande fogade P. M. angående reglering av lantarbetarnas löner efter prisindex.

En annan betydelsefull, med jordbrukets lönsamhet sammanhängande fråga är vilken lönenivå den ifrågasatta statliga löneregleringen bör eftersträva. I detta hänseende har i utredningsdirektiven allenast framhållits, att som utgångspunkt för minimilöners fastställande borde tagas för jordbruket gällande kollektivavtalslöner. Jämväl detta spörsmål torde äga nära samband med frågan om stödåtgärderna, enär jordbruket som förut berörts under senare år i sig självt icke varit räntabelt och således utan dessa åtgärder icke skulle kunnat bära löner som ur samhällets synpunkt kunna anses skäliga. Ehuru kanske med hänsyn härtill något närmare uttalande i samband med förevarande utredning icke synes vara påkallat, må likväl följande synpunkter här framhållas. Medan på sätt framgår av det å följande sida intagna diagrammet lönerna inom jordbruket och industrin under en lång följd av år i stort sett utvecklats sig likartat, ha förhållandena under senare år förändrats sig till lantarbetarnas nackdel. Klart är att genom en minimilönelagstiftning den allmänna lönenivån för lantarbetarna kommer att förbättras därigenom att åtskilliga av dessa, som ha låga löner, få högre sådana. Huru stor nämnda förbättring kan antagas komma att bli synes dock vara omöjligt att yttra sig om. Vid framtida avvägning av jordbruksstödet torde emellertid böra upptagas till omprövning i vad mån klyftan mellan industriarbetarnas och lantarbetarnas löner ytterligare bör minskas. Vid bedömning av denna fråga bör naturligtvis ej förbises att en viss lönenivå för en lantarbetare av orsaker, som finnas närmare belysta i en av socialstyrelsen år 1923 utgiven publikation »Levnadskostnaderna på landsbygden i Sverige år 1920», motsvarar en högre levnadsstandard än samma lönenivå för en arbetare bosatt i stad eller stadsliknande samhälle. I detta sammanhang bör också framhållas, att levnadsstandarden inom vissa grupper av industriarbetare för närvarande icke torde vara högre än lantarbetarnas.

Ett av huvudskälen för den ifrågasatta regleringen av lantarbetarnas löner har i utredningsdirektiven angivits vara att statsmakternas hittills lämnade stöd åt jordbruket förutsatts skola komma att utsträckas över en längre tid-

Diagram. Löneutvecklingen för manliga industri- och lantarbetare åren 1900—1935.¹

1 De siffror, som åskådliggöras i diagrammet, äro beträffande åren 1913—1935 tagna ur Lönestatistik Årsbok 1935 (tab. I och II), medan talen för tidigare år beräknats med ledning av vissa löneuppgifter från en undersökning utförd af socialvetenskapliga institutet vid Stockholms högskola (*Wages in Sweden 1860—1930*, tab. 170 och 190).

De redovisade årslönerna för manliga lantarbetare äro att betrakta som genomsnittslöner för dylika arbetare av alla kategorier. Vid beräkningen av medellönerna ha sålunda de särskilda löneserterna för olika löneformer underkastats vägning med hänsyn till de olika arbetaregruppernas numeriska betydelse (tjänare, statavlönade arbetare och dagsverktare). Därvid har antalet arbetsdagar för dagsverktare antagits utgöra 300, varav 200 med sommar- och 100 med vintertidigt. — Med industriarbetarlönen förstås den genomsnittliga löneinkomsten per år för manliga arbetare inom industri, hantverk, handel och transportväsen, allmän tjänst m. m. Löneomsatfter för år 1934 äro ännu icke fullständigt bearbetade, varför löneutvecklingen för detta år icke kunnat åskådliggöras.

rymd. I olika sammanhang har i det föregående hänvisats till förefintligheten av ett dylikt stöd. Om jordbruket i en framtid skulle bliva oberoende härav synes därför frågan om en statlig lönereglering särskilt för denna näring komma i ett annat läge.

Olika möjligheter för en minimilönereglering.

Enligt utredningsdirektiven bör till överbärande upptagas *dels* en lagstiftning där gällande kollektivavtalslöner tagas till utgångspunkt för fastställande av minimilöner, *dels ock* en sådan anordning att inom trakter, där kollektivavtal om lantarbetarelöner föreligger, avtalet av vederbörande myndighet kunde förklaras tillämpligt för allt lantarbete eller visst slag av dylikt arbete inom avtalets giltighetsområde.

Av den föregående redogörelsen för utländsk lagstiftning framgår, att man bland de olika metoder, som i praktiken kommit till användning för genomförande av lönereglering för lantarbetare, kan skilja ut två olika grundtyper, nämligen lönereglering genom kollektivavtal och genom minimilönelagstiftning utan samband med kollektivavtal. Därjämte finnas mellan dessa båda grundtyper åtskilliga mellanformer, vilka hämtat drag från båda grundtyperna men vilka icke skarpt kunna uppdelas i grupper. De för grundtyperna karakteristiska egenskaperna, deras företräden och brister hava i det föregående (sid. 51 ff.) blivit närmare belysta. Här må därför endast erinras om det väsentligaste i dessa avseenden.

Verkningarna av en lönereglering genom fria kollektivavtal gälla i första hand blott organiserade arbetare. Därjämte kunna kollektivavtalen verka i viss mån normerande på lönenivån även för åtskilliga andra arbetare. Så länge det allra största flertalet av arbetarna icke äro anslutna till arbetarorganisationen kan kollektivavtalsregleringen dock icke förhindra, att löneförhållandena för ett stort antal arbetare äro betydligt sämre än avtalen föreskriva. Bland de fördelar, som de fria kollektivavtalen erbjuda, märkas främst de större möjligheterna till anpassning efter det rådande ekonomiska läget inom näringen och den omständigheten att kollektivavtalen i allmänhet reglera lönerna ej blott för de lägst avlönade arbetarna (grovarbetarna) utan även för mera kvalificerade arbetare. I alla dessa avseenden intager det andra systemet (med lagstadgade minimilöner) en motsatt ställning. Det tillförsäkrar — under förutsättning av en effektiv tillämpning — i princip alla arbetare en viss av offentliga myndigheter godtagen lönestandard, men plägar, åtminstone i hittills praktiserade former, endast i ringa utsträckning tillgodose de mera kvalificerade arbetarnas anspråk på högre lön än grovarbetarna. I praktiken har minimilönelagstiftningen visat sig verka hämmande på lönenivåns rörlighet, d. v. s. vid nedåtgående konjunkturen för jordbruket har densamma motverkat nedsättning av lönerna men å andra sidan har den icke heller i nämnvärd grad tenderat att höja lönerna utöver ett för normala förhållanden intaget jämviktssläge. Det torde vidare kunna befaras att en minimilönelagstiftning av mera renodlad typ icke annat än i undantagsfall är förenlig med förekomsten av kollektivavtal inom jordbruket. Slutligen må framhållas de stora svårig-

heter, som möta att i en minimilönlagstiftning av dylik typ uppställa de närmare grunder, efter vilka minimilönerna skola fastställas. Man torde här få nöja sig med rätt allmänna föreskrifter, vilkas verkningar i det praktiska livet kunna bliva mycket oberäknliga och vilka i varje fall vid lagstiftningens genomförande bliva synnerligen svåra att överblicka.

På grund av de olägenheter, som äro förbundna med de båda grundtyperna, tillämpade i sin renhet, synes ingendera av dem erbjuda en tillfredsställande lösning av det i utredningsdirektiven uppställda problemet. Med hänsyn härtill har utredningen därför framför allt inriktats på att finna en mellanform mellan de båda grundtyperna, vilken i möjligaste mån tillvaratager dessas särskilda företräden med undvikande av deras olägenheter.

Såsom de viktigaste kraven på en lagstiftning i ämnet synes härvid böra uppställas dels att, i den mån det är möjligt utan att andra berättigade intressen åsidosättas, ingen lantarbetare bör lämnas helt utanför löneregleringens verkningar och dels att löneregleringen skall så smidigt som möjligt anpassa sig efter de rådande förhållandena.

Den närmast till hands liggande lösningen är en lagstiftning, genom vilken även de oorganiserade arbetsgivarna åläggas att följa kollektivavtalen. Såsom i det föregående närmare angivits (sid. 24) har lagstiftning av dylikt slag tidigare varit gällande i Tyskland och ett förslag om införande av ifrågasvarande institut, allmängiltigförklaring av kollektivavtal, har även framförts i Sverige (se sid. 39). I båda dessa fall förutsattes för institutets tillämpning att det kollektivavtal, om vars allmängiltigförklaring vore fråga, skulle hava övertäggande betydelse, d. v. s. gälla för flertalet arbetare inom vederbörande näringsgren. Däremot var institutets tillämpning icke inskränkt till någon viss näringsgren. Dessutom har i Tyskland samtidigt med den förut nämnda lagstiftningen funnits möjlighet att, vad angår hemindustrin, förklara ett kollektivavtal allmänt förbindande även om detsamma ej erhållit övertäggande betydelse.

Mot det i Sverige framlagda förslaget, vilket i huvudsak byggde på den förstnämnda tyska lagstiftningen, framfördes på sätt i det föregående (sid. 39 f.) närmare angivits från olika håll åtskilliga erinringar, vilka i huvudsak synas äga giltighet även för jordbrukets del. Den betydelsefullaste av de framförda invändningarna torde vara, att kollektivavtalen i regel äro upprättade med tanke på en viss grupp företag, vanligen de större inom branschen, och att arbetsförhållandena vid dessa företag ofta i väsentlig mån avvika från arbetsförhållandena vid det stora flertalet av de företag, som icke direkt beröras av kollektivavtalet. Den sålunda gjorda invändningen torde, vad angår kollektivavtalen för jordbruket, i huvudsak äga giltighet beträffande avtalens allmänna bestämmelser. Såsom exempel härpå må anföras, att de svenska lantarbetaravtalen upptaga föreskrifter om arbetsgivarens skyldighet att bestrida vissa kostnader i anledning av arbetarnas sjukdom samt att i viss utsträckning betala lön och naturaförmåner även under sjuktiden. En dylik skyldighet kan förefalla naturlig för en arbetsgivare, som har ett stort antal arbetare och till följd därav har möjlighet att fördela de kostnader, som av sådan an-

ledning uppkomma. Däremot kan skyldigheten komma att kännas på ett helt annat sätt betungande för en arbetsgivare, som har endast en eller ett par arbetare och som kanske icke är nämnvärt mera ekonomiskt välsituerad än dessa. Kollektivavtalens lönetariffer äro vidare uppställda med hänsyn till den arbetsfördelning som i allmänhet förekommer på större gårdar men som saknar motsvarighet på de mindre. Det kan därför antagas att tillämpnings-svårigheter skola uppstå, därest dessa lönetariffer utan modifikationer eller närmare anvisningar skulle förklaras tillämpliga på samtliga jordbruk. Om minimilönelagstiftningen, på sätt i det följande föreslås, utsträcker sig att omfatta alla företag i den mån de använda lejd arbetskraft, skulle man därjämte genom allmängiltigförklaring av kollektivavtal på en bakväg kunna erhålla en reglering av arbetstiden vid smärre företag som icke ansetts böra genomföras i lantarbetstidslagen. Man torde nämligen kunna utgå ifrån att kollektivavtalen för jordbruket komma att liksom hittills innehålla bestämmelser om arbetstiden.

Tänkbart vore emellertid, att kollektivavtalen i sin helhet genom lagstiftningsåtgärder förklarades förbindande endast för jordbruk av de storleksklasser, för vilka avtalen kunna anses vara anpassade, därvid dock gränsen med hänsyn till vad förut anförts under alla omständigheter icke borde sättas lägre än att företag, som fölle utanför lantarbetstidslagen, undantoges. Med en dylik lagstiftning skulle emellertid en så stor del av lantarbetarna bli ställda utanför lagens verkningar att man måste tänka sig andra åtgärder för tillgodoseende av dessa arbetares intressen. Under sådana förhållanden skulle den nu nämnda anordningen endast kunna utgöra en detalj i ett mera omfattande system, vilken tillförsäkrade vissa grupper av lantarbetare *ytterligare* förmåner och således i viss mån ginge utöver en minimilönelagstiftnings ändamål. En lagstiftning om minimilöner synes emellertid icke böra utsträckas längre än nödvändigt för tillgodoseende av de syften, som föranlett densamma. Stora svårigheter skulle även uppstå att erhålla en klar och lättillämplig gräns mellan de jordbruk, för vilka kollektivavtalen skulle bliva bindande, och andra jordbruk. Med hänsyn härtill torde denna utväg icke böra komma i fråga.

På grund av det anförda synes det lämpligast att i förevarande hänseende inskränka det statliga ingripandet på lantbrukets arbetsmarknad till själva lönerna, och även beträffande dessa torde kollektivavtalens bestämmelser böra göras till föremål för en särskild omprövning, särskilt i förenklande syfte, innan de fastställas såsom allmänt gällande minimilöner. Man torde därför få tänka sig en av en statlig myndighet, lönenämnd, fastställd minimilönenivå, vilken från början ställes i en viss relation till kollektivavtalens lönenivå och därefter i huvudsak följer den sistnämndas rörelser. Relationen mellan den lagliga och kollektivavtalens minimilönenivå kan tänkas fastställas på olika sätt, antingen så att de i huvudsak sammanfalla eller så att den lagliga nivån ligger mer eller mindre under avtalens. Om kollektivavtalens rörelsefrihet skall kunna bibehållas, torde det däremot icke böra tillåtas att de lagliga minimilönerna i något avseende sättas högre än de till grund för dem liggande avtalslönerna.

För landsdelar, där kollektivavtal icke finnas eller där de på grund av särskilda omständigheter icke kunna läggas till grund för minimilöner, torde man böra taga stor hänsyn till det faktiskt rådande löneläget vid minimilönernas fastställande. Sedan de lagliga minimilönerna en gång trätt i kraft kan man emellertid icke längre hämta någon ledning från det faktiska löneläget, enär detta ju får antagas vara beroende av de gällande minimilönerna. För framtida förändringar i lönenivån torde man därför för dessa områden böra tänka sig ett i huvudsak konstant förhållande till den lönenivå, som de mellan lantarbetsgivar- och lantarbetaröreningarna ingångna kollektivavtalen utvisa, åtminstone så länge den nuvarande principen om en för landets olika delar väsentligen enhetlig lönenivå i kollektivavtalen upprätthålles.

En lösning av problemet i enlighet med vad sålunda skisserats förutsätter emellertid en betydligt större apparat än den förut berörda anordningen, att kollektivavtalen i större eller mindre utsträckning skulle förklaras direkt tillämpliga på andra arbetsgivare och arbetare än de som tillhöra de avtalslutande organisationerna. I synnerhet vid systemets första genomförande torde krävas undersökningar rörande löneläget inom vissa landsdelar, rörande de olika anställningsformer som äro vanliga etc.

För systemets genomförande är det vidare en oundgänglig förutsättning att såväl på arbetsgivar- som på arbetarsidan organisationer existera och fortbestå samt att mellan dessa organisationer kollektivavtal upprättas. Organisationernas och kollektivavtalens nuvarande omfattning torde vara tillräcklig såsom grundval för ett minimilönesystem av nu ifrågavarande typ. Givet är emellertid att systemets fasthet skulle vinna på en ytterligare utbredning av organisationstanken liksom att en väsentligare försvagning av organisationerna skulle kunna äventyra systemets praktiska genomförande. Av dessa skäl synes det nödvändigt att vid lagstiftningens utformande taga hänsyn till att den bör verka befordrande och icke försvagande på organisationernas ställning och omfattning. Enär systemets grundtanke är den, att minimilönerna skola anpassas efter kollektivavtalens löner såsom i huvudsak ett uttryck för de ekonomiska krafternas spel, är det även nödvändigt att tillse att de lagliga minimilönerna erhålla minsta möjliga inverkan på avtalsförhandlingarna och avtalslöner. Dessa synpunkter spela en synnerligen betydelsefull roll på viktiga punkter, bland annat i fråga om lönenivåns höjd i förhållande till kollektivavtalens löner. Systemet kan därför icke tillåta full frihet att bestämma lönenivån efter sociala och ekonomiska synpunkter i den mån dessa icke kommit till uttryck i kollektivavtalslönerna.

Emellertid synes det även av andra skäl nödvändigt att åtminstone för närvarande utforma lagstiftningen på ett sådant sätt att organisationernas och kollektivavtalens fortbestånd såvitt möjligt säkras. På grund av att lagstiftning om minimilöner tidigare icke förekommit i Sverige utan denna princip tvärt om mött ett synnerligen bestämt motstånd både från arbetsgivar- och arbetarhåll synes det nödvändigt att man vid principens första prövning i landet går fram med försiktighet. Under sådana förhållanden torde det vara nödvändigt att lagen — förutom att den erhåller en begränsad giltighetstid

— åtminstone tills vidare får en sådan utformning, att den icke äventyrar den form av löneroglering på hithörande område som redan existerar, nämligen de av arbetsgivar- och arbetarorganisationerna slutna kollektivavtalen. Eljest skulle man, därest lagstiftningens verkningar icke skulle visa sig lyckliga, efter utgången av lagstiftningens giltighetstid kanske befinna sig i ett sämre läge än vid dess ikraftträdande.

Erfarenheterna från England hava visat, att ett minimilönesystem utan anknäytning till kollektivavtal icke är oförenligt med beståndet av livskraftiga arbetsgivar- och arbetarorganisationer.¹ Däremot synes det mycket tvivelaktigt huruvida under tillämpning av ett dylikt system organisationernas intresse för upprättandet av kollektivavtal kan vidmakthållas. I varje fall lämna förhållandena i England icke några hållpunkter för bedömning av denna fråga, då kollektivavtal på jordbrukets område ej funnits därstädes under den tid, då minimilönelagstiftning varit gällande. Ett visst utrymme synes emellertid föreligga för upprättandet av kollektivavtal även under sådana förhållanden. Det är sålunda tänkbart att arbetarorganisationerna genom kollektivavtal skulle kunna tillförsäkra sina medlemmar bättre villkor än vad lönenämnden föreskrivit, t. ex. i form av högre löner, särskilt för högre kvalificerade arbetare, särskilda förmåner såsom sjukvårdersättning, semester m. m., eller fastare anställningsvillkor. De lagligen fastställda minimilönerna torde dock försvåra genomdrivandet av dylika krav, då arbetsgivarna häremot möjligen skulle åberopa, att en lägre standard av statliga myndigheter förklarats vara fullt tillräcklig. På grund härav torde risken för att arbetsgivarorganisationerna under ett system, jämförligt med det engelska, skola vägra att medverka till upprättandet av kollektivavtal vara synnerligen allvarlig. Därjämte synes med ett dylikt system om det skulle få tillämpning hos oss finnas stora risker för försvagning av arbetsgivarorganisationerna. En lagstiftning med dylika verkningar skulle i vårt land, där statsmakterna bland annat medverkat till skapande av föreningar för tillvaratagande av lantbrukarnas ekonomiska intressen, framstå såsom föga konsekvent. Med hänsyn härtill och till vad förut anförts om vikten av att det nu existerande lönerogleringssystemet bibehålles torde en minimilönelagstiftning av den engelska typen icke kunna förordas för vårt land.

Slutligen har vid utredningen även tagits under noggrant överbägende ett lönerogleringssystem, baserat på en index för jordbrukets produktpriser. Beträffande detta system är att märka att det icke är jämförligt med de olika förut diskuterade systemen, eftersom det endast tager sikte på lönenivåns förändringar och icke på dess absoluta höjd. På grund härav torde indexsystemet endast kunna tänkas som påbyggnad till ett annat lönerogleringssystem. En lagstiftning om vissa efter index beräknade tillägg till de vid ett visst tillfälle faktiskt utgående individuella lönerna skulle verka alltför

¹ Det må emellertid framhållas, att i England utse *allenast organisationerna* representanter i de till ett femtiotal uppgående lönenämnderna medan oorganiserade arbetsgivare och arbetare ej ha några representanter i dessa. Organisationernas inflytande på minimilönerna är således synnerligen stort.

ojämnt och orättvist, åtminstone utanför det kollektivavtalsreglerade området, för att något dylikt skulle kunna förordas. Däremot kan ett indexsystem åtminstone teoretiskt tänkas såsom komplement till vilket av de i det föregående diskuterade systemen som helst.

Vid genomförandet av ett indexsystem för löneregleringen möta vissa betydande svårigheter. Särskild uppmärksamhet kräver därjämte, vad angår det i betänkanDET framlagda förslaget, i vad mån en lönereglering efter index kan tänkas inverka på förekomsten av och intresset för kollektivavtal inom jordbruket samt i vad mån en dylik lönereglering överhuvud passat samman med minimilönesystemet enligt nämnda förslag. Då ett svar härpå blir beroende av hur systemet närmare uppbygges, torde ståndpunktstagandet till frågan om lönernas reglering efter index få anstå till dess en mera ingående redogörelse för förslagens huvudprinciper givits.

Utredningens förslag.

1. Tillämplighetsområdet.

Begränsningar av löneregleringens tillämplighetsområde kunna tänkas av olika slag. I första hand kräves givetvis en närmare precisering av vilket slags arbete eller vilka arbetare som skola falla under densamma. Dessutom kan man tänka sig särskilda begränsningar eller undantag med hänsyn till vissa arbetares eller arbetsgivares särskilda förhållanden.

Beträffande den grundläggande bestämningen av tillämplighetsområdet torde först böra tagas under övervägande huruvida lagstiftningen bör utsträckas även till andra näringsgrenar än jordbruket. I utredningsdirektiven har i detta avseende framhållits, att eftersom i jordbruk anställda arbetare mången gång användas till såväl skogsarbete som arbete vid jordbrukets binnärningar borde vid utredningen närmare övervägas vilka hithörande arbetargrupper lagstiftningen borde omfatta. Vad först angår skogsarbetarna torde icke kunna bestridas att deras lönenivå och levnadsstandard under senare tider varit synnerligen låg och närmast jämförbar med jordbruksarbetarnas. Förhållandena under vintern 1936—37 torde varit annorlunda, men härav torde icke några slutsatser för framtiden kunna dragas. Ett skäl för att utsträcka löneregleringen även till skogsarbetare utgör jämväl det i utredningsdirektiven berörda förhållandet, att samma arbetare i stora delar av landet ofta äro sysselsatta med jordbruksarbete på sommaren och med skogsarbete på vintern. I den mån detta arbete utföres för samma arbetsgivares räkning föreligger då alltid en viss risk för löneregleringens kringgående om den icke utsträcker att omfatta båda slagen av arbete. Denna risk torde emellertid icke vara av någon väsentligare betydelse, och de övervägande skälen tala mycket bestämt i motsatt riktning, d. v. s. att skogsarbetet för närvarande icke bör inbegripas i den för jordbruksarbetarna ifrågasatta löneregleringen. För det första föreligger beträffande skogsbruket icke det huvudskäl, som jämte den låga lönenivån åberopats till förmån för en reglering av jordbruksarbetarnas

löner, nämligen att jordbruksnäringen under senare år för sin räntabilitet varit beroende av statliga stödåtgärder. Skogsbruket är ju nära anknutet till exportindustrier, vilka äro helt beroende av den internationella marknaden. Vidare avvika arbets- och löneförhållandena inom skogsbruket rent tekniskt sett mycket starkt från förhållandena inom jordbruket. Skogsarbetet utföres så gott som uteslutande på ackord och kollektivavtalssystemet har på detta område icke vunnit samma fasthet och likformighet som inom jordbruket. På grund härav måste i varje fall tillämpningen av ett lönerегlerings-system anordnas fullt fristående för skogsbruket i förhållande till jordbruket, och troligen skulle icke heller en lagstiftning, som utformats med tanke på jordbrukets förhållanden, utan avsevärda modifikationer kunna tillämpas för reglering av skogsarbetarnas löner. Då det nu är fråga om att försöksvis införa lagstiftning om reglering av löner i privata arbetsförhållanden, synes det lämpligt att framgå med försiktighet och varsamhet. Största möjliga enkelhet i lagstiftningen bör därför eftersträvas och tillämpningsområdet bör icke utsträckas längre än som motiveras av intresset att erhålla en skarp och lätt-tillämplig avgränsning av detsamma.

På grund av dessa skäl synes det icke böra ifrågakomma att inbegripa även skogsarbetet såsom sådant under den föreslagna lönerегleringen. Särskilt övervägande kräver emellertid frågan om icke under lönerегleringen bör innefattas skogsarbete, som utföres av en arbetare vilken huvudsakligen sysselsättes med jordbruksarbete och endast tillfälligtvis med skogsarbete. Denna fråga kommer att upptagas till behandling i specialmotiveringen.

Bortsett från skogsbruket torde en utsträckning av lönerегleringens tillämplighetsområde utöver det egentliga jordbruket kunna komma ifråga endast beträffande jordbrukets binärningar samt trädgårdsskötseln. I fråga om sistnämnda näringsgren göra sig i viss mån samma synpunkter som i fråga om skogsbruket gällande, i det att den icke åtnjutit statsunderstöd i annan form än skyddstullar och att dess arbetsförhållanden äro reglerade genom kollektivavtal, som äro uppbyggda på annat sätt än jordbrukets. På grund härav synes trädgårdsnäringen böra lämnas utanför lagstiftningen.

Därefter återstår att behandla jordbrukets egentliga binärningar, d. v. s. näringar som drivas i samband med jordbruk. Vad först beträffar djurskötseln så synes denna i ifrågavarande avseende knappast kunna särskiljas från jordbruket. I synnerligen stor utsträckning användes nämligen samma arbetare omväxlande till djurskötsel och till egentligt jordbruk, till och med under en och samma dag. Djurskötsel utan samband med jordbruk torde förekomma i relativt ringa utsträckning. Såsom exempel må anföras svinuppfödning, hästuppfödning, kapplöpnings-, trav- och åkeristallar, fjäderfäskötsel samt kanin- och pälsdjursavel. I dessa fall torde arbetarnas anställningsförhållanden oftast avvika tämligen starkt från de egentliga lantarbetarnas, varför stora svårigheter torde möta att inordna dem under en för de egentliga lantarbetarna avsedd lönelagstiftning.

Ovriga binärningar till jordbruket torde i motsats till den egentliga djur-

skötseln men i likhet med de nämnda arterna av självständig djurskötsel skilja sig tämligen bestämt från det egentliga jordbruket i fråga om arbets- och löneförhållanden. Detta gäller t. ex. mejeri-, kvarn-, såg- och åkerirörelse, som drives såsom binäring till jordbruk. Lönenivån inom dessa näringsgrenar torde ligga så mycket högre än inom jordbruket att deras inbegripande under löneregleringen knappast skulle erhålla någon reell betydelse. Sättet för avlöningens bestämmande och utbetalande samt anställningsförhållandena i övrigt torde även åtskilligt avvika från förhållandena inom det egentliga jordbruket. På grund härav vill det synas som om deras inbegripande under lagstiftningen skulle te sig såsom både konstlat och ändamålslost. Några speciella minimilöneparifer för dessa binärningar torde nämligen icke kunna komma ifråga.

Med hänsyn till vad sålunda anförts torde lagens tillämplighetsområde i princip böra omfatta endast det egentliga jordbruket, däri inbegripet i samband med jordbruk driven djurskötsel.

Frågan huruvida minimilöner skola fastställas för hela landet eller begränsas till vissa områden därav skall i det följande bliva föremål för särskild undersökning.

Härefter skall till behandling upptagas frågan om eventuell begränsning av tillämplighetsområdet med hänsyn till de särskilda arbetsgivarnas förhållanden. Såväl i allmänna arbetstidslagen som lantarbetstidslagen har stadgats undantag från dessa lagars tillämplighet beträffande de minsta företagen. I båda fallen har begränsningen skett på det sätt att lagen förklarats tillämplig allenast å företag, vilka i regel använda mer än ett visst antal lejda arbetare. Med anledning härav synes det böra upptagas till övervägande, huruvida icke jämväl den nu ifrågavarande lagstiftningen rörande lönerna inom lantbruket bör begränsas till de större företagen.

De skäl, som i förarbetena till lantarbetstidslagen åberopats för det nämnda undantaget, äro framförallt svårigheterna att utöva en effektiv kontroll beträffande de små företagen, de för företag av dylik mindre omfattning betungande åligganden i fråga om journalföring eller dylikt som för kontrollens skulle måste föreskrivas för varje företagare vara en sådan lag äger tillämpning, samt den omständigheten att de minsta jordbruken där arbetaren och arbetsgivaren arbeta sida vid sida äro i stort behov av att få mera självständigt ordna sina arbetstider för att bemästra de svårigheter som ogynnsam väderlek och små möjligheter till arbetsväxling medföra.

Det sista synnerligen betydelsefulla skälet för en inskränkning av en arbetstidslags tillämplighetsområde föreligger icke i fråga om en lönelagstiftning. Vad kontrollsvårigheterna beträffa torde desamma icke utgöra något skäl i och för sig för en begränsning av en lönelagstiftning. Anses en sådan av andra orsaker önskvärd jämväl för de smärre jordbruken bör det vara statsmakternas uppgift att ställa sådana tillsynsorgan till förfogande att kontrollen fyller rimliga anspråk. Som i annat sammanhang närmare skall utvecklas synes detta kunna ske inom en relativt blygsam kostnadsram. För övrigt synas svårigheterna att kontrollera de mindre företagen icke vara lika

framträdande då det gäller en lönelagstiftning. Vid de mindre jordbruken måste man nämligen räkna med att i mycket stor utsträckning varken arbetsgivare eller arbetare äro i stånd att annat än efter en ungefärlig uppskattning ange den arbetstid, som under längre perioder uttagits av arbetarna, emedan inga bestämda klockslag för arbetets början och slut eller för raster och dylikt förekomma. Detta skulle för tillsynsmyndigheterna medföra betydande svårigheter att kontrollera lagens efterlevnad. Beträffande lönerna torde man däremot kunna utgå från att såväl arbetsgivaren som arbetaren i regel är i stånd att med tillfredsställande noggrannhet ange vad som överenskommits rörande löneförmånerna och vad som verkligen utbetalats. Härtill kommer att någon journalföring, som kan anses betungande för de mindre jordbrukarna, icke torde behöva ifrågakomma i en minimilönelagstiftning.

Slutligen synes man knappast hava anledning förvänta att, därest de mindre jordbruken undantagas från lagens tillämplighet, lönenivån för deras arbetare ändock skall i huvudsak följa de lagliga minimilönerna. Särskilt är att märka, att det finnes stora områden i landet, där så gott som endast mindre jordbruk förekomma. Då jordbrukets arbetskraft synes vara ganska starkt lokalt bunden, torde de lagliga minimilönerna icke komma att erhålla någon nämnvärd inverkan på lönebildningen inom sådana områden, därest de mindre jordbruken undantagas från lagens tillämpning. Det bör ock hållas i minnet, att det i regel torde vara inom dylika områden som arbetslönerna för närvarande ligga lägst och visa den största trögheten att följa med förbättringen i den allmänna lönenivån.

För ett undantagande av de mindre jordbruken kommer emellertid i varje fall från vissa håll säkerligen att åberopas ett annat skäl, nämligen att dessa jordbruk skulle vara mindre räntabla än de större eller att, därest de kunna anses för närvarande lika räntabla, detta beror på att de betala lägre löner och att de sålunda i varje fall skulle ha svårare att betala vissa enhetligt fastställda minimilöner än de större företagen. Detta skäl torde emellertid, därest verklig grund därför finnes och det visas vara av den betydelse att det bör beaktas, i första hand böra leda till den konsekvensen att för de mindre jordbruken fastställas lägre minimilöner än för de större. Denna fråga skall därför närmare behandlas i det följande i samband med spörsmålet om lönenivåns höjd och förhållandet till kollektivavtalen.

Bortsett från den nu behandlade frågan om lagens tillämplighet på olika storleksgrupper av jordbruk synas några av arbetsgivarens förhållanden betingade undantag från lagens verkningsområde av mera omfattande räckvidd icke böra ifrågasättas.

Vad härefter angår undantag, som betingas av arbetarnas förhållanden, torde till att börja med arbetsgivarens familjemedlemmar böra uteslutas från lagens tillämpning. Motsvarande undantag har gjorts i såväl allmänna arbetstidslagen som i lantarbetstidslagen, och skälen för undantagande av denna kategori synas till och med vara ännu starkare då det gäller en lönelagstiftning än i fråga om en arbetstidsreglering. Familjemedlemmarna lära nämligen ofta få en del av ersättningen för sitt arbete på annat sätt än

genom lön, t. ex. genom framtida arv, och det synes icke vara lämpligt att genom lagstiftning söka reglera dessa förhållanden. Den omfattning, i vilken undantag för anhöriga bör göras, och den närmare utformningen av bestämmelsen skola behandlas i den speciella motiveringen.

Ytterligare några undantag på grund av de särskilda arbetarnas förhållanden torde vara erforderliga. Då dessa emellertid icke äro av större principiell betydelse må härutinnan hänvisas till den speciella motiveringen.

2. Lönesystemets uppbyggnad.

Inom jordbruket har åtminstone hittills tidlönen varit den övervägande avlöningsformen, medan ackordsarbetet varit av tämligen ringa omfattning och begränsat till vissa speciella slag av arbete. På grund härav torde tidlönerna böra läggas till grund för minimilönesystemet samt i anslutning härtill övervägas i vad mån kompletterande bestämmelser rörande ackordsarbetet böra givas.

I fråga om lönesystemets uppbyggnad kan man skilja mellan tre olika spörsmål: rörande olika löneformer, rörande olika lönegrader alltefter sysselsättning och kvalifikationer, samt rörande lönernas differentiering efter lokala förhållanden.

Vad först angår *frågan om löneformerna* må till en början framhållas, att en mångfald växlande löneformer utgöra ett för jordbruket karakteristiskt drag. Även om man endast räknar med löneformer som tillämpas i mera avsevärd utsträckning blir splittringen stor. Icke särskilt kvalificerade arbetare med likartade arbetsuppgifter (lantbrukets grovarbetare) kunna sålunda vara anställda dels mot kontant årslön och stat (statavlönade arbetare), dels mot årslön samt kost och logi (tjänare i arbetsgivarens kost), och dels mot tim- eller daglön med naturaförmåner (vanligen bestående av bostad, bränsle och potatisland) eller utan sådana förmåner (dagsverkare). Beträffande dagsverkare må anmärkas, att denna löneform tillämpas även för arbetare, som under året uteslutande eller så gott som uteslutande arbeta hos samma arbetsgivare och som sålunda kunna betraktas såsom årsanställda. Utöver de nämnda löneformerna förekomma vidare torpare och i vissa landskap månadsavlönade arbetare.

Även inom samma löneform kunna de kontanta lönerna icke alltid utan vidare jämföras med varandra, nämligen om därjämte naturaförmåner förekomma och dessas art eller myckenhet icke överensstämma. Enligt kollektivavtalen varierar statens värde obetydligt för de olika landskapen men i den fria marknaden torde dylika variationer av större eller mindre betydelse förekomma. Slutligen må framhållas, att kollektivavtalen särskilt för kvinnliga lantarbetare äro tämligen ofullständiga. Bland annat upptages icke någon form för årsanställning av dessa arbetare.

Vid uppbyggandet av minimilönesystemet synes man böra utgå från två huvudsynpunkter, vilka dock i viss mån kunna strida mot varandra. Dels bör lönesystemet så nära som möjligt ansluta sig till kollektivavtalens lönesystem

med hänsyn till det nära samband som i övrigt är avsett att etableras mellan avtalen och minimilönerna, dels bör största möjliga frihet lämnas för jordbrukarna att fortfarande använda de löneformer, som hittills varit brukliga.

De olika löneformerna skilja sig från varandra huvudsakligen genom de olika slag av naturaförmåner, som ingå i lönen, samt genom den tidsenhet, för vilken lönerna beräknas. Olikheterna i sistnämnda hänseende äro givetvis möjliga att eliminera därest den dagliga arbetstiden är känd. Årslönen kan sålunda omräknas till en timlön och tvärtom. Likaså kunna naturaförmånerna evalveras i penningar, därest de särskilda förmånerna åsättas värden i penningar. På detta sätt skulle man, såsom skett i England, kunna inskränka sig till att fastställa en enda penninglön för alla de olika löneformerna samt tillåta arbetsgivaren att efter fastställda grunder från denna lön draga värdet av de naturaförmåner, som av arbetaren åtnjutas. En dylik anordning torde emellertid för våra förhållanden icke tillfredsställa de krav på lättillämplighet och klarhet, som man måste ställa på en minimilönelagstiftning, särskilt då det gäller en näring med så många och splittrade företagsenheter som jordbruket. Vederbörande arbetsgivare skulle som regel nödgas företaga tämligen komplicerade beräkningar, innan han med ledning av lönenämndens beslut kunde fastställa vilken årslön han skulle betala sina olika arbetare. Tillämpningens effektivitet måste under sådana förhållanden även bliva lidande. I detta sammanhang bör även observeras, att under de nu rådande fria förhållandena de olika löneformerna icke kunna sägas vara jämförbara i fråga om sammanlagda värdet av avlöningen. Av de årsanställda arbetarna synes t. ex. gruppen tjänare i arbetsgivarens kost vara lägre avlönade än statavlönade och timavlönade arbetare. Detta torde delvis bero därpå, att tjänarna till största delen äro yngre arbetare, men det synes även antagligt att man i detta förhållande får se en tillämpning av behovslöneprincipen. Familjeförsörjarnas större behov skulle sålunda hava föranlett deras högre avlöning. Ett annat uttryck för denna princip återfinnes i gällande kollektivavtal, där det stadgas att hemmavarande söner (d. v. s. söner till arbetare, som åtnjuta lönebostad) mellan 18 och 21 år erhålla samma timlön som dagsverkare med naturaförmåner men utan att erhålla förmånerna.

På grund av nu nämnda skäl kan en fullständig sammanslagning av de olika löneformerna i minimilönesystemet icke förordas, utan för varje löneform som mera allmänt förekommer torde böra fastställas en särskild kontant lön att utgå jämte naturaförmåner, där sådana ingå i lönen. Detta skulle i regel innebära att särskilda löner utsattes för dels statavlönade arbetare, dels tjänare i arbetsgivarens kost och dels timavlönade arbetare med och utan naturaförmåner. För att icke omöjliggöra variationer i naturaförmånernas sammansättning bör det vara tillåtet att efter av lönenämnden fastställda grunder utbyta förmånerna mot andra eller mot kontant ersättning. Däremot synes det knappast böra tillåtas — annat än efter dispens — att minska den kontanta lönen mot förhöjning av naturaförmånerna, då detta skulle kunna leda till missbruk.

I detta sammanhang torde även böra upptagas frågan om vilken arbetstid

de fastställda minimilönerna skola motsvara. För löner fastställda per timme uppkommer givetvis icke denna fråga men väl för årslönerna. I lantarbetstidslagen är arbetstiden uppdelad i ordinarie arbetstid och arbete å övertid. Av förarbetena till lagen framgår — något som förresten kan sägas ligga i sakens natur — att skillnaden mellan ordinarie arbetstid och övertid icke är avsedd att innebära en reglering av arbetslönen.

I fråga om arbetare, som falla under lantarbetstidslagen, är det naturligtvis möjligt att i minimilönelagstiftningen meddela bestämmelser att minimilönen skall avse den i lantarbetstidslagen stadgade ordinarie arbetstiden och att av lönenämnden fastställd övertidsersättning skall utgå för arbete därutöver. Det vore tänkbart, åtminstone teoretiskt, att man förfore på liknande sätt i fråga om arbetare som icke beröras av nämnda lag. Detta skulle kunna ske på det sättet att i lönereglingslagen infördes en bestämmelse att de fastställda minimilönerna skulle avse arbete under viss bestämd arbetstid — eventuellt en något mera utsträckt tid än lantarbetstidslagens ordinarie arbetstid — och att för arbete därutöver skulle betalas av lönenämnden fastställd övertidsersättning. Ett dylikt system tillämpas i England, där ingen laglig arbetstidsreglering för jordbruket existerar. Emellertid synes ett sådant förfaringsätt icke kunna förordas i vårt land, enär det i praktiken skulle innebära en reglering av arbetstiden för sådana jordbruk, som genom tidigare lagstifningsåtgärder uttryckligen undantagits från arbetstidsreglering. På grund av svårigheterna att vid de jordbruk, som det här rör sig om, fastställa den verkliga arbetstiden skulle en dylik bestämmelse säkerligen icke heller få någon större effekt. Slutligen kan åberopas att erfarenheterna från England visa, att överträdelserna av lagen framför allt gälla övertidsarbetet och att sålunda just denna bestämmelse varit särskilt svår att genomföra i praktiken.

Med hänsyn till vad sålunda anförts synes det vara lämpligast, att någon särskild föreskrift rörande den arbetstid, som de fastställda minimilönerna skola avse, icke bör lämnas. Som en konsekvens härav torde icke heller böra meddelas särskilda regler om övertidsersättning, enär likformigheten i och effektiviteten av sådana bestämmelsers tillämpning förutsätter en i någon form skedd reglering av arbetstiden även för de jordbruk som falla utanför lantarbetstidslagen. Frågan om övertidsersättning torde därför helt böra lämnas åt avtalsfriheten. Härvid synes man kunna utgå ifrån att åtminstone vid de större jordbruken dessa förhållanden i stort sett komma att ordnas tillfredsställande utan lagens ingripande. Vad de övriga jordbruken beträffar bör ej förbises att möjligheten för arbetsgivaren att uttaga en något längre arbetstid för samma lön kan bidra till att göra övergången till den nya ordningen lättare och så länge denna frihet hålles inom rimliga gränser ske utan att oskäligt betunga arbetarna. Huruvida den föreslagna friheten i vissa fall kan komma att missbrukas är svårt att förutse. Med hänsyn till de olika svårigheter som på sätt ovan antytts äro förenade med en lösning av dessa frågor, synes det i varje fall vara lämpligast att avvakta erfarenheterna under lagens första giltighetstid innan några särskilda åtgärder vidtagas.

Vad därefter angår frågan om *minimilönernas differentiering efter de särskilda arbetarnas sysselsättning och kvalifikationer* så har man att välja mellan att antingen inskränka sig till att fastställa minimilöner för de lägst avlönade arbetarna (grovarbetarna), eventuellt även för de lägst avlönade djurskötarna, vilkas högre lön i huvudsak torde bero på deras längre arbetstid, eller ock därjämte fastställa särskilda högre minimilöner för de mera kvalificerade arbetarna: rättare, fördrängar, kreatursskötare i förmansställning, maskinskötare, slöjdare, smeder etc.

För en begränsning av minimilönerna till att allenast avse grovarbetarna talar först och främst den förenkling av systemet, som härigenom vinnes. Man behöver då endast fastställa en lön för manliga och en för kvinnliga arbetare, avpassad efter de olika löneformerna, och framför allt slipper man ifrån de säkerligen betydande praktiska svårigheter, som skulle uppstå i fråga om gränsdragningen mellan de olika grupperna av arbetare. För denna lösning talar vidare den synpunkten, att lagstiftningens syftemål i främsta rummet torde vara att hjälpa de lägst avlönade lantarbetarna. Över huvud taget är ju det viktigaste skälet för genomförande av lagstadgade minimilöner, att arbetarna skola tillförsäkras en viss minimilönestandard. Ur denna synpunkt finnes knappast anledning att genom tvångslagstiftning sörja för högre löner åt vissa högre kvalificerade arbetare, då dessa på grund av sina kvalifikationer böra vara i stånd att förskaffa sig en inkomst, som med skäligt belopp överstiger den lagliga minimilönenivån. Ett särskilt skäl att antaga detta utgör den omständigheten att ifrågavarande arbetare framför allt äro sysselsatta inom det större jordbruket, där arbetsmarknadens förhållanden torde göra sig gällande på annat sätt än vid övriga jordbruk och där således konkurrensen om arbetskraften bör utgöra en betryggande garanti för att de komma i åtnjutande av skäliga löner. Det bör heller icke förbises, att ju flera olika lönegrader som inordnas i minimilönesystemet, desto starkare blir även minimilönernas tendens att bliva normallöner.

En mellanställning mellan jordbrukets grovarbetare och de mera kvalificerade arbetarna kunna de lägst avlönade djurskötarna sägas intaga. Som redan förut berörts torde nämligen den väsentligaste orsaken till att de sistnämnda åtnjuta något högre löner än grovarbetarna vara längre arbetstid i allmänhet samt arbete på sön- och helgdagar. Enligt lantarbetstidslagen i dess ändrade lydelse är också längre arbetstid tillåten för djurskötare än för andra arbetare, och i sådana fall, där lagen icke blir tillämplig, torde skillnaden vara ännu mera utpräglad. En tillämpning av den förut angivna regeln att minimilöner skulle fastställas för jordbrukets grovarbetare synes därför i princip böra medföra, att minimilöner också fastställdes för de lägst avlönade djurskötarna. Mot denna anordning kan anmärkas, att synnerligen stora svårigheter föreligga att klart angiva vilka arbetare som skola räknas som djurskötare och att en betydande förenkling i tillämpningen skulle vinnas om djurskötarna uteslötes. Därjämte må framhållas att den rådande bristen på djurskötare utgör en viss garanti för att dessa utan lagstiftningens ingripande komma att erhålla skäliga löner. Å andra sidan bör hållas i minnet, att djurskötare före-

komma även på andra egendomar än de större och medelstora samt att, särskilt inom områden där kollektivavtalen icke erhållit någon nämnvärd utbredning och där det icke heller finnes någon egentlig arbetsmarknad, det kan befaras att en minimilönlagstiftning, som icke upptager särskilda högre löner för djurskötarna, skulle kunna leda till att de icke komma i åtnjutande av samma löneförhöjning som grovarbetarna.

Med hänsyn till de skäl, som sålunda kunna åberopas för och emot olika arbetargrupper medtagande under minimilönlagstiftningen, torde man i lagen å ena sidan böra lämna tvingande föreskrifter endast om att minimilöner skola utsättas för de lägst avlönade lantarbetarna, men å andra sidan därjämte giva lönenämnden möjlighet att, om så av särskilda skäl finnes erforderligt, fastställa högre minimilöner för vissa grupper av lantarbetare, vilken bestämmelse, ehuru allmänna formulerad, närmast är avsedd att få tillämpning allenast å de lägst avlönade djurskötarna.

Rörande de skillnader i lön, som betingas av de enskilda arbetarnas olika arbetsförmåga må hänvisas till den följande framställningen rörande lagstiftningens tillämpning å arbetare inom olika åldersklasser och å icke fullgod arbetskraft.

I fråga om lönesystemets uppbyggnad återstår därefter endast *frågan om eventuell lönedifferentiering för olika delar av landet*. Denna fråga står emellertid i så nära samband med frågan om lönenivåns höjd över huvud taget och förhållandet till kollektivavtalens lönenivå, att den lämpligen bör behandlas i sammanhang därmed. Beträffande dessa frågor hänvisas till den närmare utvecklingen å sid. 128 ff.

3. Ackordsarbete.

Ackordsarbetet har, såsom ovan anmärkts, inom det svenska jordbruket huvudsakligen varit begränsat till vissa slag av arbeten, vilka ansetts särskilt lämpade för denna avlöningsform. De allmänna kollektivavtalen innehålla endast ett ackordspris, nämligen för handmjölkning (kvinnlig arbetskraft). Därjämte finnes ett särskilt kollektivavtal angående skötsel och upptagning av rotfrukter gällande för Skåne. Förutom dessa båda slag av arbeten synes ackordssystemet tillämpas inom det egentliga jordbruksarbetet huvudsakligen endast för vissa tillfälliga arbeten, såsom dikesgrävning m. m. På senare tid synes dock systemet hava börjat tillämpas i större utsträckning även i fråga om t. ex. skördearbete och dylikt, åtminstone i vissa landsdelar.

Ett fastställande av ackordslöner inom jordbruket torde komma att medföra mycket stora svårigheter för en lönenämnd. I åtskilliga fall äro ackordsarbetena så beroende av lokala förhållanden att några allmänna löner icke gärna kunna tänkas. Där dylika hinder icke föreligga torde å andra sidan avsevärda svårigheter uppstå för lönenämnden att bestämma vilken ackordsersättning som skall tillämpas. Som förut berörts innehåller — bortsett från ackordspriset för handmjölkning — allenast det förutberörda kollektiv-

avtalet angående skötsel och upptagning av rotfrukter bestämmelser om ackordslöner. Från kollektivavtalen skulle således lönenämnden erhålla föga ledning vid fastställandet av dylika löner. Vidare äro det nyssnämnda kollektivavtalets ackordsbestämmelser ganska invecklade, varför ett fastställande av dessa skulle medföra betydande svårigheter vid tillämpningen åtminstone för de mindre jordbruket. Med anledning härav hava också, när det i samband med beslutande av stöd åt sockerbetsodlingen gällt att bestämma ackordslöner åt betarbetare, motsvarande bestämmelser i nämnda kollektivavtal måst undergå en väsentlig förenkling. Slutligen kan hänvisas till förhållandena i England, där lönenämnderna ha rätt att fastställa ackordslöner men ingen nämnd hittills gjort bruk av denna rätt. Man synes kunna utgå ifrån att svårigheterna att bestämma ackordslöner skola bli större i vårt land med dess växlande förhållanden än i England.¹ Med hänsyn till vad sålunda anförts synes det nödvändigt att i huvudsak överlämna åt parterna själva, arbetsgivaren och arbetaren, att överenskomma om ackordslöner.

Emellertid torde det vara nödvändigt att genom en särskild bestämmelse förhindra att ackordssystemet användes för kringgående av minimilöneregleringen. Arbetarens godkännande av ackordspriset kan nämligen icke anses utgöra en tillräcklig garanti mot att underbetalning äger rum. En viss allmän begränsning av rätten att fritt överenskomma om ackordslöner torde därför böra stadgas. Denna kan tänkas utformad på två sätt, antingen så att man föreskriver, att ackordslönen icke får fastställas lägre än att en fullt arbetsför, duglig och yrkesvan arbetare kan beräknas förtjäna minst den fastställda minimitidlönen, eller också så att i lagen föreskrives att ackordsbetalningen icke får understiga den fastställda minimilönen för den arbetstid, som åtgått för arbetets utförande, d. v. s. att minimitidlönen alltid skall vara garanterad.

Arbetsgivarna inom jordbruket hava hittills bestämt motsatt sig att vid ackordsarbete garantera timlönen. Detta kan delvis förklaras med att ackordsarbete användes huvudsakligen i sådana fall, där arbetsgivarens möjligheter att övervaka arbetet äro särskilt små, och kanske just i syfte att ersätta denna övervakning. Ur den synpunkt, som här i främsta rummet lägges på frågan, nämligen att förhindra ett kringgående av den lagliga minimilöneregleringen, synes det icke heller nödvändigt att ålägga arbetsgivarna en sådan garanti. Även vissa andra skäl tala för att man bör begränsa sig till att föreskriva, att själva ackordspriset ej får sättas lägre än att minimilönen kan förtjänas. Härigenom skulle nämligen öppnas en möjlighet att sysselsätta mindre arbetsföra arbetare utan att, såsom eljest skulle vara nödvändigt, för dem fastställa särskilda individuella minimilöner. Det måste även anses vara lättare att avgöra, huruvida ett ackordspris fyller den angivna förutsättningen än att bestämma skälig arbetslön för en ej fullgod arbetare.

På grund härav synes man i fråga om ackordsarbetet böra stadga såsom

¹ Den engelska lagstiftningen gäller endast England och Wales, ej Skottland och Irland.

huvudregel, att ackordslönerna icke må avtalas lägre än att en fullgod arbetare kan beräknas förtjäna minimitiönlönen. Härjämte bör lönenämnden erhålla befogenhet att i den mån så finnes lämpligt direkt fastställa ackordslöner. Detta torde av skäl som ovan anförts endast böra ske i undantagsfall, t. ex. då arbetsgivaren finner sig ej kunna tillämpa huvudregeln, enär han ej anser sig kunna bestämma ackordsersättningen så högt att en fullgod arbetare kan beräknas förtjäna minst minimitiönlönen och han förebringat godtagbara skäl härför, eller då tvist uppstått huruvida ett av arbetsgivaren fastställt ackordspris är överensstämmande med nämnda huvudregel. I vissa fall torde det vara nödvändigt och lämpligt att, på sätt i specialmotiveringen närmare utvecklas, från lagens tillämpning undantaga vissa slag av ackordsarbeten.

4. Åldersgränser.

Enligt kollektivavtalen för jordbruket gälla samma löner för alla arbetare över 18 år blott med det undantaget att hemmavarande söner mellan 18 och 21 år erhålla en på visst sätt reducerad timlön. Någon övre åldersgräns innehåller ej kollektivavtalen. Beträffande arbetare, som äro försvagade av ålder, tillämpas reglerna för arbetare med nedsatt arbetsförmåga, d. v. s. deras lön bestämmes genom överenskommelse mellan arbetsgivaren och arbetaren. Arbetare under 18 år falla icke heller under kollektivavtalens reglering. Som regel erhålla dessa lägre löner än de arbetare, som fyllt 18 år, men genom att de icke medtagits i kollektivavtalen saknas fasta normer för deras avlöning. För de arbetare, som beröras av kollektivavtalen, kan man spåra ett visst uttryck för principen om lön efter ålder i det förhållandet, att lönenivån för tjänare i arbetsgivarens kost, vilka regelmässigt äro ogifta och således mestadels yngre arbetare, ligger lägre än för övriga löneformer.

Vad först angår frågan hur den underåriga arbetskraften — d. v. s. arbetare under 21 år — bör behandlas i förevarande lagstiftning gäller det att hålla den rätta medelvägen mellan två i motsatta riktningar pekande synpunkter. Den ena är, att minimilönerna för dessa arbetare icke få sättas så höga att deras möjligheter att erhålla anställning äventyras. Den andra synpunkten är den, att om löneläget för de yngre arbetarna pressas för hårt uppkommer risk för att ungdomen övergiver jordbruket och i stället söker sin utkomst inom handel eller industri, vilket i sin tur skulle medföra risk för en försämring av jordbrukets tillgång på arbetskraft.

Till en början torde det emellertid vara klart, att minimilönelagstiftningen åtminstone icke i sin första utformning bör gå längre än kollektivavtalen och att således de arbetare, som äro under 18 år, böra lämnas utanför den lagliga löner regleringen. Svårare är att bedöma vilka föreskrifter som böra lämnas beträffande åldrarna mellan 18 och 21 år. Kollektivavtalets begrepp »hemmavarande söner» torde emellertid knappast kunna läggas till grund för de lagliga minimilönerna. Då det icke kan ifrågakomma att låta dessa överstiga de i avtalen för hemmavarande söner fastställda lönerna, synes man endast hava att välja mellan å ena sidan att för ifrågavarande åldersgrupp fastställa

särskilda löner, som i varje fall beträffande de timavlönade och eventuellt såsom konsekvens härav även för de årsavlönade skulle understiga de för vuxna arbetare fastställda lönerna, och å andra sidan att helt utesluta även denna grupp från löneregleringen.

Vid valet mellan dessa båda utvägar synas övervägande skäl tala för, att det för 18—20-åringarna själva skulle vara förmånligare att helt ställas utanför lagstiftningen än att vissa lägre löner fastställas för dem. I de delar av landet, där denna åldersgrupp för närvarande i stor utsträckning åtnjuter samma löner som arbetare över 21 år, skulle lägre minimilöner kunna befaras medföra en sänkning av den gällande lönenivån. I andra delar av landet, där så icke är förhållandet, föreligga stora svårigheter att på sätt förut antytts anpassa minimilönerna — vilka ju ha en tendens att bli standardlöner — så att de å ena sidan icke sättas för låga med risk för att ungdomen överger jordbruket men å andra sidan icke heller så pass höga att de kunna befaras verka hindrande för den ungdomliga arbetskraften att erhålla anställning.

Eftersom den föreslagna lagstiftningen i princip omfattar all lejd arbetskraft inom jordbruket, torde det vara ytterligt få delar av landet där minimilönerna icke få tillämpning å arbetare som fyllt 21 år. Denna omständighet synes utgöra en garanti för att lagens indirekta verkningar skola medföra att löneläget ej blir alltför lågt för arbetare, som icke uppnått denna ålder.

Beträffande de arbetargrupper, som karakteriseras av hög ålder må till en början anmärkas, att en lönegruppering efter ålder icke synes kunna göra anspråk på att skipa ens en approximativ rättvisa. Därtill äro de individuella variationerna alltför stora. Medan en del arbetare kunna göra samma nytta ända upp emot eller kanske till och med över 70-årsåldern så kunna andra redan åtskilligt tidigare vara ej obetydligt försvagade. Och liksom tidpunkten för den begynnande ålderdomssvaghetens inträde varierar, växlar givetvis även graden av prestationsförmågans nedgång för olika individer. Trots detta synes det emellertid nödvändigt att införa en övre åldersgräns för lagens tillämplighet. Var denna gräns lämpligen bör dragas kan naturligtvis vara föremål för delade meningar. Olika åldersgränser hava härvid tagits under övervägande, dels den ålder då rätt till folkpension inträder, d. v. s. 67-årsåldern, och dels en lägre sådan. Om gränsen skulle dragas så högt som vid 67 år torde detta medföra, att lägre minimilöner måste fastställas för åtskilliga åldersklasser under 67 år. Med hänsyn till de stora individuella variationerna i de ifrågavarande arbetarnas prestationsförmåga och till vad ovan anförts beträffande de underåriga arbetarna synes det antagligt att ett dylikt generellt fastställande av lägre minimilöner skulle bli till mera skada än gagn för arbetarna själva. I likhet med vad som föreslagits i fråga om de underåriga arbetarna torde därför åldersgränsen böra bestämmas så, att de ordinära minimilönerna kunna gälla för samtliga arbetare, som falla inom denna gräns. Under sådana omständigheter synes en högre gräns än 60-årsåldern icke kunna komma ifråga. För arbetare som uppnått denna ålder skulle således full avtalsfrihet

råda i fråga om lönerna. Liksom beträffande de underåriga arbetarna torde lagens indirekta verkningar i stort sett komma att bli en garanti för att avtalsfriheten icke missbrukas.

Av skäl, som i det följande närmare utvecklas, föreslås att minimilönerna i huvudsak skola bestämmas lika med kollektivavtalens löner. Särskilt beträffande områden, där lönerna för närvarande ligga avsevärt under kollektivavtalsnivån, torde invändningar komma att göras om svårigheter för jordbruket att anpassa sig efter ett dylikt löneläge. Dessa invändningar synas dock komma att avtrubbas om minimilönerna begränsas att gälla de lantarbetare som tillhöra de mest arbetsdugliga åldersgrupperna. I valet mellan att, åtminstone för vissa områden, generellt fastställa minimilönerna lägre än kollektivavtalens löner och då bland annat också låta 18—20-åringar samt arbetare mellan 60 och 67 år omfattas av dessa, samt att fastställa minimilönerna lika med avtalens löner och utesluta nämnda åldersgrupper torde i varje fall, särskilt ur sociala synpunkter, övervägande skäl tala för det senare alternativet. Först efter tjuguet år torde nämligen en lantarbetare i allmänhet bilda familj och skälen för statsmakterna att vidtaga anordningar för att han må erhålla en ej alltför låg lön synas då vara större. Beträffande lantarbetare över 60 år torde likartade synpunkter göra sig gällande.

Det förhållandet, att de ifrågavarande arbetarna ställts utanför den föreslagna lagstiftningen, innebär ej något ståndpunktstagande till vilken lönenivå som kan vara lämplig för dem utan endast att avtalsfrihet syns böra råda i detta hänseende.

5. Ej fullgod arbetskraft.

Frågan om behandlingen av den icke fullgoda arbetskraften hör till de största praktiska svårigheterna vid genomförandet av ett minimilönesystem. Detta gäller i särskilt hög grad beträffande jordbruket på grund av att dylik, ej fullt förstklassig arbetskraft där torde förekomma i större utsträckning än inom de flesta andra näringsgrenar. Detta förhållande kommer till synes dels däri, att de allmänna fordringarna på en fullgod arbetare, d. v. s. en arbetare som avlönas med full lön, hittills kanske icke alltid varit fullt så höga som t. ex. inom industrin, dels också däri att inom jordbruket beredes sysselsättning för ett relativt stort antal arbetare, som på grund av kroppsligt eller andligt lyte eller annan orsak icke kunna anses vara fullt arbetsföra och åtnjuta en med hänsyn härtill reducerad lön.

Den huvudsakliga anledningen till att man inom jordbruket har att räkna med en större procent ej fullgod arbetskraft än inom andra yrken är säkerligen den, att i vårt land, liksom i de flesta andra länder, under ett flertal decennier pågått en överflyttning av arbetskraft från jordbruket till andra näringar, främst industrin. Det ligger i sakens natur att vid en sådan överflyttning i regel den bästa arbetskraften visar den största rörligheten och sålunda lämnar jordbruket. I samma riktning verkade även den på sin tid

synnerligen starka emigrationen. Bland de vid jordbruket kvarstannande måste på grund härav procenten ej fullgod arbetskraft stiga. En bidragande orsak är emellertid även den, att jordbruket torde hava större möjligheter att bereda sysselsättning åt ej fullgod arbetskraft än industrin, där arbetarnas arbetstakt måste anpassas efter maskinernas och där det många gånger icke finnes utrymme för att i stället för en fullgod arbetare placera ett par mindre arbetsdugliga.

De i enlighet med den föreslagna lagstiftningen fastställda minimitid-lönerna måste givetvis vara beräknade för fullgoda arbetare. Dessa löner kunna därför icke tillämpas beträffande de icke fullgoda arbetarna, ty då skulle säkerligen ingen arbetsgivare bereda anställning åt dem. Det är därför främst av hänsyn till de ifrågavarande arbetarna själva som man i minimilönelagstiftningar plägar införa anordningar, som möjliggöra för dem att arbeta mot lägre lön än den lagligen fastställda.

Vid reglerandet av dessa frågor måste man emellertid även noga tillse, att lagens effektivitet icke försvagas genom att fullgoda arbetare förklara sig villiga att arbeta mot löner, avsedda för icke fullgoda, för att därigenom lättare erhålla anställning. I praktiken är det emellertid ett mycket vanskligt problem att erhålla en tillfredsställande anordning för dels konstaterande av vilka arbetare, som verkligen kunna anses vara ej fullgoda, och dels fastställande av skälig lägre minimilön för dem.

I kollektivavtalen föreskrives rörande denna fråga endast att arbetare med nedsatt arbetsförmåga betalas efter överenskommelse mellan arbetsgivaren och arbetaren. Avgörandet är sålunda åtminstone formellt överlämnat till de enskilda parterna i arbetsavtalet själva. Emellertid är det givet att från organisationernas sida kontroll utövas rörande det sätt varpå bestämmelsen tillämpas. Från såväl arbetsgivarnas som arbetarnas organisationer upp-gives, att man icke funnit några större olägenheter av denna anordning. Icke desto mindre torde det vara otänkbart att, då det gäller en laglig reglering av lönerna, på detta sätt överlämna avgörandet huruvida och i vilken mån en arbetares arbetsförmåga är nedsatt, till de närmast intresserade parterna själva. I avsaknad av den tillsyn, som organisationerna utöva, skulle säkerligen riskerna för ett kringgående av lagen på denna väg bliva alltför stora. I varje fall skulle en sådan anordning som komplement fordra ett synnerligen effektivt och därmed också dyrbart statligt kontrollsystem.

I England har problemet lösts på det sättet, att ingen arbetare får avlönas lägre än de fastställda minimilönerna med mindre han av vederbörande lönenämnd erhållit individuell dispens från lagens bestämmelser. I samband med dylik dispens fastställles i regel en speciell minimilön för den ifrågavarande arbetaren. En sådan anordning synes emellertid ej bliva så litet betungande för både arbetsgivare och arbetare. I England, där inom lantbruket sysselsättas ett rätt stort antal äldre arbetare och många krigsinvalider, har antalet arbetare, för vilka dispenser samtidigt varit gällande, utgjort nio- à tiotusen, motsvarande cirka 2 procent av hela arbetarantalet.

För en tredjedel av dessa arbetare har orsaken varit fysiskt eller andligt lyte, för en tredjedel ålderdomssvaghet och för den återstående tredjedelen andra orsaker.

På grund av de svårbedömliga spörsmål som uppkomma vid varje dispensansökning, föranleder en sådan rätt betydande arbete både för sökanden och för den prövande myndigheten. I åtskilliga fall torde vederbörande arbetare icke vara i stånd att utan hjälp uppsätta och fullfölja en dispensansökning. Det är därför möjligt att i praktiken arbetsgivaren i stor utsträckning skulle komma att ombesörja detta, men det kan även tänkas att han för att slippa den omständliga proceduren föredrager att endast anställa arbetare, som äro fullgoda eller hava sina papper klara på förhand. Därest arbetsgivarna mera allmänt skulle anlägga ett dylikt, av bekvämlighetsskäl dikterat betraktelsesätt, skulle dispenssystemet givetvis förminska de icke fullgoda arbetarnas utsikter att erhålla anställning. Man har dock anledning förvänta, att exempelvis fattigvårdsmyndigheterna skulle visa intresse för att bistå dem i dylika ärenden.

Även för lönenämnden skulle ett så strängt upprätthållet dispensystem som det engelska innebära en mycket betydande arbetsbelastning. Mer eller mindre omfattande kompletterande undersökningar torde i de flesta fall bliva nödvändiga, och ofta måste dessa företagas på ort och ställe.

En tillfredsställande kontroll över att även de icke fullgoda arbetarna erhålla skäligen avlöning synes dock knappast kunna åstadkommas utan att kravet på individuell dispens upprätthålles i tämligen vidsträckt omfattning. Om man däremot på frågan framför allt anlägger den synpunkten, att det gäller att garantera lagens effektiva tillämpning beträffande de fullgoda arbetarna, torde man kunna reda sig med en mindre vidlyftig apparat. Med hänsyn till att den föreslagna lagstiftningen innebär en fullständig nyhet i vårt land synes en dylik synpunkt icke heller oberättigad. Man skulle då kunna tänka sig att utgå från kollektivavtalens regler om att lönen skall bestämmas efter fri överenskommelse mellan arbetsgivaren och arbetaren samt komplettera denna med en skyldighet för arbetsgivaren att anmäla förhållandet till lönenämnden. I anmälan skulle då givetvis närmare angivas arten av de omständigheter, som åberopas till stöd för avvikelser från minimilönerna, samt den överenskomna avlöningen. Däremot skulle någon egentlig utredning icke erfordras och något medgivande av lönenämnden icke behöva avvaktas. Såsom komplement härtill bör vidare lönenämnden tillerkännas befogenhet att på ansökning av tillsynsmyndighet eller därav intresserad part (eventuellt arbetarorganisationen) i speciella fall fastställa särskilda minimilöner för icke fullgoda arbetare. Arbetsgivare som icke fullgör sin anmälningsplikt skulle ådraga sig skyldighet att betala arbetaren full lön, medan den som ingivit vederbörlig anmälan icke skulle riskera att åläggas betala mera än vad han till lönenämnden uppgivit, såvida icke tillsynsmyndigheten efter särskild undersökning förklarar arbetaren fullgod eller lönenämnden efter ansökan fastställer särskild minimilön, högre än den överenskomna lönen, för arbetaren i fråga. Skyldighet att betala högre

lön bör dock icke ifrågakomma för tiden innan ingripande skett från tillsynsmyndighetens sida. För att förebygga missbruk av bestämmelsen torde de enskilda parternas rätt att fritt träffa överenskommelse om lönen böra begränsas på så sätt, att individuell dispens kräves för en nedsättning av lönen under viss gräns, förslagsvis tre fjärdedelar av minimilönen.

Med stöd av ett dylikt anmälningssystem skulle den kontrollerande myndigheten kunna bilda sig en god uppfattning om i vilken utsträckning rätten att underskrida minimilönerna begagnades. I misstänkta fall kunde undersökning göras och även eljest stickprov tagas. Därest antalet anmälningar i viss landsdel eller från vissa gårdar skulle vara onormalt stort, skulle anmälningarna kunna lämna en god grundval för en mera omfattande undersökning i kontrollsyfte.

Anmälningssystemet synes bliva betydligt mindre betungande än dispens-systemet för såväl arbetsgivare och arbetare som för lönenämnden. Dock må anmärkas, att vid ett dispensystem en arbetsgivare kan fordra att dispensen skall vara klar redan då anställning sökes, varigenom han själv fritager sig från allt besvär. Anmälningssplikten måste däremot helt läggas på arbetsgivarna, men den synes icke vara av nämnvärt betungande natur. Rätten för arbetarna att själva söka dispens skulle alltjämt kvarstå, och om det hos arbetsgivarna skulle visa sig en benägenhet att avvisa icke fullgoda arbetare på grund av anmälningsbesväret står för arbetarna möjligheten att söka dispens öppen. Har dylik erhållits synes någon anmälan icke behöva fordras. Särskilt i sådana fall då en arbetare har tillfälliga anställningar hos många olika arbetsgivare torde dispensförfarandet vara det lämpligaste.

Om man utgår från den förut intagna ståndpunkten beträffande de underåriga arbetarna, skulle minimilönerna gälla endast arbetare som fyllt 21 år. Man torde då knappast hava att räkna med några fall där bristande arbetsduglighet är beroende på för låg ålder. Beträffande de äldre arbetarna måste man däremot taga i betraktande, att vissa arbetare redan före 60 år äro försvagade av ålder. Härtill komma så de arbetare, som på grund av andligt eller kroppsligt lyte, bristande förståndsgåvor, allmän undermålighet eller särskilda karaktärsfel oberoende av sin ålder kunna anses vara mindre arbetsdugliga. Enligt den statistiska undersökningen rörande det faktiska löneläget och lönevariationerna inom jordbruket uppgår den icke fullgoda arbetskraften i åldrarna 21—60 år till 1,2 % av arbetarna i samma åldrar, vilket skulle motsvara cirka 2 000 arbetare i hela landet. Denna siffra är emellertid säkerligen avsevärt för låg emedan uppgifterna på grund av frågeformulärens avfattning endast avse verkligt betydande nedsättning i arbetsförmågan. Trots de företagna begränsningarna synes det sålunda antagligt, att de kvarstående fallen bliva så många att ett krav på individuell dispens skulle bliva alltför betungande att upprätthålla.

Med hänsyn härtill synes den ej fullgoda arbetskraftens lönefråga böra lösas i enlighet med det tidigare skisserade anmälningssystemet. Individuella minimilöner skulle sålunda endast ifrågakomma då det i speciella fall påfordras av tillsynsmyndighet eller annan intresserad part.

6. Förhållandet till kollektivavtalen.

På grund av skäl, för vilka tidigare redogjorts, bygger det framlagda förslaget på den principen, att de lagliga minimilönerna skola sättas lika med eller i varje fall ställas i en viss relation till gällande kollektivavtals löner och undergå i huvudsak samma variationer som dessa. Systemet är grundat på den tankegången, att kollektivavtalen få antagas vara ett uttryck för de ekonomiska krafter som verka på arbetsmarknaden och att minimilönerna genom att anknytas härtill skulle kunna smidigare anpassas efter de för jordbruksnäringsen vid varje tidpunkt gällande ekonomiska betingelserna än om de, i likhet med vad som skett i utländsk lagstiftning, skulle av någon myndighet fritt fastställas efter vissa av lagstiftningen angivna riktlinjer, vare sig dessa skulle baseras på sociala levnadsstandardssynpunkter eller på andra förhållanden. En förutsättning för att systemet skall hava dessa verkningar är därför att kollektivavtalsväsendet inom lantbruket får i stort sett utveckla sig fritt utan statsmakternas ingripande. Det är sålunda önskvärt, att detta i fortsättningen begränsas till — förutom medlingsinstitutionen — stödåtgärderna. De sistnämnda inverka emellertid givetvis på jordbrukets ekonomiska betingelser och förmåga att med bibehållen räntabilitet betala arbetslöner av en viss höjd. Man får då förutsätta att dessa förhållanden, jämte många andra i olika riktningar verkande omständigheter, komma att vinna uttryck i kollektivavtalslönerna.

För att lönerogleringssystemet skall kunna fungera såsom avsetts kräves, som även tidigare påpekats, dels att kollektivavtal av en viss omfattning verkligen existera och dels att avtalsuppgörelserna hållas i möjligaste mån fria från inflytande av minimilönerna själva, så att avtalen kunna anses i huvudsak representativa för arbetsmarknadens läge. Dessa båda frågor stå åtminstone i praktiken i ett synnerligen nära samband med varandra i det att anordningar, som kunna ifrågasättas för tillgodoseende av den ena synpunkten, ofta kunna hava verkningar även i det andra avseendet.

Gällande lagliga minimilöner kunna givetvis utöva ett betydande inflytande på förloppet av förhandlingar om nytt kollektivavtal. Man måste dock här skilja mellan olika fall. I den mån avtalsstriden gäller en höjning av lönerna synas minimilönerna icke kunna äga något egentligt inflytande på förhandlingarnas förlopp just på grund av sin egenskap av *minimilöner*. Den enda inverkan, som de gällande minimilönerna i ett dylikt fall kunna utöva skulle vara den, att arbetsgivarna gent emot den fordrade löneförhöjningen skulle kunna göra gällande, att staten genom att fastställa vissa minimilöner även godkänt dessa såsom fullt skäligen och tillräckliga. Detta argument torde emellertid icke hava någon nämnvärd slagkraft om minimilönesystemet, såsom här är tänkt, uppbygges på den tankegången att kollektivavtalslönerna skola vara avgörande för minimilönernas storlek.

Annorlunda ställer sig emellertid förhållandet då arbetsgivarna kräva lönesänkningar. Det synes ofrånkomligt att i en lagstiftning av ifrågavarande slag räkna även med en dylik eventualitet, i synnerhet som en sänkning av penninglönerna kan äga rum utan att även reallönerna minskas, åtminstone på längre

sikt betraktat. Om i en sådan situation lagliga minimilöner av samma höjd som förutvarande kollektivavtalslöner skulle gälla, komme arbetsgivarna att sakna möjlighet att genomdriva sina krav. Arbetarna hava ju då endast att åberopa de gällande minimilönerna, vilka icke tillåta anställning av arbetare mot lägre lön. Då jordbrukets arbetsgivare i praktiken icke kunna inställa driften och anställande av andra arbetare mot tidigare gällande löner knappast utgör något verksamt påtryckningsmedel, bliva de i sådant fall hänvisade till att, då överenskommelse om nytt avtal icke kan komma till stånd, hos vederbörande lönenämnd göra framställning om minimilönernas upphävande eller sänkning. Härmed är emellertid också givet, att det är lönenämndens beslut som blir avgörande och icke parternas fria förhandlingar.

För att i möjligaste mån frigöra avtalsförhandlingarna från påverkan av minimilönerna synes man kunna välja mellan två olika utvägar. Den ena är att minimilönerna alltid fastställas något under kollektivavtalslönerna, och den andra är att låta minimilönerna helt träda ur tillämpning då kollektivavtalen på grund av uppsägning eller eljest upphöra att gälla. Väljes den förra utvägen synes utrymme finnas för parterna att fritt förhandla om nya avtalslöner ned till minimilönernas nivå. Kommer nytt avtal till stånd skulle det då givetvis åligga lönenämnden att anpassa minimilönerna efter de nya avtalslönerna. Emellertid kan det tänkas att denna frihet är otillräcklig. Dels kan marginalen mellan avtals- och minimilöner icke gärna göras så stor att den möjliggör tillräckliga lönesänkningar vid starkare fluktuationer i penningvärdet, t. ex. en lönesänkning av den omfattning som (nominellt) ägde rum från år 1920 till 1921 och som för vissa fall uppgick till närmare 30 procent. Dels kan det emellertid även tänkas, att arbetarna i tider av nedåtgående löner föredraga att icke träffa något nytt avtal, emedan de vilja behålla den garanti mot ytterligare lönesänkning, som de i anslutning till det uppsagda kollektivavtalet fastställda minimilönerna utgöra. Härigenom skulle anordningen kunna bliva en fara för kollektivavtalssystemets bestånd.

Den andra utvägen, att helt upphäva minimilönerna under avtalslösa tider, synes därför bättre ägnad att frikoppla avtalsförhandlingarna från påverkan av minimilönerna. Emellertid kan det ju anses i viss mån strida mot lagstiftningens syftemål att den helt och hållet måste upphöra att verka, så snart arbetsgivar- och arbetarorganisationerna icke kunna enas om ett nytt avtal. Dylika konsekvenser torde dock genom olika åtgärder kunna undvikas eller i varje fall motverkas. En möjlighet vore att komplettera lagstiftningen om minimilöner med bestämmelser om tvångsskiljedom, vilka skulle träda i tillämpning då kollektivavtal upphört utan att nytt avtal träffats. Genom en dylik anordning skulle man emellertid alltför mycket avlägsna sig från den av oss förut berörda grundprincipen i själva systemet, nämligen att det bygger på fria kollektivavtal. En sådan åtgärd kan därför icke tillstyrkas. Ett annat sätt vore att lönenämnden erhöles möjlighet att fastställa minimilöner om nytt avtal ej kunde träffas. Med hänsyn till att utrymme måste finnas för fria förhandlingar, kan emellertid en dylik bestämmelse icke träda i tillämpning annat än som en sista utväg. Den torde därför icke kunna förutsättas erhålla

alltför stor effekt i det hänseende varom fråga är. Det föreslagna systemet måste därför i stor utsträckning bygga på parternas förmåga att kunna träffa avtal. Man torde emellertid, särskilt med hänsyn till de senare årens erfarenheter, vara berättigad att räkna med att om lagstiftningen utformas på sådant sätt att den icke onödigtvis försvårar möjligheterna till uppgörelse kollektivavtal även i fortsättningen komma att upprättas i åtminstone ungefär samma utsträckning som hittills.

Spörsmålet om relationen mellan kollektivavtalslönerna och minimilönerna har emellertid betydelse även i åtskilliga andra avseenden och kan därför icke bedömas enbart ur den ovan behandlade synpunkten. Sålunda synes det antagligt att denna relation kan utöva stort inflytande på organisationernas omfattning och styrka. Då det, såsom tidigare framhållits, är en förutsättning för genomförandet av en lagstiftning efter de nu föreslagna linjerna att de nuvarande arbetsgivar- och arbetarorganisationerna fortbestå, är det också klart att minimilönenivåns inflytande på dessa förhållanden måste nogsamnt beaktas.

Om minimilönerna sätts lägre än kollektivavtalslönerna kan detta befaras inverka menligt på anslutningen till arbetsgivarorganisationen. I så fall bliva ju dennas medlemmar skyldiga att betala, förutom medlemsavgifter, även högre löner än de oorganiserade arbetsgivarna. Härigenom torde möjligheterna att förvärva nya medlemmar försämrats och risk uppstå för att de redan anslutna skola begära sitt utträde. Mot dessa farhågor kan väl invändas, att samma situation föreligger även vid nu rådande fria förhållanden, då de oorganiserade arbetsgivarna icke annat än, eventuellt, genom arbetsmarknadens läge tvingas att betala sina arbetare efter kollektivavtalens lönetariffer. Vidare kan man säga, att organisationerna genom minimilönernas anknytning till kollektivavtalen erhållit ett så stort inflytande på löneregleringen, att lantbrukarnas intresse att tillhöra arbetsgivarorganisationen därigenom borde stärkas. Erfarenheten visar emellertid att de nyssnämnda farhågorna icke äro utan grund. Då statsmakterna, såsom tidigare berörts, i anslutning till stödåtgärder åt sockerbetsodlingen uppställt krav på att betodlare, som ville komma i åtnjutande av dylikt stöd, skulle förbinda sig att betala de med betskötseln sysselsatta arbetarna efter gällande kollektivavtal, befanns det mellan organisationerna upprättade avtalet innehålla alltför invecklade bestämmelser för att i oförändrat skick kunna läggas till grund för de oorganiserade betodlarnas förbindelser. På grundval av kollektivavtalet utarbetades därför en betydligt förenklad ackordsprislista, vilken skulle gälla i stället för avtalet. Emellertid blev resultatet härigenom i viss mån förmånligare för betodlarna än om kollektivavtalet skulle hava följts. Detta förhållande föranledde, enligt vad som upplysts, åtskilliga av de berörda betodlarna att lämna organisationen med motivering, att medlemskapet för dem medförde ökade arbetskostnader.

Å andra sidan kan det antagas, att tillströmningen till arbetarorganisationen skulle befördras om minimilönerna sattes lägre än kollektivavtalslönerna. Även om icke blotta inträdet i arbetarorganisationen medför någon absolut

garanti för åtnjutande av kollektivavtalets löner, utan härför kanske dessutom kräves anställning hos en organiserad arbetsgivare, synes det i varje fall troligt, att fördelarna av att vara medlem av organisationen skall för den enskilde arbetaren framstå tydligare om en dylik skillnad mellan lönenivåerna upprätthålles. Under vintern 1936—1937 har en stark tillströmning av nya medlemmar till arbetarorganisationen ägt rum. Detta torde åtminstone delvis kunna tillskrivas sådana orsaker som här avses, särskilt aktualiserade genom de stora höjningarna i kollektivavtalslöner. En allmän uppryckning inom lantarbetarklassen samt de inre organisatoriska förhållandena torde emellertid även hava spelat in.

Om av någon anledning arbetarorganisationens medlemsantal ökats i mera betydande grad kan detta även tänkas indirekt verka främjande på anslutningen till arbetsgivarnas organisation. De båda organisationernas utveckling synes nämligen hittills i viss mån hava fortgått på det sätt, att en ökad anslutning till arbetarorganisationen föregått och givit anledning till en organisering även av arbetsgivarna. Förklaringen till detta förhållande torde huvudsakligen vara att söka däri, att då större delen av arbetarna hos en viss arbetsgivare inträtt i arbetarorganisationen finner arbetsgivaren det oftast med sitt eget intresse mest förenligt att även själv ansluta sig till arbetsgivarnas organisation.

Verkningarna av att minimilöner sättas lägre än avtalens löner äro sålunda vad angår organisationerna tämligen svåra att överblicka. Dock synes man hava anledning befara, att en viss risk för arbetsgivarorganisationens avfolkning skulle föreligga.

Införandet av minimilöner på samma nivå som kollektivavtalslöner borde i princip verka på motsatt sätt. Anslutningen till arbetsgivarorganisationen borde sålunda härigenom främjas, då den med medlemskapet följande skyldigheten att tillämpa kollektivavtalens löner därigenom mister sin karaktär av återhållande moment. Medlemsavgiften torde i jämförelse härmed för arbetsgivaren icke spela så stor roll, och han torde som regel erhålla valuta för densamma genom lugnare arbetsförhållanden samt organisationens stöd och bistånd i olika angelägenheter. Däremot synes man kunna befara, att en dylik anordning kan komma att verka hindrande på anslutningen till arbetarorganisationen. Den enskilde arbetaren tycker sig måhända icke hava något att vinna på att gå in i organisationen, då han ändock tillförsäkrats samma lön som kollektivavtalet stipulerar.

I viss mån annorlunda torde förhållandena komma att ställa sig med det i betänkandet framlagda förslaget, som endast i vissa avseenden, främst beträffande löner, följer kollektivavtalen. Genom de i avtalen intagna s. k. allmänna bestämmelserna tillförsäkras de organiserade arbetarna åtskilliga förmåner, som icke komma att beröras av minimilönelagstiftningen, t. ex. semester, sjukvårdsersättning, sjukavlön, arbetstidsreglering. Vidare ha som förut berörts enligt förslaget åtskilliga modifikationer skett i principen, att kollektivavtalens bestämmelser om lön skola ligga till grund för minimilöner, nämligen beträffande övertidsersättning, vilka åldersgrupper som skola om-

fattas av lagstiftningen m. m. Om minimilöner därjämte, som jämväl föreslagits, fastställas endast för de lägst avlönade lantarbetarna, äga de mera kvalificerade organiserade arbetarna även i kollektivavtalens särskilda lönebestämmelser förmåner utöver dem som genom minimilönelagstiftningen garanteras de oorganiserade. Vidare borde det stå klart för lantarbetarna själva, att möjligheten att på längre sikt upprätthålla en tillfredsställande lönenivå är bland annat beroende av organisationens styrka. Slutligen bör man också hålla i minnet, att en väsentlig orsak till svårigheterna för organisationsarbetet bland lantarbetarna — de organiserbara av dessa beräknas från organisationshåll till högst hälften av totalantalet 200 000 — har varit den låga ekonomiska levnadsstandard på vilken det stora flertalet av dem befunnit sig. Väl ha förhållandena härutinnan i viss mån ändrat sig men på åtskilliga håll torde levnadsstandarden ännu vara relativt låg. Förbättras denna synes man kunna utgå ifrån att intresset för förenings- och dylika angelägenheter samt till följd härav även anslutningen till organisationen ökas.

Med hänsyn till vad sålunda anförts synes man närmast kunna utgå ifrån att den i betänkandet föreslagna anordningen icke kommer att medföra några ofördelaktiga verkningar på anslutningen till arbetarorganisationerna. Vad angår de arbetsgivare som äro organiserbara, vilka i regel torde vara skyldiga att tillämpa lantarbetstidslagens bestämmelser om arbetstiden, synas skiljaktigheterna från kollektivavtalens bestämmelser icke vara så betydande att de medföra någon nämnvärd modifikation i de uttalanden som ovan gjorts.

Om man därefter övergår till att behandla frågan, huruvida avvikelser från kollektivavtalens löner äro påkallade beträffande vissa landsdelar eller vissa kategorier jordbruk, torde först böra undersökas i vad mån levnadskostnadernas lokala växlingar kunna inverka på denna fråga. I princip är det önskvärt att den levnadsstandard, som statsmakterna ansett böra upprätthållas genom deras ingripande, kommer samtliga av lagstiftningen berörda arbetare till godo. Detta hindrar emellertid icke, att vissa variationer i penninglönerna kunna vara förenliga även med denna tanke, nämligen i den mån levnadskostnaderna på vissa håll äro högre än på andra. På landsbygden i vårt land torde emellertid dessa visa tämligen små variationer, i varje fall betydligt mindre än i städer och stadsliknande samhällen. Ett bevis härför är, att det varit möjligt för organisationerna att träffa överenskommelse om i det närmaste samma kollektivavtalslöner för Götaland och Svealand utom Dalarna. Inom dessa delar av landet torde en tämligen enhetlig prisnivå vara rådande med undantag för de närmaste omgivningarna till större städer och för särskilt industribetonade bygder. Till dylika smärre områden med högre levnadskostnader synes det knappast vara möjligt att taga hänsyn vid minimilönernas bestämmande. Den konkurrens om arbetskraften, som på dessa platser utövas från andra näringsgrenars sida, torde även utgöra tillräcklig garanti för att löneläget där är minst så mycket högre än det allmänna löneläget inom jordbruket, som motiveras av de högre levnadskostnaderna. Det må även framhållas, att vid kollektivavtalsregleringen med vissa oväsentliga undantag några särbestämmelser för dessa områden icke införts. Däremot visar Norrland ett

markerat högre löneläge än övriga delar av landet, och detta torde åtminstone delvis vara beroende på högre levnadskostnader, vilka i sin tur bero på klimatiska förhållanden och dyra transporter. För Norrlands del synas följaktligen särskilda minimilöner av denna anledning vara erforderliga, om minimilöner överhuvud skola fastställas för denna landsdel, en fråga som i specialmotive-ringen upptages till särskild behandling.

Om man därefter övergår till frågan om minimilönernas verkningar i ekonomiskt avseende uppställer sig i första hand det spørsmålet, huruvida de mindre jordbruken förmå bära samma löner som de större. Till att börja med torde det vara klart att de mindre jordbrukarna i regel hava mindre inkomster och svagare ekonomiska resurser än de större. Detta beror emellertid i varje fall huvudsakligen på andra omständigheter än själva jordbruksdriftens bärighet, nämligen främst på jordbrukarnas förmögenhetsförhållanden. Men även förutsättningarna för driftens bärighet ställa sig mycket olika för olika storleksklasser av jordbruk. Sålunda förefinnes mellan de större och de mindre jordbruken en viss skillnad i fråga om produktionsinriktningen. De större jordbruken äro mera inriktade på produktion av spannmål och andra vegetabiliska produkter, medan de medelstora och mindre jordbruken huvudsakligen saluföra animaliska produkter, främst mjölk. Under jordbrukskrisens första år voro de statliga stödåtgärderna huvudsakligen inriktade på den vegetabiliska produktionen och under sådana förhållanden blevo de mindre jordbruken, som ofta icke ens producerade sitt eget behov av dylika varor, sämre tillgodosedda. Under senare år hava emellertid stödåtgärderna utvidgats att gälla även de animaliska produkterna och deras tyngdpunkt kan väl numera sägas ligga på detta område. Prisläget kan sålunda under vissa tider innebära en favör för de större jordbruken och under andra tider för de mindre. Härigenom erbjuder sig en viss möjlighet att genom olika utformning av jordbruksstödet gynna den kategori av jordbrukare, som är mest i behov av det samma.

Vidare föreligga stora skillnader i arbetsekonomiskt avseende mellan de större och de mindre jordbruken. Sålunda är det givet att den moderna teknikens möjligheter till arbetsbesparande rationalisering kunna utnyttjas betydligt bättre vid de större jordbruken än vid de mindre. Detta gäller såväl i fråga om användande av maskiner som de fördelar, som kunna uppnås genom en rationell arbetsfördelning. Även om det skulle vara möjligt att organisera ett samarbete mellan de mindre jordbrukarna för utnyttjande av dyrbarare arbetsbesparande maskiner så torde de större jordbruken likväl alltid komma att bibehålla ett visst försprång på detta område.¹

Till belysning av den större åtgången av arbetskraft vid det mindre jordbruket må anföras följande siffror, hämtade från 1932 års jordbruksräkning

¹ Jämlikt Kungl. Maj:ts bemyndigande den 29 januari 1937 har chefen för jordbruksdepartementet tillkallat utredningsmän för att verkställa utredning och avgiva förslag rörande vissa åtgärder till lättande av arbetsförhållandena inom det mindre jordbruket. Enligt direktiven för utredningen borde särskilt undersökas, i vilka former statens stöd kunde lämnas åt sammanslutningar av mindre jordbrukare, som bildats i ändamål att åstadkomma inköp för gemensamt bruk av lantbruksmaskiner.

och utvisande den varaktigt sysselsatta arbetskraften vid jordbruk av olika storleksklasser. I arbetsstyrkan äro jordbrukaren själv och de av hans familj, som öfvervägande varit sysselsatta med verkligt jordbruksarbete, inräknade.

Storleksgrupp	Antal personer per 100 har åker
10 — 20 har.....	23·7
20 — 30 ".....	16 8
30 — 50 ".....	13·2
50 — 100 ".....	10·3
öfver 100 ".....	9·6

För ett rätt förstående av dessa siffror måste dock framhållas, att djurskötseln, vilken icke behöver stå i direkt proportion till åkerarealen, såsom ovan påpekats är av relativt större betydelse vid de mindre jordbruken, samt att den *lejda* arbetskraften, vilken är den enda som direkt beröres av den föreslagna lagstiftningen, i motsats till den sammanlagda arbetskraften visar stigande siffror ju högre upp bland storleksklasserna man kommer. När man vill undersöka huru stort antal personer som hava sin bärgning från jordbruksdriften är det emellertid den samlade arbetsstyrkan som är av betydelse.

En viss komensation för de sämre möjligheterna till rationalisering erhålla emellertid de mindre jordbruken genom att de i regel icke falla under lantarbetstidslagens tillämplighetsområde. Även enligt lagens ändrade lydelse torde det öfvervägande flertalet jordbruk under 30 hektar falla utanför lagen. De hava därför lättare än de större att genom tillfällig förlängning av arbetstiden klara de brådaste tiderna, vårbruk och skördetid, utan någon nämnvärd extra förstärkning av arbetskraften. Ehuru de mindre jordbruken ej äro pliktiga att tillämpa lantarbetstidslagen komma dessa jordbruk i alla fall i åtnjutande av de högre priser på jordbruksprodukter, vilka beslutats såsom komensation för den minskning av arbetstiden, som genomförts genom ändringarna i nämnda lag.

Det synes antagligt att lönerna för närvarande vid de mindre jordbruken hålla sig något lägre än vid de större. Enligt den för utredningens räkning verkställda statistiska undersökningen (se sid. 93) existerar dock icke någon nämnvärd skillnad mellan de olika storleksgrupperna i fråga om löner till arbetare av motsvarande kategorier. Beträffande åtskilliga arbetarkategorier äro lönerna till och med högre för de mindre jordbruken, och endast beträffande tjänare i arbetsgivarens kost kan en klart lägre nivå hos de sistnämnda skönjas. De mindre jordbrukarna torde emellertid kunna hålla sina arbetskostnader nere genom att de huvudsakligen använda sig av de lägst avlönade kategorierna lantarbetare. Arbetsgivaren själv eller hans familjemedlemmar torde nämligen i dessa fall själva svara för arbetsledningen och det mera kvalificerade arbetet, så att arbetare i förmansställning och specialiserade yrkesmän praktiskt taget kunna undvaras. Den förhärskande anställningsformen vid det mindre jordbruket är tjänare i arbetsgivarens kost, och denna torde ställa sig relativt billig för arbetsgivaren. Detta sammanhänger med

att de mindre jordbrukarna torde rekrytera sin arbetskraft i större utsträckning så att säga inom sina egna led, medan den egentliga lantarbetarklassen huvudsakligen finnes vid de större jordbruken. Med andra ord: de mindre jordbrukarna fylla sitt behov av arbetskraft, i den mån de egna anhöriga icke förslå, huvudsakligen bland söner och döttrar till andra självständiga jordbrukare, vilka för tillfället icke äro i stånd att bereda arbete åt de sina. Dessa arbetare äro därför inriktade på att så småningom själva bliva självständiga företagare och lägga kanske i viss mån utbildningssynpunkter på sin anställning. I varje fall kan man antaga, att de betrakta jordbrukets arbetsförhållanden lika mycket ur arbetsgivarens som ur arbetarens synpunkt.

De antydda omständigheterna torde komma att innebära vissa lättnader för de mindre jordbruken i förhållande till de större även om minimilönelagstiftningen genomföres på det sätt, att samma löner fastställas för alla storleksklasser av jordbruk. Därtill kommer, att de arbetare vid de mindre jordbruken, beträffande vilka de i det föregående berörda utbildningssynpunkterna samt i övrigt det personliga förhållandet mellan arbetsgivare och arbetare göra sig gällande, i huvudsak torde tillhöra de yngre åldersklasserna. Om såsom ovan föreslagits lagstiftningen göres tillämplig allenast på arbetare, som fyllt 21 år, kommer möjligheten att taga hänsyn till dessa förhållanden att i stor utsträckning bibehållas.

Ser man därefter frågan om differentiering av lönerna efter jordbrukens storlek ur rent praktiska synpunkter finner man, att det stöter på stora svårigheter att åstadkomma en tillfredsställande gränsdragning mellan de större och de mindre jordbruken. Skulle avgränsningen ske på samma sätt som i arbetstidslagarna, d. v. s. efter antalet i regel sysselsatta arbetare, torde även lantarbetstidslagens gräns, nämligen att såsom mindre jordbruk räkna företag med upp till två regelbundet sysselsatta arbetare, vara för hög för ifrågavarande ändamål. Drages gränsen lägre, så att från lagens tillämpning undantagas allenast jordbruk som regelmässigt sysselsätta högst en lejd arbetare eller som endast tillfälligtvis använda lejd arbetskraft, skärpes emellertid en betydande olägenhet, som även eljest är förenad med en avgränsning efter arbetarantalet, nämligen att verkningarna skulle bliva synnerligen ojäma. Detta beror framför allt därpå att arbetsgivarens anhöriga, vilka av skäl, som tidigare utvecklats, böra undantagas från löneregleringen, utgöra en så stor del av arbetskraften inom jordbruket och en proportionsvis större del ju längre ned man kommer inom storleksklasserna. Ett jordbruk med ett relativt stort antal arbetande familjemedlemmar torde i regel hava en starkare ekonomisk ryggrad än ett jordbruk med färre sådana, i varje fall om antalet lejda arbetare är lika. Vidare bör ihågkommas att en bestämmelse, där gränsen drages efter det arbetarantal som i regel sysselsättes inom ett jordbruk, i praktiken knappast torde fylla de anspråk på lättillämplighet och klarhet som böra ställas på en lönelagstiftning. En alldeles särskilt viktig omständighet vid en dylik lagstiftning är nämligen att varje arbetsgivare har relativt lätt att bedöma, vilka lagregler som äro tillämpliga på hans jordbruk. Samma förhållande gäller arbetarna själva. Av det anförda torde framgå att en gränsdragning efter arbetarantalet i praktiken skulle vara föga tillfredsställande.

Jämnare verkningar vid tillämpningen skulle möjligen erhållas om gränsdragningen skedde på grundval av åkerjordens areal. Icke heller denna gränsdragning synes emellertid i tillfredsställande grad giva uttryck för jordbrukets ekonomiska bärkraft. Av större betydelse än arealen torde nämligen vara jordens naturliga fruktbarhet samt graden av den hävd, vari jorden befinner sig. Avkastningen per arealenhet varierar starkt mellan olika trakter och även mellan jordbruk i samma trakt.

Bättre resultat synes man då kunna vinna om gränsen mellan olika storleksklasser droges efter fastighetens taxeringsvärde, närmare bestämt efter det däri ingående s. k. jordbruksvärdet efter avdrag av vad som belöper å skogsmark. Härigenom skulle viss hänsyn tagas till jordens fruktbarhetsgrad och hävd, då dessa givetvis inverka på taxeringsvärdet, samt även till fastighetens mer eller mindre goda belägenhet, kommunikationsförhållandena etc. Taxeringsvärdet torde därför vara det bästa kriterium som står till buds för ett jordbruks ekonomiska bärkraft i den mån densamma över huvud taget kan antagas variera med jordbrukets storlek. Jämväl i detta hänseende torde emellertid stora svårigheter uppstå att finna en lämplig gräns mellan de jordbruk, som böra falla utanför lagen, och de övriga.

Härefter återstår ännu en synpunkt att behandla i frågan om minimilönernas förhållande till kollektivavtalen. Det finnes nämligen anledning antaga, att kollektivavtalen i vissa landsdelar äro betydligt mindre representativa för den allmänna lönenivån för lantarbetare än på andra håll. Detta gäller av naturliga skäl sådana områden, där arbetare och arbetsgivare äro i relativt liten utsträckning organiserade. Speciell uppmärksamhet påkallar i detta sammanhang förhållandena i Bergslagen och södra Norrland, framför allt Gästrikland och Dalarna. De jordbruk, som här äro anslutna till arbetsgivarorganisationen äro nämligen uteslutande större bolag tillhöriga bruks-egendomar eller därmed jämförliga jordbruk. Det har framhållits, att jordbruket för dessa företagare icke har någon nämnvärd betydelse som inkomstkälla vid sidan av deras huvudsakliga rörelse, skogsbruk och industri, samt att de på grund härav torde hava visat en liberalare inställning till sina lantarbetare och tillerkänt dem högre, med industriarbetarnas mera jämförliga löner än som för övrigt i dessa trakter kunna anses brukliga. De i kollektivavtalen för ifrågavarande områden fastställda lönerna ligga också betydligt över kollektivavtalslönerna i övriga delar av landet. I viss mån synas dessa högre löner kunna förklaras med det i norra Sverige gällande högre löneläget, men till större delen torde de kunna återföras till nu nämnda förhållanden. Det synes knappast rimligt att lägga dessa av speciella förhållanden influerade löner till grund för minimilöner, som genomföras med statens medverkan. Minimilönerna för dessa områden torde i stället böra sättas i en viss relation till kollektivavtalslönerna inom angränsande områden, där ovan nämnda förhållanden icke göra sig gällande. Skillnaden i lönenivån mellan områdena ifråga synes böra bli beroende av den olikhet i den allmänna lönenivån som finnes mellan områdena; i sin tur torde denna olikhet i huvudsak bero på olikhet i levnadskostnader.

Även för vissa andra landskap torde kollektivavtalslönerna avvika särskilt mycket från den allmänna lönenivån för lantarbetare. Detta gäller t. ex. Västergötland och de delar av Småland, där kollektivavtal överhuvud taget finnas. En väsentlig olikhet gent emot de nyssnämnda bergslagsförhållandena föreligger emellertid i dessa fall, i det att kollektivavtalslönerna här icke ligga högre än den i övrigt i landet rådande kollektivavtalsnivån. Det har gjorts gällande, att jordbruket i de småländska länen skulle vara väsentligt sämre lottat än inom de omgivande landskapen bland annat på grund av jordens mindre fruktbarhet. Denna uppfattning vinner emellertid knappast stöd i tillgänglig statistiskt material. Så t. ex. finner man (Sveriges officiella statistik: Jordbruk och boskapskötsel, 1934) att åkerjordens avkastning i skördeenheter per hektar under femårsperioden 1926—30 utgjorde i medeltal i Jönköpings län 1 914, i Kronobergs län 2 205, i Kalmar läns norra del 1 870 och i samma läns södra del 2 049, medan motsvarande siffror voro t. ex. för Stockholms län och stad 1 872, Uppsala län 1 898 och Södermanlands län 2 024. Avkastningen i smålandslänen var sålunda över lag högre än i Uppland och delvis bättre, delvis sämre än i Södermanland. Granskar man skördesiffrorna för de olika växtslagen finner man att brödsäden lämnat lägre avkastning än riksmedeltalet medan vissa andra växtslag lämnat högre avkastning än medeltalet.

Det nämnda förhållandet skulle möjligen kunna förklaras därigenom, att de små jordbruken äro förhärskande inom Småland och att jordbruket där skulle bedrivas mera intensivt än vid de stora jordbruken och på denna grund lämna högre bruttoavkastning. Den relativt goda avkastningen skulle i så fall förutsätta en större arbetskvantitet och av denna grund lämna ett mindre netto åt jordbrukaren. Icke heller denna förmodan bekräftas emellertid av statistiken. Den för uppnående av ett visst skörderesultat använda arbetskraften kan visserligen icke beräknas, då det är omöjligt att skilja den arbetskraft som användes för den vegetabiliska produktionen från den som erfordras för den animaliska. Däremot föreligga i professor Nannesons förut omnämnda räkenskapsresultat från svenska jordbruk uppgifter rörande avkastningen per hektar inom olika storleksgrupper. Om saken låge så till, att jordbruksdriften vid de mindre jordbruken genomgående vore mera intensiv än vid de större, borde ju detta förhållande avspegla sig i högre avkastningssiffror för de mindre företagen inom ett visst geografiskt område. Jämför man emellertid avkastningen av vete och råg inom olika storleksgrupper i mellersta Sverige finner man det motsatta förhållandet. I medeltal för åren 1925—35 voro siffrorna i kg per hektar för jordbruk under 10 hektar 2 019, mellan 10 och 25 hektar 2 109, mellan 25 och 50 hektar 2 133, mellan 50 och 100 hektar 2 141 och över 100 hektar 2 406.

Skiljaktigheter i jordens fruktbarhet borde även komma till synes i jordvärdena. För övrigt är det just genom dessa, som skillnaderna i fruktbarhet eller i andra betingelser för ett ekonomiskt resultat emellan olika jordbruk eller olika områden i första rummet borde utjämnas. Vid senaste allmänna fastighetstaxering (1933) uppgick åkerjordens värde per hektar i Jönköpings

län till 920 kronor, i Kronobergs län till 870 kronor och i Kalmar län till 790 kronor. Dessa siffror äro högre än för de flesta andra län i Mellansverige. Så t. ex. uppgick åkerjordens värde i Stockholms län till 860 kronor, i Uppsala län till 730 kronor och i Södermanlands län till 780 kronor per hektar. Den lägsta siffran för landet gällde Gotlands län med 570 kronor per hektar. Dock må framhållas, att ifrågavarande taxeringsvärden för de småländska länen påverkas av det förhållandet, att brukningsdelarna där i genomsnitt äro relativt små. På grund av att byggnadsvärdet vid taxeringen inräknas i åkerns värde kommer det senare att bliva jämförelsevis högre för små brukningsdelar.

Vad ovan anförts rörande Småland torde i huvudsak även vara tillämpligt beträffande de delar av västra Sverige, där arbetar- och arbetsgivarorganisationernas utbredning är ringa.

Ett övertvägande av de olika synpunkter, som sålunda kunna läggas på frågan om minimilönernas förhållande till kollektivavtalen synes leda till det resultatet, att i varje fall som huvudregel bör uppställas den principen, att minimilönerna skola ligga på samma nivå som kollektivavtalens kontantlöner och att de icke skola gälla under tider, då kollektivavtalen upphört samt förhandlingar om nya avtal pågå.

Redan hänsynen till organisationernas och det frivilliga kollektivavtalsväsendets bestånd synes närmast tala i denna riktning. Lokala växlingar i levnadskostnaderna av den betydelse, att de böra föranleda en avvikelse från den för hela landet i huvudsak gemensamma kollektivavtalslönenivån torde förekomma endast i norra Sverige, där kollektivavtal ej finnas eller äro av den art, att de icke böra läggas till grund för minimilönerna. Skulle kollektivavtal upprättas även för Norrland torde hänsyn därvid komma att tagas till de högre levnadskostnaderna. Ur rent ekonomiska synpunkter synes icke något hinder förefinnas, att den nämnda principen antages som huvudregel, då de större och medelstora jordbruken, vid vilka huvudparten av den lejda arbetskraften sysselsättes, måste anses tämligen jämställda med de gårdar, för vilka kollektivavtalen äro direkt tillämpliga. Mera tveksamt torde däremot vara, om icke av ekonomiska skäl undantag böra göras beträffande vissa kategorier av gårdar eller vissa delar av landet.

Vad först beträffar undantag för vissa kategorier av egendommar torde endast kunna ifrågasättas en gränsdragning, som på ett eller annat sätt tar sikte på företagens storlek. Såsom ovan närmare utvecklats finner man vid en jämförelse mellan det större och det mindre jordbrukets ekonomiska förutsättningar, att vissa omständigheter verka till de mindre jordbrukens nackdel och andra till deras förmån. Huruvida de senare äro tillräckligt betydande att uppväga de förra är synnerligen svårt att avgöra. På denna fråga torde i varje fall icke kunna givas ett allmängiltigt svar utan det måste i viss grad bliva beroende av det för tillfället rådande inbördes förhållandet mellan prislägena på animaliska och vegetabiliska jordbruksprodukter.

För arbetarna vid de mindre jordbruken skulle det säkerligen te sig ganska egendomligt, om de icke skulle tillförsäkras samma löner som mot-

svarande arbetarkategorier vid de större jordbruken, detta så mycket mera som de icke kommit i åtnjutande av den i lantarbetstidslagen stadgade arbetstidsbegränsningen. I samband med ändringarna i lantarbetstidslagen har såsom kompensation en viss höjning av jordbruksstödet beslutats, vilken kommer alla jordbrukare till godo, även de som icke beröras av lagen. Hur det höjda stödet kommer att verka för jordbruk av olika storleksgrupper är emellertid ej lätt att bedöma. Då härtill kommer att det möter stora svårigheter att uppdraga en gräns mellan större och mindre jordbruk, som både är rättvis och lätt att tillämpa, synas övervägande skäl tala för att man icke fastställer olika lönenivåer för jordbruk av olika storleksklasser. Skulle det i framtiden bliva uppenbart, att de mindre jordbrukens förmåga att bära minimilöner, fastställda i överensstämmelse med kollektivavtalens löner, är väsentligt sämre än de större jordbrukens, lärer man kunna utgå ifrån att statsmakterna hava sin uppmärksamhet fästad härpå vid avvägning av jordbruksstödet.

Vad därefter angår frågan, huruvida förhållandena inom vissa geografiska områden kunna anses motivera att minimilönerna där sättas lägre än kollektivavtalslönerna, må först erinras om vad tidigare anförts rörande förhållandena i Bergslagsbygden. Såsom redan framhållits torde här en avvikelse från gällande kollektivavtalslöner vara ofrånkomlig. Vad däremot angår de övriga landskap, Småland och Västergötland, beträffande vilka ett undantag ifrågasatts, må framhållas, att praktiskt taget samma kollektivavtalslöner gälla för hela Götaland samt Svealand utom Dalarna och att dessa avtal tillämpas även inom nu ifrågavarande landskap. Såvitt av den officiella statistiken kan bedömas är heller icke jordbruksnäringens läge här sämre än i många andra landskap i Mellansverige, där kollektivavtalslönerna redan nu ganska allmänt tillämpas och där de i varje fall genom den föreslagna lagstiftningen skulle fastställas som lagliga minimilöner. På grund härav synas för närvarande tillräckliga skäl icke föreligga att i någon annan del av landet än bergslagsbygderna frånga gällande kollektivavtalslöner. Emellertid synes det lämpligt att i lagtexten, förutom en direkt på bergslagsförhållandena syftande undantagsbestämmelse, även införa en sådan av mera allmän avfattning, varigenom lönenämnden får möjlighet att, om verkligt vägande skäl förebringas, för större eller mindre områden avvika från kollektivavtalslönerna. En dylik bestämmelse är även på sätt i specialmotiveringen närmare utvecklade påkallad därav, att det icke kan anses uteslutet att flera olika kollektivavtal slutas inom samma område och att det är svårt att i en lagtext angiva tillfredsställande riktlinjer för avgörande av vilket avtal som i sådant fall bör lämnas företräde.

7. Den administrativa apparaten.

I det föregående har i olika sammanhang utan närmare motivering förutsatts att avgörandet i frågor rörande lagstiftningens tillämpning, i främsta rummet givetvis fastställandet av minimilöner, skulle ankomma på en eller flera särskilt för ändamålet inrättade lönenämnder. Med hänsyn till att minimilönernas höjd i huvudsak anknutits till kollektivavtalens löner skulle

det kunna ifrågasättas att uppdraga avgörandet i dessa frågor åt någon redan existerande statsmyndighet. För att ett dylikt arrangemang skulle fungera tillfredsställande torde man emellertid böra kräva, att i lagstiftningen kan givas så noggranna anvisningar att tillämpningen kan ske i huvudsak efter rent objektiva normer. Såsom av det föregående torde framgå kan man dock knappast undvika att åt den tillämpande myndigheten lämna en tämligen fri prövningsrätt i åtskilliga frågor, som äro för både arbetsgivare och arbetare av största ekonomiska betydelse. Under sådana förhållanden synes det vara nödvändigt att tillskapa en eller flera särskilda lönenämnder, bestående av representanter för de båda parterna samt några opartiska ledamöter.

Den fråga som därefter närmast uppkommer är den, huruvida den slutliga bestämmanderätten bör lämnas till en central eller till ett flertal lokala nämnder. Till att börja med må därvid endast diskuteras frågan, huruvida åt lokala nämnder bör överlämnas att i viktiga principiella frågor fatta beslut, som äro definitiva och således icke kunna överklagas till en central nämnd. Huruvida jämte en i sista hand bestämmande central nämnd skola finnas lokala nämnder för underlättande av utredningen och för avgörande av mindre viktiga frågor synes vara ett spörsmål av rent praktisk natur och därför allenast av sekundär betydelse. Frågan om beslutanderätten rörande lönerna skall förläggas lokalt eller centralt kan däremot hava ett ej obetydligt inflytande på lönereglerns funktion. Om beslutanderätten uppdrages åt lokala nämnder torde detta nämligen otvivelaktigt medföra större tendens till lönesplittring mellan olika distrikt än om beslutanderätten överlämnas till en central nämnd. En sådan kan ju på ett helt annat sätt än de lokala överblicka och taga hänsyn till de över hela landet rådande förhållandena och de allmänna variationerna i löneläget. Härmed är givetvis icke sagt att koncentrationen av beslutanderätten i en central nämnds hand skulle innebära, att en enhetlig lönenivå skall fastställas för hela landet, utan endast att en garanti därigenom erhålles för att icke olika lönenivåer upprätthållas utan tvingande skäl och för att variationerna hållas inom så snäva gränser som möjligt.

Vid kollektivavtalsregleringen i Sverige har en tydlig tendens till största möjliga enhetlighet mellan olika landsdelar gjort sig gällande, och detta även beträffande lönenivån, trots att i detta avseende likformighet givetvis är svårare att uppnå än i fråga om reglering av andra arbetsförhållanden. Särskilt vid ett tvångsvis genomfört lönereglerngssystem är det av betydelse, att de lokala variationerna begränsas så mycket som möjligt. Förutom att administrationen förenklas genom likformighet i lönenivån måste det nämligen i och för sig betraktas som en olägenhet att olika löner komma att gälla på ömse sidor om vissa geografiska gränser, vilka självfallet icke över allt kunna dragas så att olikheterna för de i närheten av gränsen boende framstå såsom befogade. På grund härav torde det för våra förhållanden böra bestämt förordas, att den slutliga bestämmanderätten lägges hos en central nämnd.

I samma riktning talar även följande skäl, vilket dock närmast avser frågan huruvida lokala nämnder över huvud taget skola inrättas eller ej. En

fast organisation av lokala nämnder fordrar en fast distriktsindelning så att varje nämnd erhåller sitt distrikt. Denna indelning synes med hänsyn till bland annat sättet för utseendet av nämndernas ledamöter i huvudsak böra följa länsgränserna, låt vara att givetvis två eller flera län kunna sammanslås till ett distrikt. Härav följer emellertid att de ekonomiska förhållandena icke kunna bli så utslagsgivande för gränsdragningen som vore önskvärt. Ur denna synpunkt synes systemet med endast en central nämnd utan fasta lokala nämnder vara att föredraga. En sådan anordning skulle även ur kostnadssynpunkt vara fördelaktig. Visserligen torde den centrala nämnden under sådana förhållanden erhålla synnerligen omfattande och krävande arbetsuppgifter, men det synes icke kunna råda något tvivel om att en dylik koncentration skulle medföra besparing av arbetskraft.

De lokala nämndernas berättigande torde huvudsakligen vara att söka däri, att inom dem finnes utrymme för en sakkunskap om de för ett visst distrikt speciella förhållandena, vilken inom en för hela riket gemensam nämnd nödvändigtvis måste bli tämligen bristfällig. Denna brist hos den centrala nämnden synes dock kunna avhjälpas på annat sätt. Då det gäller fastställande av allmänna minimilöner torde det vara framför allt vid lagstiftningens första ikraftträdande som en särskild utredning rörande de lokala förhållandena kan vara påkallad. Detta kan väl, i den mån tillgänglig statistik, upplysningar från hushållningssällskap samt arbetsgivar- och arbetarorganisationer m. m. icke kunna anses tillfyllest, ske genom att den centrala nämnden på ort och ställe sammankallar en konferens av representativa personer inom det ifrågasvarande distriktet. Genom att denna anordning får karaktär av engångsföreteelse synes utredningen till och med kunna bli fullständigare än vad som skulle kunnat åstadkommas allenast genom de lokala nämndernas egna medlemmar.

Även för vissa löpande ärenden kräves emellertid lokal sakkunskap. Detta är framför allt fallet med dispensärenden och eventuellt även ärenden rörande fastställande av särskilda ackordslöner. I dessa fall synes emellertid icke ens den lokala nämndens tillgång till sakkunskap vara tillräcklig. För avgörande av dylika ärenden på tillfredsställande sätt kräves nämligen oftast upplysningar från personer med direkt kännedom om det speciella fallet. Om möjligt borde en sådan anordning träffas, att ärendenas bedömande och avgörande överlämnas till personer som själva kunna antagas lämna dessa upplysningar. På grund härav synes det lämpligt att giva lönenämnden befogenhet att i dylika fall tillsätta en tillfällig lokal nämnd, förslagsvis bestående av en representant för arbetsgivare och en för arbetare samt en opartisk person. Åt denna nämnd skulle sedan uppdragas att verkställa erforderlig undersökning och att avgöra fallet med utförligt angivande av de på beslutet inverkan motiven. Tänkbart vore att beslutet finge överklagas hos den centrala nämnden. För att undvika med ett besvärsförfarande förenade skrivelser och omgång synes det emellertid lämpligare att de lokala nämndernas beslut oberoende av parts klagan upptagas till prövning av den centrala nämnden. Är beslutet enhälligt, finnes dock ingen anledning att tillämpa

ett dylikt förfarande utan torde beslutet för sådant fall böra vara definitivt. De avgöranden som överlämnas åt en lokal nämnd måste ju enligt sakens natur bliva sådana av mindre vikt. Den centrala nämnden synes böra lämnas fria händer att i enlighet med de erfarenheter, som vinnas under lagens tillämpning, i större eller mindre utsträckning begagna sig av dylika lokala nämnder. Någon skyldighet att anlita dem torde sålunda icke böra föreskrivas.

Om på sätt ovan förordats allenast en fast lönenämnd inrättas torde i denna böra samlas representanter för alla viktigare intressen på arbetsgivar- och arbetarsidan och därjämte tillses, att de olika landsdelar, som beröras av lagstiftningen, bliva företrädade. Framför allt böra såväl organiserade som oorganiserade arbetsgivare och arbetare samt såväl det mindre jordbruket, i den mån där sysselsättes lejd arbetskraft, som det medelstora och det större jordbruket vara representerat. Det kan till och med ifrågasättas om icke vid avvägandet av antalet ledamöter i nämnden borde reserveras ett visst antal platser för de olika kategorierna. Emellertid synes åtminstone gränsen mellan organiserade och oorganiserade arbetare vara så flytande och föränderlig att någon dylik gruppindelning knappast kan anses lämplig. Det är även möjligt, att det kan stöta på svårigheter att utvälja lämpliga representanter för de oorganiserade, särskilt på arbetarsidan.

Medlemsantalet i nämnden torde böra sättas förhållandevis högt. Man skulle sålunda kunna tänka sig tre eller möjligen blott två arbetsgivare och lika många arbetare från var och en av de tre förutnämnda storleksklasserna jordbruk. Nämnden skulle då komma att bestå av tillhoppa 18 respektive 12 representanter för parterna. Inom denna ram torde även de olika lokala intressena samt organiserade och oorganiserade kunna bliva företrädade. Med hänsyn till föränderligheten av gränsen mellan organiserade och oorganiserade och de ovan befarade svårigheterna att utse lämpliga representanter för de oorganiserade synes det opartiska elementet i nämnden böra sättas relativt högt, förslagsvis till 5 personer inberäknat ordföranden. Avgörandet i fråga om antalet representanter för arbetsgivare och arbetare torde liksom själva utseendet av samtliga ledamöter böra förbehållas Kungl. Maj:t. För att garantera en viss balans mellan antalet opartiska ledamöter och antalet representanter synes en övre gräns för medlemsantalet böra fastställas. Förslagsvis torde denna kunna sättas till 25. Före utseendet av representanter för arbetsgivare och arbetare bör Kungl. Maj:t på lämpligt sätt införskaffa förslag å dessa. Närmare föreskrifter härom torde vara överflödiga.

8. Tillsynen å lagens efterlevnad.

Erfarenheten från främmande länder visar, att en lag av ifrågavarande beskaffenhet kräver en särskild kontrollorganisation för att tillämpningen skall bliva tillfredsställande. Ur flera synpunkter är det av synnerlig vikt att de myndigheter, som skola utöva kontrollen, i minsta möjliga mån erhålla karaktär av polismyndighet. De böra i stället huvudsakligen verka genom rådgivning och upplysning samt på denna väg söka åstadkomma en så effektiv tillämp-

ning av lagen som möjligt. I all synnerhet torde detta gälla under första tiden efter lagens ikraftträdande. Även om tillsynsmyndigheternas arbetsbörda härigenom skulle ökas synes man hava anledning antaga, dels att lagens tillämpning på detta sätt skall kunna genomföras effektivare och med mindre friktion än om tillsynen skulle ske efter strängare riktlinjer, och dels att man härigenom så mycket som möjligt skulle minska verkan av det irritationsmoment, som en lagstiftning av ifrågavarande slag kan antagas komma att utgöra för åtskilliga jordbrukare.

Någon redan existerande myndighet, som kan anförtros uppgiften att enligt dessa riktlinjer öva tillsyn å lagens efterlevnad, torde icke finnas. På grund härav synes det nödvändigt att för ändamålet tillskapa särskilda tjänster, vilka lämpligen borde på ett eller annat sätt anknytas till lönenämnden och dess kanslipersonal. Redan innan lagstiftningen i egentlig mening träder i kraft har lönenämnden för förberedande undersökningar och fastställande av lönesatserna samt dessas kungörande behov av en ganska omfattande personal. Det synes lämpligt att en del personer, som under det förberedande arbetet erhållit inblick i minimilönesystemet och vad därmed sammanhänger, senare under lönenämndens ledning användas såsom inspektörer, vilka var i sitt distrikt hava att verka för lagens rätta tillämpning efter de nyss angivna riktlinjerna. För att åstadkomma enhetlighet i tillsynsverksamheten och en god samverkan mellan tillsynsorganen samt lönenämndens övriga personal synes det lämpligt att inspektörerna sortera under en chefsinspektör, som tillika bekläder befattningen som chef för lönenämndens kansli, samt att lönenämnden har möjlighet att i fall av behov anlita dem för olika uppgifter. Den närmare organisationen av tillsynsmyndigheten och dess verksamhet synes icke böra regleras i själva lagen utan kunna ordnas i administrativ väg samt anpassas efter de vid lagstiftningens tillämpning vunna erfarenheterna. Beträffande frågan om tillsynsverksamhetens närmare organisation hänvisas till specialmotiveringen.

9. Ansvarsbestämmelser.

För lagens genomförande fordras i sista hand även påföljder av något slag. Rent civila påföljder synas dock knappast tillräckliga. I förevarande fall skulle de icke gärna kunna innebära annat än en skyldighet för arbetsgivare, som underskridit de lagliga minimilönerna, att till vederbörande arbetare utgiva skillnaden mellan vad han betalat i lön och vad han enligt lagen borde hava erlagt. Ett stadgande om sådan skyldighet är givetvis nödvändigt men lärer knappast vara tillfyllest för att säkerställa lagens efterlevnad. I så fall skulle ju arbetsgivaren aldrig riskera att få betala mera än vad han enligt lagen varit pliktig, men han skulle alltid kunna hoppas att underbetalningen icke skulle upptäckas. På grund härav synes det ofrånkomligt att även stadga straff för överträdelse av lagen.

Emellertid torde straffbestämmelsen böra utformas med stor varsamhet. Man måste nämligen räkna med att, huru stora ansträngningar för att sprida kännedom om lagen som än må göras, någon mera ingående kunskap om

minimilönelagstiftningens bestämmelser ändå knappast kan förutsättas hos de enskilda jordbrukarna. I praktiken uppstå då många gånger fall, som för arbetsgivaren icke äro så lätta att bedöma. Det synes alltför hårt om i en lagstiftning av ifrågavarande beskaffenhet bristande kunskap om dess detaljbestämmelser eller en felbedömning av den aktuella situationen skulle föranleda straffansvar för en jordbrukare, som icke med avsikt handlat i strid mot lagen. På grund härav och då det torde vara praktiskt omöjligt att i lagstiftningen skilja på olika fall synes det lämpligt att icke låta straffansvar för underbetalning inträda förrän efter det vederbörande av tillsynsmyndigheten blivit påvisad det felaktiga i sitt förfaringsätt och icke därav låtit sig rätta. Vidare torde det vara lämpligt att föreskriva, att åtal endast må anställas på initiativ av tjänsteman som övar tillsyn å lagens efterlevnad. I allmänhet torde en dylik tjänsteman icke själv böra utföra åtalet utan överlåta detta åt allmän åklagare. Den tjänsteman som utövar tillsynen bör i princip vara skyldig att föranstalta om åtal mot den som ej ställt sig till efterrättelse anmaning att utbetala lön. Någon ovillkorlig skyldighet härutinnan bör emellertid ej stadgas. I den instruktion för tillsynsmyndigheten, som i allt fall torde böra utfärdas, bör denna fråga närmare regleras. Möjlighet bör finnas för lönenämnden att, efter framställning av vederbörande tjänsteman förklara att anmälan till åtal ej skall ske, t. ex. när underlåtenheten att efter anmaning utbetala lön uppenbarligen ej beror på tredska utan på iråkad insolvens.

Jämte det grundläggande straffbudet för underbetalning av arbetare, vilkas löner regleras genom lagstiftningen, krävas vissa andra subsidiära straffbestämmelser för lämnande av oriktiga uppgifter, vägran att tillhandahålla utredningsmaterial, yppande av driftshemligheter m. m. Dessa äro emellertid icke av mera allmänt intresse, varför de komma att behandlas i specialmotiveringen.

Lönereglering efter indexsystem.

Under utredningens gång har även till noggrant övervägande upptagits det i motioner vid 1936 års riksdag väckta förslaget att ställa lantarbetarnas löner i relation till jordbrukets produktpriser.

Detta system, det s. k. indexsystemet, får betraktas såsom ett försök till en automatisk reglering av lönenivåns växlingar efter lantbrukets räntabilitet, därvid såsom ett approximativt uttryck för räntabiliteten godtagits den viktigaste härpå inverkan faktorn, nämligen produktpriserna. Med systemet vill man bland annat vinna att justeringar i lönenivån på annat sätt icke behöva företagas så ofta som eljest skulle vara fallet. Om en löne-reglering efter index införlivas med fria kollektivavtal torde sålunda avtalen av denna anledning kunna givas en längre giltighetstid än eljest. För arbetarna innebär systemet att de automatiskt erhålla en viss på förhand bestämd andel i de fördelar, som uppkomma för jordbruket genom stigande produktpriser, eller att de åtminstone erhålla kompensation för stigande levnadskostnader i den mån dessa hänföra sig till produktprisnivåns stegring.

För jordbrukarna själva verkar indexsystemet såsom en slags försäkring. Vid stigande produktpriser kunna de endast tillgodogöra sig en del av prisstegringens fördelar men å andra sidan kunna de räkna med att sjunkande priser åtminstone till en viss del skola kompenseras av besparingar på lönekontot.

Rörande de tekniska förutsättningarna och metoderna för fastställande av grunderna för en indexberäkning må hänvisas till den utförligare redogörelsen i den vid betänkandet fogade Bilaga C. Såsom i bilagan anmärkes skulle man kunna tänka sig andra former av index än en produktprisindex såsom grund för reglering av lantarbetarlönerna. Av skäl, som i bilagan närmare angivas, synes emellertid en produktprisindex för närvarande vara den enda framkomliga vägen för en indexreglering av jordbrukets arbetslöner.

Ett lönesystem byggt på produktprisindex skulle komma att innehålla följande tre huvudmoment:

1) Fastställande av grunder för en indexberäkning, som giver ett samlat uttryck för jordbruksprodukternas prisnivå.

2) Fastställande av grundlöner, beräknade med hänsyn till en viss angiven prisnivå.

3) Bestämmande av en viss relation mellan förändringarna i prisnivån och därav betingade förändringar i lönerna.

Såsom tidigare framhållits är indexsystemet i egentlig mening endast inriktat på att reglera lönernas förändringar och lämnar ingen ledning då det gäller att bestämma deras belopp (utgångsläget). Fastställandet av grundlönerna och förändringar i dessa, som betingas av andra omständigheter än produktpriserna, måste därför ske på annat sätt, d. v. s. enligt någon av de tidigare diskuterade metoderna för fastställande av minimilöner. I det följande skall därför med några ord belysas på vad sätt ett indexsystem skulle kunna anknytas till det i betänkandet förordade minimilönesystemet, enligt vilket minimilönerna fastställas på grundval av gällande kollektivavtalslöner.

Därest de kollektivavtal, som ligga till grund för minimilönerna, innehålla bestämmelser om lönernas beroende av produktprisindex enligt samma grunder som äro avsedda att tillämpas beträffande minimilönerna, kommer anknytningen mellan dessa löner och index att ställa sig ganska enkel. Det kommer då nämligen att sammanfalla med huvudprinciperna för minimilönesystemet att indexbestämmelserna i avtalen komma att gälla även för minimilönerna. Indexprincipen kommer sålunda att automatiskt vinna tillämpning på minimilönerna oberoende av särskilda föreskrifter. Det skulle därför vara önskvärt, att kollektivavtalen i sådant fall komme att innehålla bestämmelser om ett index av angivet slag, men någon säkerhet att så sker finnes givetvis icke. Skulle kollektivavtalen i stället vara grundade på fasta löner eller på en annan indexberäkning än statsmakterna fastställt, kommer det att innebära ett visst avsteg från minimilönesystemets huvudprinciper att göra minimilönerna beroende av indexreglering eller en annan indexreg-

lering än den avtalade, då de ju härigenom komma att avvika från kollektivavtalslöner. För genomförande av en sådan anordning kräves först, att lönenämnden söker fastställa, för vilken prisnivå kollektivavtalens löner äro beräknade. Redan på denna punkt kunna svårigheter uppstå. Det är svårt att säga, huruvida lönerna äro beräknade för den prisnivå, som vid avtalets upprättande kunnat antagas bliva rådande under avtalets giltighetstid, eller om de i stället böra anknytas till den vid avtalets upprättande eller under viss tid dessförinnan verkligen gällande prisnivån. Fastställande av den lönenivå, som skall anses motsvara avtalslönerna, kommer sålunda att bliva en omdömesfråga, som kan bliva av stor betydelse för lönernas reglering. Och denna fråga uppkommer icke blott vid systemets första ikraftträdande utan även sedermera för varje gång nya kollektivavtal upprättats, allt under förutsättning att lönenämndens indexsystem icke införes i kollektivavtalen. Då nya löner överenskommit är det nämligen omöjligt att objektivt fastställa i vilken mån dessa innefatta en redan genom index registrerad eller under den närmaste framtiden förutsedd prisnivåförändring och i vilken mån lönernas förändringar bero av andra förhållanden, som icke äga samband med produktpriserna.

Sedan den grundlönerna motsvarande prisnivån fastställts kunna de av index föranledda löneförändringarna relativt lätt beräknas. I vissa avseenden synes emellertid indexsystemet, på sätt i det följande närmare belyses, vara mindre väl förenligt med de regler, som ur andra synpunkter befunnits mest önskvärda vid det föreslagna minimilönesystemets utformning.

Vad därefter angår frågan om fastställande av relationen mellan förändringarna i prisnivån och därav betingade förändringar i lönenivån så kunna på denna fråga anläggas många synpunkter, vilka i Bilaga C blivit föremål för närmare utveckling och belysning.

En reglering av lönerna efter index innebär vissa fördelar. Särskilt må framhållas, att den synes ägnad att knyta jordbrukets arbetsgivare och arbetare starkare tillsamman och att bidra till förståelse bland arbetarna för jordbrukarnas intresse av att produktpriserna hållas på en tillfredsställande nivå. Även i övrigt skulle den vara ägnad att mildra motsättningarna mellan arbetsgivare och arbetare och därigenom underlätta minimilönelagstiftningens effektiva tillämpning. Slutligen skulle den måhända bidra till längre avtalsperioder och därav följande minskning av friktionen i förhållandet mellan organisationerna.

Även bortsett från de förut omnämnda svårigheterna med anknytningen till kollektivavtalens löner, därest dessa icke äro grundade på samma indexberäkningar som statsmakterna funnit böra tillämpas, äro de praktiska olägenheter som uppstå sig vid systemets genomförande betydande. Till att börja med innebär det under nuvarande förhållanden enda framkomliga indexsystemet, ett rent produktprisindex, långt ifrån någon idealisk lösning av syftmålet att ställa arbetslönerna i relation till jordbruksnäringens

bärighet. Härvid tages ju bland annat icke hänsyn till skördeutfallet. Ett gott skördeår kan tänkas medföra en sänkning av priserna men ändock genom de stora produktkvantiteterna lämna jordbrukarna ett gott netto. Att indexregleringen under sådana förhållanden genom de lägre priserna skulle medföra en sänkning av lönerna framstår då såsom föga tillfredsställande. Ett annat år kan utbytet trots höga priser vara dåligt på grund av skördens ringa kvantitet, och de med hänsyn till priserna höjda lönerna kunna då ytterligare skärpa jordbrukarnas svårigheter.

Vid fastställande av grunderna för indexsystemet (särskilt relationstalet mellan prisnivå- och lönenivåförskjutningarna) måste man vidare bygga på vissa förutsättningar rörande den allmänna prisnivåns stabilitet och övriga faktorer, som inverka på produktionskostnaderna. Även om man räknar med att grundlönerna efter vissa mellanrum underkastas justeringar är det därför ingalunda säkert, att ens själva grunderna för indexsystemet kunna givas någon större grad av varaktighet. Det torde vara möjligt att med statliga stödåtgärder genomföra en viss produktprisstegring utan att prisnivån för jordbrukets förnödenheter undergå en motsvarande stegring. På sätt i Bilaga C närmare utvecklas skulle då det förutnämnda relationstalet kunna fastställas så, att prisstegringen helt kommer arbetskraften till godo medan jordbrukarnas situation blir oförändrad. Ett sådant förfaringsätt skulle innebära, att lönerna höjdes med en högre procentsats än den, varmed priserna stigit. Detta möjliggöres genom att produktvärdets ökning kan koncentreras på den del av produktionskostnaderna, som utgöres av arbetslöner. Om emellertid samtidigt eller senare under samma regleringsperiod inträder ytterligare prisetförhöjning, som har sin grund i andra orsaker (t. ex. världsmarknadsläget eller valutaförhållanden) och som ungefär likformigt gäller alla varuslag — således även jordbrukets förnödenheter — kommer det nyssnämnda relationstalet, vid vars fastställande man utgått ifrån att förnödenhetspriserna icke skulle stiga, att medföra ett försämrat läge för jordbrukarna. I andra fall, särskilt vid fallande priser, kunna resultaten i stället lända till arbetarnas nackdel. Ett under vissa förutsättningar fastställt relationstal kan sålunda, om förutsättningarna rubbas, medföra icke avsedda förmåner för den ena parten och nackdelar för den andra. På grund härav synes man icke i så hög grad som man kanske föreställt sig kunna vinna en rent automatisk anpassning av lönerna efter produktpriserna, utan systemets funktion blir i själva verket beroende av statsmakternas fastställande av relationstalet och deras bedömande av det ekonomiska lägets framtida utveckling.

Ett ungefär motsvarande resultat synes därför kunna nås genom betydligt enklare anordningar. Vid statsmakternas behandling av frågor om jordbruksstöd torde det sålunda vara möjligt att med ledning av beräkningar av det slag som i bilagan angivits och som bland annat företagits i 1936 års utredning angående kompensation för jordbrukets arbetstidsbegränsning,

göra sig en ungefärlig föreställning om vilken lönenivå som ett jordbruksstöd av viss omfattning skulle möjliggöra. Vidare torde man vara berättigad att antaga, att förändringarna i produktprisnivån — jämte åtskilliga andra omständigheter — vinna uttryck i kollektivavtalslöner. Även i det system, som är grundat på kollektivavtal utan indexberäkning, komma därför produktprisnivåns förändringar att få inverkan på minimilöner.

Vissa punkter i det föreslagna minimilönesystemet passa mindre väl tillsammans med ett indexsystem. Av skäl som tidigare närmare utvecklats har föreslagits, att minimilöner i regel skola fastställas allenast för de lägst avlönade lantarbetarna. För att de av index betingade lönetilläggen skola komma alla arbetare till godo i samma mån kräves emellertid att minimilöner fastställas även för de mera kvalificerade arbetarna. Vidare kan indexsystemet på sätt i det föregående närmare utvecklats komma att innebära ett avsteg från principen att minimilöner skola följa kollektivavtalslöner, nämligen om den för minimilöner avsedda indexregleringen icke införes i avtalen. I så fall kunna minimilöner genom index bringas att över- eller understiga avtalens löner. Vilka verkningar på intresset för organisationerna och på kollektivavtalsväsendets bestånd som detta kan medföra är mycket svårt att överblicka.

Slutligen må framhållas, att det i viss mån kan sägas vara en förutsättning för indexsystemets genomförande att det får verka under viss längre tid. I varje fall kan man icke göra sig en nöjaktig föreställning om dess verkningar innan man sett det i funktion under såväl stigande som fallande priser. Som i annat sammanhang framhålles torde det emellertid vara nödvändigt att lagstiftningen till en början gives en kortare, provisorisk giltighetstid.

Med hänsyn till alla dessa omständigheter synes minimilönelagstiftningen åtminstone i sin första utformning icke böra innefatta indexreglerade löner.

Speciell motivering.

Om lagens tillämpningsområde.

1 §.

Huvuddragen av lagens tillämplighetsområde hava närmare avhandlats i den allmänna motiveringen. Vissa frågor av mindre räckvidd återstå emellertid att behandla.

Såsom i den allmänna motiveringen närmare utvecklats föreslås en begränsning av tillämpningsområdet till jordbruk och i samband därmed bedriven djurskötsel. Här må endast anmärkas att begreppet jordbruk därvid fattas i inskränkt bemärkelse, så att det icke omfattar trädgårdsskötsel eller jordbrukets olika binärningar.

Enligt första stycket av förevarande paragraf skola de lagliga minimilönerna äga tillämpning allenast då arbetaren användes till arbete i jordbruk (med djurskötsel), icke då en för jordbruksarbete eljest anställd arbetare tillfälligtvis användes till arbete av annat slag, t. ex. skogsarbete. Det torde visserligen ligga i sakens natur, att särskilt de årsanställda jordbruksarbetarna bibehålla sin lön och sina övriga anställningsvillkor oförändrade även om de för någon tid sysselsättas med annat arbete, men för övrigt torde det vara en inom arbetsmarknaden allmänt vedertagen princip, att lön skall utgå efter det utförda arbetet, icke efter arbetarens huvudsakliga sysselsättning eller efter rörelsens huvudsakliga beskaffenhet. Det synes under sådana förhållanden lämpligast att även för minimilönelagstiftningen upprätthålla principen, att arbetets beskaffenhet är avgörande för lönen beräkning. Emellertid må anmärkas, att samma slags arbete alltefter omständigheterna kan utgöra antingen jordbruksarbete eller annat arbete. Som exempel härpå kan anföras, att dikesgrävning i regel måste hänföras till arbete i jordbruk men i vissa fall är att betrakta såsom vägarbete eller skogsarbete.

De för lagens tillämplighet uppställda åldersgränserna hava närmare motiverats i det föregående. Likaså har förut angivits skälen för att arbetsgivarens familjemedlemmar uteslutits från löneregleringen. Sistnämnda undantag har gjorts även i arbetarskyddslagen, allmänna arbetstidslagen och lantarbetstidslagen. I dessa lagar användes härvid uttrycket »medlem av arbetsgivarens familj». Räckvidden av detta uttryck kan emellertid knappast utläsas enbart ur lagtexten. Enligt lagarnas förarbeten samt de avgöranden, som träffats i praxis, främst genom beslut av arbetsrådet, har undantaget givits en tämligen vidsträckt omfattning. Nedanstående tabell torde i huvudsak ange dess räckvidd enligt hittillsvarande praxis:

1) Alltid undantagna:

- a) anförvanter i rätt upp- eller nedstigande led;
- b) maka eller make;
- c) adoptivbarn och adoptivföräldrar.

2) Undantagna under förutsättning av samboende eller gemensamt hushåll med arbetsgivaren:

- a) syskon;
- b) svågrar och svägerskor;
- c) mågar och svärdöttrar;
- d) svärföräldrar;
- e) fosterbarn;
- d) myndlingar.

Det synes lämpligt att i nu ifrågavarande lagstiftning i huvudsak följa samma linjer som i praxis uppdragits för de nämnda lagarnas tillämpning. Det torde emellertid vara av stor betydelse att undantagets räckvidd framgår av själva lagtexten. En undantagsbestämmelse för »hemmavarande anhöriga» skulle säkerligen vara klarare än den i ovannämnda lagar använda formuleringen, men den skulle på vissa punkter vara vidare och på andra punkter snävare, vilket måste anses olämpligt. På grund härav synes den bästa utvägen vara att i lagtexten närmare ange vilka kategorier, som skola undantagas, varvid ovan återgivna uppställning i huvudsak bör följas. Endast i ett avseende synes en avvikelse böra ske, nämligen i fråga om myndlingar. Då lagstiftningen föreslås gälla allenast arbetare, som fyllt 21 år, skulle nämligen denna grupp endast omfatta omyndigförklarade, vilka säkerligen icke varit åsyftade, då det i arbetarskyddslagens förarbeten talas om myndlingar.

Husligt arbete torde icke kunna hänföras till jordbruksarbete. Särskilt inom det mindre jordbruket lärer det emellertid ej sällan förekomma, att kvinnliga tjänare sysselsättas delvis med husligt arbete och delvis med egentligt jordbruksarbete. Arbetstidens fördelning mellan de båda slagen av arbete torde då ofta variera med årstiderna, t. ex. så att det husliga arbetet dominerar under vintertiden och jordbruksarbetet under sommarmånaderna. Då dessa arbetares avlöningsförhållanden i regel torde vara enhetligt ordnade utan hänsyn till växlingen i sysselsättning synes det mindre lämpligt att låta minimilönelagstiftningen gälla för jordbruksarbetet men icke för det husliga arbetet. Den naturligaste lösningen synes vara, att dessa arbetare med blandad sysselsättning i regel behandlas som om de sysslade med uteslutande husligt arbete. För att icke uppmuntra till ett kringgående av lagstiftningen synes dock bestämmelsen böra utformas så, att den vars huvudsakliga arbetsuppgifter falla inom det egentliga jordbruksarbetet icke undantages blott därför att han därjämte har att utföra visst husligt arbete. Förhållandet torde emellertid böra bedömas med hänsyn tagen till hela tjänsteåret eller den tid för vilken arbetaren eljest kan vara anställd.

Av den föreslagna lagstiftningens karaktär av minimilönslagstiftning lärer utan särskilt stadgande följa, att den endast avser sådana, som verkligen äro anställda för utförande av arbete mot lön. Utanför lagstiftningen falla således sådana, som äro tvångsvis omhändertagna i t. ex. fängelser, tvångsarbetsanstalter, alkoholistanstalter, arbetshem m. m., och vidare sådana personer som omhändertagits för vård eller åtnjuta undervisning, även om de i samband därmed utföra arbete för den som meddelar vården eller undervisningen. Beträffande de sistnämnda kategorierna kunna emellertid tveksamma fall uppkomma. Avgörande vikt torde därvid böra läggas vid frågan huruvida det för arbetsgivaren varit en ledande synpunkt att skaffa sig arbetskraft eller icke. Ett strikt tillämpande av denna grundsats beträffande lantbrukseleverna torde emellertid leda till mindre lämpliga konsekvenser. Under nuvarande fria förhållanden torde eleverna i en del fall erlægga avgifter för åtnjuten undervisning medan de i andra fall varken betala för sig eller erhålla lön samt slutligen i en del fall åtnjuta en mindre avlöning, allt beroende på elevens kunskaper och duglighet samt arbetsgivarens kvalifikationer såsom undervisare. I samtliga dessa fall kan det röra sig om fullt lojala former för elevutbildning, vilka icke böra förbjudas, låt vara att det kanske stundom förekommer att elevinstitutionen utnyttjas i uteslutande syfte att erhålla billig arbetskraft. Ätminstone i det fall att kontant lön betalas lärer utbildningssynpunkten icke kunna anses vara så dominerande, att eleven utan särskilt förbehåll i lagen skulle falla utanför dess tillämplighetsområde. En särskild föreskrift synes därför vara erforderlig, och den synes lämpligen böra utformas så att den, vars anställning uteslutande eller huvudsakligen avser utbildning, icke faller under lagen. Frågan får sålunda lösas från fall till fall. Därvid bör emellertid uppmärksammas, att det åtminstone inom de åldersklasser, som beröras av lagstiftningen, knappast finnes något utrymme för utbildning av egentliga lantarbetare. För att utbildningssynpunkten skall kunna beaktas måste det sålunda i regel gälla en högre utbildning, t. ex. till rättare, lantbruksinspektör eller självständig lantbrukare.¹

Möjligen kan ytterligare undantag komma att erfordras för sådana fall, då arbete huvudsakligen av välgörenhetsskäl erbjudes frigivna fångar, utskrivna skyddshemselever och dylika. Då de olika fall, som här kunna komma i fråga och som icke redan enligt de förut berörda synpunkterna falla utom lagens tillämpningsområde, äro tämligen få men svåra att överblicka, torde det emellertid vara lämpligast att för dessa fall hänvisa till utvägen att utverka dispens av lönenämnden (10 §).

Undantag har vidare stadgats för arbete, som bedrivs av staten. Det är givetvis icke meningen att staten skall avlöna sina lantarbetare lägre än de lagliga minimilönerna, men det synes lämpligast att de statliga arbetarnas löner liksom hittills regleras i administrativ ordning och icke i lagstiftnings-

¹ Jämför dock åtgärderna för utbildning av arbetslösa från stendistriktet i Bohuslän och Blekinge till jordbruksarbetare.

väg. Särskilt beträffande nödhjulsarbeten torde även lägre löner än minimilöner kunna ifrågakomma, låt vara att dylika arbeten i form av jordbruksarbete åtminstone hittills varit sällsynta. Då nödhjulsarbeten även bedrivs av andra än staten synes ett särskilt undantag för dem böra stadgas. Den i lagtexten föreslagna formuleringen torde inbegripa de olika slag av reservarbeten, som hittills förekommit, medan beredskapsarbetena däremot skulle gå in under lagen i den mån de icke utföras av staten.

I torpkontrakt plägar föreskrivas, att arrendet för torpet skall betalas kontant eller genom arbete. En kombination av dessa betalningssätt är även vanlig. I förevarande sammanhang äro endast sådana torpkontrakt av intresse, enligt vilka arrendet till någon del skall betalas genom arbete (dagsverken). Dylika dagsverken kunna vara av två slag, fria eller betalade. I senare fallet torde den överenskomna betalningen i regel vara lägre än vad som betalas i öppna marknaden på orten. Skillnaden får då betraktas som arrendebetaling. Antalet dagsverken av det ena och det andra slaget samt ersättningen för de betalade dagsverkerna måste vara bestämda i arrendeavtalet. Med kännedom om den inom orten gällande dagsverkslegan kan man sålunda beräkna det arrende, som verkligen betalas för torpet (= summan av kontant arrende och dagsverkens värde efter avdrag av ersättningen för betalade dagsverken). Tidigare har det emellertid varit brukligt att i arrendekontrakten även föreskriva betalade dagsverken till obestämt antal (»efter budning»). Om det för dylika dagsverken bestämda priset skulle ligga under marknadspriset, blir härigenom även arrendet obestämt. Av denna anledning har i nyttjanderättslagen (2 kap. 7 § tredje stycket) stadgats förbud för villkor av sådant innehåll. Har dylikt avtal ändock träffats är det utan verkan. Icke desto mindre läser det icke vara ovanligt, att bestämmelser av detta slag sedan äldre tider kvarstå i torpkontrakten och även tillämpas.

Slutligen förekommer det även i stor utsträckning att torpare vid sidan av arrendeavtalet utföra arbete åt jordägaren. Sådant arbete är att betrakta ur samma synpunkter som vanliga tjänsteavtal.

Det torde icke kunna komma i fråga att inom minimilönelagstiftningens ram söka reglera torparrendenas belopp eller villkoren i övrigt för dylika arrendeavtal. Dessa frågor torde närmast äga samband med själva arrendelagstiftningen, och denna är för närvarande föremål för utredning genom särskilda sakkunniga. De dagsverken, som torparen i arrendeavtalet förbundit sig att utgöra, vare sig de äro fria eller betalade, äga i varje fall ett sådant samband med fastställandet av arrendets belopp, att man knappast skulle vinna något genom att reglera dem i en minimilönelagstiftning utan samband med reglering av arrendebeloppen. Även om arrendet skall gäldas helt eller delvis genom dagsverken, torde avtalet ur rättslig synpunkt i regel vara att betrakta såsom ett arrendeavtal och icke såsom ett tjänsteavtal. Det ligger därför strängt taget i sakens natur, att dessa dagsverken icke falla under minimilönelagstiftningen. Emellertid synes det lämpligt att i lagtexten införa en erinran härom. Däremot kommer lagen att få tillämpning

beträffande arbete, som torparen utöver arrendeavtalet utför åt jordägaren eller annan. Om i detta i strid mot ovannämnda bestämmelse i nyttjanderättslagen avtalats dagsverken till obestämt antal, kommer minimilönelagstiftningen givetvis även att bliva tillämplig på dessa, eftersom arrendeavtalet i detta avseende är ogiltigt. Dylika dagsverken få sålunda icke betalas lägre än i minimilönelagstiftningen föreskrives.

Arbetslönerna för skötsel och upptagning av sockerbeter äro redan föremål för reglering i annan ordning i samband med åtgärderna till stöd för sockerbetsodlingen. Någon anledning att ändra formerna för denna reglering synes icke föreligga. Undantag för arbete av detta slag torde därför böra stadgas i minimilönelagstiftningen. Även beträffande arbete med skötsel och upptagning av rotfrukter i övrigt, som utföres mot ackordsersättning, synes emellertid en undantagsbestämmelse erforderlig. Av skäl som i den allmänna motiveringen närmare utvecklats föreslås att i minimilönelagstiftningen (9 §) införes en bestämmelse av innehåll, att ackordsersättning icke må avtalas lägre än att en fullt arbetsför, duglig och yrkesvan arbetare kan beräknas förtjäna minst den av nämnden för arbetare, varom fråga är, bestämda minimitimlönen. På grund av vissa särskilda förhållanden skulle det emellertid föranleda svårigheter om denna bestämmelse skulle tillämpas å rotfruktsarbetet. Arbetsförhållandena på detta område och särskilt de tillämpade ackordspriserna torde åtminstone beträffande de delar av landet, där rotfruktsodling förekommer i större utsträckning, hava uppnått en tämligen hög grad av stadga och likformighet. Särskilt må framhållas, att för Skåne gäller ett särskilt kollektivavtal, som upptager ackordspriser för arbeten av ifrågavarande slag. För upptagningen av rotfrukterna på hösten användes i regel vuxna arbetare, mest manliga, men för den s. k. sommarskötseln (gallring, rensning, hackning) anlätades åtminstone tidigare övervägande minderårig och kvinnlig arbetskraft. Under senare år torde utvecklingen dock ha gått i den riktningen, att även fullgod manlig arbetskraft sysselsattes med dylikt arbete. Huruvida en vuxen manlig arbetare med tillämpning av gängse ackordspriser kan erhålla en förtjänst å sådant arbete, som motsvarar timlönen för dylika arbetare, är svårt att yttra sig om. Måhända kan det sägas, att detta är möjligt för en arbetare, som är van vid arbetet och besitter god färdighet däri, men knappast för en arbetare som förut endast sysslat med jordbruksarbete av annat slag. Emellertid är det synnerligen svårt att bilda sig en uppfattning om timförtjänsten vid dylikt arbete och till och med svårt att fastställa de grunder, efter vilka denna rimligen bör beräknas. Arbetets svårighetsgrad är nämligen till stor del beroende på väderleken, jordens fuktighetsgrad, plantbeståndets vuxenhetsgrad och dylikt. Om arbetet skulle utföras regelbundet dag efter dag med normal arbetstid skulle resultatet (per arbetstimme räknat) sålunda bliva väsentligt sämre än om det, såsom i verkligheten vanligen sker, forceras under gynnsamma förhållanden men i stället ligger nere under mindre tjänliga dagar.

På grund av nämnda förhållanden synes det vara tveksamt, huruvida de allmänt gängse ackordspriserna för arbeten av ifrågavarande slag skulle kunna anses uppfylla de fordringar, som uppställas i ovannämnda i minimilönelagstiftningen föreslagna bestämmelse. Detta gäller även de i kollektivavtalet för Skåne upptagna ackordspriserna, vilka lagts till grund för regleringen av sockerbetsarbetarnas löner och sålunda av statsmakterna godkänts såsom skäliga. Med hänsyn till dessa förhållanden och till den relativt stora likformighet i lönesättningen, som även under hittillsvarande fria förhållanden varit rådande på detta område, synes ett ingripande för reglering av dessa ackordslöner mindre påkallat. De i samband med sockerstödet reglerade ackordslönerna för arbete med skötsel och upptagning av sockerbetor torde därjämte kunna antagas inverka i viss mån normerande. På grund härav synes det lämpligt att allt arbete med skötsel och upptagning av rotfrukter, som utföres mot ackordsersättning, undantages från lagens tillämpning.

2 §.

Förhållandena i Norrland, betraktade ur minimilönelagstiftningens synpunkter, avvika i åtskilliga avseenden från förhållandena i det övriga landet. Detta sammanhänger framför allt med att större jordbruk där äro sällsynta och att det beträffande såväl jordbrukarna själva som arbetarna i stor utsträckning gäller, att jordbruket icke ensamt kan bereda dem en tillfredsställande utkomst. Beträffande stora delar av Norrland kan det till och med sägas, att jordbruket närmast utgör en binäring till skogsbruket.

Kollektivavtal för jordbruksarbetare av nämnvärd omfattning förekomma icke i Norrland om man undantager de södra delarna av Gävleborgs län. Löneläget synes emellertid trots detta åtminstone beträffande dagsverkarna ligga ej obetydligt högre än i landets södra och mellersta delar. Detta torde till en del bero på de högre levnadskostnaderna i Norrland, men hela skillnaden torde icke kunna förklaras härigenom utan även reallönerna synas vara något högre i Norrland. Statavlönade arbetare förekomma i mycket ringa utsträckning i Norrland. Kontantlönerna för tjänare i arbetsgivarens kost synas, såvitt av den statistiska undersökningen kan bedömas, ligga på ungefär samma nivå som genomsnittet för hela landet. Därvid är dock att märka, att de högre levnadskostnaderna i stort sett torde kompenseras genom att dessa arbetare åtnjuta fri kost och logi.

Det föreslagna minimilönesystemet är i första hand avpassat för områden, där kollektivavtal gälla. Givet är därför att svårigheterna för lönenämnden att på lämpligt sätt fastställa minimilönernas belopp bliva större om kollektivavtal ej finnas och framför allt då man såsom i Norrland ej rimligen kan utan vidare tillämpa de i kollektivavtal för övriga delar av landet fastställda lönerna. Å andra sidan synes behovet av minimilöner för jordbruksarbetarna i Norrland icke vara särskilt framträdande, då löneläget där ändock är relativt tillfredsställande samt flertalet jordbruksarbetare icke äro uteslutande beroende av jordbruket för sin utkomst. Slutligen må även framhållas, att

kontrollen över lagens efterlevnad säkerligen i Norrland skulle vara särskilt svår att effektivt genomföra på grund av de stora avstånden och den glesa bebyggelsen. Av samma skäl skulle tillsynen där draga relativt höga kostnader.

Det är svårt att för närvarande bedöma, huruvida de anförda skälen äro tillräckligt bärande för att motivera det norrländska jordbrukets uteslutande från löneregleringen. Emellertid synes det lämpligt att i lagen lämnas en möjlighet öppen för Kungl. Maj:t att efter framställning av lönenämnden besluta, att denna landsdel helt eller delvis undantages från lagens tillämpning.

De anförda synpunkterna torde med samma styrka göra sig gällande även beträffande Värmlands och Kopparbergs läns skogsbygder, där jordbruket väl även kan sägas utgöra allenast en binäring till skogsbruket. Å andra sidan synas vissa delar av Gävleborgs län vara mera jämförliga med angränsande delar av Svealand. Möjligheterna till undantag från lagens tillämpning torde därför böra omfatta de fyra nordligaste länen samt de delar av Värmlands, Kopparbergs och Gävleborgs län, där jordbruk förekommer i allenast ringa utsträckning. Den närmare avgränsningen lärer få avgöras med hänsyn till de i det föregående angivna synpunkterna.

Om minimilön.

3 §.

Denna paragraf innehåller det grundläggande stadgandet om att minimilönerna skola fastställas av en för hela riket gemensam lönenämnd.

4 §.

Såsom i den allmänna motiveringen framhållits är lönenämnden *skyldig* att fastställa tidlöner medan ackordslöner skola fastställas allenast om nämnden *finner det erforderligt och lämpligt*. Motsvarande regel återfinnes i den engelska minimilönelagen, men i praktiken har rätten att fastställa ackordslöner i England icke kommit till användning. På sätt i den allmänna motiveringen berörts torde det vara att förvänta, att denna möjlighet även i vårt land kommer att begagnas endast undantagsvis.

Minimitidlönen skall avse fullt arbetsföra, dugliga och yrkesvana arbetare. Minimiackordslönen torde däremot, såsom redan tidigare framhållits, kunna tillämpas utan jämkning för såväl fullgoda som mindre arbetsföra arbetare. Rörande minimitidlöner för ej fullgoda arbetare stadgas i §§ 10 och 11.

5 §.

Innebörden av första och andra styckena i paragrafen torde i huvudsak vara tillräckligt belyst i den allmänna motiveringen. Här må endast ytterligare anmärkas följande. Minimilönerna komma givetvis att variera något för olika delar av landet. För vilka områden särskilda löner skola fastställas

torde emellertid kunna överlätas åt lönenämnden att fritt bedöma. Med hänsyn till bestämmelserna i 6 § läser emellertid områdena för minimilönerna regelmässigt komma att sammanfalla med tillämplighetsområdena för de kollektiva distriktsavtalen, där sådana finnas. Möjligen kunna två eller flera dylika distrikt, för vilka samma lönebestämmelser gälla, sammanföras till ett gemensamt minimilöneområde.

Stadgandet i tredje stycket avser i första hand att ålägga lönenämnden att närmare ange under vilka omständigheter de för årsavlönade arbetare fastställda lönerna äro tillämpliga. Dessa löner, som äro beräknade med hänsyn till att arbetaren garanteras sysselsättning under hela året, kunna givetvis å ena sidan icke få läggas till grund för beräkning av avlöningen för hur kortvariga anställningar som helst, men å andra sidan torde det icke föreligga något hinder för att de tillämpas t. ex. för halvårsanställning om vid löneberäkningen skillnad göres mellan sommar- och vinterhalvåret. Om lönenämnden med tillämpning av andra stycket i förevarande paragraf fastställer löner även för de lägst avlönade kreatursskötarna erhåller stadgandet i tredje stycket större betydelse. Avgränsningen av dessa arbetargrupper från de egentliga grovarbetarna torde nämligen kräva mera detaljerade föreskrifter.

6 §.

Översikt.

Denna paragraf innehåller de regler, efter vilka minimilönernas belopp skola fastställas. Vissa av de i paragrafen upptagna bestämmelserna äro avsedda för förhållanden, som antagligen sällan eller aldrig komma att vara för handen. Lagstiftningen bygger ju nämligen i första hand på den förutsättningen, att kollektivavtal av ungefär den omfattning som för närvarande existera även i fortsättningen skola gälla. Ifall under förhandlingar rörande nya avtal vissa avtalslösa perioder skulle uppstå skola minimilöner under dessa tider icke fastställas. Om mot förmodan den situationen skulle inträffa att nya avtal icke kunna antagas komma till stånd inom överskådlig framtid föreslås emellertid, på sätt i den allmänna motiveringen närmare utvecklats, att minimilöner ändock skola fastställas så att lagstiftningen icke av dylik anledning skall sättas helt ur funktion. Sistnämnda regel har sålunda mera karaktär av en reservutväg, som antagligen icke kommer att behöva anlitas, men lagtexten måste givetvis innehålla regler för minimilönernas beräkning även under sådana förhållanden. Vidare krävas särskilda regler för de områden, där kollektivavtal av beskaffenhet att kunna läggas till grund för minimilöner icke finnas.

På grund av att lagtexten måste upptaga bestämmelser för alla dessa fall hava paragrafens regler måst bliva tämligen invecklade. Följande schema torde emellertid underlätta deras förstående:

A) I områden där kollektivavtal regelmässigt gälla tillämpas såväl vid lagens första ikraftträdande som vid senare förändringar huvudregeln i para-

grafens andra stycke. Endast för det fall att, såsom ovan nämnts, minimilöner skola fastställas i dessa områden trots att kollektivavtal för tillfället icke finnes, skola reglerna i tredje stycket tillämpas nämligen bestämmelsen under 2) om dylikt fall inträffar vid ikraftträdandet och bestämmelsen under 1) om sådant fall inträffar senare.

B) För de områden, där kollektivavtal icke finnas tillämpas vid lagens ikraftträdande tredje stycket under 3) och senare samma stycke under 1).

Bestämmelserna i tredje stycket under 2) och 3) kunna således endast bliva tillämpliga vid lagens ikraftträdande och bestämmelsen under 2) allenast om riksavtal då ej finnes.

Då bestämmelserna i denna paragraf äro avgörande för bestämmandet av lönenivån och sålunda för lagens verkningar i ekonomiskt avseende synes det lämpligt att här närmare belysa deras innehåll genom en något utförligare redogörelse för hur deras tillämpning i praktiken skulle komma att te sig.

Förhållandena vid lagens ikraftträdande.

Om, såsom är att förvänta, kollektivavtal finnas för de delar av landet, där sådana nu existera, gäller för dessa delar som nämnt huvudregeln i andra stycket av förevarande paragraf, enligt vilken minimilöner skola sättas till samma belopp som motsvarande löner i respektive avtal. Med gällande kollektivavtal avses givetvis avtal, som gäller för den tid för vilken minimilöner skola fastställas. Då lagen är avsedd att träda i kraft den 1 november 1938 kunna minimilöner således icke fastställas förrän antingen tidigare gällande avtal genom underlåten uppsägning blivit förlängda eller också nya avtal för tjänsteåret 1938—39 träffats. För områden, som sakna kollektivavtal, tillämpas regeln i tredje stycket under 3), att löner fastställas med utgångspunkt från minimilöner i angränsande områden och med hänsynstagande till den olikhet i den allmänna lönenivån, som må finnas mellan områdena. Finnas områden, som anses böra hava särskilda löner men som icke gränsa till områden där kollektivavtal gälla, får man gå fram stegvis och sålunda först fastställa minimilöner i de närmare belägna områdena och därefter fortsätta med de mera avlägsna.

Om däremot mot förmodan vid lagens ikraftträdande kollektivavtal icke skulle gälla emedan avtalen blivit uppsagda och ny uppgörelse icke kunnat träffas, skola såsom förut framhållits minimilöner icke fastställas förrän nya avtal träffats eller anledning icke längre finnes till antagande, att sådana avtal komma till stånd (13 §). Lagens ikraftträdande kommer sålunda i detta fall i realiteten att uppskjutas. Icke heller för områden, som tidigare saknat kollektivavtal, kunna nämligen minimilöner i detta fall fastställas då man saknar utgångspunkt för lönerns bestämmande. När utsikter för en avtalsuppgörelse icke längre förefinnas skola emellertid minimilöner fastställas. I detta fall träder tredje stycket 2) av förevarande paragraf i tillämpning. Löner skola

enligt detta stadgande bestämmas med utgångspunkt från lönerna i tidigare gällande kollektivavtal, jämkade med hänsyn till de ändrade förhållanden som må hava inträtt efter avtalets upprättande. Med utgångspunkt från de sålunda fastställda lönerna bestämmas sedan lönerna för områden, där kollektivavtal förut icke funnits, på samma sätt som i normalfallet.

*Ändringar i minimilönerna
sedan lagen trätt i till-
lämpning.*

Sker ändring i de kollektivavtalslöner, som legat till grund för fastställande av minimilöner, eller tillkommer ett nytt kollektivavtal i område, där sådant förut icke funnits, skola minimilönerna i enlighet med huvudregeln i andra stycket anpassas efter de nya avtalslöner. Om någon mera allmän jämkning av kollektivavtalens löner inträffar torde anledning i regel även föreligga att taga upp minimilönerna i de områden, där avtal saknas, till ny prövning. Härvid skall tillämpas bestämmelsen i tredje stycket 1) att de nya lönerna skola fastställas med utgångspunkt från senast inom respektive område gällande minimilöner och med hänsyn tagen till de ändrade förhållanden, som inträtt efter deras fastställande. För bedömning av dessa ändrade förhållanden torde förändringarna i kollektivavtalslöner inom angränsande områden böra tillmätas avgörande betydelse. Resultatet skulle sålunda bliva i huvudsak detsamma som om de nya minimilönerna fastställdes med utgångspunkt från de nya minimilönerna inom angränsande områden, där kollektivavtal finnas. Sådana omständigheter kunna emellertid tänkas föreligga, att det finnes anledning till en jämkning av relationen mellan minimilönerna inom de båda områdena.

För de områden, där kollektivavtal gällt och på grundval av dessa minimilöner fastställts, kan slutligen undantagsvis tänkas ytterligare ett fall, nämligen det att avtalen upphört samt förhandlingar om nytt avtal strandat och anledning icke längre finnes till antagande, att nytt avtal kommer till stånd. I sådant fall skola lönerna bestämmas i enlighet med tredje stycket 1), d. v. s. med utgångspunkt från senast gällande minimilöner (= senast gällande kollektivavtalslöner).

Övriga bestämmelser.

Om för viss arbetargrupp, för vilken minimilöner skola fastställas, löner icke finnas upptagna i avtalet, skall enligt andra stycket andra punkten lönen bestämmas med ledning av de för övriga arbetargrupper i avtalet upptagna lönerna. Detta stadgande torde få tillämpning främst beträffande lönerna för årsanställda kvinnliga tjänare i arbetsgivarens kost, därest minimilöner för dessa arbetare anses böra fastställas. Denna anställningsform, som företrädesvis torde tillhöra det mindre jordbruket, finnes nämligen åtminstone för närvarande icke upptagen i kollektivavtalen. Huruvida minimilöner över huvud skola fastställas för de kvinnliga tjänarna får bedömas enligt bestäm-

melsen i 5 §, d. v. s. det blir beroende av om denna löneform anses vara inom visst område mera allmänt förekommande. Om särskilda minimilöner icke fastställas för dem, torde deras löner komma att beräknas efter timlönen för kvinnliga arbetare.

De i det föregående avhandlade bestämmelserna i paragrafens andra och tredje stycken avse i första hand endast kontantlönerna. Rörande de i minimilönerna ingående naturaförmånerna givas föreskrifter i fjärde stycket. I fråga om dessa torde i huvudsak samma regler som om kontantlönerna böra tillämpas. Dock synes någon förenkling kunna genomföras. Beträffande vissa naturaförmåner, t. ex. bränsle, trädgårdstäppa och potatisland (potatis), finnas i de olika distriktsavtalen synnerligen skiftande bestämmelser, som närmare angiva dessa förmånens beskaffenhet och myckenhet. Då dessa olika bestämmelser närmast äro ett uttryck för de olika landsdelarnas särskilda sedvanor och förhållanden men däremot knappast medföra någon nämnvärd skillnad i förmånernas värde, synes man kunna vinna en värdefull förenkling i lagstiftningens tillämpning genom att icke i dessa avseenden strängt binda lönenämnden vid kollektivavtalen. I många fall torde en allmännare formulering (t. ex. bränsle till husbehov eller något dylikt) vara tillfyllest. Härigenom skulle större likformighet mellan de olika distrikten kunna ernås. Däremot kan det tänkas, att t. ex. i Skåne, där vedbränsle är sällsynt och i stor utsträckning ersättes av kol eller torv, en närmare bestämning av bränslekvantiteten är erforderlig. På liknande sätt torde bestämmelserna rörande trädgårdstäppa och potatisland kunna göras i viss mån enhetligare än i avtalen. I fråga om bostadsförmånen (familjebostad) innehåller riksavtalet förutom en allmän hänvisning till hälsovårdsstadgans bestämmelser vissa närmare föreskrifter rörande minimiutrymmen m. m. Måhända kan det för minimilöne-lagstiftningens ändamål vara tillräckligt med de i hälsovårdsstadgan uppställda kraven på bostadens beskaffenhet, vilka ju bliva gällande utan särskilt förordnande av lönenämnden. Beträffande de förmåner, som utgöras av spannmål och mjölk och som hava det största ekonomiska värdet av statförmånerna, synes det däremot vara lämpligt att avtalens bestämmelser följas mera strikt.

7 §.

Enligt bestämmelserna i denna paragraf skall vid minimilönernas fastställande tagas hänsyn endast till sådana kollektivavtal, som slutits mellan föreningar av lantarbetsgivare och lantarbetare. Separatavtal som på arbetsgivarsidan godkänts av allenast en eller flera enskilda arbetsgivare eller å arbetarsidan av representanter för arbetarna skola sålunda icke läggas till grund för minimilönerna. Skulle inom visst område finnas två eller flera kollektivavtal, som äro slutna mellan föreningar som ovan sagts, torde man kunna utgå ifrån, att något av dessa avtal kan anses mera representativt för det ifrågavarande området och att det eller de övriga enligt bestämmelserna i slutet av denna paragraf på grund av särskilda omständigheter ej lämpligen

kan läggas till grund för minimilöner. Stadsgandena i andra punkten av paragrafen kunna givetvis även bliva tillämpliga då allenast ett kollektivavtal finnes inom området. Såsom av den allmänna motiveringen framgår syftar bestämmelsen om kollektivavtalslöner, vilka väsentligen överstiga den allmänna kollektivavtalsnivån och som ej kunna anses motiverade av olikhet i den allmänna lönenivån, närmast på de kollektivavtal som gälla för bruks-egendomarna i Bergslagsbygderna.

8 §.

Såsom i den allmänna motiveringen framhållits torde det i regel böra tillåtas att utbyta naturaförmånerna mot andra sådana förmåner eller kontant ersättning. Förmånen fri kost och logi är emellertid så karakteristisk för löneformen tjänare i arbetsgivarens kost, att ett sådant utbyte skulle alltför väsentligt förändra anställningens karaktär och de förutsättningar, som legat till grund för lörens beräkning. Det torde nämligen icke alltid vara så lätt för en arbetare att för det pris, vartill denna förmån vanligen värderas, skaffa sig mat och bostad inom rimligt avstånd från arbetsplatsen. På grund härav torde det icke böra tillåtas att vid tillämpning av löneformen tjänare i husbondens kost utbyta förmånen fri kost och logi mot kontant ersättning.

Vid utbyte av naturaförmåner är det icke nödvändigt, att de förmåner som träda i stället äro sådana som ingå i de av nämnden fastställda lönesatserna. Det förekommer t. ex. i viss utsträckning, att arbetare erhålla förutom kontant lön och stat (inklusive bostad) även en mindre areal jord, som möjliggör för dem att hålla en eller ett par kor (s. k. statorpare). I stället ingår då icke mjölk i staten. En sådan avlöningsform innebär sålunda, att mjölken utbytts mot jord (eller som också förekommer mot bete och vinterfoder åt en ko), och detta kan godkännas av lönenämnden genom beslut enligt föresvarande paragraf.

9 §.

Om fastställande av minimiackordslöner ifrågakommer skall nämnden enligt första punkten i denna paragraf, där ej särskilda omständigheter till annat föranleda, taga hänsyn till de minimitimlöner, som blivit fastställda för det område varom fråga är. Detta innebär, såsom närmare framgår av en jämförelse med paragrafens andra punkt, att minimiackordslönerna av lönenämnden icke böra sättas lägre än att en fullt arbetsför, duglig och yrkesvan arbetare kan beräknas förtjäna minst minimitimlönen. Däremot föreligger intet hinder för att, såsom torde vara vanligt inom industrin, ackordslönerna beräknas giva en förtjänst, som med viss procent överstiger förtjänsten vid arbete mot timlön. Såsom exempel på omständigheter, som kunna föranleda lönenämnden att tillämpa andra grunder för fastställande av ackordslönerna, må framför allt nämnas att dylika löner fastställts i kollektivavtal. I så fall ligger det givetvis nära till hands att lönenämnden vid ackordslönernas fastställande följer avtalet. Om såsom ovan föreslagits lagen icke

göres tillämplig på rotfruktsskötsel mot ackordsersättning synes emellertid detta fall, såvitt av nu rådande förhållanden kan bedömas, icke komma att inträffa annat än i fråga om ackordslön för handmjölkning. Möjligt är ju dock, att ackordsarbete kommer att regleras genom kollektivavtal i större utsträckning än för närvarande.

10 §.

I första stycket av denna paragraf stadgas en vidsträckt befogenhet för lönenämnden att på ansökan bevilja undantag eller eftergift från lagens tillämpning. Beträffande de skäl, som kunna föranleda en dylik dispens, lämnas inga närmare anvisningar i lagtexten utan har lönenämnden härvid lämnats full frihet. Dispenserna kunna avse t. ex.: ej fullgoda arbetare, beträffande vilka bestämmelserna i 11 § icke äro tillämpliga eller icke medgiva tillräcklig nedsättning av lönen, godtagande av naturaförmåner såsom lönebetalning i andra fall än då det skulle vara tillåtet jämlikt 8 §, medgivande av lägre minimilöner vid jordbruk, som på grund av särskilda förhållanden äro mindre bärkraftiga, eller undantag för inrättningar där arbetare anställas i välgörehets- eller liknande syfte. Ett annat fall är det, då en arbetare anställts för göromål som med vanlig arbetsintensitet icke skulle giva honom full sysselsättning. Detta torde förekomma särskilt i fråga om kreatursskötare vid mindre ladugårdar, och om särskilda minimilöner fastställas för djurskötare kan då fråga uppkomma om lägre lön åt en sådan arbetare. Även i dessa fall synes anledning att bevilja dispens kunna föreligga. Vidare kan det även tänkas, att arbetsgivar- och arbetarorganisationerna skulle anse det fördelaktigt att alla arbetare, beträffande vilka vederbörande arbetsgivare är skyldig att tillämpa kollektivavtal (d. v. s. sådant som legat till grund för lönerns bestämmande), skulle undantagas från lagens tillämpning. Ett dylikt undantag skulle kunna motiveras med att arbetarna ändock äro tillförsäkrade minst samma förmåner, som minimilönelagstiftningen skulle giva dem. Effekten av undantaget skulle huvudsakligen bliva, att arbetsgivare och arbetare erhöles frihet att avtala om ackordsersättning och om lön åt ej fullgoda arbetare, varjämte lagens föreskrifter om kontroll och påföljder icke skulle bliva tillämpliga. Då man för närvarande icke har kännedom om vilken inställning organisationerna komma att intaga till denna fråga, synes det icke vara erforderligt att för närvarande närmare ingå på spörsmålet.

I direktiven har ifrågasatts, huruvida icke frihet borde medgivas för parterna att i kollektivavtal föreskriva lägre löner än minimilönesatserna. Då minimilönerna enligt förslaget i regel skola anpassas efter de gällande distriktsavtalens löner skulle det i detta avseende i praktiken endast kunna bliva fråga om separatavtal med enskilda arbetsgivare, vilka kanske icke ens på arbetarsidan godkänts av huvudorganisationen eller dess underavdelningar. Med hänsyn härtill synes själva kollektivavtalsformen icke i och för sig utgöra en tillräcklig garanti för att de i avtalet överenskomna lönerna äro skäliga. Skulle lönerna i ett sådant kollektivavtal understiga de fastställda minimi-

lönerna torde därför böra krävas särskild dispens av lönenämnden för att de skola få tillämpas. Om avtalet upprättats under former som kunna anses vara betryggande för lönernas skälighet utgör dock naturligen själva avtalet ett starkt skäl för dispensens beviljande.

I ett avseende är emellertid lönenämndens rätt att meddela dispens begränsad. Dispensen skall nämligen avse viss arbetare eller viss grupp av arbetare. Lönenämnden kan således icke förordna att visst område eller viss arbetsgivare skall undantagas från lagens tillämpning. Vad beträffar undantag för viss arbetsgivare kan emellertid samma resultat uppnås genom att lönenämnden förklarar, att alla arbetare som äro anställda vid ett visst jordbruk skola undantagas. Genom bestämmelsens formulering framhäves emellertid, att det i allmänhet skall vara arbetarnas förhållanden som skola giva anledning till undantaget och att ett sådant kollektivt undantag därför ej bör ske, om icke de åberopade skälen äro i lika mån tillämpliga å samtliga arbetare. Som exempel må anföras de i det föregående antydningssvis omnämnda anstalter, som erbjuda arbetsanställning åt frigivna fångar. Beträffande detta speciella slag av arbetare kunna givetvis starka skäl för ett undantag från minimilönelagstiftningens bestämmelser anföras, men om anstalter vid sidan därav även har fast anställda arbetare synes lagstiftningen böra tillämpas på dessa.

Givet är, att en strängare prövning av skälen för dispensansökningarna bör ske i sådana fall, då en verklig nedsättning av minimilönerna påfordras, än i de fall då det endast är fråga om ändrade former för lönenas erläggande eller avvikande anställningsvillkor i andra avseenden.

Om lönenämnden dispensvägen fastställer lägre minimilön för viss arbetare kan beslutet förklaras gälla antingen för viss tid eller tills vidare (jfr 12 §). Villkendera formen som skall anses lämpligast är givetvis beroende på anledningen till dispensen. Ofta torde det vara lämpligt att den lägre lönen bestämmas på så sätt att arbetaren förklaras berättigad att arbeta mot en lön, som med visst belopp understiger eljest gällande laglig minimilön. Härigenom kan man ofta undvika, att beslutet behöver justeras vid en jämkning av de allmänna minimilönerna.

Det torde ofta komma att dröja tämligen lång tid innan en ansökan om individuell dispens slutligen prövas. Om arbetsgivaren skulle riskera, att han, efter avslag på dispensansökningen, skulle bliva skyldig att betala full lön för hela denna tid, skulle detta antagligen medföra svårigheter för icke fullgoda arbetare att erhålla anställning. Det synes på grund härav vara mest förenligt med både arbetsgivarens och arbetarens intressen att den lägre lön, som uppgivits i ansökan till lönenämnden, skall få tillämpas från anställningens början till dess dispensansökningen slutbehandlats. Härom stadgas i andra stycket av förevarande paragraf. Såsom korrektiv mot missbruk av denna rättighet att betala lägre lön än minimilönen finnes dels i 31 § stadgat straff för den, som mot bättre vetande i ansökan, varom här är fråga, lämnar felaktiga uppgifter, dels ock i 24 § ett stadgande, att lönenämnden äger meddela interimistiskt beslut i avbidan på ärendes slutliga prövning.

11 §.

Denna paragraf innehåller reglerna för användande av ej fullgod arbetskraft mot lägre lön än minimilönen efter blott anmälan till lönenämnden. Bestämmelserna hava närmare behandlats i den allmänna motiveringen. Här må endast följande anmärkas rörande bestämmelsernas tillämpning i praktiken.

För rätten att betala lägre lön än minimilönen fordras principiellt, att arbetaren på grund av kroppsligt eller andligt lyte, ålderdomssvaghet eller annan dylik orsak icke kan anses fullgod. Av praktiska skäl har emellertid själva anmälan till lönenämnden skjutits i förgrunden, så att rättsverkningarna närmast anknutits till denna. Har anmälan icke gjorts blir sålunda arbetsgivaren skyldig att betala full lön även om arbetaren i verkligheten icke är fullgod. Å andra sidan äger arbetsgivaren rätt att tills vidare betala den lägre lön, som uppgivits i anmälan, även om det skulle visa sig att han felbedömt situationen och att arbetaren i själva verket måste anses vara fullgod. Om tillsynsmyndigheten förklarar att arbetaren är fullgod, inträder emellertid skyldighet för arbetsgivaren att betala den fastställda minimilönen. En dylik förklaring läser dock i regel rubba förutsättningarna för det slutna tjänst-avtalet i så väsentlig grad att arbetsgivaren får anses berättigad att uppsäga avtalet till upphörande efter skäligen uppsägningstid, även om det är slutet för viss längre tid (t. ex. ett år). Vill arbetsgivaren icke godtaga tillsynsmyndighetens förklaring har han att välja mellan två utvägar. Den ena är att han hos lönenämnden gör ansökan om individuell dispens för arbetaren eller påkallar prövning av tillsynsmyndighetens beslut, och den andra att han fortfar att betala den lägre lönen samt hos domstol, där talan mot honom föres angående ansvar eller ersättning för underskridande av minimilönen, hävdar sin uppfattning att arbetaren icke är fullgod. I sistnämnda fall ådrager han sig emellertid, därest hans uppfattning icke godkännes av domstolen, såväl straffansvar som skyldighet att betala full minimilön för tiden efter det tillsynsmyndighetens förklaring tillställts honom.

Slutligen må framhållas, att anmälan enligt denna paragraf icke har något att göra med det direkta kontraktsförhållandet mellan arbetsgivaren och arbetaren. Den senare är givetvis civilrättsligt berättigad att utbekomma avtalad lön även om arbetsgivaren (kanske arbetaren ovetande) ingivit anmälan om lägre lön till lönenämnden. Om visst lönebelopp icke blivit överenskommet vid anställningens påbörjande läser arbetaren i regel vara berättigad att utgå från att åtminstone gällande minimilön skall utgå, såvida icke av omständigheterna framgår att något annat varit avsett. Ett åsidosättande av dessa rent civilrättsliga förpliktelser kan emellertid icke medföra några påföljder enligt minimilönelagstiftningen.

12 §.

Såsom i den allmänna motiveringen framhållits böra minimilönerna icke vara i kraft då kollektivavtal som gällt inom visst område upphört, och förhandlingar om nytt avtal pågå. Detta önskemål tillgodoses genom bestäm-

melsen i andra punkten av förevarande paragraf, att minimilöner som fastställts med utgångspunkt från gällande kollektivavtal icke må fastställas att gälla för längre tid än avtalets giltighetstid. För närvarande är det regel, att kollektivavtalen gälla för viss tid med förlängning på ett år för varje gång om uppsägning icke sker. Emellertid kan det även tänkas, att ett kollektivavtal upphör i förväg på grund av överenskommelse eller domstolsutslag. Detta kan dock icke anses utgöra hinder för lönenämnden att fastställa minimilönerna att gälla intill den i avtalet utsatta tidpunkten och att därefter, om avtalet ej uppsäges, genom särskilda beslut förklara minimilönerna tillämpliga för ytterligare ett år. Om avtalet emellertid skulle upphöra i förväg läser lönenämnden, därest särskilt förbehåll för denna eventualitet icke träffats vid lönerns fastställande, på grund av bestämmelserna i förevarande paragraf vara skyldig att förordna om minimilönernas upphörande.

I områden, där kollektivavtal ej finnas, torde det lämpligaste vara att fastställa minimilönerna att gälla tills vidare. Om kollektivavtalen i angränsande områden skulle upphöra får det bedömas efter omständigheterna huruvida minimilönerna skola bibehållas eller upphävas (jfr 13 § andra stycket). Om avtalsförhandlingarna avse en sänkning av lönerna föreligga givetvis större skäl för minimilönernas upphävande även i de avtalslösa områdena än om en höjning av lönerna är ifrågasatt. Det torde emellertid icke vara lämpligt att för dessa områden innan avtalsförhandlingarna i det övriga riket slutförts fastställa nya minimilöner. Detta skulle nämligen innebära, att lönenämnden i förväg fattade ståndpunkt till vilken förändring i lönerna som den anser skäligen, och dess beslut kan därför påverka avtalsförhandlingarna.

Med stöd av bestämmelsen i tredje punkten av förevarande paragraf kunna givetvis icke blott själva lönerna förändras utan även andra bestämmelser, som i samband med minimilönerna fastställts, t. ex. rörande utbyte av naturaförmåner eller avgränsning av arbetargrupper. I fråga om de allmänna minimilönernas belopp är emellertid lönenämnden så bunden att följa kollektivavtalens löner, att det endast undantagsvis kan ifrågakomma att dessa ändras före utgången av den tid för vilken de fastställts.

13 §.

Bestämmelserna i första stycket av förevarande paragraf hava närmare behandlats i den allmänna motiveringen och deras tillämpning i praktiken belyses även av vad ovan anförts under 6 §.

Första stycket avser sådana områden, där kollektivavtal funnits men upphört att gälla. Regeln att minimilöner icke skola gälla under tid, då avtalsförhandlingar pågå, är här ovillkorlig. Andra stycket avser närmast sådana områden, där kollektivavtal aldrig funnits eller där minimilöner fastställts utan samband med kollektivavtal (sedan förhandlingarna om nytt avtal definitivt avbrutits). I dessa fall äger lönenämnden rätt att bedöma i vad mån det är erforderligt att minimilönerna upphävas för att inledda förhandlingar må kunna föras utan påverkan av dem. Hänsyn kan här tagas såväl till förhand-

lingar, som gälla just det ifrågavarande området, som ock till förhandlingar i angränsande områden eller riket i dess helhet.

Om lönenämnden.

14—18 §§.

I dessa paragrafer regleras lönenämndens organisation. De här upptagna bestämmelserna hava i huvudsak behandlats i den allmänna motiveringen.

På grund av de många gånger invecklade spörsmål av juridisk art, som kunna uppkomma vid lagens tolkning och tillämpning, måste det tillses att nämnden äger tillgång till erforderlig juridisk sakkunskap. Det lämpligaste sättet att tillgodose detta önskemål torde vara att till nämndens ordförande utses en person, som avlagt juridisk examen (juris kandidatexamen eller hovrättsexamen). Samma krav bör då även ställas på den, som vid förfall för ordföranden har att leda nämndens förhandlingar, vice ordföranden. Även denne synes böra vara ordinarie ledamot av nämnden. Kravet på juridisk examen torde emellertid knappast vare sig beträffande ordföranden eller vice ordföranden böra göras ovillkorligt. En i övrigt för dessa poster särskilt lämpad person bör nämligen icke uteslutas endast på grund av saknad av juridisk utbildning. Behovet av juridisk sakkunskap får i så fall tillgodoses på annat sätt, t. ex. genom anställande av rättsbildad sekreterare eller anlåtande av särskild expert. Rörande ordförandens och vice ordförandens kompetens har därför i förslaget endast upptagits den bestämmelsen, att de böra hava avlagt för utövande av domarämbete föreskrivna kunskapsprov.

Övriga opartiska ledamöter böra enligt förslaget äga särskild insikt i jordbrukets förhållanden samt i frågor som röra förhållandena på arbetsmarknaden i allmänhet. Då det emellertid troligen skulle bliva svårt att finna lämpliga personer, som samtidigt representera båda dessa arter av sakkunskap, torde man få nöja sig med att varje ledamot uppfyller något av villkoren och att båda slagen av sakkunskap äro företrädda bland ifrågavarande ledamöter.

Rättegångsbalkens regler om domarejäv kunna icke utan vidare göras tillämpliga på lönenämndens ledamöter, då de såsom representanter för arbetsgivare och arbetare utsedda ledamöterna i regel själva hava ett personligt intresse av lönenämndens beslut och sålunda mer eller mindre hava »del i saken», åtminstone då det gäller fastställande av minimilöner för det distrikt, där de äro bosatta. Bestämmelsen att bland nämndens ledamöter skall finnas och i besluten deltaga lika många representanter för arbetsgivarna som för arbetarna utgör den viktigaste motvikten till detta förhållande. Såsom ersättning för en jävsbestämmelse i anslutning till reglerna om domarejäv torde emellertid en mera tänjbar bestämmelse böra införas, enligt vilken det lägges i nämndens hand att avgöra, huruvida viss ledamot skall avstå från att deltaga i ett ärendes behandling då särskild omständighet förekommer, som är ägnad att sätta ledamotens opartiskhet i fråga. Denna bestämmelse har fått sin plats i 17 § andra stycket.

Dessa paragrafer avhandla lönenämndens verksamhet och vad därmed sammanhänger. Ifrågavarande bestämmelser hava i huvudsak behandlats i den allmänna motiveringen. Några detaljfrågor återstå dock att här beröra.

Lönenämndens skyldighet att innan den fattar beslut rörande fastställande av minimilöner sörja för noggrann utredning angående de förhållanden, som kunna inverka på beslutet, fastslås i 19 §. Det ligger i sakens natur att lönenämnden då det gäller dispens för viss arbetare eller andra frågor, som beröra enskilda personers rätt, före slutligt besluts fattande om möjligt bör lämna de personer, vilkas rätt är i fråga, tillfälle att yttra sig. Då detta torde följa av allmänna rättsgrundsatser, synes det icke vara erforderligt att i lagtexten införa en uttrycklig bestämmelse härom.

För nämndens beslutförhet torde böra krävas närvaro av minst två tredjedelar av såväl de opartiska ledamöterna som representanterna för arbetsgivare och arbetare. Av de sistnämnda böra givetvis lika många från vardera sidan deltaga i besluten.

Av skäl som angivits i den allmänna motiveringen måste antalet ledamöter i nämnden sättas tämligen högt. Då härtill kommer att ledamöterna i möjligaste mån böra representera olika delar av landet, skulle det av praktiska skäl ställa sig mycket svårt att inkalla hela lönenämnden för varje ärende, som förekommer till behandling. Det synes därför nödvändigt att nämnden erhåller befogenhet att inom sig utse en delegation för behandling av mindre viktiga frågor. I denna delegation synas ordföranden samt lika antal representanter för arbetsgivare och arbetare böra hava säte. En bestämmelse härom finnes införd i 23 §. Medlemmarna i delegationen skola givetvis samtliga vara ledamöter av nämnden.

Såsom i den allmänna motiveringen framhållits bör lönenämnden även kunna överlåta verkställande av utredning samt i vissa fall fattande av beslut åt lokal nämnd. Härom stadgas i 20 §. Ledamöterna i lokala nämnder torde i regel böra utses utom lönenämndens egen krets.

För lagens effektiva tillämpning är det av utomordentligt stor betydelse, att arbetsgivare och arbetare erhålla så noggrann kännedom som möjligt om lagen och om lönenämndens beslut. Det är därför viktigt att alla utvägar för spridande av dylik kännedom utnyttjas. I 25 § meddelas föreskrifter om kungörande av nämndens beslut. De lämpligaste sätten för kungörande av beslut om allmänna minimilöner torde vara att anlita radion och tidningspressen, och därjämte torde besluten böra anslås å postanstalterna samt där hållas tillgängliga för intresserade. Beträffande beslut av mindre räckvidd synes det vara lämpligast att de tillställas vederbörande parter med posten. Om ett beslut avser ett flertal personer med gemensamma intressen, t. ex. alla arbetare på en viss gård, synes det vara tillräckligt om en av dem får del av beslutet. Erforderliga föreskrifter om rätt för lönenämnden att anlita radion och postverket för kungörelse av lönesatserna torde kunna utfärdas i administrativ ordning.

Det synes sannolikt att vid tillämpningen av en lagstiftning, vilken liksom den förevarande icke kan bygga på tidigare erfarenheter inom landet, åtskilliga svåra tolkningsproblem skola uppkomma. Lösandet av dessa problem skulle kanske i de flesta fall komma att åvila domstolarna i samband med prövning av talan om påföljd för överträdelse av lagen. Emellertid synes det vara angeläget att så mycket som möjligt reducera de fall, som hänskjutas till domstol. Detta syfte skulle måhända i viss mån kunna uppnås om en utväg öppnades att i annan ordning erhålla ett auktoritativt utlåtande rörande tvistiga tolkningsfrågor och dylikt. På grund härav synes det vara lämpligt att, åtminstone försöksvis, införa en bestämmelse om att lönenämnden erhåller befogenhet och skyldighet att på begäran giva utlåtanden rörande tillämpningen av lagen och av nämndens beslut. Även för domstolarna själva torde dylika utlåtanden ofta kunna vara av värde. Särskilt kunna de bidra till en enhetligare lagtillämpning. Lönenämndens utlåtande torde emellertid icke böra vara bindande för domstolarna. Emellertid är det givet, att ett dylikt utlåtande bör tillmätas särskild betydelse då det gäller tolkning av lönenämndens egna beslut. Stadgandet om lönenämndens skyldighet att avgiva utlåtanden har intagits i 26 §.

Om tillsyn å lagens efterlevnad.

28 §.

Denna paragraf innehåller bestämmelser om tillsynen å lagens efterlevnad. Huvuddragen härav hava behandlats i den allmänna motiveringen.

Det är förenat med stora svårigheter att närmare överblicka huru stor personal som erfordras för en effektiv tillsynsorganisation. Man måste därför räkna med att det i praktiken kanske visar sig nödvändigt att öka eller möjligt att minska den från början upplagda organisationen, och att de förslag som på detta preliminära stadium framläggas huvudsakligen endast kunna tjäna till ett ungefärligt uppskattande av kostnaderna för lagens administration. Med dessa reservationer synes man kunna tänka sig organisationen uppbyggd på ungefär följande sätt.

Såsom i den allmänna motiveringen framhållits torde det vara lämpligt att såsom ledare för tillsynsverksamheten tillsättes en person, som samtidigt kan tjänstgöra såsom kanslichef hos lönenämnden.

En uppdelning av landet i inspektionsområden skulle kunna göras på följande sätt: Skåne och Blekinge; Halland, Småland och Öland; Östergötland; Södermanland och Närke; Västergötland, Bohuslän, Dalsland och Värmland; Uppland, Gotland, Västmanland, Dalarna och Gästrikland; samt återstoden av landet, d. v. s. större delen av Norrland. Sistnämnda distrikt bortfaller givetvis, om denna landsdel undantages från lagens tillämpning (jämför ovan under 2 §).

Avgränsningen av de olika inspektörernas verksamhetsområden, varom lönenämnden torde få utfärda närmare bestämmelser, synes icke böra ske så strängt, att en inspektör icke om så finnes påkallat har rätt att inskrida även

inom annat distrikt. Detta skulle bland annat underlätta en utjämning av arbetsbördan de olika inspektörerna emellan. Därjämte synes det lämpligt, att en eller flera å lönenämndens kansli anställda underordnade tjänstemän tidvis kunna anlitas för tillsynsverksamhet antingen i visst distrikt, där behov av biträde åt den ordinarie inspektören föreligger, eller ock för särskilda undersökningar i syfte att utröna lagens effektivitet.

De ordinarie inspektörerna torde böra vara stationerade inom vederbörande distrikt å plats, som av lönenämnden bestämmes. Förslagsvis kan för ovan angivna distriktsindelning nämnas stationsörterna Malmö, Växjö, Linköping, Vänersborg, Stockholm, Härnösand.

I fråga om inspektörernas kompetens synas inga formella föreskrifter vara erforderliga. Emellertid torde det vara lämpligt att till inspektörer utses personer, som äro kunniga och erfarna i jordbruksförhållanden.

Med ledning av denna skissering av tillsynsmyndighetens organisation kan såsom ovan nämnts en ungefärlig uppskattning av kostnaderna för lagens administration verkställas. Om man utgår från att kanslichefen placeras i lönegrad B 30 (årslön cirka 11 500 kronor¹), och fem inspektörer i lönegrad B 24 (årslön cirka 8 500 kronor¹) kunna kostnaderna för löner och vikariatsersättningar för dessa tjänster anslås till cirka 60 000 kronor om året. Härtill komma reseersättningar, lokalkostnader och expenser samt biträdande personal. Kostnaderna härför torde kunna anslås till cirka 40 000 kronor så att kontrollorganisationen i sin helhet skulle draga en kostnad av cirka 100 000 kronor.

Vad därefter angår lönenämndens egen verksamhet torde nämndens ledamöter böra tillerkännas icke blott reseersättning och dagtraktamente (enligt klass I B i resereglementet²) utan även ett skäligt arvode. Med hänsyn till svårigheterna att på förhand beräkna arbetsbördan synes det vara lämpligast att fastställa visst arvode per dag, då sammanträde eller annan förrättning äger rum. För ordföranden och vice ordföranden torde dock därjämte ett fast årsarvode böra utgå, dels på grund av vikten av att man för dessa befattningar skall kunna påräkna verkligt kompetenta krafter, dels ock emedan åtskilligt arbete utöver själva sammanträdena torde komma att åvila ordföranden och hans ställföreträdare. Förslagsvis synes dagarvudet kunna beräknas till 40 kronor samt ordförandens och vice ordförandens fasta arvoden till 5 000 respektive 2 000 kronor per år. Flertalet ärenden torde komma att avgöras av en delegation av exempelvis fem ledamöter, bosatta i eller i närheten av Stockholm. Man synes under sådana förhållanden icke behöva räkna med mera än högst 10 sammanträdesdagar, fördelade på fem sammanträden, med den samlade nämnden, och därutöver 25 sammanträden med delegationen. Ledamöternas arvoden skulle i så fall belöpa sig till cirka 21 000 kronor om året, vartill komma reseersättningar som kunna uppskattas

¹ Beräknad efter lägsta till lönegraden hörande löneklass, högsta ortsgrupp men utan provisoriskt dyrtidstillägg samt ett dyrtidstillägg av 12 %, motsvarande index 160.

² Resor i I klass samt traktamente 14 kr. för dag och 8 kr. för natt.

till cirka 5 000 kronor. För lokala nämnder, särskilda sakkunniga, kansli-
personal, hyror, trycknings- och kungörelsekostnader samt övriga expenser
synas tämligen avsevärda belopp böra beräknas, varför kostnaderna för
nämndens verksamhet torde få uppskattas till sammanlagt minst 50 000 kronor.
Dessa beräkningar äro emellertid verkställda närmast med tanke på det
löpande arbetet sedan lagstiftningen någon tid varit i tillämpning. Under
det första året efter lagens ikraftträdande synes det antagligt att kostnaderna
komma att stiga ännu högre på grund av lönenämndens förberedande under-
sökningar samt den stora tillströmning av dispensansökningar, som under
denna tid kan förväntas.

Såsom ovan framhållits måste emellertid beräkningar av detta slag bliva
synnerligen osäkra och man synes knappast vara berättigad att uttala sig
med större bestämdhet än att kostnaderna torde komma att röra sig mellan
100 000 och 200 000 kronor per år.

29 §.

Då en inspektör finner att underbetalning förekommit, skall han till att
börja med genom en hänvändelse till arbetsgivaren söka åstadkomma rättelse.
Eftersom av skäl, som i den allmänna motiveringen anförts, denna hän-
vändelse är en förutsättning för att ansvar senare skall kunna ådömas, torde
det vara nödvändigt att hänvändelsen sker i skriftlig form och bevisligen till-
ställes arbetsgivaren själv. Dock synes den som för arbetsgivarens räkning
fullt självständigt förvaltar en jordbruksegendom kunna anses vara behörig
att på grund av sin ställning med verkan mot arbetsgivaren mottaga dylik
hänvändelse.

För lagens effektiva tillämpning är det av vikt, att den som av legitim
anledning ingiver anmälan om övertredelse av lagen såvitt möjligt skyddas
mot trakasserier från vederbörande arbetsgivares sida. På grund härav föreslås
ett stadgande av innehåll, att anmälarens namn icke utan hans medgivande
må yppas såvida icke anmälan uppenbarligen är obefogad.

30 §.

Denna paragraf, som stadgar förbud för lönenämndens ledamöter och per-
sonal att yppa drifts- eller löneförhållanden, utgör en motsvarighet till 47 §
i lagen om arbetarskydd.

Ansvars- och ersättningsbestämmelser.

31—35 §§.

Dessa paragrafer innehålla bestämmelser om påföljd för övertredelse av
lagen. Såsom i den allmänna motiveringen framhållits torde straff icke böra
utkrävas då rättelse vidtagits inom viss frist efter tillsynsmyndighetens hän-
vändelse. Denna frist synes lämpligen kunna sättas till 14 dagar. Rättelsen
skall givetvis avse även den förflutna tiden i den mån icke talan om utfående

av lön är preskriberad jämlikt 35 §. Fängelsestraff läser icke böra ifrågakomma för dylika förseelser. Straffet har därför satts till dagsböter (31 §). I samma paragraf stadgas vidare straff för arbetsgivare eller annan som försöker missleda lönenämnden eller tillsynsmyndigheten genom felaktiga uppgifter eller handlingar i olika fall. Givetvis skall den som mot bättre vetande avgivit felaktig uppgift i dispensansökan eller i anmälan om underskridande av minimilön även förpliktas ersätta vederbörande arbetare vad som genom förfarandet undanhållits honom. Då underskridande av minimilönen icke är omedelbart straffbart faller anmälan om dylikt förhållande icke under strafflagens bestämmelser om falsk angivelse. På grund härav synes ett särskilt straff böra stadgas för den som mot bättre vetande gör sådan anmälan.

Lönenämndens ledamöter och tjänstemän torde jämlikt bestämmelsen i 25 kapitlet 22 § strafflagen vara tjänstemän i strafflagens mening och kunna således dömas till ansvar jämlikt nämnda kapitel för fel eller försummelse i tjänsten. Detta gäller emellertid blott så länge de äro i besittning av sådan tjänst. På grund härav fordras ett särskilt stadgande om ansvar för den som i oträngt mål yppar drifts- eller löneförhållanden, varom han under sin verksamhet enligt lagen erhållit kännedom.

Det torde vara lämpligt att efter förebild av den engelska minimilönelagstiftningen införa ett stadgande om att tillsynsmyndigheten eller eventuellt åklagaren äger rätt att oberoende av bemyndigande från den enskilde arbetaren föra talan om utfående av resterande lön. Ett stadgande härom har införts i 34 §.

Av flera skäl synes det vara lämpligt att stadga en relativt kort preskriptionstid för talan om utfående av lön enligt minimilönelagstiftningen. Framför allt är detta påkallat med hänsyn till arbetsgivarnas intresse av att icke efter lång tid bliva utsatta för krav på utbetalande av minimilöner. Därjämte skulle en dylik preskriptionstid bidraga till försvärande av ett sådant förfarings sätt att en arbetare medvetet tager anställning mot lägre lön än minimilönen i avsikt att senare kräva ut skillnaden.

Preskriptionstiden synes lämpligen kunna sättas till ett år. Utgångspunkt för tidens beräkning torde då i varje fall icke kunna sättas tidigare än lörens förfallotid. Emellertid läser det i många fall vara svårt att ange någon bestämd förfallotid för ifrågavarande lönefordringar. I regel torde lönen för mera tillfälliga arbeten betalas vid arbetets slutförande samt övriga löner månadsvis eller i andra perioder, eventuellt med slutuppgörelse vid anställningens upphörande eller senast vid tjänsteårets slut. Det synes då lämpligt att i anslutning härtill låta preskriptionstiden börja löpa vid utgången av det tjänsteår (räknat från den 1 november—den 31 oktober), under vilket arbetet slutförts. Skulle tjänsteåret i något fall hava räknats från annan dag får arbetet anses slutfört vid det sålunda beräknade tjänsteårets slut och preskriptionstiden alltså börja löpa den 1 november, som infaller närmast därefter. I sammanhang härmed kan lämpligen stadgas, att minimilönen

skall vara förfallen till betalning senast vid nämnda tidpunkt, bland annat för att förhindra att långt framskjutna förfallotider avtalas i syfte att kringgå lagen. Det måste emellertid framhållas, att denna bestämmelse icke innebär någon anvisning om en »normal» förfallotid, som skall anses gälla om annat icke uttryckligen avtalats. Meningen är endast att, såvitt angår lön enligt minimilönelagstiftningen, stadga förbud för senare förfallotid än den angivna.

Den nu berörda preskriptionsbestämmelsen gäller emellertid endast anspråk, som grundas på själva minimilönelagstiftningen. Anspråk på utbekommande av lön, som grundas på personligt tjänsteavtal eller på kollektivavtal, följa däremot vanliga civilrättsliga regler. För dylika anspråk gäller sålunda endast den allmänna tioårspreskriptionen eller eventuellt särskilt avtalade preskriptionsregler. Det kan även tänkas, att i en tvist rörande utbekommande av lön, som anhängiggöres vid domstol, både minimilönelagstiftningen och ett avtal åberopas som grund för samma löneanspråk. I detta fall är det möjligt att minimilönerna indirekt kunna inverka på utgången av tvisten även om anspråket på utbekommande av minimilön är preskriberat, nämligen om särskilt lönebelopp ej avtalats och lönen därför skall bestämmas efter skälighetsprövning. Vid denna prövning får givetvis den fastställda minimilönen stor betydelse.

Särskilda föreskrifter.

36—38 §§.

Dessa paragrafer torde icke erfordra någon särskild motivering.

Övergångsbestämmelsen.

Då det här gäller ett område, som förut icke varit föremål för lagstiftning i Sverige, torde lagen böra givas endast en begränsad giltighetstid. Med hänsyn till att såväl kollektivavtalens giltighetstid som tjänsteåret för årsanställda lantarbetare plägar räknas från den 1 november till den sista oktober synes den tidigaste tidpunkt, då lagstiftningen lämpligen kan träda i full tillämpning, vara den 1 november 1938. Redan dessförinnan böra emellertid bestämmelserna om lönenämnden och dess verksamhet träda i kraft, så att nödiga förberedelsearbeten må kunna utföras, minimilöner fastställas etc. Lagens giltighetstid har förslagvis satts till tre år, d. v. s. till och med den 31 oktober 1941.

Särskilda yttranden.

Herrar *Carell* och *Brodén*.

Ehuru de principiella synpunkterna ifråga om statsmakternas förhållande till regleringen av arbetslönerna i den öppna arbetsmarknaden icke upptagits till närmare behandling i föreliggande betänkande ha undertecknade *Carell* och *Brodén* med hänsyn till innebörden i det lagförslag, vari betänkandet utmynnar, icke velat underlåta att härutinnan angiva vår mening.

De svenska statsmakterna ha i hittillsvarande lagstiftning på detta område intagit den ståndpunkten, att staten icke bör gå längre än att genom opartisk medling söka utjämna motsättningarna mellan parterna. Vi dela den principiella uppfattning, som härvid kommit till uttryck. Föreliggande betänkande, vid vars utarbetande vår sakkunskap på arbetsmarknadens område tagits i anspråk, utmynnar i ett förslag till civillagstiftning med tvingande bestämmelser, genom vilka vissa minimilöner garanteras jordbrukets arbetare. Förslaget förutsätter sålunda ett frånträdande av statsmakternas hittillsvarande principiella inställning. I detta för hela förslaget grundläggande hänseende anföra vi avvikande mening, i det vi hålla före, att en lagstiftning om minimilöner icke bör komma till stånd.

Förslaget förutsätter visserligen, att den statliga lönebestämningen normalt skall ske på basis av det löneläge, som de på jordbrukets område existerande kollektivavtalen mellan parternas organisationer anvisa, och ger såtillvida fortsatt utrymme för dessa organisationers avtalsfrihet. Emellertid får det icke förbises, att organisationernas avtalsfrihet kan under vissa förhållanden vara beskuren på annat sätt än genom minimilönelagstiftning eller obligatoriskt skiljedomsförfarande. Sålunda är det uppenbart, att statsmakterna, när det gäller en av statliga stödåtgärder beroende näringsgren, ha tillfälle att öva inflytande på den kollektivavtalsbestämda lönebildningen. Så länge ett statligt jordbruksstöd består, får man alltså räkna med att statsmakterna i realiteten komma att på ett avgörande sätt påverka även den lönebildning, som sker genom kollektivavtalen på jordbrukets område. Den statliga lönebestämningen enligt här föreliggande förslag kommer sålunda icke att bygga på en lönenivå, i vars utveckling statsmakterna icke ha medansvar. Det är vidare en öppen fråga vilka återverkningar en minimilönelagstiftning sådan som den nu föreslagna kan komma att få på organisationernas verksamhet. Skulle sådana förhållanden uppstå, att de organisationsmässigt träffade kollektivavtalen upphöra utan att ersättas av nya avtal, blir staten efter hand helt ansvarig för lönesättningen. De principiella erinringar, som kunna riktas mot minimilönelagstiftning i och för sig ha därför full giltighet på det föreliggande förslaget.

Mot förslagets olika detaljer ha vi icke anledning göra erinringar.

Herr *Harald Andersson*.

Med mitt deltagande i utredningen i förevarande ämne har jag icke tagit ståndpunkt till frågan huruvida en minimilönelagstiftning över huvud taget är lämplig för jordbruket.

BILAGOR

PLEYGOB

Agricultural Wages (Regulation) Act, 1924.

§ 1.

(1) I enlighet med bestämmelserna i denna lag skall ministern för jordbruk och fiske (i denna lag benämnd ministern), så snart sig göra låter, tillsätta en jordbrukslönenämnd för varje grevskap (county) i England och Wales samt en jordbrukslönestyrelse för England och Wales.

(2) Nämnder och styrelse bildas efter beslut, fattat av ministern, och skola inrättas i enlighet med bestämmelserna i bilaga I till denna lag.

(3) Därest representanterna uti nämnderna i två eller flera grevskap förordade sammanslagning av nämnderna, må ministern, om han så finner lämpligt, inrätta en jordbrukslönenämnd för två eller flera grevskap att ersätta de för varje särskilt grevskap inrättade nämnderna. Den sålunda bildade nämnden skall därefter vara jordbrukslönenämnd för dessa grevskap.

(4) Utan hinder av vad förut stadgats i denna paragraf skall ministern, vid första inrättandet av jordbrukslönenämnden, inrätta en nämnd för envar kombination av grevskap, som anges i bilaga II¹ till denna lag.

(5) Sedan en nämnd inrättats för två eller flera grevskap, äger ministern när som helst upplösa nämnden. Ministern skall upplösa nämnden, när denna genom beslut av representanterna uttalat sig härför. Innan sålunda förordnats om upplösning skola de grevskap, som ingått en dylik förening, i denna lag betraktas såsom ett grevskap.

§ 2.

(1) Jordbrukslönenämnderna skola, i enlighet med bestämmelserna i denna lag, fastställa minimilöner för jordbruksarbetare, som anstälts för tid; de må, om och i den utsträckning så befinnes nödvändigt eller lämpligt, fastställa minimilöner för jordbruksarbetare som arbeta mot ackord.

(2) Dylik minimilön må fastställas att gälla antingen generellt för alla jordbruksarbetare i vederbörande grevskap eller för viss kategori arbetare därstädes eller för visst område eller för viss kategori arbetare inom visst område, skolande lönen vara underkastad de undantagsbestämmelser, som av nämnden må ha fastställts för viss sorts arbete. Minimilönen må göras beroende av huruvida anställningen avser dag, vecka, månad eller annan tid, eller av antalet arbetstimmar eller arbetsvillkoren. Särskild ersättning må fastställas för övertidsarbete.

Vid tillämpningen av bestämmelserna i detta moment skall nämnden, i den utsträckning så må befinnas möjligt, tillse att arbetarna erhålla en halv fridag i veckan.

(3) Om nämnden, sedan frågan genom ansökning kommit under dess prövning, finner att någon arbetare, som är sysselsatt eller som söker anställning uti tidsarbete, för vilket minimilön blivit fastställd enligt denna lag, på grund av kroppsligt eller andligt lyte eller nedsättning av arbetsförmågan, försakad av ålder eller annan orsak, icke är i stånd att göra sig förtjänt av minimilönen, skall nämnden utfärda ett tillståndsbevis för denne arbetare, vilket bevis undantager det av arbetaren utförda arbetet från i denna lag givna bestämmelser, enligt vilka löner icke må utgå under viss minimilönesats. Tillståndsbeviset skall ange den dag, ansökningsdagen eller senare dag, från vilken undantaget skall börja tillämpas, och må beviset innehålla villkor, t. ex. beträffande den lön, som skall tillkomma arbetaren. Under den tid, tillståndsbeviset är gällande, skall en arbets-

¹ Denna bilaga här utelämnad.

givare icke vara underkastad ansvar enligt denna lag, därest han till arbetaren utbetalar en lön, lägre än den i minimitaxan bestämda, för såvitt de i beviset angivna villkoren äro uppfyllda. Om en ansökan icke behandlas inom 21 dagar från dess ingivande är arbetsgivaren icke underkastad påföljd enligt denna lag, ifall han under tiden från utgången av denna frist till den dag, ansökningsen slutligen handlägges, till arbetaren utbetalar lägre lön än minimilönen.

(4) Vid fastställande av minimilöner skall nämnden, i den utsträckning så befinnes möjligt, tillförsäkra fullgoda arbetare sådana löner, att dessa kunna beräknas befordra arbetseffektiviteten och sätta en man i stånd att under normala förhållanden giva sig och sin familj ett sådant uppehälle, som kan anses skäligt med hänsyn till arten av hans arbete.

(5) Nämnden må, om den finner det lämpligt, upphäva eller ändra enligt denna lag fastställd minimilön.

(6) Innan någon minimilön fastställs, upphäves eller ändras, skall nämnden på sätt särskilt föreskrivits kungöra sitt beslut samt därvid angiva huru och inom vilken tid, ej understigande 14 dagar från kungörandet, som erinringar må framställas emot beslutet; och skall nämnden taga under övervägande alla erinringar, som må ha framställts inom föreskriven tid.

Om beslutet i anledning av någon sådan anmärkning blivit ändrat, behöver ny kungörelse icke utfärdas, där icke styrelsen finner att ändringen varit av så ingripande art, att även det nya beslutet bör kungöras.

§ 3.

(1) När en nämnd fastställt, upphävt eller ändrat en minimilön, skall den ofördröjligen, på sätt som blivit föreskrivet, insända meddelande om sitt beslut till jordbrukslönestyrelsen.

(2) Styrelsen åligger att, så snart lämpligen ske kan efter det den mottagit dylikt meddelande, utfärda de föreskrifter, som erfordras för att nämndens beslut skall tillämpas.

(3) Styrelsen skall, så snart som möjligt efter utfärdandet av föreskrifter enligt denna paragraf, översända underrättelse härom till vederbörande nämnd och på föreskrivet sätt kungöra innehållet av föreskrifterna.

(4) Beslut om fastställande, upphävande eller ändring av minimilön skall träda i kraft å den dag, som angivits i de av styrelsen utfärdade tillämpningsföreskrifterna.

Ikraftträdandet må icke ske förrän efter föreskrifternas utfärdande. Därest i något fall lön utbetalas för period, icke överstigande sju dagar, och dagen för ikraftträdandet icke sammanfaller med begynnelse dagen för dylik löneperiod, skall beslutet om fastställelse, upphävande eller ändring av lönen träda i kraft på begynnelse dagen av den period, som inträffar närmast efter den i beslutet angivna dagen.

§ 4.

En jordbruksarbetare, vilken arbetar på ackord, för vilket minimilön icke fastställts, må själv eller genom befullmäktigat ombud hos jordbrukslönenämnden i grevskapet anföra besvär, innebärande att den lön, han uppbär för ackordet, i ifrågasvarande fall giver en normalt skicklig arbetare en mindre summa än en minimilön för tidsarbete i samma fall skulle ge. Nämnden må, sedan den satt arbetsgivaren i tillfälle att gennåla å besvären, föreskriva, att arbetsgivaren skall, såsom tillägg till den av arbetaren uppburna lönen för sådant ackord, som utförts under de 14 dagar som närmast föregått besvären eller under tiden därefter till dess nämndens beslut givits, utbetala ett belopp, som enligt nämndens åsikt motsvarar skillnaden mellan den lön, en normalt skicklig arbetare skulle vid minimilön för tidsarbete erhållit för ifrågasvarande arbete och det belopp, som klåganden erhållit.

Det sålunda fastställda beloppet må av arbetaren eller för dennes räkning utsökas som civil skuld genom summariskt förfarande.

§ 5.

Därest en jordbrukslönenämnd:

(a) *antingen* underlåter att, inom två månader från det nämnden bildats och ordföranden blivit tillsatt, fastställa och till styrelsen meddela minimilön, som den enligt denna lag är skyldig fastställa;

(b) *eller* underlåter att fastställa och till styrelsen meddela minimilön, som skall ersätta tidigare gällande dylik, vilken upphävts eller av annan grund upphört att gälla;

(c) *eller* efter beslut av representanterna i nämnden ansöker hos styrelsen att denna skall fastställa, upphäva eller ändra minimilön;

må styrelsen, sedan föreskrivet kungörelseförfarande ägt rum, utfärda beslut om fastställande, upphävande eller ändring av den lön, varom fråga är; och äger styrelsen härför utöva de befogenheter, som tillkomma nämnden.

§ 6.

Ministern må beordra jordbrukslönenämnd att taga under förnyad prövning en av nämnden fastställd minimilön; och skall nämnden då pröva densamma och underrätta ministern om resultatet av prövningen.

§ 7.

(1) Då beslut om minimilön har trätt i kraft på grund av styrelsens föreskrifter enligt denna lag, skall envar, som sysselsätter en arbetare i jordbruksarbete, å vilket minimilönen skall tillämpas, betala denne en lön, som icke må understiga minimilönen. Därast han underlåter detta, skall han genom summarisk rättegång (summary conviction) dömas till högst 20 pounds böter för varje förseelse och till högst 1 pounds böter för var dag, under vilken han därefter upprepar förseelsen.

(2) I mål handlagt enligt denna paragraf åligger det svaranden att bevisa att han utbetalt lön, som icke understiger minimilönen.

(3) I mål, handlagt enligt denna paragraf mot en arbetsgivare, skall domstolen, vare sig fällande utslag (innebärande straffpåföljd) gives eller icke, ålägga denne att, förutom de till äventyrs utdömda böterna, erlagga ett belopp, som finnes motsvara skillnaden mellan den summa, som enligt gällande minimilön skulle utbetalts till arbetaren under de sex månader, som inföllo närmast före den dag, angivelse gjorts eller besvär anförts, och den i verkligheten under nämnda tid utbetalda summan.

(4) Då en arbetsgivare blivit dömd (till straffpåföljd) enligt denna paragraf för det han underlåtit att till en arbetare utbetala minst minimilön må, därest samtidigt med delgivning av stämning, kallelse eller besvär, meddelande lämnas om avsikten att föra talan av nedan nämnd art, yrkande framställas på grund av att arbetsgivaren underlåtit att vid något tillfälle under de aderton månader, som infallit närmast före de i föregående moment nämnda sex månaderna, till ifrågasvarande arbetare betala minst minimilön. Därast dylikt förhållande blir bevisat, må domstolen förplikta arbetsgivaren att till arbetaren utgiva ett belopp, som enligt domstolens bedömande finnes motsvara skillnaden mellan den summa, som skulle betalats till arbetaren såsom lön enligt gällande minimilön under dessa aderton månader och den i verkligheten utbetalda summan.

(5) Därast en förseelse, för vilken en arbetsgivare är hemfallen till böter enligt denna paragraf, i verkligheten begåtts av någon person i arbetsgivarens tjänst eller annan, skall denne vara underkastad samma påföljd som om han vore arbetsgivare. Härom må talan föras samtidigt med, före eller efter domen mot arbetsgivaren;

och skall den som begått förseelsen vara underkastad samma straff som arbetsgivaren.

(6) Därest en arbetsgivare, som anklagas för förseelse mot denna paragraf, visar på ett för domstolen tillfredsställande sätt, att han omsorgsfullt iakttagit vad på honom ankommit för att åtlyda bestämmelserna i denna lag, och att förseelsen i verkligheten begåtts utan hans kunskap eller uttryckliga eller tysta medgivande av någon i hans tjänst anställd eller av annan person, skall han, därest den åsyftade personen övertygas att hava begått förseelsen, vara fri från ansvar för densamma.

(7) Då någon tjänsteman, som blivit av ministern förordnad i enlighet med bestämmelserna i denna lag, får kännedom om att någon arbetsgivare häftar i skuld till en arbetare för något belopp på den grund att den till arbetaren utbetalda lönen understigit minimilönen eller på grund av ett av jordbrukslönenämnd utfärdad föreläggande att utbetala tilläggssumma å lön för ackord, må tjänstemannen (därest han i sådant avseende erhållit speciellt eller allmänt bemyndigande av ministern) å arbetarens vägnar eller i hans namn anhängiggöra civil talan inför vederbörande domstol för utfående av beloppet; i dylik rättegång, där tjänstemannen icke är part, har domstolen samma befogenhet att förplikta tjänstemannen ersätta rättegångskostnaderna som om denne vore part.

(8) Därest ett tillståndsbevis, utfärdad för en arbetare enligt § 2 av denna lag, innehåller föreskrift att till arbetaren skulle utgå en lön, som icke får understiga viss i beviset angiven lönesats, skall det belopp, som kan utkrävas enligt moment (3), (4) eller (7) av denna paragraf och som belöper å tid under vilken tillståndsbeviset gällt, beräknas på grundval av den däri angivna lönesatsen i stället för på grundval av minimilönen.

(9) Vad i denna paragraf stadgas angående utkrävande av belopp från en arbetsgivare till en arbetare skall icke inverka på arbetarens rätt att väcka talan (genom vanlig rättegång) om utfående av dylikt belopp.

(10) Varje avtal om lön i strid med denna lag eller om avstående från rättighet att utkräva lön i enlighet med denna lag vare ogiltigt.

(11) Med tillämpning av enligt denna lag fattade beslut rörande vilka förmåner och rättigheter som må betraktas såsom lön in natura i stället för kontantbetalning och rörande de värden, till vilka desamma må uppskattas, ävensom med hänsyn till inskränkningar och förbud, som i dylika beslut må hava meddelats beträffande utbyte av kontantlön mot sådana förmåner och rättigheter, må domstol i rättegång enligt denna lag såsom utbetalad lön avräkna ett belopp, som enligt domstolens åsikt motsvarar värdet av dylik förmån eller rättighet, vilken åtnjutits av arbetare under dennes anställning, och vilken icke är i lag förbjuden.

§ 8.

(1) Utöver de särskilda befogenheter, som enligt denna lag tillkomma ministern beträffande utfärdande av föreskrifter (regulations), äger han förordna i följande avseenden:

(a) att beordra jordbrukslönenämnderna att bestämma vilka förmåner eller rättigheter (icke förbjudna i lag), som må betraktas såsom lön in natura i stället för kontant lön, och till vilka värden de skola uppskattas, att befullmäktiga nämnderna att begränsa eller förbjuda användande av dylik förmån eller rättighet såsom ersättning för kontantlön, samt att, efter ansökan av arbetsgivare eller arbetare, befullmäktiga nämnderna att avgöra fråga angående värdet av dylik förmån eller rättighet, eller i allmänhet fråga angående tillämpning av denna lag på arbetskontrakt;

(b) att beordra nämnderna att, i ändamål att bestämma särskilda lönesatser för övertidsarbete, avgöra vilket arbete som skall betraktas såsom övertidsarbete;

(c) att beordra nämnd, som av ministern anmodats företaga åtgärd av nyss

nämnd art, att ånyo pröva av nämnden utfärdade föreskrifter i sådant avseende samt att meddela ministern resultatet av prövningen;

(d) att beordra jordbrukslönestyrelsen att, på begäran av representanterna i en nämnd, utföra något nämndens åliggande eller någon dess befogenhet enligt föreskrift utfärdad jämlikt denna paragraf, eller beordra styrelsen att utföra åliggande, vilket någon nämnd underlåtit att utföra inom den sålunda föreskrivna tiden; och må de i denna paragraf givna, för jordbrukslönenämnd gällande bestämmelserna därvid göras tillämpliga på styrelsen;

(e) att utfärda bestämmelser rörande huru med ansökningar och klagomål hos nämnd och utskott skall förfaras;

(f) att utfärda bestämmelser rörande kungörelseförfarandet angående något i denna lag stadgat förhållande, varvid skall iakttagas, att detta förhållande i största möjliga utsträckning bringas till därav berörda personers kännedom.

(2) Alla föreskrifter (regulations) enligt denna lag skola ofördröjligen föreläggas parlamentet, och om någotdera huset inom 28 dagar efter det sådan föreskrift förelades detsamma beslutar att hemställa hos Konungen att en föreskrift skall upphävas, skall den därmed bliva ogiltig; dock skall detta icke inverka på giltigheten av vad som företagits enligt sagda föreskrift eller på utfärdandet av ny föreskrift.

§ 9.

(1) Ministern äger tillsätta en sekreterare i jordbrukslönestyrelsen och en uti varje jordbrukslönenämnd, samt, till det antal »the Treasury» medgiver, de tjänstemän han finner nödvändiga för handläggning av besvärssärenden och övervakande i övrigt av lagens efterlevnad.

(2) Sålunda tillsatta tjänstemän äga:

(a) att efter skäligen underrättelse fordra företeende av, undersöka och taga avskrifter av lönelistor och andra handlingar rörande till jordbruksarbetare utbetalda löner;

(b) att vid de tillfällen, då sådant skäligen kan komma ifråga, erhålla tillträde till byggnader och andra platser i ändamål att företaga sådan undersökning som nyss sagts eller att bringa lagen i tillämpning; till boningshus äger han erhålla tillträde blott efter skäligen underrättelse;

(c) att anmana arbetare, arbetsgivare eller i arbetsgivares tjänst anställd person att lämna de upplysningar, denne må äga giva, beträffande arbetarens sysselsättning eller lön.

(3) om någon

(a) hindrar eller skadar någon tjänsteman under utövandet av dennes tjänst; eller

(b) vägrar att förete någon handling eller giva någon upplysning, som dylik tjänsteman lagligen uppmanar honom att förete eller giva; eller

(c) företer eller låter förete någon lönelista, räkenskaps- eller annan handling, som är felaktig i något avseende, inför en tjänsteman, och därvid har kännedom om att handlingen är felaktig; eller

(d) giver tjänsteman upplysning, vilken han vet är felaktig;

skall han genom summarisk rättegång (summary conviction) dömas till böter, högst 20 pund, eller till fängelse, ej överstigande tre månader, eller till såväl böter som fängelse intill angivna gränser.

(4) Envar på nämnt sätt tillsatt tjänsteman skall äga att till genomförande av de av ministern givna särskilda eller allmänna föreskrifterna, anställa rättslig talan på grund av förseelser mot denna lag.

(5) Envar på nämnt sätt tillsatt tjänsteman äger att, även om han icke är advokat (barrister eller solicitor), i rättegång på grund av denna lag åtala eller föra talan i domstol för summarisk rättegång (court of summary jurisdiction).

§ 10.

Envar tjänsteman, vilken förordnats av ministern att handlägga besvärssärenden och övervaka lagens efterlevnad, skall vara försedd med ett av ministern utfärdat förordnande; och skall han, i utövning av sin tjänst enligt denna lag, på anfordran förete förordnandet inför vederbörande person.

§ 11.

Alla utgifter, som gjorts av ministern eller med ministerns godkännande av jordbrukslönestyrelsen, nämnd eller utskott, inberäknat alla på så sätt godkända utgifter, vilka gjorts av ledamot av styrelsen eller av ledamot av nämnd eller utskott under utövning av dennes tjänst, samt alla belopp, vilka med ministerns medgivande utbetalts till dylik ledamot såsom ersättning för tidsförlust, i vart fall högst till en av »the Treasury» godkänd summa, som dock icke får sammanlagt överstiga 70 000 pund per år, skola täckas utav medel, anvisade av parlamentet.

§ 12.

Ministern skall årligen avlägga rapport till parlamentet om sin verksamhet enligt denna lag samt om jordbrukslönestyrelsens och nämndernas verksamhet. Nämnderna och styrelsen skola därför, före visst av ministern bestämt datum, till ministern insända rapport rörande sin verksamhet enligt denna lag under näst-föregående år.

§ 13.

Handling, vilken anges vara avskrift av beslut eller föreskrift, som en nämnd eller som jordbrukslönestyrelsen utfärdat, och vilken är försedd med bestyrkande av ordföranden eller sekreterare i nämnden eller styrelsen, skall i rättegång vara tillräckligt bevis angående beslutets eller föreskriftens innehåll ävensom att alla i denna lag föreskrivna kungörelser rörande beslutet eller föreskriften ha blivit gjorda; och är ingen bevisning erforderlig rörande den persons namnteckning eller tjänsteställning, som bestyrkt handlingen.

§ 14.

Intet av vad i denna lag stadgats skall inverka på fullföljandet av avtal eller bruk rörande lön enligt högre lönesats än den enligt denna lag bestämda minimilönen.

§ 15.

Jordbrukslönenämnd skall icke inrättas för grevskapet London; enligt ministerns bestämmande skola dock delar av detta grevskap vid tillämpningen av denna lag anses ingå i andra grevskap.

§ 16.

(1) Vid tolkningen av denna lag skall, såvida intet i texten strider däremot, följande gälla:

i uttrycket »agriculture» (jordbruk) inbegripes boskapsskötsel för mejeriproduktion samt begagnande av jord till bete, äng, fruktträdgård, odling av korgpil, skogsbruk, handelsträdgård eller plantskola;

i uttrycket »worker» (arbetare) inbegripes yngling, kvinna och flicka;

med uttrycket »employment» (sysselsättning) menas sysselsättning såsom anställd arbetare eller lärling; uttrycken »employed» och »employer» (sysselsatt och arbetsgivare) hava motsvarande betydelser;

med uttrycket »special class of workers» (särskild kategori av arbetare) använt i samband med en föreskrift eller ett beslut rörande fastställande, ändring eller upphävande utav lönesats, menas sådana arbetare som i föreskriften eller beslutet behandlas såsom tillhörande en särskild kategori;

med uttrycket »county» (grevskap) avses ett administrativt grevskap; vid tillämpningen av denna lag skall en »county borough», som omgives av ett administrativt grevskap, anses ingå i detta grevskap, och en »county borough», som gränsar till två eller flera administrativa grevskap, anses ingå i det grevskap, ministern bestämmer; fritt liggande del av administrativt grevskap skall anses ingå i angränsande administrativa grevskap eller, om det gränsar till två eller flera administrativa grevskap, i det av dessa som ministern bestämmer;

med uttrycket »prescribed» (föreskriven) avses föreskriven uti regulations (föreskrifter) enligt denna lag.

(2) För de ändamål denna lag avser skola Scilly Isles utgöra ett grevskap, samt, därest ministern så bestämmer, det område, som omfattar Ulverston Rural District och the Grange, Ulverston och Dalton-in-Furness Urban Districts, utgöra en avskild del av grevskapet Lancaster.

(3) Ett beslut, som vid sammanträde med jordbrukslönenämnd enhälligt antagits av de närvarande och i röstningen deltagande representanterna i nämnden, skall för i denna lag avsedda ändamål anses fattad av representanterna i nämnden.

§ 17.

4 § i Corn Production Acts (Repeal) Act, 1921, upphäves härigenom.

§ 18.

Denna lag, vilken må kallas Agricultural Wages (Regulation) Act, 1924, äger icke tillämpning i Skottland och Norra Irland.

Bilaga I.

Jordbrukslönenämndernas och jordbrukslönestyrelsens sammansättning och verksamhet.

Jordbrukslönenämnder.

1. Jordbrukslönenämnd skall bestå av medlemmar, representerande arbetare och arbetsgivare (jordbrukare) i det grevskap, där nämnden är verksam; vardera gruppen skall vara företrädd till lika antal. Dylika medlemmar kallas i denna lag »representative members» (representanter). Vidare skola i nämnden finnas två av ministern tillsatta opartiska medlemmar samt en ordförande.

2. Representanterna skola tillsättas eller väljas på sätt stadgats genom föreskrifter, utfärdade enligt denna lag.

3. Ordföranden skall årligen utses av nämnden; därest denna vid något tillfälle uraktfläter att inom föreskriven tid utse ordförande, må denne tillsättas av ministern.

Nämnden må utse en eller flera personer till vice ordförande; ordföranden äger, vid varje särskilt tillfälle, utse en av dessa personer att vid hans frånvaro i hans ställe fungera såsom vice ordförande.

En representant må icke utses till ordförande eller vice ordförande i nämnd, där han är medlem.

4. Vid sammanträde med nämnd skall ordföranden, därest han är närvarande, leda förhandlingarna. Om ordföranden är frånvarande, skall vice ordföranden leda förhandlingarna, därest han är närvarande. Om både ordföranden och vice ordföranden äro frånvarande, skola de närvarande utse en medlem att leda förhandlingarna.

5. Vid sammanträde med nämnd äger den ordförande eller vice ordförande, som leder förhandlingarna, att rösta; vid lika röstetal äger han utslagsröst. Innan han utövar sin rösträtt må han dock, därest han genom beslut av representanterna i nämnden erhåller tillstånd därtill, rådgöra med jordbrukslönestyrelsen eller ett utskott därav huru han skall utöva sin rösträtt; och må han ajournera sammanträdet i avvaktan på dylikt råd.

6. Nämnd må, i enlighet med enligt denna bilaga utfärdade föreskrifter, tillsätta ett eller flera utskott, bestående till lika antal av personer representerande arbetsgivare (jordbrukare) och jordbruksarbetare i grevskapet, samt, därest så finnes lämpligt, en ordförande; och må nämnden för erhållande av utskottets rapport och rekommendationer till dylikt utskott hänskjuta fråga som den finner lämplig för dylik behandling. Nämnd må även, där så finnes lämpligt, till utskott överlåta vilken som helst av sina befogenheter och plikter enligt denna lag, utom befogenheten och plikten att fastställa, upphäva eller ändra minimilöner. — Medlemmarna i utskott må, men behöva icke vara medlemmar av den nämnd, som tillsatt utskottet.

Jordbrukslönestyrelsen.

7. Styrelsen skall bestå till lika antal av medlemmar representerande arbetsgivare (jordbrukare) och jordbruksarbetare — i denna lag benämnda »representative members», representanter — ävensom av medlemmar utsedda av ministern till det antal denne finner lämpligt — i denna lag benämnda »appointed members», utsedda medlemmar —. Härvid skall emellertid iakttagas att antalet utsedda medlemmar icke må överstiga en fjärdedel av hela antalet medlemmar i styrelsen.

8. Representanterna skola tillsättas eller väljas på sätt stadgats genom föreskrifter, utfärdade enligt denna bilaga.

9. Styrelsens ordförande skall vara den av de utsedda medlemmarna, som ministern därtill förordnar. Vid sammanträde med styrelsen skall ordföranden, därest han är närvarande, leda förhandlingarna, samt, när han är frånvarande, den av de utsedda medlemmarna som de närvarande bestämma.

10. Minst en medlem av styrelsen skall vara kvinna.

11. Styrelsen må, i enlighet med föreskrifter utfärdade enligt denna bilaga, tillsätta ett eller flera utskott, bestående till lika antal av representanter för arbetsgivare och arbetare, ävensom av en eller flera utsedda medlemmar; och må styrelsen till dylikt utskott hänskjuta fråga som den finner lämplig för dylik behandling för utskottets yttrande och rekommendationer. Styrelsen må även, där så finnes lämpligt, till dylikt utskott överlåta vilken som helst av de befogenheter och plikter, som tillkomma styrelsen, utom befogenheten och plikten att fastställa, upphäva eller ändra minimilöner.

Allmänna bestämmelser.

12. Nämnds, utskotts eller styrelsens åtgärder skola icke bliva ogiltiga på grund av att antalet medlemmar icke överensstämmer med det fastställda antalet eller på grund av någon felaktighet vid utseende, tillsättande eller val av ordförande, vice ordförande eller medlem av nämnden, utskottet eller styrelsen.

13. Ministern må utfärda föreskrifter beträffande nämnds, utskotts och styrelsens verksamhet och sammanträden, däri inbegripet tillsättande av ordförande, tjänstgöringstid för ordförande och andra medlemmar, tillvägagångssättet vid röstning och det antal medlemmar, som skall vara nödvändigt för quorum (beslutförhet); och må dylika föreskrifter rörande nämnder och deras utskott göras till lämpliga antingen för alla sådana eller för allenast någon av dem; i övrigt må nämnd, utskott och styrelsen, under iakttagande av föreskrifterna i denna bilaga och uti föreskrifter, utfärdade i kraft av densamma, anordna sin verksamhet såsom den för gott finner.

*Bilaga B.***Minimilönelagstiftning för lantbruket i England.**

Så tidigt som 1795 framlades i det engelska parlamentet ett lagförslag om fastställande av minimilöner för lantarbetare. Förslaget nådde till andra läsnigen men blev icke slutligen antaget, tydligen framför allt på grund av de oöverstigliga hinder som förvaltningsapparatusens bristfällighet och förbudet mot fackföreningar lade i vägen för kontrollen å en sådan lags efterlevnad. Först år 1913 upptogs spörsmålet ånyo i en officiell rapport («The land», Report of the Land enquiry committee, Vol. 1), och samma år väcktes i parlamentet två lagförslag om upprättande av lönenämnder för lantbruket. Den vidare behandlingen av dessa förslag avbröts visserligen av kriget, men detta blev å andra sidan även anledningen till att en statlig reglering av arbetslönerna slutligen genomfördes för det engelska lantbruket.

Corn Production Act, 1917, vilkens uppgift var att säkerställa landets spannmålsförsörjning och som för detta ändamål införde garanterade minimipriser å vete och havre, fastslog även en minimilön av 25 shillings per vecka för arbetarna och inrättade ett centralt löneråd för lantbruket, vilket erhöi befogenhet att i samråd med rådgivande lokala nämnder fastställa (högre) minimilöner för lantarbetarna. Denna lagstiftning kan närmast betraktas som en utvidgning till lantbruket av den sedan 1909 gällande lagstiftningen om lönenämnder (Trade Boards) för industrier, i vilka »lönen i jämförelse med andra industrier är ovanligt låg». En rad frågor av betydelse för den praktiska tillämpningen av minimilönerna för lantbruket ordnades genom direkt hänvisning till sistnämnda lagstiftning.

Det centrala lönerådet höjde snart den i lagen fastställda absoluta minimilönen och bestämde högre lönesatser, något varierande för de olika grevskapen, såsom framgår av denna uppställning:

	Lägsta minimilön.	Genomsnittlig minimilön.
Sommaren 1918	30 s. 0 d.	30 s. 6 d.
Maj 1919	36 s. 6 d.	37 s. 10 ¹ / ₂ d.
April 1920	42 s. 0 d.	43 s. 1 ¹ / ₂ d.
Augusti 1920	46 s. 0 d.	46 s. 10 ¹ / ₂ d.
September 1921	42 s. 0 d.	42 s. 3 d.

Corn Production Act upphörde att gälla från 1 okt. 1921. Under dess sista giltighetsår hade lönesatserna måst nedsättas. I samband härmed utjämnades skillnaderna så att det till slut endast var 5 av de 39 distrikten som hade högre lönesatser än den lägsta gällande minimilönesatsen. Vid avvecklingen av lagen överläts bestämmandet av lantarbetarlönerna dock icke helt åt de fria krafternas spel. Enligt en ny lag upprättades nämligen förlikningsnämnder (63 stycken), och de löner, varom nämnderna enades, kunde på deras begäran av jordbruksministern göras förbindande för alla arbetsgivare och arbetare inom distriktet. Blott 6 nämnder gjorde framställning om dylikt förordnande, men även i de övriga distrikten torde nämndernas lönesatser, i den mån sådana faststälts, i huvudsak hava länt till efterrättelse.

Till att börja med lyckades det att få löneöverenskommelser till stånd i 56 av de 63 nämnderna, men antalet distrikt där fastställda lönesatser voro i kraft sjönk därefter snabbt. I slutet av 1922 voro överenskommelser i kraft blott i en tredjedel av distrikten och ett år senare blott i en sjättedel. Under de tre år, som systemet verkade, var det blott 3 nämnder som voro i funktion utan avbrott.

Under dessa förhållanden och under pressen av efterkrigstidens första jord-

brukskris kommo de faktiska lönerna givetvis att sjunka starkt. I december 1921 var den genomsnittliga lönen för vanligt lantbruksarbete 37 shillings och i december 1922 var den så låg som 28 shillings. På denna nivå blevo lönerna sedan stående under de båda följande åren till dess den nya lagstiftningen om minimilöner för lantbruket kom i tillämpning. Mellan olika distrikt varierade lönerna från 25 till cirka 32 shillings per vecka.

Vissa uppgifter tyda på att arbetarnas bristande intresse bar skulden till förlikningsnämndernas sammanbrott. Arbetsgivarnas organisationer voro vid denna tidpunkt starka och hade icke något emot kollektiv reglering av lönevillkoren. De funno det bekvämare och behagligare att genomföra lönenedsättningar, som voro godkända även av arbetarnas representanter i nämnderna, än att göra det självständigt var på sin gård. Lantarbetarna däremot förlorade under denna tid tron på förlikningsnämndernas värde för dem och menade att det ofta vore fördelaktigare för dem att få lönerna fastställda efter direkta förhandlingar med den enskilde arbetsgivaren. Härigenom försvagades givetvis även intresset för fackförningarna.

En år 1922 tillsatt jordbrukskommission uttalade i sitt år 1924 avgivna betänkande, att arbetarna hade berättigade anspråk på en organiserad form för löneförhandlingar med arbetsgivarna. Samma år framlade regeringen, som tillhörde arbetarpartiet, ett förslag till reglering av lönerna i lantbruket, vilket efter vissa ändringar vann parlamentets bifall.

»Agricultural Wages (Regulation) Act, 1924», gäller endast för England och Wales, icke som den tidigare lagstiftningen även för Skottland. Den har nu i oförändrad lydelse varit i kraft i 12 år utan att i tillämpningen hava mött allvarliga hinder: endast i ett fåtal fall och för kortare tidsperioder hava arbetsgivarnas representanter avhållit sig från deltagandet i de lokala lönenämndernas arbete.

Lagen bygger på principer från båda de äldre lagarna: liksom enligt Corn Production Act skola minimilöner fastställas, men icke såsom då av ett centralt löneråd utan av lokala nämnder (Agricultural Wages Committees). På denna viktiga punkt lyckades arbetsgivarna trots regeringens motstånd driva sin vilja igenom vid parlamentsbehandlingen.

Lagens administration och kontrollen över löneföreskrifternas efterlevnad åligger jordbruksministern och vissa särskilt tillsatta tjänstemän, och alla utgifter betalas ur statskassan. Ministern skall årligen till parlamentet lämna en redogörelse för lagens verkningar.

Ministern kan beordra en lokal lönenämnd att på nytt överväga de av nämnden fastställda lönesatserna. Denna rätt uppfattas emellertid icke som en rätt att kritisera berättigandet av de fastställda lönesatserna och kan sålunda icke komma till användning annat än när nya omständigheter föreligga, vilka icke beaktats vid nämndens avgörande. En dylik uppfattning förfäktas åtminstone i jordbruksministerns rapporter till parlamentet för såväl de första som de senaste åren, och i sådana fall då arbetarna begärt ministerns ingripande emedan de funnit de fastställda lönerna alltför låga hava framställningarna som regel lämnats utan bifall. Bland arbetarna har emellertid denna tolkning mött stort motstånd och under verksamhetsåret 1930—31 anmodade ministern en lönenämnd att ånyo överväga sitt beslut om nedsättning av lönerna emedan han ansåg att den fastställda lönen var för låg för upprätthållandet av den levnadsstandard, som lagen hade till ändamål att säkerställa. Lönenämnden vidhöll dock det fattade beslutet.

Lagen föreskriver vidare upprättandet av ett centralt löneråd för lantbruket (Agricultural Wages Board), bestående av lika antal representanter för arbetsgivare och arbetare samt ett antal (högst $\frac{1}{4}$ av sammanlagda medlemsantalet) av jordbruksministern utsedda medlemmar, bland dem rådets ordförande. Minst en av lönerådets medlemmar skall vara kvinna. I praktiken har det centrala lönerådet erhållit 21 medlemmar, därav 5 utsedda av jordbruksministern.

Lokala nämnder skola finnas i varje grevskap. Några dylika hava dock sam-

manslagits och i andra fall hava nämnderna själva delat ett grevskap i olika delar, för vilka särskilda lönesatser fastställts. Förutom lika antal representanter för arbetsgivare och arbetare bestå de lokala nämnderna av två av jordbruksministern utsedda medlemmar och en ordförande. Den sistnämnde utses av nämnden eller, om denna icke kan enas om valet, av ministern. I praktiken hava partsrepresentanternas antal fastställts till 6 å 8 för vardera sidan. De ha hittills utsetts av lantarbetstygareföreningen (Farmers Union) och de två lantarbetareföreningarna (The National Union of Agricultural Workers och The Workers Union, vilken sistnämnda sedermera uppgått i The General and Transport Workers Union). Oorganiserade arbetsgivare och arbetare hava däremot ingen representation. I praktiken äro sålunda de opartiska representanterna i minoritet, varför partsrepresentanterna liksom vid vanliga löneförhandlingar kunna diktera besluten om de äro ense.

Slutligen kan ministern utse sekreterare såväl för det centrala lönerådet som för lokalnämnderna.

Om den lokala nämnden icke inom en viss tidsfrist fastställer nya eller prolongerar dittills gällande minimilönesatser inträder det centrala lönerådet i nämndens ställe och fastställer lönerna. I praktiken har detta emellertid så gott som aldrig förekommit, och det centrala rådets uppgift har därför huvudsakligen blivit att giva de lokala nämndernas beslut en juridiskt tillfredsställande form samt att offentliggöra den slutligen fastställda texten, vilken därefter träder i kraft. Härigenom åstadkommes en viss likformighet i förordnandenas och bestämmelsernas yttre form, men däremot icke i fråga om deras innehåll. Fastställandet av innehållet ligger nämligen uteslutande inom de lokala nämndernas kompetens. Kärnpunkten i det engelska löne regleringssystemet är därför lokalnämnderna och deras verksamhet.

Den lokala nämnden skall fastställa minimilöner för lantbruket till belopp, som tillförsäkrar en fullgod manlig arbetare en lön, som är ägnad att befördra hans arbetseffektivitet och sätter honom i stånd att under normala förhållanden upprätthålla en sådan levnadsstandard, som kan anses skälig med hänsyn till arten av hans arbete.

Under de första åren fastställdes lönesatserna ofta för obestämd tid men senare blev det vanligt att bestämma dem för ett år i sänder. Under jordbrukskrisens tider har tendensen till och med gått mot ännu kortare giltighetstider. I varje fall kan nämnden när som helst ändra sina beslut.

Nämnden skall fastställa en tidlön och kan dessutom, därest så anses lämpligt, fastställa ackordslöner. Tidlönerna kunna bestämmas per timme, dag, vecka, månad eller annan tidsperiod. Nämnden kan fastställa antingen en enhetlig lön för alla arbetare eller ock sätta olika löner för olika kategorier av arbetare.

I praktiken är det regel, att alla nämnder fastställa en minimivekolön för vanligt lantbruksarbete. I följande uppställning hava distrikten fördelats efter storleken av den fastställda vekolönen, därvid ojämna belopp avrundats till närmast lägre hela tal i shillings:

Minimivekolön Shillings	A n t a l d i s t r i k t å r					
	1925	1926	1930	1932	1933	1934
27.....	—	—	—	—	1	1
28.....	—	—	—	5	4	—
29.....	3	—	—	1	4	2
30.....	17	15	16	14	20	22
31.....	7	11	10	11	9	12
32.....	10	11	12	10	7	5
33.....	2	3	1	4	1	5
34.....	4	2	3	2	2	1
35.....	1	3	3	—	1	1
36.....	3	3	3	1	—	—
37.....	1	—	—	—	—	—

De första lönesatserna som fastställdes efter lagens ikraftträdande inneburo nästan överallt en stegring av gällande lönesatser ända upp till 5 s. 6 d. per vecka. Liksom vid 1917 års lagstiftning var det arbetarna i de grevskap, som hade de lägsta lönerna, vilka drogo den största fördelen av den nu återinförda obligatoriska löneregleringen för hela landet, dock i mindre utpräglad grad än tidigare. Under de närmast följande åren skedde så gott som inga förändringar i själva lönesatserna. Man kan blott spåra en svag tendens emot en utjämning av lönenivån för hela landet. Denna rörelse avbröts emellertid då jordbrukskrisen skärptes omkring år 1931. Nu följde en period av lönesänkningar, som kulminerade i februari 1934, och under denna tid uppstodo åter större skillnader i lönesatserna mellan de olika distrikten.

Under loppet av 1934 slog utvecklingen åter om. Lönerna stego åter och i september 1934 lågo ett betydligt större antal lönesatser än någonsin tidigare alldeles i närheten av medeltalet för hela landet. Detta hade före 1931 legat tämligen oförändrat omkring 31 s. 8 d. men sjönk därefter ända till slutet av 1933, då det var 30 s. 6 $\frac{1}{2}$ d. Därefter steg det ånyo och nådde i september 1934 30 s. 11 d. Löneförändringarna hava sålunda över huvud taget hållit sig inom trånga gränser och varit av mycket mindre betydelse än de förändringar i reallönens värde, som framkallats av förskjutningarna i den allmänna prisnivån.

Från första början fastställdes veckolönen lika för sommar och vinter; endast tre nämnder avveko från denna regel, och blott två av dem hava genomgående upprätthållit en mindre differens i lönen mellan dessa årstider. Däremot är längden av den arbetstid, som motsvarar veckolönen, för de flesta grevskap olika om sommaren och om vintern. Den normala arbetstiden är 48 timmar i veckan under vintern (4 månader) och 50 timmar under sommaren (8 månader). Då emellertid arbetstiden i norra England och Wales är betydligt längre blir medeltalet för hela landet så högt som cirka 49 $\frac{1}{2}$ timmar under vintern och 51 $\frac{1}{2}$ timmar om sommaren.

Under de första åren efter lagens ikraftträdande undergick arbetstidens längd mycket få förändringar, men under krisåren 1930—33 blev det rätt vanligt att i stället för att sätta ned minimilönen såsom kompromiss förlänga den ordinarie arbetstiden, varigenom arbetsgivarna kunde minska antalet övertidstimmar eller eventuellt antalet arbetare. Så snart förhållandena åter blivit bättre hava emellertid flertalet av de nämnder, som använt sig av denna metod, ånyo nedbringat den ordinarie arbetstidens längd.

Enligt alla lokala löneförordningar skall arbetaren hava full veckolön även om arbetsgivaren icke använder honom under hela den ordinarie veckoarbetstiden. Likaledes medräknas mestadels den arbetstid, som icke utnyttjas av arbetsgivaren på grund av väderleksförhållandena; däremot icke den tid som åtgår till måltidsraster.

Omkring hälften av nämnderna hava fastställt samma ersättning för övertidsarbete på vardag och söndag, medan de övriga fastställt en högre ersättning för söndagsarbetet, några enstaka nämnder även en särskild lönesats för övertidsarbete under lördagen. Övertidsersättning utgår per timme och någon begränsning av övertidsarbetet förekommer icke. Erfarenheten visar dock att det i allmänhet utnyttjas tämligen litet. Arbetarnas extra inkomster genom övertidsarbete äro sålunda tämligen obetydliga och den fastställda ordinarie arbetstiden blir i praktiken nästan identisk med den faktiska arbetstiden. Lönesatserna för övertidsarbete lågo ursprungligen för vardagarna cirka 25 procent och för söndagarna cirka 50 procent över den normala (beräknade) timlönen. Under krisen reducerades emellertid på många håll övertidsersättningen starkare än veckolönen.

Vid en genomgång av de olika lokala lönebestämmelserna kan man konstatera ett visst sammanhang mellan höga lönesatser och lång ordinarie arbetstid. Detta

gäller framför allt för distrikt med omfattande boskapsskötsel och förhållandevis litet egentligt åkerbruk och där sålunda alla arbetare måste deltaga i skötseln av kreaturen. Där kreatursskötare utgöra en särskild arbetarkategori hava de sedan gammalt varit högre avlönade och denna skillnad har upprätthållits även under det nya regleringssystemet. I de flesta fall har man emellertid ansett att frågan på ett tillfredsställande sätt löstes genom bestämmelserna om övertidsersättning. På grund av att kreatursskötarna som regel hava längre arbetstid än andra lantarbetare kommer nämligen en viss övertidsersättning att så att säga ingå i deras normala avlöning. I icke fullt hälften av grevskapen hava nämnderna däremot föredragit att fastställa särskild veckolön för kreatursskötare och liknande arbetare, vanligen då med en längre ordinarie arbetstid. För övertidsarbete utöver denna tid utgår däremot ersättning efter samma grunder som till övriga arbetare.

Kreatursskötarnas högre avlöning utgick tidigare ofta i form av fri bostad och andra naturaförmåner. Även i övrigt har naturaavlöning sedan gammalt förekommit i det engelska lantbruket. Detta förhållande medför svårigheter när minimilönerna skola fastställas i penningar. Lönenämnderna äro av denna anledning skyldiga att bestämma vilka naturaförmåner arbetsgivaren har rätt att fråndraga den fastställda penninglönen och vilka värden som skola åsättas dylika förmåner. Nämndernas beslut rörande dessa frågor variera starkt allt efter skick och bruk inom olika områden. Alla nämnder medgiva att fri bostad får betraktas som en del av lönen. I genomsnitt sättes dess värde till 3 shillings per vecka. På några platser varierar värdet efter bostadens storlek. En del nämnder förbehålla sig rätt att nedsätta det fastställda värdet om bostaden är bristfällig, några enstaka att höja beloppet om bostaden är bättre än genomsnittet.

De flesta nämnder hava fastställt värdet av kost och logi, antingen gemensamt eller och särskilt för kost och särskilt för logi. På ett och annat ställe har det till och med ansetts lämpligt att fastställa de olika måltidernas värde i penningar. Några nämnder utsätta olika värden för män, kvinnor och minderåriga.

I regel får naturaavlöning i form av mjölk och potatis (eller potatisland) avdragas på lönen. Andra naturaförmåner äro däremot sällsynta och i varje fall taga lönenämnderna i mycket ringa utsträckning hänsyn till dem.

Lönesatserna för yngre manlig arbetskraft fastställas på samma sätt som för fullvuxna arbetare. Beloppen äro starkt varierande efter åldern (från 14 till 21 år). Lönen för kvinnlig arbetskraft fastställas däremot med få undantag alltid per timme. Särskilt i början förefanns en utbredd tendens hos lönenämnderna att icke fastställa lika utförliga regler för kvinnornas avlöning som för männens på grund av att antalet av de kvinnliga arbetarna var obetydligt. Ett sådant förfaringsätt synes dock knappast förenligt med lagen, vars ändamål är att skydda den enskilde arbetaren vare sig det är en man eller en kvinna. Efter hand hava förhållandena i detta avseende blivit bättre, men ännu saknas på många håll regler om ordinarie arbetstid och övertidsersättning för kvinnliga lantarbetare.

Omkring ett dussin lönenämnder fastställa särskilda lönesatser för arbete under sädeskörden och ungefär hälften så många även för höslåttern. Det har förekommit att en nämnd bemyndigat sin ordförande att för arbetsgivarna framhålla det önskvärda i att arbetarna bleve generöst behandlade i skördetiden; eljest skulle nämnden till ett kommande år fastställa särskilda lönesatser för skördearbetet.

Enligt lagen hava nämnderna även rätt att fastställa ackordslöner. Hittills har ingen nämnd gjort bruk av denna rätt, men å andra sidan hava inkomna klagomål endast i ett fåtal fall gällt, att en arbetare vid ackordsarbete förtjänat mindre än den för vederbörande distrikt fastställda minimitidslönen.

Bruket att fastställa lönerna för manliga arbetare per vecka och för kvinnliga arbetare per timme vållar svårigheter i de områden, där det är vanligt att anställa arbetskraft mot års- eller halvårslön. I sådana fall är det svårt att kontrollera att

höjningar i de fastställda lönesatserna under arbetsåret komma arbetarna till godo. Vidare är det icke tillräckligt att arbetarens genomsnittliga veckolön uppgår till den fastställda minimilönen, ty en sådan arbetare får icke alltid ersättning för övertidsarbete under sommaren, särskilt om lönenämnden fastställt samma ordinarie arbetstid för sommar och vinter.

Enligt lagen skola nämnderna såvitt möjligt tillförsäkra arbetarna en halv fridag i veckan (utöver söndagen). Detta sker genom att bestämma, att allt arbete utöver ett visst antal timmar (5—6 timmar) under denna dag skola betalas som övertidsarbete. Det är blott två nämnder som icke meddelat dylika bestämmelser. Som regel har man överlåtit åt arbetsgivaren att bestämma på vilken veckodag denna halva fridag skall infalla, vilket underlättar sakens ordnande särskilt för kreatursskötarens del.

Redan de första åren efter lagens ikraftträdande tog man i många nämnder upp frågan om man kunde tillförsäkra arbetarna ledighet på vissa helgdagar och allmänt tillämpade fridagar (de s. k. bank holidays). Lönenämnderna kunde visserligen icke förbjuda arbete på dessa dagar men liksom ifråga om den halva fridagen per vecka kunde de fastställa, att arbete å dessa dagar skulle betalas såsom övertidsarbete. Ungefär $\frac{2}{3}$ av nämnderna hava meddelat dylika bestämmelser, men antalet av de dagar, som beröras, varierar från 1 till 6. De flesta av dessa nämnder hava förordnat att avdrag på veckolönen icke får göras på grund av att arbete icke utföres under dessa dagar. I praktiken blir det därför en fridag med full lön.

Av det ovanstående framgår vilket stort arbete som varit förenat med att genomföra lagens bestämmelser i praktiken. I begynnelsen utfärdades för varje grevskap en rad förordningar, särskilt för varje fråga. Senare har man såvitt möjligt sökt samla alla bestämmelser i en eller två förordningar, varigenom det blir lättare att överblicka regleringens omfattning. Däremot kvarstå fortfarande i samma utsträckning som tidigare skiljaktigheterna mellan de olika förordningarnas bestämmelser från grevskap till grevskap, och dessa äro ofta icke sakligt grundade i olikheter i de lokala förhållandena, men de kunna icke undvikas på grund av att det centrala lönerådet icke äger befogenhet att vidtaga den erforderliga utjämningen. Det kan därför hända att för arbetare, som bo i samma by men äro sysselsatta på egendomar, som ligga på var sin sida om en grevskapsgräns, gälla tämligen olika arbetsvillkor.

Enligt lagens bestämmelser kunna lönenämnderna tillåta lägre avlöning än de fastställda minimilönerna för arbetare, som på grund av kroppsligt eller andligt lyte eller nedsättning av arbetsförmågan, försakad av ålder eller annan orsak, icke förmå göra skäl för den allmänna minimilönen. Varje enskild arbetare, för vilken dylika undantagsbestämmelser skola gälla, måste emellertid förse med ett personligt tillståndsbevis, som under ovan angivna förutsättningar efter ansökan utställas av lönenämnden.

I det engelska lantbruket sysselsättas ganska många äldre arbetare och därjämte ett betydande antal krigsinvalidier. På grund härav försakar behandlingen av dispensansökningarna mycket arbete för lönenämnderna. De flesta hava tillsatt ett underutskott för detta ändamål.

Under lagens första tillämpningsår gjordes cirka 11 000 ansökningar om dylik dispens och av dessa godkändes cirka 9 000, motsvarande cirka 2 procent av hela antalet lantarbetare enligt 1925 års jordbruksräkning. Till att börja med uppstodo vissa svårigheter att konstatera huru många dylika dispenser som voro i kraft på grund av att en del av dem voro utställda på obestämd tid. Det var under sådana förhållanden svårt att beräkna huru många som trätt ur kraft genom dödsfall, övergång till andra verksamhetsområden m. m. Dessa svårigheter äro emellertid nu övervunna, varför tillförlitliga siffror kunnat publiceras. Både antalet gällande dispenser och antalet nya ansökningar hava under de senare åren

visat en långsamt nedåtgående tendens. Året 1933—34 ingåvos endast 1 918 ansökningar, varav 1 434 godkändes. Vid årets slut voro 9 303 dispenser i kraft för manliga arbetare och endast 11 för kvinnor. Orsakerna till den nedsatta arbetsförmågan voro ungefär lika fördelade mellan fysiska och andliga defekter, ålderdomssvaghet samt andra orsaker.

I de allra flesta fall fastställes i tillståndsbevisen vilket avdrag från den fastställda minimilönen som arbetsgivaren har rätt att göra. Undantag från denna regel förekommer emellertid, framför allt i fråga om äldre arbetare. Eftersom tillståndsbeviset strängt taget helt dispenserar från förordningens bestämmelser har det blivit vanligt att i detsamma uttryckligen utsäga, att för alla icke särskilt angivna förhållanden skola de allmänna reglerna gälla.

Som nämnt åligger kontrollen över lagens efterlevnad jordbruksministern, och alla klagomål skola därför ställas till honom och icke till de lokala nämnderna eller det centrala lönerådet.

En effektiv kontroll är givetvis ett mycket krävande arbete när det som i fråga om jordbruket rör sig om ett stort antal arbetsplatser, spridda över vidsträckta områden, och där de berörda personerna i allmänhet icke äro vana vid lagföreskrifter, som i så hög grad gripa in i de dagliga arbetsförhållandena.

Trots stora ansträngningar för att göra lagen känd (bland annat hava minimilöneförordningarna anslagits vid alla postanstalter) påträffades vid inspektionen åtskilliga år efter lagens tillkomst icke blott arbetsgivare utan även arbetare, som icke hade en aning om att deras löner voro underkastade laglig reglering. De enskilda lagbestämmelserna voro naturligtvis ännu mycket mindre kända. Organisationerna på båda sidor hava gjort mycken nytta genom att sprida kunskap om lagen, men effektiviteten av deras arbete har varit mycket beroende av intresset och livaktigheten i de särskilda avdelningarna. Tillämpningen av reglerna om övertidsersättning hava hela tiden vållat de största svårigheterna, emedan varken arbetsgivare eller arbetare föra ordentliga anteckningar om antalet arbetstimmar. Också i detta hänseende hava emellertid förhållandena blivit bättre och lagen har indirekt bidragit till bättre arbetsorganisation på många gårdar. Missbruk från arbetares sida har även förekommit i det att arbetare tagit anställning mot lön, som de vetat vara för låg, och därefter låtit indriva skillnaden med myndigheternas hjälp.

Sedan lagen varit i kraft under två år måste antalet inspektörer ökas från 10 till 15. Inspektörerna undersöka de inkomna klagomålen berättigande och företaga dessutom kontrollstickprov i sina distrikt. I oktober 1929 tillsattes ytterligare 6 inspektörer, vilka fingo till uppgift att undersöka förhållandena på samtliga egendomar inom vissa utvalda, begränsade områden, för att på detta sätt erhålla en bättre uppfattning om lagens efterlevnad. En på dylikt sätt anordnad kontroll måste enligt sakens natur bliva mera effektiv än en kontroll enligt de hittills tillämpade metoderna. Vid annan stickprovskontroll äro nämligen arbetarna ibland ovilliga att lämna upplysningar emedan de äro rädda att bliva misstänkta för att hava tillkallat inspektören och för att på grund härav senare bliva avskedade. Under det första året av den intensiva kontrollen fann man att de underbetalade arbetarna inom olika distrikt utgjorde från 14—32 procent av samtliga arbetare, medan procenttalet vid stickproven i genomsnitt varit cirka 16. Nästa års intensivkontroll visade i själva verket ännu sämre siffror för lagens effektivitet, men av statsfinansiella skäl blevo inspektörernas antal från utgången av 1931 ånyo inskränkt till 15. 1933—34 ökades antalet ånyo till 18; deras tid är emellertid till största delen upptagen av att behandla inkomna klagomål och tiden för stickprovundersökningar är mycket knapp.

Allteftersom lagen blivit mera inarbetad hava fall, då lägre lön än den fastställda minimivekolönen icke betalats, förekommit allt mera sällan. Överträdelserna hava i stället huvudsakligen gällt reglerna om övertidsersättning, framför allt på den stadgade halva fridagen.

Under 1933—34 inkommo till jordbruksministeriet inalles 3 340 klagoskrifter. På 2 328 gårdar blevo de påtalade förhållandena undersökta, och på 390 gårdar företogs stickprov, därvid det visade sig att 256 av 1 744 eller 15 procent av arbetarna voro underbetalade. I anledning av klagomål indrevs detta år från arbetsgivarna 11 596 pund och till följd av stickprov 904 pund. Inalles har genom ministeriets försorg sedan lagens ikraftträdande och intill utgången av september 1934 indrivits 115 075 pund. Medan antalet klagomål är i stigande har däremot antalet fall som hänskjutits till domstolarna sjunkit. Under 1933—34 anhängiggjorde ministeriet åtal mot 63 arbetsgivare och i dessa mål utdömdes cirka 170 pund i böter.

Redan tidigt stadgade sig den uppfattningen att 1924 års lag om reglering av lönerna i lantbruket fungerat tillfredsställande. 1928 uttalade jordbruksministern i en konservativ regering att denna icke kunde förorda förändringar i det system, som skapats genom 1924 års lag och som tydligen varit till stor nytta för den talrikaste gruppen av jordbruksbefolkningen och i det långa loppet säkerligen vore det även för lantbrukarna själva.

Vid 1930 års utgång sammanfattade jordbruksministeriet i sin årliga rapport lagens verkningar på följande sätt:

- 1) höjning av lantarbetarnas inkomster;
- 2) ökning av arbetsgivarnas omkostnader, vilka delvis blivit kompenserade genom inskränkningar i arbetsstyrkan men som dock bidragit till att skärpa den av produktprisens fall framkallade depressionen;
- 3) osäkerhet i fråga om arbetstillgången i de egentliga åkerbruksbygderna om vintern;
- 4) bättre arbetsorganisation och arbetsledning på gårdar, som tidigare skötts slappt; och
- 5) undvikande av strejker, lockouter och andra arbetskonflikter.

I fråga om den större arbetslöshetsrisken skall dock anmärkas, att av rapporterna synes indirekt framgå att denna icke varit en omedelbar följd av lagens tillämpning utan uppstått först då lönerna tack vare lagens bestämmelser höllos uppe trots att produktpriserna voro starkt fallande.

Arbetsgivarna förfäktade ursprungligen den ståndpunkten, att lönerna borde regleras genom frivilliga kollektiva överenskommelser, på sätt som i större eller mindre omfattning ägt rum enligt 1921 års lagstiftning. De försökte och lyckades även genomdriva, att tyngdpunkten i den oundvikliga tvångsregleringen av lönerna kom att ligga hos de lokala nämnderna och icke hos det centrala lönerådet. De fasthöllo dock sitt principiella motstånd mot lönerregleringen, som »definitivt begränsade näringsens ekonomiska frihet och utgjorde ett avgörande hinder för dess utveckling». Senare sattes kritiken framför allt in på den punkten att lönenivån genom regleringen fastlöstes medan lantbruksprodukter från länder med långt lägre lönenivå tillätos att strömma in på den engelska marknaden. Då lantbruket på grund härav icke kunna bära de höga lönerna ansåg man det vara regeringens skyldighet att antingen sätta arbetsgivarna i stånd att betala de höga lönerna eller också modifiera lagstiftningen. Man förmenade nämligen att det fanns åtskillig oövad arbetskraft som gärna skulle arbeta till lägre löner. Emellertid framhölls av de ledande i organisationerna att vid en tidpunkt, då ansträngningar gjordes för att komma lantbruket till hjälp vore det icke opportunt att gå till angrepp mot minimilönelagstiftningen.

Å andra sidan hava arbetarna påyrkat att i lagstiftningen om understöd till lantbruket skulle införas direkta stadganden om, att en del av understödet borde komma arbetarna till godo, men dessa krav hava avvisats under uttrycklig hänvisning till den gällande löneregeringslagen. I övrigt äro arbetarnas främsta önskemål i fråga om förbättring av lagen att minska de lokala nämndernas inflytande och åvägbringa ett mera centraliserat och utjämnande förfaringssätt vid fastställandet av lönerna och allra helst likformiga lönesatser för hela landet.

Bilaga C.

P. M.

angående reglering av lantarbetarnas löner efter prisindex.

Inledning.

En reglering av lantarbetarnas löner efter prisindex avser i första hand att anpassa arbetslönerna (och därmed arbetskostnaderna) efter växlingarna i jordbrukets ekonomiska förutsättningar. I andra hand tillgodoses därigenom även önskemålet att skydda arbetarna från de förändringar i reallönerna, som härröra från förskjutningar i prisnivån. Däremot kan man icke på detta sätt fördela ökade inkomster från jordbruket på grund av rationalisering. Med en sådan reglering kan man icke heller taga hänsyn till ändrade förhållanden på arbetsmarknaden, t. ex. överflöd eller brist på arbetskraft, ej heller till andra frågor som borde påverka lönerna men som icke sammanhånga med prisförhållandena. Löneförändringar som kunna sättas ifråga på grund av sistnämnda faktorer måste ske på annat sätt. Om ett system med löner rörliga efter något prisindex t. ex. införlivas med ett fritt kollektivavtalssystem kunna dessa faktorer emellertid vinna avseende vid bestämmande av de grundlöner å vilka det rörliga tillägget respektive avdraget skall beräknas. Fördelen med rörliga löner skulle då ligga i att avtalen med viss bestämd grundlön kunde löpa för längre tid och att lönerna under avtalstiden skulle komma att bättre anpassas till jordbrukarnas möjligheter att betala och arbetarnas behov av inkomster. Jordbrukarnas produktionskostnader skulle även på denna punkt bättre och hastigare anpassa sig till inkomsterna, och arbetarna skulle få en jämnare reallön förutsatt att priserna på förnödenheter som de köpa någorlunda följa förändringarna i prisnivån på jordbrukets produkter.

Hittills har det varit så att arbetskostnaderna, i den mån de bestämts av lönerna, varierat tämligen obetydligt under för jordbruket växlande konjunkturer. Medan priserna på flertalet övriga mera betydande produktionsfaktorer inom jordbruket — om än sakta och ofullständigt — följt samma växlingar som priserna på jordbrukets produkter, så ha arbetslönerna visat endast obetydlig anpassning, vilket belyses av följande förhållande. Från 1929 till 1933 sjönk den genom-

Tabell 1. Prisindex för jordbrukets produkter och förnödenheter enligt Lantbrukssällskapet (1909—1913 = 100).

Å r	Spannmål	Veget. prod.	Slaktdjur	Mej. prod.	Animal. prod.	Jordbr. prod.	Maskiner	Byggn. material	Konstgödsel	Kraftfoder	Jordbr. förnödenh.
1922—23.....	122	125	154	150	151	142	211	204	150	149	169
1923—24.....	111	120	151	156	155	143	204	196	145	136	159
1924—25.....	154	152	161	163	162	159	184	188	127	155	160
1925—26.....	133	132	163	153	155	147	184	180	124	143	152
1926—27.....	142	137	134	139	137	137	184	185	123	135	149
1927—28.....	147	146	133	145	141	143	176	183	116	151	152
1928—29.....	125	127	135	146	142	137	175	174	109	152	149
1930.....	100	102	128	111	115	111	178	169	105	103	128
1931.....	105	107	98	103	101	103	178	160	103	94	120
1932.....	99	99	83	89	87	91	166	149	100	102	119
1933.....	97	97	75	94	89	92	161	143	106	96	115
1934.....	105	107	95	113	109	108	165	161	97	111	121
1935.....	105	108	120	122	121	117	179	162	95	125	129
1936.....	105	108	126	133	131	123	179	161	95	133	133

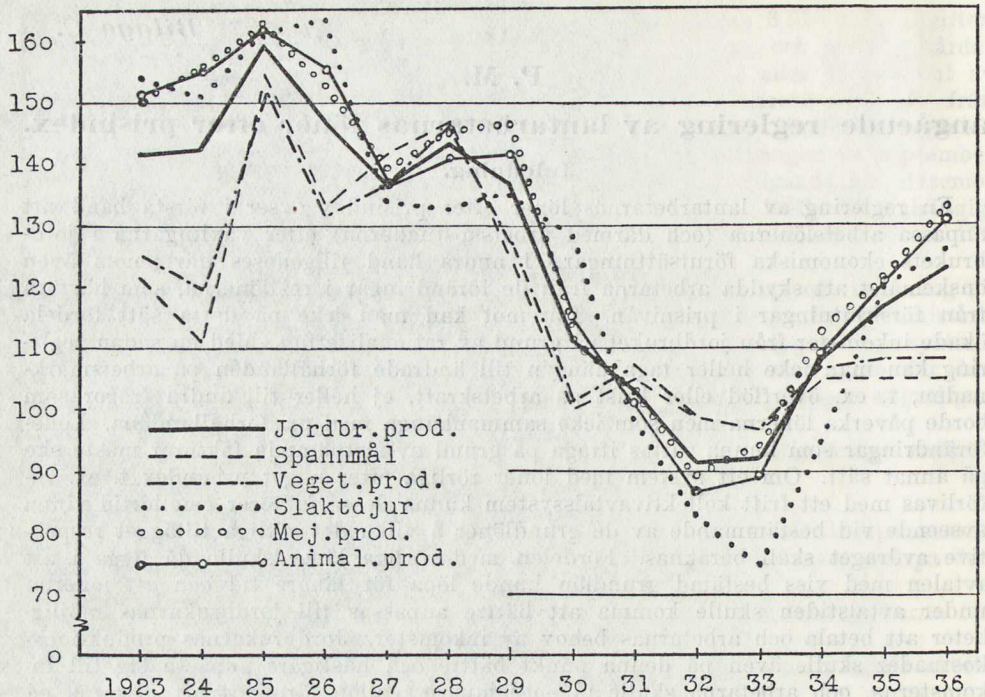

Diagram 1. Prisindex för jordbrukets produkter (Lantbrukssällskapets); 1909—1913 = 100. Diagrammet visar prisväxlingarna för olika grupper av jordbrukets produkter i jämförelse med varandra och i jämförelse med det vägda medelpriset för dessa grupper. För åren 1923 till och med 1929 hänföra sig siffrorna till bokföringsår $\frac{1}{7}$ — $\frac{30}{6}$, så att exempelvis siffrorna för 1923 omfatta tiden $\frac{1}{7}$ 1922— $\frac{30}{6}$ 1923 o. s. v. Från och med 1930 hänföra sig siffrorna till kalenderår.

snittliga prisnivån på jordbrukets produkter 30 procent och på dess driftsförnödenheter 18 procent (Lantbrukssällskapets prisindex). Under samma tid sjönk den genomsnittliga lönen för manliga arbetare endast 9 procent, samtidigt som medelpriset för livsmedel sjönk 19 procent och för beklädnadsvaror 13 procent (enligt Socialstyrelsens statistik; jfr tabell 1 samt diagrammen 1, 2 och 3). Otvivelaktigt innebar denna ojämna förskjutning i de anförda priserna en avsevärt ökad belastning av jordbruket under år 1933 och åren närmast före, medan lantarbetarna kommo i åtnjutande av en icke obetydligt stegrad reallön. Från 1933 till 1935 åter stego priserna på jordbrukets produkter med i genomsnitt 27 procent och på dess förnödenheter med 12 procent, medan den genomsnittliga lönen för manliga arbetare i jordbruket steg 5 procent, livsmedlen 8 procent och beklädnadsvaror 3 procent. Denna utveckling återigen innebar en betydande — och med tanke på de närmast föregående åren välbehövlig — stegring av jordbrukarnas inkomster, medan arbetarnas reallöner torde ha varit närmast oförändrade eller något fallande.

Olika indexformer.

1. Lönernas reglering efter levnadskostnaderna.

Då lönerreglering efter index ifrågasatts eller genomförts på andra områden har det i allmänhet gällt en reglering efter levnadskostnadsindex. Så är ju fallet med

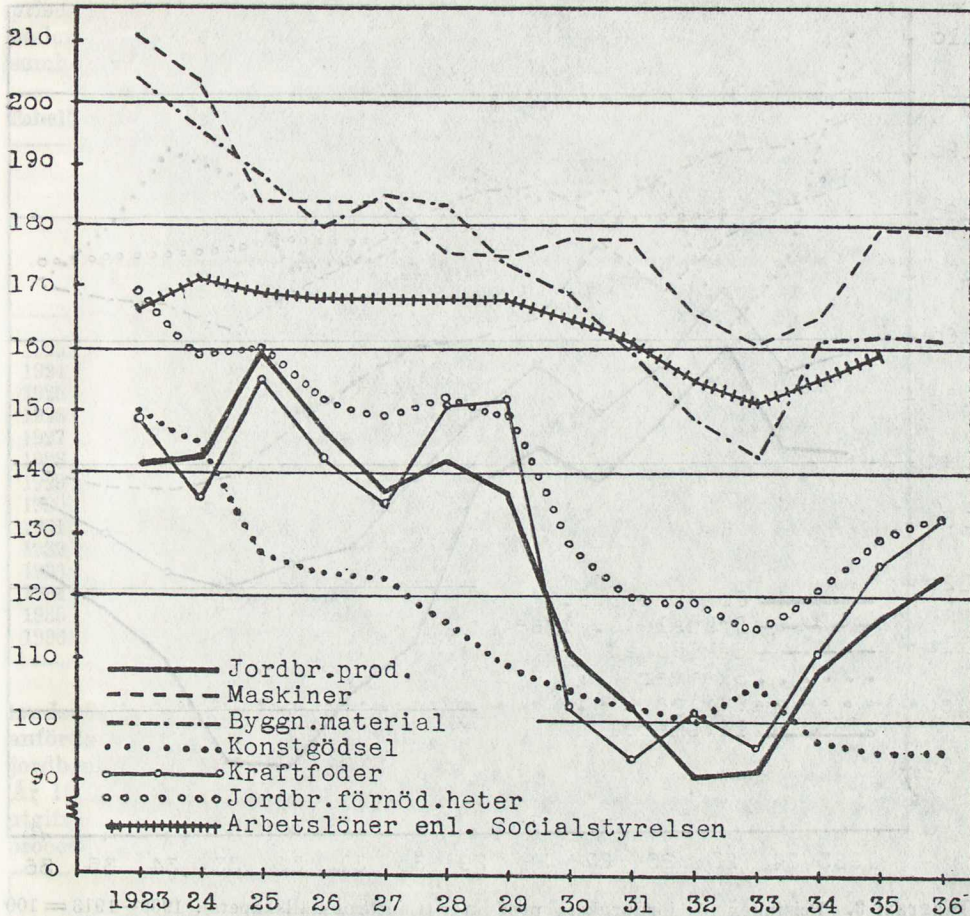

Diagram 2. Prisindex för jordbrukets produkter och förnödenheter (Lantbrukssällskapet); 1909—1913 = 100 samt arbetslöner enligt Socialstyrelsen 1913 = 100. Diagrammet visar prisväxlingarna för olika grupper av jordbrukets förnödenheter och arbetslöner i jämförelse med varandra samt i jämförelse med det vägda medelpriset för jordbrukets förnödenheter och produkter. För jordbruksprodukter och förnödenheter hänföra sig uppgifterna under åren 1923 till och med 1929 till bokföringsår $\frac{1}{7}$ — $\frac{30}{6}$, så att exempelvis siffrorna för 1923 omfatta tiden $\frac{1}{7}$ 1922— $\frac{30}{6}$ 1923 o. s. v. Från och med 1930 hänföra sig siffrorna till kalenderår.

det till statens tjänstemän utgående dyrtidstillägget (jfr även dyrtidsgrupperingen) och även inom industrin har samma princip i enstaka fall tillämpats. Man kunde därför ifrågasätta en liknande anordning även beträffande lantarbetarna. Emellertid är att märka, att denna lösning är direkt inriktad på det såsom mera sekundärt angivna målet för indexregleringen, nämligen stabiliserandet av reallönerna. Det primära syftemålet, lönernas anpassning efter jordbrukarnas betalningsförmåga, blir därför sämre tillgodosett. Vidare är att märka, att nu tillgängligt statistiskt material icke lämnar tillräckligt detaljerade upplysningar om levnadskostnadsförhållandena på landsbygden för att ett tillfredsställande levnadskostnadsindex för lantarbetare på grundval därav skulle kunna konstrueras.

Emellertid må framhållas, att ett starkt samband förefinnes mellan förändringarna i levnadskostnaderna och i jordbrukets produktprisnivå, vilken är av största betydelse för jordbrukets lönsamhet. Som man kunde vänta och

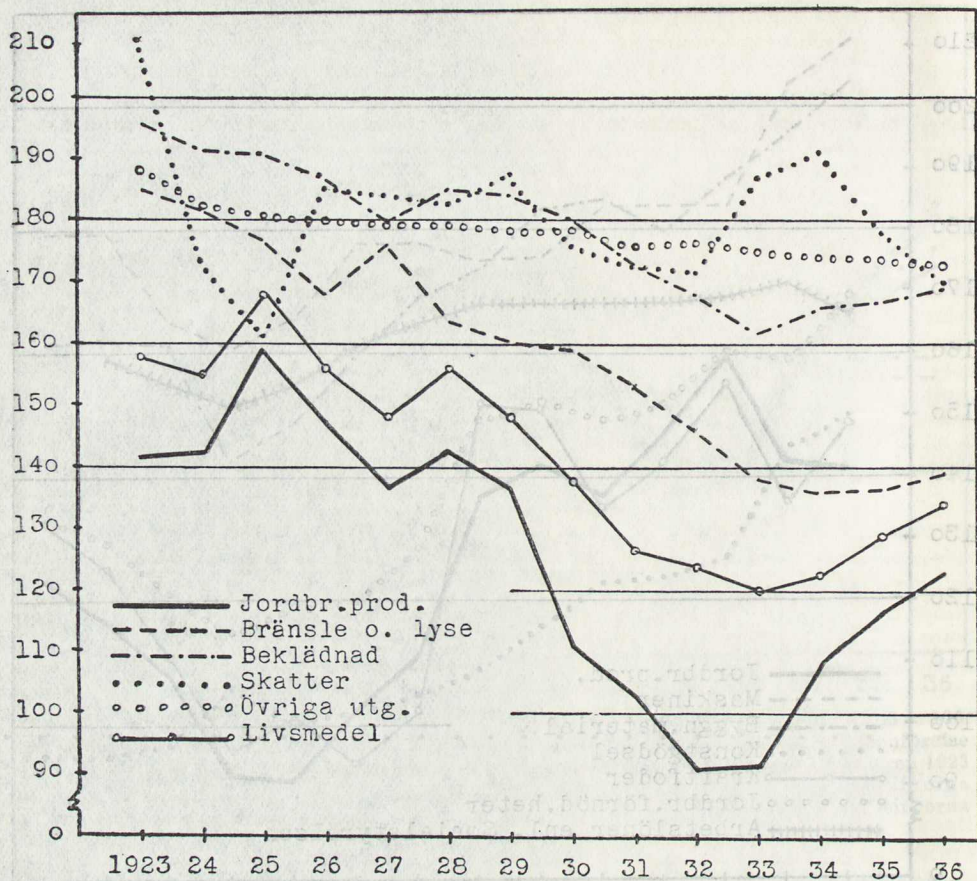

Diagram 3. Prisindex för jordbrukets produkter (Lantbrukssällskapets); 1909—1913 = 100 samt vissa grupper av konsumtionsförnödenheter (Socialstyrelsens) juli 1914 = 100. Diagrammet visar prisförändringarna för olika grupper av konsumtionsförnödenheter i jämförelse med varandra och i jämförelse med det vägda medelpriset för jordbrukets produkter. För jordbrukets produkter hänföra sig uppgifterna under åren 1923 till och med 1929 till bokföringsår $\frac{1}{7}$ — $\frac{30}{6}$, så att exempelvis siffrorna för 1923 omfatta tiden $\frac{1}{7}$ 1922— $\frac{30}{6}$ 1923 o. s. v. Från och med 1930 hänföra sig siffrorna till kalenderår. För konsumtionsförnödenheterna avse siffrorna juni—juli månad varje år.

som närmare framgår av tabellerna 1 och 2 samt ovanstående diagram äro prisförändringarna på jordbrukets produkter ingen isolerad företeelse, utan mer eller mindre parallellt med denna ske även förändringar i andra priser. Sålunda följa livsmedelspriserna ganska väl priserna på jordbrukets produkter, ehuru någon eftersläpning förekommer.¹ Mindre väl följa priserna för grupperna bränsle och lyse samt kläder och skodon. Ännu något sämre är överensstämmelsen mellan förändringarna i prisnivån för gruppen övriga utgifter å ena sidan och jordbrukets produkter å den andra. Skatterna följa som man kunde vänta icke alls varu-

¹ På längre sikt kan givetvis överensstämmelsen bli mindre god, bland annat beroende på att kraven på distributionsapparaten tjänster skärpas, att rationaliseringen inom denna ej kan drivas så långt som inom produktionen eller att konkurrensen inom distributionen ej är fullt effektiv.

priserna. De vägda priserna för dessa olika grupper, som ingå i levnadskostnaderna, grunda sig emellertid på material huvudsakligen från städer och större samhällen. Det är sannolikt att, åtminstone vad livsmedlen beträffar, priserna på

Tabell 2. Index för levnadskostnader i städer och samhällen samt löner i jordbruket.

Å r	Levnadskostnader under juni—juli enligt Socialstyrelsen (juli 1914 = 100)						Levnads- kostnader enligt riksbanken (september 1931 = 100)	Löner i jordbruk enligt Social- styrelsen (1913 = 100)
	Livs- medel	Bränsle och lyse	Be- klädnad	Skatter	Övriga utgifter	Totalt		
1923.....	158	185	196	211	188	174	—	167
1924.....	155	182	192	173	183	171	—	172
1925.....	168	177	191	162	181	176	—	169
1926.....	156	168	187	185	180	172	—	168
1927.....	148	176	180	184	179	169	—	168
1928.....	156	164	185	183	179	173	—	168
1929.....	148	161	184	187	178	169	—	168
1930.....	138	159	180	176	178	164	—	165
1931.....	127	153	173	173	176	158	100·9	161
1932.....	124	146	168	172	177	156	101·5	155
1933.....	120	138	162	187	175	153	99·3	152
1934.....	123	136	166	191	174	155	99·4	155
1935.....	129	137	167	178	174	156	101·3	159
1936.....	134	139	169	170	173	158	101·4	—

landsbygden ansluta sig bättre till priserna på jordbrukets produkter än vad det anförda materialet visar. De grupper, vars priser visa den bästa anslutningen till jordbruksprodukternas prisnivå, utgöra också lantarbetarnas största utgiftsgrupper. År 1933 fördelades sålunda enligt socialstyrelsens statistik lantarbetarnas samlade utgifter (naturahushållningen för statavlönade medräknad) på följande sätt i procent:

	Statavlönade	Daglönare	Torpare
Livsmedel	50·9	48·0	56·5
Bostad	8·2	7·1	8·2
Bränsle och lyse.....	5·4	5·4	4·8
Inventarier	4·3	3·7	3·2
Kläder och skodon.....	12·7	14·6	13·0
Skatter	2·2	3·6	1·8
Övriga utgifter	16·3	17·6	12·5
Summa	100·0	100·0	100·0

Även en reglering av lantarbetarnas löner i förhållande till priserna på jordbrukets produkter skulle därför, väl avvägd, medföra en anpassning av lönerna efter levnadskostnaderna och sålunda giva lantarbetarna en jämnare reallön.

2. Lönernas reglering efter bärighet eller bruttoavkastning.

Ett huvudskäl för införande av indexreglerade löner i lantbruket torde, såsom nyss framhållits, vara att arbetskostnaderna därigenom skulle kunna sättas i en viss lämplig relation till jordbrukets bärighet. Jordbruksnäringens bärighet är

emellertid beroende på åtskilliga faktorer, vilka äro utsatta för växlingar mer eller mindre oberoende av varandra. För att den nämnda synpunkten skall kunna tillgodoses borde därför det index, efter vilken lönerna regleras, vara ett uttryck för alla eller så många som möjligt av de faktorer, som inverka på bärigheten.

Det riktigaste uttrycket för jordbrukets bärighet såsom näring betraktat torde man erhålla genom att undersöka, huruvida dess nettoavkastning förlår till förräntning av lantbrukskapitalet efter den för tillfället allmänt gängse räntefoten eller ej. Överstiger nettoavkastningen de s. k. normala ränteanspråken föreligger en företagarvinst medan i motsatt fall näringen kan sägas hava gått med förlust. Saken kan också uttryckas så, att frågan gäller huruvida produktvärdet över- eller understiger produktionskostnaderna (vilka enligt vedertagen terminologi innefatta även ränteanspråken), och alla faktorer, som inverka på dessa båda huvudposter äro sålunda av betydelse för bärigheten. Ser man till att börja med på produktvärdet är detta beroende av produktkvantiteter och produktpriser. Båda variera i allmänhet betydligt från tid till annan och böra därför beaktas vid indexberäkningen. Produktionskostnaderna måste till att börja med uppdelas i flera delposter: ränteanspråk, arbetskostnader, förnödenhetskostnader (med vilka i denna utredning jämföras kostnaderna för underhåll och amortering av inventarier) samt övriga utgifter (bland annat skatter och försäkringar). De flesta av dessa poster äro i sin tur beroende av dels den använda kvantiteten och dels priset. Kvantiteternas växlingar torde emellertid från år till år vara av mindre betydelse och endast verka på längre sikt. Hänsyn till deras växlingar torde därför knappast behöva tagas vid indexberäkningen, utan de kunna i enkelhetens intresse betraktas såsom fasta. Vad särskilt ränteanspråken beträffar så motsvaras där kvantiteten av lantbrukskapitalets storlek och priset av räntefoten. I den mån näringens läge blir sådant, att företagarvinst regelbundet uppkommer torde emellertid denna mycket snart kapitaliseras, d. v. s. medföra en ökning av fastighetsvärdet. Företagarvinsten överflyttas på detta sätt till posten ränteanspråk i ovanstående schema. Ehuru näringens läge i sådant fall uppenbarligen blivit förbättrad kommer detta således icke till synes genom en högre företagarvinst, såvida man vid beräkningen av ränteanspråken tager hänsyn till det ökade fastighetsvärdet.

Med ledning av en gång för alla fastställda siffror rörande förhållandet mellan de olika i produktionskostnaderna ingående delposterna samt löpande siffror rörande växlingarna i produktkvantiteter och -priser, förnödenhetspriser, räntefot och »övriga utgifter» skulle man sålunda kunna beräkna huruvida vid rådande arbetslöner vinst eller förlust uppstår. Därefter skulle man efter vissa på förhand fastställda grunder kunna reglera arbetslönerna så att vinst eller förlust på lämpligt sätt delas mellan lönearbetarna och företagarna. Givetvis skulle dessa beräkningar endast avse näringen såsom helhet eller eventuellt utföras särskilt för vissa olika grupper av jordbruk medan för de enskilda jordbrukens del de individuella förhållandena kunna medföra avvikelser från det beräknade resultatet.

Såsom framgår av det sagda skulle en indexberäkning enligt de antydda grunderna komma att bli tämligen invecklad. Med hänsyn härtill torde man kunna ifrågasätta en viss förenkling genom en minskning av antalet på indexberäkningen inverkan faktorer. Närmast till hands ligger i så fall att utesluta de på produktionskostnaderna inverkan förhållandena (räntefot, förnödenhetspriser och »övriga utgifter»). Indexregleringen får då grundas på vissa antaganden rörande dessa fakturers växlingar, t. ex. att de förbliva oförändrade eller att de växla på samma sätt som produktpriserna. Indexberäkningen skulle sålunda grundas på endast produktkvantiteter och produktpriser eller med andra ord på bruttoavkastningen.

Ett genomförande i praktiken av någon av dessa indexformer — det fullständiga »bärighetsindexet» eller bruttoavkastningsindexet — stöter emellertid på stora svårigheter, framför allt beroende på att erforderligt statistiskt material saknas. För beräkningen av det s. k. bärighetsindexet fordras först och främst en

noggrann kännedom rörande den närmare fördelningen av jordbrukets produktionskostnader. Dylika uppgifter av i huvudsak tillräckligt detaljerad beskaffenhet finnas visserligen i Nannesons räkenskapsresultat¹, men då dessa härröra från endast cirka 500 särskilt utvalda gårdar torde de icke kunna anses utan vidare representativa för landets jordbruk som helhet taget. En på bredare bas lagd undersökning av dessa förhållanden torde bliva en synnerligen vidlyftig sak. Det sagda gäller i första hand de fasta siffror, varpå indexberäkningen skulle grundas. Beträffande vissa av de rörliga faktorerna i de båda antydda indexformerna torde svårigheterna bliva ännu större. De rena prisuppgifterna å produkter och förnödenheter samt räntefoten torde väl tämligen lätt kunna erhållas. Genom en analysering av gruppen »övriga utgifter» synas även dennas växlingar kunna uppskattas. Svårare ställer det sig med själva produktkvantiteterna. Dessa kunna ju växla åtskilligt år från år och växlingarna följa i regel icke någon lagbundenhet utan varje år kan i huvudsak anses beroende av det föregående. För närvarande finnas knappast några siffror tillgängliga, som kunna anses giva ett tillförlitligt uttryck för produktkvantiteterna, åtminstone vad angår de animaliska produkterna. Genom särskilda åtgärder skulle väl en förbättring härutinnan kunna åstadkommas, men detta torde förutsätta en betydande utvidgning av vår jordbruksstatistik och draga kostnader, vilka måste antagas bliva mycket betydande i förhållande till vad som genom åtgärderna vinnas.

De nämnda praktiska svårigheterna skulle uppkomma vare sig det fullständiga bärighetsindexet eller ett bruttoavkastningsindex väljes. Särskilt gäller detta om svårigheten att erhålla tillförlitliga uppgifter rörande produktkvantiteterna. På grund härav synes det icke vara möjligt att vid indexberäkningen taga hänsyn till dessa. Härtill kommer att det torde vara svårt att överblicka vilka växlingar i arbetslönerna, som skulle bliva en följd av en reglering efter en mångfald olika faktorer. Då dessa under vissa omständigheter kunna motverka varandra men i andra fall verka i samma riktning kunna lönerna möjligen bliva utsatta för tämligen betydande växlingar fram och tillbaka, vilket är föga önskvärt.

3. Lönernas reglering efter jordbrukets produktpriser.

De båda ifrågasatta indexformerna torde därför böra lämnas ur räkningen, och man får nöja sig med ett index för jordbrukets produktpriser såsom ett approximativt uttryck för jordbrukets förmåga att betala löner till sina arbetare. I detta sammanhang må dock framhållas, att det i allmänhet råder en ganska stor överensstämmelse mellan produktprisernas och bruttoavkastningens variationer. I den mån uppgifterna i »Räkenskapsresultat från svenska jordbruk» äro ett uttryck för den genomsnittliga bruttoavkastningen, framgår överensstämmelsen mellan denna och den genomsnittliga prisnivån å jordbruksprodukter av sammanställningen å nästa sida, vilken också visar i vad mån driftskostnaderna (samtliga produktionskostnader utom räntor) variera på enahanda sätt.

Vad först överensstämmelsen mellan den genomsnittliga prisnivåns och bruttoavkastningens variationer beträffar framgår, att prisnivån sjunkit till en betydligt lägre nivå än bruttoavkastningen, vilket väl torde sammanhänga med stegrad produktion — delvis endast tillfälligt men delvis varaktigt — samt vidtagna anpassningsåtgärder. Vidare är att märka, att det ifrågavarande prisindexet icke är fullt representativt. Särskilt gäller detta Svs-området. Skillnaden mellan produktprisets genomsnittligt lägsta nivå och bruttoavkastningens är särskilt stor, om man utgår från 1924—29 som bas men avsevärt mindre om man utgår från 1929—30. Vidkommande de enskilda åren uppvisar speciellt året 1932—33 men även året 1931—32 en betydligt större bruttoavkastning, än man med ledning av prisutvecklingen skulle väntat.

¹ L. Nanneson: Räkenskapsresultat från svenska jordbruk 1922—1935.

Prisnivån och bruttoavkastning per har, relativa tal.

	Produkt-prisindex kalenderår inom ()	Bruttoavkastning		Driftskostnader	
		Svs ¹	MS ²	Svs ¹	MS ²
<i>1924—29 = 100</i>					
1929—30 (30).....	81	100	93	96	96
1930—31 (31).....	68	89	86	91	91
1931—32 (32).....	62	81	78	89	89
1932—33 (33).....	63	88	80	83	80
1933—34 (34).....	71	93	82	83	80
1934—35 (35).....	80	98	95	84	82
<i>1929—30 = 100</i>					
1930—31 (31).....	92	89	93	95	95
1931—32 (32).....	88	81	85	92	92
1932—33 (33).....	89	88	86	86	83
1933—34 (34).....	94	93	88	87	83
1934—35 (35).....	99	98	103	88	85

Ifråga om överensstämmelsen mellan driftskostnadernas och bruttoavkastningens variationer är först att märka, att bruttoavkastningen till följd av bland annat olika skördeutfall och liknande förhållanden från år till år varierar starkare än driftskostnaderna. I övrigt har sagda överensstämmelse i stort sett varit relativt god med undantag för de allra senaste åren, då priserna på jordbrukets produkter ha kunnat stegras väsentligt utan att priset på ett flertal produktionsfaktorer följt med. Detta är i stor utsträckning en följd av statens prisregleringsåtgärder och visar svårigheterna att överhuvudtaget uttala sig om huru prisvariationerna på produkter och produktionsfaktorer vid statligt reglerade priser komma att ställa sig till varandra. Under år 1931—32 lågo driftskostnaderna mycket högt i förhållande till bruttoavkastningen, vilket sammanhänger med, att som förut (sid. 192) anförts, speciellt arbetslönerna uppvisa en avsevärd tröghet. Det är uppenbart att en lönerreglering grundad på jordbruksprodukternas genomsnittliga prisnivå skulle bidragit till en bättre anpassning av driftskostnaderna till föreliggande bruttoavkastning under den tid som här analyserats. Åren 1930—31 och 1931—32 skulle en sådan anordning ha medfört något sjunkande löner och de följande åren något stigande.

Den närmare utformningen av en lönerreglering efter produktprisindex.

För att genomföra ett lönesystem som är rörligt i förhållande till prisnivån å jordbrukets produkter erfordras att det på ett eller annat sätt fastställs:

1. Grundlöner och vid vilken prisnivå dessa skola utgå.
2. Huru förändringarna i prisnivån skola fastställas (prisindex).
3. Huru ofta löneförändring skall äga rum (löneperiodens längd) och vilken period beträffande priserna, som skall ligga till grund för viss löneperiod (prisperiod).
4. Löneförändringens storlek för viss förändring i prisnivån.

1. Grundlönerna.

Indexregleringen såsom sådan tager sikte allenast på lönernas förändringar, icke på deras absoluta höjd. En viss grundlönenivå, avpassad för den prisnivå, som gäller vid indexregleringens ikraftträdande, måste därför fastställas på annat

¹ Svs = Södra Sveriges vete- och sockerbetsområde.

² MS = Mellersta Sverige.

sätt. Och då, såsom förut framhållits, vissa förhållanden, som icke beröras av indexet, t. ex. tillgång och efterfrågan på arbetskraft, förändringar i näringens ekonomiska förutsättningar genom fortgående rationalisering m. m., även böra inverka på lönerna, torde möjlighet böra öppnas för en justering av grundlönerna tid efter annan. För fastställande och justering av grundlönerna kunna olika metoder tänkas. Då dessa principiellt falla utanför indexregleringen skola de här icke upptagas till närmare behandling. Det må endast framhållas, att en reglering av lönerna efter index i princip torde kunna anknytas till vilken metod för lönernas fastställande som helst, t. ex. fria kollektivavtal eller lagstadgade minimilöner av olika slag.

2. Huru förändringarna i prisnivån skola fastställas (prisindex).

För fastställande av förändringarna i prisnivån för jordbrukets produkter får man använda sig av ett vägt prisindex, som registrerar den genomsnittliga prisförändringen å jordbrukets produkter. Detta bör så noggrant som möjligt återgiva de verkliga förändringar som äga rum. En prisförändring för en produkt bör sålunda ge ett utslag i den genomsnittliga prisnivån, som motsvarar nämnda produkts betydelse för jordbruket.

Strängt taget skulle ett prisindex för detta ändamål *vad priserna beträffar* grunda sig på verkliga producentpriser, d. v. s. priser som oavkortade tillfalla producenterna. Prisnoteringar av detta slag stå emellertid icke att erhålla, men för de flesta varuslag kan man dock uppbringa prisnoteringar, som ligga ganska nära producentpriserna, varför förändringar i dessa i allmänhet motsvaras av lika stora förändringar i de priser, som betalas producenterna. Tillgängliga spannmålsnoteringar gälla sålunda fritt vederbörande noteringsort för partier om minst 10 säckar. Rätt ofta torde detta pris oavkortat betalas till producenterna och i de fall, då frakt eller andra kostnader avgå, torde dessa icke nämnvärt förändras från tid till annan. För potatispriset torde noteringen i Stockholm vara det bästa uttrycket, men här får man räkna med att förändringarna i denna prisnotering icke alltid åtföljas av motsvarande förändringar i producentpriset. Särskilt när det blir fråga om längre tidsperioder kan det inträffa, att de mellan producent- och Stockholmspriset liggande kostnaderna förändras på sådant sätt, att det relativa förhållandet mellan ifrågavarande båda priser förändras. Då emellertid matpotatisen icke är någon särskilt stor artikel — den svarar mot 4—5 procent av jordbrukets hela försäljning — torde sagda förhållande icke spela så stor roll.

Vad producentpriset på mjölk beträffar kan man utgå ifrån, att när det gäller produktmjölken förändringarna i smör- och ostprisnoteringarna vid mejeri tämligen väl överensstämmer med förändringarna i producentpriset på denna mjölk. Visserligen följa mejeriomkostnadernas variationer icke helt prisvariationerna för smör och ost, men nämnda kostnader uppgå under någorlunda normala förhållanden icke till mera än cirka 10 procent av mjölkens värde. I fråga om konsumtionsmjölken är det svårare att få fram en prisnotering, som kan sägas återge de förändringar producentpriset å denna mjölk undergår. Den enda officiella notering som finnes gäller detaljhandelspriset. Detta utgöres emellertid till 30 à 40 procent av handelskostnader, vilka i allmänhet icke variera på samma sätt som priset. Under perioder med någorlunda stabila priser torde sagda förhållande icke vara av så stor betydelse. Sålunda bör minutpriset efter 1925 vara ett tämligen gott relativt uttryck för det producentpris, som kunnat utvinnas för denna mjölk, men för jämförelser, som gå längre tillbaka, är det icke användbart på grund av de stora förändringar handelskostnaderna undergått under krigs- och efterkrigsåren.

För fläsk och kött böra de noteringar som hitintills satts av de offentliga slakthusen någorlunda säkert återge förändringarna även i producentpriserna, då ifråga-

varande priser inkludera endast obetydliga kostnader. I den mån de offentliga slakthusens noteringar upphöra kunna slakteriföreningarnas prisnoteringar användas i stället. Man måste då se till att få fram en lämplig omräkningsfaktor för slakthusens noteringar under de gångna åren. Slakteriföreningarnas noteringar ligga i allmänhet något under det verkliga producentpriset i det att efterlikvider utbetalas, men om dessa äro någorlunda lika stora från år till år behöver hänsyn icke tagas härtill. Det sagda gäller även noteringen för ägg. Avräkningspriset till producenterna ligger i regel något högre än ifrågavarande notering.

Ifråga om de produktkvantiteter, som böra läggas till grund för vägningen av priserna, kunna antingen *försäljningskvantiteter* eller *bruttoavkastningskvantiteter*¹ användas. I detta fall borde strängt taget bruttoavkastningskvantiteter komma till användning. Den ifrågasatta löneregleringen avser ju att på ett bättre sätt mellan olika produktionsfaktorer fördela sådana variationer i jordbrukets bruttoavkastning, som sammanhånga med förändrade priser. Ur den angivna synpunkten skulle Lantbrukssällskapets prisindex för jordbrukets produkter vara väl användbart. De i nämnda index använda vägningskvantiteterna grunda sig emellertid på bruttoavkastningens sammansättning 1923—25 vid av Lantbrukssällskapets driftsbyrå kontrollerade gårdar — ett ringa antal — i mellersta Sverige. De torde knappast kunna sägas vara representativa för det område, varifrån de hämtats och ännu mindre för hela landet. Att beräkna bruttoavkastningen för hela landet torde emellertid erbjuda betydande svårigheter, framför allt därför att man nästan helt saknar uppgifter om jordbrukets befolkningens konsumtion, såväl i fråga om dess storlek som beträffande frågan i vad mån den tillgodoses genom produkter från den egna jordbruksdriften eller genom inköp i öppna marknaden. Ett prisindex för hela landet grundat på bruttoavkastningskvantiteterna torde emellertid icke nämnvärt komma att skilja sig från ett prisindex grundat på försäljningskvantiteterna. I det förra skulle visserligen potatis, spannmål och kött komma att intaga en relativt något större plats än i det senare, men skillnaden torde icke bliva stor. Härtill kommer att, som sedan skall visas, varje allmän prisindexserie, hur den än bestämmes, endast är ett mycket grovt uttryck för prisvariationernas betydelse för det enskilda jordbruksföretaget. Av anförda skäl bör ett på försäljningskvantiteterna grundat prisindex kunna användas. Vad angår det antal varuslag som bör medtagas kan man säga, att så länge priserna för olika jordbruksprodukter och grupper av jordbruksprodukter följa varandra i fråga om förändringarnas riktning och relativa storlek kan även ett mindre antal varuslag ge ett gott uttryck för prisnivåns genomsnittliga förändring. Under sagda förhållande spelar icke heller vägningen någon roll. När frågan om lönerns reglering i förhållande till prisnivån på jordbrukets produkter framfördes vid kollektivavtalsförhandlingarna såväl 1932 som 1936 tänkte man sig, att det prisindex som var avsett att ligga till grund härför endast skulle omfatta ett mindre antal av de ledande jordbruksprodukterna, nämligen vete, råg, smör, kött och fläsk. Skälet härför var, att man icke önskade göra systemet mera komplicerat än nödvändigt. Om prisutvecklingen försiggår olika för olika produkter, kan emellertid ett index, som är grundat även på så pass stort antal av de ledande produkterna, komma att avvika betydligt från den genomsnittliga prisnivån för ett större antal varuslag. Härtill kommer, att en prisetförändring för ett varuslag blir desto mindre framträdande ju flera varuslag som ingå i indexet. På grund av vad här anförts bör ett index, som skall ligga till grund för en allmän reglering av lönerna, omfatta ett större antal varuslag.

Jordbrukets försäljningskvantiteter variera som bekant högst betydligt från år till år. Detta gäller speciellt de vegetabiliska produkterna, för vilka årets

¹ Med bruttoavkastningskvantiteter förstås i detta sammanhang producerade slutprodukter, som försäljas eller användas i det egna hushållet eller till stat åt gårdens arbetare.

väderlek spelar en betydande roll. På grund härav kan knappast ett enstaka år användas som grundval för försäljningskvantiteternas beräkning. Men förändringar förekomma även på längre sikt beroende på omläggningar inom jordbrukets produktion. Om man därför baserar vägningskvantiteterna på en viss period, måste indexet uppenbarligen bli ett sämre uttryck för den genomsnittliga prisförändringen några år senare. Särskilt om stora relativa prisförskjutningar förekomma för olika jordbruksprodukter eller om rationaliseringen går hastigare inom någon produktionsgren, kunna betydande relativa förskjutningar ske ganska snabbt ifråga om försäljningskvantiteternas storlek. Med hänsyn härtill borde man närmast eftersträva föränderliga vägningskvantiteter antingen enligt Fischers idealformel¹ eller med vägningskvantiteter, som alltid voro grundade på t. ex. de senaste 5 åren. Det sistnämnda sättet för bestämmande av vägningskvantiteterna närmar sig ifråga om resultatet det som man får genom att för vägningskvantiteternas del ofta byta basperiod.

Användandet av föränderliga vägningskvantiteter gör emellertid indexserien mera komplicerad, eftersom den blir resultatet av två variabla storheter, nämligen föränderliga kvantiteter och föränderliga priser. Vidare är det svårt att för den löpande perioden erhålla uppgifter över försäljningskvantiteter, som äro tillräckligt säkra för att göra det lönande att använda ett så komplicerat system. För jordbrukets produkter finnas för närvarande inga sådana uppgifter, icke ens årsvis. Det är vidare att märka, att om systemet med användande av föränderliga vägningskvantiteter skall öka indexets representativitet på avsett sätt, är det icke tillräckligt med att ha blott försäljningskvantiteterna per år tillgängliga. Nästan viktigare är att ha försäljningen per månad, enär denna för flera produkter varierar mycket starkt samtidigt som även priserna äro underkastade en betydande variation. Om det sålunda av en vara säljes proportionsvis mera under en period när priset är lågt än under en period när det är högt, så kommer användandet av ett vanligt medeltal av priset och försäljningskvantiteten per år att höja indexet över den genomsnittliga prisnivå för jordbrukets produkter, som i själva verket varit rådande.

I detta sammanhang är det lämpligt att upptaga prisets beroende av produktionens storlek till närmare granskning. Det framhålles ofta, att när priset på jordbrukets produkter förändras så är det i allmänhet en följd av förändringar i produktionens storlek, eftersom förändringar i efterfrågan beträffande ett flertal jordbruksprodukter åtminstone på kort sikt icke äro av någon nämnvärd omfattning. Med konstanta vägningskvantiteter leder detta, vad prisindex i

$$^1 P = \sqrt{\left(\frac{\sum p_1 q_0}{\sum p_0 q_0} \right) \left(\frac{\sum p_1 q_1}{\sum p_0 q_1} \right)} \text{ där}$$

P = prisindex för någon löpande period, år eller månad.

p_1 = priset under den löpande perioden.

q_1 = vägningskvantitet för den löpande perioden.

p_0 = priset under basperioden.

q_0 = vägningsstalet under basperioden.

Σ = summan av termerna (varje term = kvantitet \times pris).

$\sum p_0 q_0$ betyder sålunda: priset på smör \times vägningskvantiteten för smör + priset på kött \times vägningskvantiteten för kött + etc., därvid såväl priser som vägningskvantiteter hämtats från basperioden.

Formeln är egentligen det geometriska medeltalet av två index, ett med basperiodens vägningskvantiteter $\frac{\sum p_1 \cdot q_0}{\sum p_0 \cdot q_0}$, och ett med vägningskvantiteterna för den löpande perioden

$\frac{\sum p_1 \cdot q_1}{\sum p_0 \cdot q_1}$. För att minska det myckna arbete, som är förenat med användandet av den anförda formeln, kan följande något enklare användas och man vinner i det närmaste samma

resultat: $\frac{\sum (q_0 q_1) p_1}{\sum (q_0 q_1) p_0}$.

allmänhet beträffar, till att en prisstegring för en vara orsakad av minskad produktion får ett för stort inflytande och en prissänkning till följd av ökad produktion ett för litet inflytande på det vägda prisindexet. För det speciella ändamål som indexet här skulle användas till är emellertid en annan synpunkt av större intresse. Om en ökad produktion alltid skulle medföra fallande och en minskad produktion stigande pris på sådant sätt, att prisförändringen vore i det närmaste lika med förändringarna i produktionen i motsatt riktning, skulle härav följa att jordbrukets bruttoavkastning vore i det närmaste konstant. I så fall skulle ju höjda produktpriser icke heller innebära någon möjlighet för jordbrukarna att betala högre löner. Förhållandet är emellertid icke fullt så enkelt. För flera produkter kunna av skäl som nedan angivas pris och produktion variera ganska oberoende av varandra.

Undersöker man först förhållandet mellan produktion och priser innan de statliga stödåtgärderna till jordbrukets skydd infördes finner man följande. För de jordbruksprodukter vilkas priser i vårt land i huvudsak bestämts av världsmarknadspriset spelar förändringarna i vår egen produktionsvolym en ganska obetydlig roll, såvida de icke, såsom fallet är beträffande fläskproduktionen, sammanfalla med motsvarande förändringar i de ledande produktionsländerna. På grund härav kan man också finna, att en produktionsstegring i vårt land kunnat följas av prisstegringar och tvärtom. För sådana produkter, för vilka sammanhanget med världsmarknadspriset är av mindre betydelse, kan man spåra ett något mera framträdande omvänt förhållande mellan produktion och pris.

En undersökning av dessa förhållanden under tiden 1922—32 visar, att för vete varierade produktion och pris i motsatt riktning i 3 år och i samma riktning i 4 år; för mjölk varierade de i motsatt riktning i 6 år och i samma riktning i 3 år; för potatis voro motsvarande siffror 8 och 1 och för kött 3 och 4. För fläsk varierade produktion och pris i motsatt riktning alla 10 åren, vilket som framhållits sammanhänger med att förändringarna i vårt lands produktion sammanfallit med förändringarna i de ledande ländernas produktion.¹

Sedan prisutvecklingen i stor utsträckning dirigeras av statsmakterna beror givetvis sammanhanget mellan produktionens storlek och priset i stor utsträckning på vad som från deras sida göres i prisreglerande syfte. I viss utsträckning synes man vara inne på den linjen, att prisregleringen skall göras beroende av produktionens storlek, så att ju större produktionen är, desto lägre pris per enhet skall den betinga och omvänt (jämför uttalanden under de senare åren i samband med brödsädesprisernas reglering).

Slutligen må anmärkas, att växlingarna i produktionen i vissa fall motsvaras av växlingar i produktionskostnaderna medan de i andra fall kunna vara mindre beroende därav. Det förra fallet gäller i stort sett den animaliska produktionen, som åtminstone vad angår vissa produktionsgrenar tämligen lätt kan utvidgas eller inskränkas genom motsvarande ökning eller minskning av de använda produktionsmedlen. Beträffande den vegetabiliska produktionen förekommer däremot växlingar i skörderesultatet beroende på framför allt klimatiska förhållanden, vilka endast i mindre grad motsvaras av växlingar i produktionskostnaderna. Dock förutsätter givetvis en rikligare skörd ofta en större arbetsförbrukning samt även en ökad tillförsel av näringsmedel till jorden under följande år.

Om man vid indexberäkningen skulle taga hänsyn till det löpande årets produktkvantiteter såsom vägningstal skulle detta i vissa fall förstora verkningarna på lönerregleringen av det förhållandet, att indexet baseras allenast på produktpriserna och icke på det samlade produktvärdet, bruttoavkastningen. Om näm-

¹ För att närmare kunna belysa sammanhanget ha korrelationsberäkningar utförts på differenserna från medeltalet av förändringarna från år till år i produktion och pris. Resultatet härav blev för vete -0.12 ± 0.033 , för mjölk -0.44 ± 0.17 , för potatis -0.86 ± 0.059 , för kött $+0.36$ och för fläsk -0.91 ± 0.037 .

ligen produktionen av en viss vara, t. ex. vete, ett år varit ovanligt stor och detta medfört att priset sjunkit så kommer ju prissänkningen att inverka på index i sänkande riktning även om veteskördens sammanlagda värde icke är lägre än normalt. Om man då därjämte skulle taga hänsyn till den stora veteskörden såsom vägningskvantitet skulle det sänkta veteprisets inverkan på index tydligen förstoras.

Emellertid är det även av praktiska skäl otänkbart att taga hänsyn till den löpande periodens vägningskvantiteter. Här föreligga samma svårigheter som förut berörts på tal om en indexberäkning, grundad på bruttoavkastningen. Den enda möjliga utvägen torde därför vara att basera indexberäkningen på fasta vägningskvantiteter, beräknade såsom genomsnitt för en viss basperiod. Detta utsluter emellertid icke att man efter någon tid, om förhållandena påkalla det, byter vägningskvantiteterna mot nya sådana, grundade på mera aktuella siffror.

En viktig fråga att taga ställning till är, om lönerna skola regleras för hela landet efter ett prisindex, som anger de genomsnittliga prisförändringarna för landet i sin helhet, eller om man för typiska produktionsområden skall beräkna särskilda index att ligga till grund för löneregleringen inom respektive områden. I detta avseende är att märka, att prisförändringar för olika varor eller varugrupper givetvis icke äro av samma betydelse för olika produktionsområden. En prisförändring för brödspannmål är helt naturligt av större betydelse för det brödsädesodlande jordbruket i Skåne och Halland samt på Öst- och Västgötaslätten än exempelvis i Norrland. Å andra sidan äro prisförändringar för de animaliska produkterna av större betydelse för sistnämnda områden. Ur dessa synpunkter skulle man måhända närmast förorda, att löneregleringen skedde på basis av index för olika typiska produktionsområden. Emellertid tala andra synnerligen vägande skäl, på vilka här ej närmare skall ingås, mot en dylik anordning. I stället bör, så länge de statliga stödåtgärderna tillämpas, dessa för olika produkter avvägas så, att några nämnvärda förskjutningar i den genomsnittliga prisnivån för jordbrukets produkter mellan olika produktionsområden icke uppkommer. För att närmare kontrollera detta och som ett komplement till ett prisindex för hela landet, på grundval av vilket en eventuell lönereglering vore baserad, skulle produktprisindex för olika produktionsområden vara till stort gagn.

Med hänsyn till att de i det föregående behandlade indexen (Lantbrukssällskapets samt de vid kollektivavtalsförhandlingarna 1932 och 1936 framlagda) antingen icke äro representativa för landet i sin helhet eller behäftade med andra brister har ett förslag till ny index uppgjorts (se bilagan å sid. 211). Det nya indexet är grundat på 18 olika slag av jordbruksprodukter. De angivna vägningskvantiteterna representera jordbrukets totala försäljning, vilken uppskattats på grundval av föreliggande statistik. För vegetabiliska produkter grundar sig uppskattningen på några år, för de animaliska produkterna däremot i allmänhet på ett år. Indexet är avsett att beräknas med fasta vägningskvantiteter

enligt den i dylikt fall vanligen använda formeln
$$P = 100 \frac{\sum p_1 q_0}{\sum p_0 q_0}$$
 En beräkning av jordbruksprodukternas genomsnittliga prisnivå med perioden 1925—1929 som bas vad priserna beträffar samt med de anförda vägningskvantiteterna och å sid. 199, anført prismaterial återgives å sid. 204. Till jämförelse anföres lantbrukssällskapets i »Landtmannen-Svenskt Land» publicerade prisindex samt det index för jordbrukets produkter som föreslogs vid kollektivavtalsförhandlingarna 1936.

Anledningen till att Lantbrukssällskapets och i viss utsträckning även det vid 1936 års avtalsförhandlingar uppgjorda prisindexet under åren 1930 till och med 1933 ligger så mycket lägre än det nya indexet är i övervägande grad den, att konsumtionsmjölk saknas i de två förstnämnda. Priset på konsumtionsmjölk höll

¹ Jfr noten å sid. 201.

Prisindex för jordbrukets produkter.

	Ny index uppgjord enl. ovan	Lantbrukssällskapets index	Föreslaget index vid 1936 års avtalsför- handlingar
1925—29.....	100	100	100
1930.....	83	77	81
1931.....	77	72	68
1932.....	70	63	62
1933.....	68	64	63
1934.....	74	74	71
1935.....	81	81	80
1936.....	86	85	85

sig mest stabilt under dessa år av allmänt prisfall på jordbruksprodukter. I övrigt bero olikheterna på andra skiljaktigheter i fråga om vägningen jämfört med relativa prisförskjutningar.

3. Löneperiodens längd m. m.

När frågan om lörens reglering i förhållande till prisnivån på jordbrukets produkter fördes fram vid 1932 års avtalsförhandlingar var tanken, att lönen skulle regleras kvartalsvis med utgång från tjänsteårets kvartal, d. v. s. ny löneberäkning i förhållande till prisnivån på jordbrukets produkter skulle företagas före 1 november, 1 februari, 1 maj och 1 augusti. Till grund för nämnda löneberäkning för varje tjänsteårskvartal skulle läggas det senast förflutna kalenderkvartalets prisnivå. För tjänsteårskvartalet november—januari skulle man sålunda utgå från prisnivån för juli—september, för tjänsteårskvartalet februari—april från prisnivån oktober—december etc. När samma fråga fördes fram vid 1936 års avtalsförhandlingar föreslogs att lönen skulle regleras endast varje halvår och på sådant sätt, att för lörens beräkning för visst tjänstehalvår skulle prisnivån för det närmast förflutna kalenderhalvåret användas. Löneberäkning för tiden november—april skulle sålunda ske på grundval av prisnivån för jordbrukets produkter under tiden januari—juni närmast därförut. Från slutet av prisperioden (den period beträffande priserna som lägges till grund för viss löneperiod) till början av motsvarande löneperiod skulle sålunda 4 månader ha förflutit. Det är givetvis en olägenhet, att så lång tid förflyter mellan förändringarna i prisnivån på jordbrukets produkter och den därpå grundade löner regleringen. Det kan nämligen befaras, att innan löner reglering sker, priserna förskjutits ytterligare eller att en prisförändring inträffat i motsatt riktning. Att man ändå tänkte sig en sådan ordning berodde på, att man önskade göra regleringen så enkel som möjligt, när en sådan reglering första gången skulle införas. Anordningen innebar, att man endast behövede räkna med tjänsteår och kalenderår samt att det fanns god tid (cirka 3 månader från den tidpunkt då prisindex kunde föreligga färdigt och till dess lön skulle utgå efter sagda index) för meddelande av inträdda löneförändringar. Av samma skäl föreslogs, att löner reglering skulle ske endast en gång varje halvår.

Därest en löner reglering i förhållande till prisnivån på jordbrukets produkter skall genomföras mera allmänt och särskilt om löneförändringarna göras relativt stora är det emellertid icke tillräckligt, att ny löneberäkning sker endast en gång varje halvår, och det är icke heller önskvärdt att så lång tid förflyter mellan prisperioden och den därpå grundade löneperioden. Detta kan nämligen föranleda, att prisförändringen när löner reglering sker icke är i så aktuellt minne längre och att regleringen av lönen kommer väl sent för att kompensera förändrade levnads-

kostnader. Av dessa skäl bör det förhållande mellan pris- och löneperiod som föreslogs 1932 föredragas. Löneberäkningen efter jordbruksprodukternas prisnivå är ej förenat med så mycket arbete att detta bör avskräcka, och tiden från den dag beräkningen kan föreligga färdig (omkring den 20 januari, april, juli eller oktober) till dess lön skall utgå enligt nya beräkningen (den 1 februari, maj, augusti eller november) torde räcka till för löneförändringarnas meddelande.

4. Löneförändringens storlek för viss förändring i prisnivån.

För att fastställa löneförändringarnas relation till prisförändringarna måste man först och främst göra klart för sig, vilket syfte man vill uppnå genom indexregleringen. Om man utgår från att jordbruksnäringen vid regleringens införande lämnar skälig avkastning kan man tänka sig att indexregleringen avpassas på sådant sätt, att en förbättring i näringens läge genom höjda produktpriser helt kommer arbetskraften till godo. En dylik tankegång ligger framför allt nära till hands om höjningen av produktpriserna ernås genom stödåtgärder, vilka beslutats just med tanke på att förbättra lantarbetarnas ställning. På längre sikt torde det emellertid knappast vara möjligt att upprätthålla en dylik princip, vilken om den tillämpades på samma sätt vid såväl stigande som fallande priser skulle göra jordbrukarnas ekonomi i princip helt oberoende av prisläget på produkterna. Man torde därför få förutsätta att den förbättring eller försämring i näringens läge, som förorsakas av prisväxlingarna, på ett eller annat sätt fördelas mellan företagen och lönearbetarna.

Om man då söker bilda sig en uppfattning om huru mycket som finnes att fördela mellan de båda parterna måste man emellertid, såsom i det föregående framhållits, då regleringen skall äga rum efter ett produktprisindex göra vissa antaganden beträffande förändringarna i jordbrukets förnödenhetspriser samt övriga poster, som utöver arbetskostnaderna ingå i jordbrukets produktionskostnader. Av denna anledning bör först undersökas, huru dessa priser förhålla sig till produktpriserna under fria förhållanden. I det föregående har redan framhållits att priserna på flertalet av jordbrukets produktionsfaktorer mer eller mindre fullständigt variera på samma sätt som priserna på jordbrukets produkter, jfr sid. 191 jämte tabell 1 och diagram 2. Detta är ju heller ingenting annat än vad man kunde vänta enligt prisbildningens lagar. För somliga produktionsfaktorer, t. ex. kraftfoder och i något mindre utsträckning även konstgödsel, följa prisvariationerna mycket väl prisvariationerna på jordbrukets produkter på längre sikt. Från år till år är överensstämmelsen ej fullt så god. Att kraftfoder särskilt väl följer produktprisnivån beror bland annat därav att en del av jordbrukets växtproduktion just är kraftfoder. Något mindre är överensstämmelsen mellan prisvariationerna för å ena sidan byggnadsvaror och maskiner och å andra sidan jordbrukets produkter och minst är som redan påpekats sambandet mellan prisvariationerna för jordbrukets produkter och arbetslönernas förändringar; detta torde även gälla räntorna. Om statliga ingripanden företagas för stödande av jordbruksprodukternas priser kunna emellertid förhållandena bli i viss mån annorlunda. Det torde sålunda vara möjligt att med konstlade medel genomföra en viss produktprisstegring medan de på produktionskostnaderna inverkan priserna förbliva stabila eller åtminstone icke stegras i lika hög grad. Möjligheterna härtill äro emellertid begränsade dels emedan priserna på vissa av jordbrukets förbrukningsartiklar, t. ex. kraftfoder och utsäde, av naturliga skäl måste röna stark inverkan av produktpriserna, dels emedan det i vissa fall vid de företagna regleringsåtgärderna visat sig nödvändigt att avsiktligt höja priserna på vissa fodermedel för att hindra överproduktion, dels ock emedan en prisförskjut-

ning av betydelse inom en så viktig grupp av konsumtionsvaror som jordbruksprodukterna påverkar levnadskostnaderna och därigenom i längden måste inverka på andra näringsgrenars produktionskostnader och produktpriser. Härmed är emellertid icke sagt att icke ett jordbruksstöd kan medföra att jordbrukets produktpriser stiga starkare än prisnivån i övrigt.

Tabell 3. Bruttoavkastning och produktionskostnader i kronor per hektar enligt Räkenskapsresultat från svenska jordbruk.

Å r	Bruttoavkastning per hektar				Driftkostnader per hektar							Be- räknad ränta
	Vege- tabi- liska	Anima- liska	Övrigt	Summa	Arbets- kostn.	Därav drifts- ledning	Varu- för- brukn.	Amort. och underh.	Övriga kostn.	Därav skatter	Summa	
<i>Södra Sveriges vete- och sockerbetsområde (Svs).</i>												
1922—23	214	246	19	479	221	29	122	56	75	15	474	138
1923—24	284	275	22	581	217	30	132	59	74	15	482	145
1924—25	238	276	22	536	223	30	133	46	58	14	460	136
1925—26	225	267	20	512	200	27	119	46	59	12	424	118
1926—27	180	263	19	462	191	25	119	44	61	12	415	115
1927—28	186	266	16	468	195	23	138	43	60	15	436	117
1928—29	210	278	17	505	192	24	141	39	59	11	431	112
1929—30	174	306	16	496	179	23	138	39	59	14	415	114
1930—31	180	245	15	440	180	24	121	37	56	11	394	105
1931—32	168	218	17	403	171	23	118	38	56	12	383	111
1932—33	222	197	16	435	169	23	99	35	55	12	358	105
1933—34	227	217	16	460	167	23	104	32	56	13	359	100
1934—35	238	231	16	485	166	22	104	37	56	11	363	89
<i>Mellersta Sverige (MS).</i>												
1922—23	90	229	29	348	199	25	71	48	49	11	367	78
1923—24	109	234	31	374	180	22	68	48	46	10	342	76
1924—25	83	240	28	351	179	22	74	47	45	8	345	75
1925—26	111	249	30	390	180	22	81	42	51	8	354	74
1926—27	108	241	29	378	172	21	82	42	50	8	346	75
1927—28	99	241	29	369	173	20	87	41	50	8	351	75
1928—29	111	248	29	388	173	20	96	41	51	8	361	76
1929—30	79	241	27	347	166	20	82	39	50	9	337	75
1930—31	73	223	26	322	161	19	69	39	50	8	319	74
1931—32	60	208	26	294	154	19	68	41	48	8	311	73
1932—33	94	180	24	298	144	17	56	34	47	8	281	69
1933—34	95	187	24	306	142	18	59	34	46	8	281	66
1934—35	131	202	24	357	144	18	60	35	48	8	287	60
<i>Samtliga kontrollerade jordbruk.</i>												
1922—23	122	237	28	387	208	26	83	49	55	12	395	96
1923—24	129	243	31	403	188	22	76	49	49	12	362	88
1924—25	96	245	29	370	186	22	79	46	45	9	356	83
1925—26	123	252	29	404	184	22	84	43	50	9	361	82
1926—27	116	247	28	391	177	21	87	42	51	9	357	83
1927—28	113	250	27	390	181	21	95	41	51	10	368	85
1928—29	128	257	27	412	180	21	104	40	51	9	375	84
1929—30	100	259	26	385	170	20	94	39	52	10	355	85
1930—31	102	232	24	358	168	20	83	39	51	10	341	85
1931—32	91	212	25	328	161	20	83	39	49	10	332	85
1932—33	135	188	22	345	155	19	70	35	49	10	309	82
1933—34	140	199	22	361	152	19	76	33	49	10	310	79
1934—35	169	215	21	405	154	19	77	36	50	9	317	71

Arbetskostnaderna utgöra endast en mindre del av jordbrukets produktionskostnader. Enligt Nannesons räkenskapsresultat utgöra de under de senare åren sålunda i södra Sverige cirka $\frac{1}{3}$ och i mellersta Sverige cirka $\frac{2}{5}$ av produktionskostnaderna. För uppnående av en skälig räntabilitet förutsattes att produktionskostnaderna täckas av produktvärdet. Man kan därför räkna med att arbetskostnaderna motsvara $\frac{1}{3}$ respektive $\frac{2}{5}$ av produktvärdet. Om man förutsätter att övriga produktionskostnader förbliva oförändrade innebär detta, att efter 1 procents höjning av produktpriserna (och därmed av produktvärdet) kunna arbetskostnaderna (och således även arbetslönerna) stegras med 3 respektive $2\frac{1}{2}$ procent med bibehållen balans mellan produktvärdet och produktionskostnaderna. Vid en sådan reglering skulle givetvis hela produktprisstegringen komma arbetskraften till godo. En fördelning av förbättringen mellan företagen och lönearbetarna genomföres medelst större eller mindre sänkning av procentalen under 3 respektive $2\frac{1}{2}$.

Om man i stället förutsätter att övriga produktionskostnader (d. v. s. med undantag av arbetskostnaderna, om vilkas reglering är fråga) undergå ungefär samma procentuella förändringar som produktpriserna, så böra tydligen även arbetskostnaderna förändras med samma procenttal för att balansen mellan produktvärde och produktionskostnader skall bibehållas. Mot 1 procents prisstegring skulle sålunda svara en höjning av arbetslönerna med 1 procent. Då emellertid den antagna förutsättningen praktiskt taget innebär, att en allmän prisnivåstegring inträffat skulle denna lönestegring knappast innefatta någon höjning av reallönen. Genom att detaljhandelspriserna i regel reagera långsammare än partipriserna kan dock en övergående reallönestegring tänkas inträffa. Å andra sidan medför prisstegringen icke heller någon förmån för företagaren själv, såvida nämligen ökningen av posten ränteanspråk uteslutande hänförs till en höjning av räntefoten. Om den däremot delvis beror på en höjning av kapitalvärdet så har för företagaren (jordägaren) en kapitalvinst uppstått.

Slutligen kan även tänkas det fall, att jordbrukets förnödenhetspriser och övriga produktionskostnader (bortsett från arbetslönerna) stegras mera än produktpriserna. Ett upprätthållande av balansen mellan produktvärdet och produktionskostnader kräver i ett dylikt fall tydligen, att arbetskostnaderna höjas med ett lägre procenttal än produktpriserna. Detta alternativ synes emellertid för närvarande mindre aktuellt.

Vid sjunkande priser blir resultatet av indexregleringen i de olika fallen motsvarande som vid stigande priser. Om växlingarna i lönerna göras större än växlingarna i prisnivån (första fallet) kan således en sänkning av produktprisnivån av tämligen måttlig omfattning medföra en betydande nedsättning av arbetslönerna.

Av de olika möjligheter för en framtida prisutveckling, som kunna tänkas, torde egentligen endast två vara aktuella, den ena att en allmän prisnivåförskjutning inträffar, vilken i ungefär samma omfattning gäller produktpriser, produktionskostnader och levnadskostnader, och den andra att produktpriserna genom statliga stödåtgärder bringas att stiga i förhållande till produktions- och levnadskostnader. I förra fallet kräves, såsom nyss påvisats, redan för bibehållande av lantarbetarnas reallöner, att förändringarna i lönenivån göras lika stora som förändringarna i produktprisnivån. En starkare förändring av lönerna än av produktpriserna skulle i detta fall medföra förlust för jordbrukarna vid uppåtgående priser och minskade reallöner för arbetarna vid nedåtgående priser.

Vid det andra alternativet kunde man däremot tänka sig, att man fastställer ett sådant relationstal mellan produktprisnivån och lönernas förändringar, att de senare ändras mera än de förra. Relationstalet bör då sättas någonstades mellan 1 procent mot 1 procent och det ovan på grundval av Nannesons räkenskapsresultat angivna maximitalet 1 procent mot 3 respektive $2\frac{1}{2}$ procent, allt-

efter den väntade stegringen av produktionskostnaderna samt den önskade fördelningen mellan företagare och lönearbetare. Ett sådant relationstal skulle visserligen vid fallande priser bli ogynnsamt för arbetarna men det måste ihågkommas, att förutsättningen för detta alternativ är, att produktpriserna upprätthållas med statliga stödåtgärder. Emellertid är att märka, att en ändring i produktprisnivån, som framkallats genom stödåtgärder, kan åtföljas eller efterföljas av en mera allmän prisnivå- (penningvärdes-)förskjutning. Om då relationstalet fastställts högre än 1 procent mot 1 procent komma såsom ovan under första alternativet framhållits konsekvenserna att bli ogynnsamma för endera parten.

Till belysning av verkningarna på lönerna av olika relationstal mellan produktprisnivåns och lönenivåns förändringar anföres i nedanstående sammanställning relativa löner vid olika löneförändringsfaktorer jämförda med priserna å de grupper av förnödigheter som arbetare ha att köpa (1930 = 100).

	Löneförändr. för varje 1 % prisförändr.					Livsmedel	Bränsle o. lyse	Beklädnad	Övriga kostnader
	0.50 %	0.75 %	1.00 %	1.25 %	1.50 %				
1930	100	100	100	100	100	100	100	100	100
1931	92	88	84	80	76	92	96	96	99
1932	88	82	77	71	65	90	92	93	100
1933	89	83	78	72	67	87	87	90	98
1934	94	91	88	85	82	89	86	92	98
1935	99	99	99	99	98	94	86	93	98
1936	103	104	105	106	107	97	88	94	97

Som framgår av anförda siffror skulle till och med en löneförändring av 1 procent för varje 1 procent prisförändring hos jordbrukets produkter ha inneburit en låt vara rätt liten förbättring av reallönen vid stigande priser och en motsvarande försämring vid fallande priser. Detta sammanhänger dels med detaljhandelsprisernas mindre rörlighet i förhållande till parti- och producentpriser, dels med att prisförändringarna på andra nyttigheter än livsmedel mer eller mindre starkt avvika från jordbruksprodukternas prisförändringar. Tydligt är att vid sjunkande priser reallönen skulle komma att nedpressas mycket starkt därest löneförändringsfaktorn 1.25 eller 1.50 procent löneförändring för varje 1 procent prisförändring skulle användas.

Vad i det föregående anförts rörande förändringar i lönerna avse förändringarna av de totala löneförmånerna. Vid den praktiska tillämpningen uppkommer emellertid frågan, hur den fastställda löneförändringen skall tillämpas då lönen delvis utgår i form av naturaförmåner. Vid en relation mellan prisförändring och löneförändring motsvarande 1 till 1 skulle samma löneförändringsfaktor kunna användas för såväl helt kontantavlönade som delvis naturavlönade arbetare, därest samtliga naturaförmåner vore underkastade i genomsnitt samma prisförändringar som jordbrukets produkter. Det senare torde emellertid i allmänhet icke vara fallet. Av de som löneförmåner utgående produkterna kan man räkna med att spannmål, potatis och mjölk i stort sett undergå samma prisförändringar som jordbrukets produkter i genomsnitt, medan i fråga om bränsle (och potatisland) prisförändringarna uppvisa en sämre överensstämmelse härmed. Än mindre överensstämmelse med jordbrukets produktprisnivå torde variationerna i arbetarbostädernas hyresvärden uppvisa, i varje fall på den rena landsbygden, där dessa värden synas vara tämligen stabila. För att emellertid icke göra frågan för komplicerad räknas här med, att spannmål, potatis, mjölk och bränsle i genomsnitt undergå samma prisförändringar som jordbrukets produkter och att bostädernas hyres-

värden förhålla sig konstanta. Med utgångspunkt från denna premis måste man tydligen för att i fråga om löneförändringarnas storlek uppnå likställighet mellan helt kontantavlönade och delvis naturaavlönade arbetare beräkna löneförändringen antingen på totallönen minskat med hyresvärdet för båda grupperna eller på totallönen utan att hyresvärdet avdragits. Sist anförda beräkningssätt, som här kommer att tillämpas, medför att löneförändringen jämfört med löneförändringsfaktorn blir något större än om förändringen skulle beräknas på totallönerna, minskat med hyresvärdet. Löneförändringsfaktorn på kontantlönen (x) för delvis naturaavlönade arbetare kan under angivna förutsättningar beräknas enligt följande formel:

$$\frac{1}{100} \frac{b}{a} + \frac{x}{100} = \frac{c}{100} \frac{d}{a}, \text{ vilken kan skrivas } b + ax = cd \text{ eller } x = \frac{c}{a} \frac{d - b}{a}, \text{ där}$$

a = kontantlön,

b = den naturallön, vars värdeförändringar följer jordbruksprodukternas prisnivå (spannmål, potatis, mjölk och bränsle),

c = totallön,

d = löneförändringsfaktorn på totallönen för varje 1 procents prisförändring (den löneförändringsfaktor som användes för de helt kontantavlönade),

x = löneförändringsfaktorn på delvis naturaavlönades kontantlön.

Om a = 760 kronor,
b = 500 kronor,
c = 1 410 kronor, blir x om

d = 1.20	1.57
1.00	1.20
0.70	0.64.

När det sedan gäller att ge en löne reglering efter anförda linjer en form som gör den praktiskt användbar, torde löneförändringarna för viss förändring i prisnivån få uttryckas i kronor och öre. Vidare torde man icke kunna räkna med att lönen skall förändras för varje enhets eller procents förändring hos det grundläggande prisindexet, utan ny löneberäkning synes böra ske först sedan förändringen i prisnivån uppgår till 2, 3 eller 4 procent och så avpassat att timlönen kan förändras med minst 1 öre. Slutligen torde de anställda arbetarna få sammanföras i ett antal lönegrupper med någorlunda lika löneförhållanden. Följande löneskalor avse att belysa sagda löne reglerings praktiska tillämpning. (Skalorna äro beräknade för två lönegrupper. Därest en allmän reglering av lönerna skall genomföras i överensstämmelse med de här anförda principerna kunna givetvis flera löneskalor uppgöras, men för varje ny lönegrupp, för vilken särskild skala skall utarbetas, kompliceras systemet.)

Alt. I. Cirka 0.70 procents löneförändring för varje 1 procents prisförändring.

Prisindex	Statavlönad med	Timavlönad med
	760 kr. kontant. Tillägg (+) avdrag (—) kr. per år	55 öre per timme. Tillägg (+) avdrag (—) öre per timme
89—91	— 52:—	— 4
92—94	— 39:—	— 3
94—96	— 26:—	— 2
97—98	— 13:—	— 1
99—100	Grundlön	Grundlön
101—102	+ 13:—	+ 1
103—105	+ 26:—	+ 2
106—107	+ 39:—	+ 3
108—110	+ 52:—	+ 4

Prisnivåns förändringar ± 10.5 procent från utgångsläget motsvaras av en total löneförändring för de statavlönade av ± 105 kronor (därav 52 kronor kontant och 53 kronor i form av ökning i naturaförmånernas penningvärde), och de timavlönade, om antalet arbetstimmar per år är 2 600 av ± 104 kronor per år.

Alt. II. Cirka 1 procents löneförändring för varje 1 procents prisförändring.

Prisindex	Statavlönad med	Timavlönad med
	760 kr. kontant. Tillägg (+) avdrag (—) kr. per år	55 öre per timme. Tillägg (+) avdrag (—) öre per timme
89—90	— 96:—	— 6
91—93	— 72:—	— 5
94—95	— 48:—	— 3
96—98	— 24:—	— 2
99—100	Grundlön	Grundlön
101—103	+ 24:—	+ 2
104—105	+ 48:—	+ 3
106—108	+ 72:—	+ 5
109—110	+ 96:—	+ 6

Prisnivåns förändringar ± 10.5 procent från utgångsläget motsvaras av en total löneförändring för de statavlönade av ± 149 kronor (därav 96 kronor kontant och 53 kronor i form av ökning i naturaförmånernas penningvärde), och de timavlönade, om antalet arbetstimmar per år är 2 600 av ± 156 kronor per år.

Alt. III. Cirka 1.20 procents löneförändring för varje 1 procents prisförändring.

Prisindex	Statavlönad med	Timavlönad med
	760 kr. kontant. Tillägg (+) avdrag (—) kr. per år	55 öre per timme. Tillägg (+) avdrag (—) öre per timme
89—90	— 125:—	— 7
91—92	— 100:—	— 6
93—94	— 75:—	— 4
95—96	— 50:—	— 3
97—98	— 25:—	— 1
99—100	Grundlön	Grundlön
101—102	+ 25:—	+ 1
103—104	+ 50:—	+ 3
105—106	+ 75:—	+ 4
107—108	+ 100:—	+ 6
109—110	+ 125:—	+ 7

Prisnivåns förändringar ± 10.5 procent från utgångsläget motsvaras av en total löneförändring för de statavlönade av ± 178 kronor (därav 125 kronor kontant och 53 kronor i form av ökning i naturaförmånernas penningvärde), och de timavlönade, om antalet arbetstimmar per år är 2 600 av ± 182 kronor per år.

Enligt alternativ I och II sker ny löneberäkning varannan gång för varje 2 och 3 procents förändring av prisnivån, då däremot enligt alternativ III ny löneberäkning sker för varje 2 procents prisförändring. Detta förfaringsätt har varit nödvändigt för att få jämna 1 öres förändringar av timlönen. Av samma skäl förändras timlönen i alternativen II och III varannan gång med 1 och 2 öre. Löneförändringen försiggår sålunda icke fullt kontinuerligt, men kontinuiteten torde vara så stor som med systemet går att åstadkomma.

Som framhållits torde det vara lämpligt att sammanföra de anställda i ett antal lönegrupper omfattande inom vissa gränser olika grundlöner. Enklast skulle löne regleringen kunna genomföras, därest endast två lönegrupper behövde ifrågakomma, en innefattande årsavlönade arbetare med naturaförmåner och en innefattande timavlönade arbetare med eller utan potatis, bränsle och vedbrand. I den mån de anförda löneskalorna användas för andra grundlöner än de angivna, kommer löneförändringen givetvis att bli mindre eller större allt eftersom de grundlöner man utgår från äro högre eller lägre.

Bilaga.

Det svenska jordbrukets totala försäljning av de viktigaste jordbruksprodukterna.

För flertalet av jordbrukets produkter är statistiken i vårt land rätt bristfällig såväl vad beträffar den totala produktionen som även försäljningens storlek. I det efterföljande har ändock med ledning av det material, som kunnat anskaffas från olika håll, försäljningskvantiteterna för de viktigaste jordbruksprodukterna beräknats eller uppskattats. Härvid ha siffrorna i allmänhet rätt starkt avrundats, dels därför att deras säkerhet ofta icke varit tillräckligt stor för att ange mera exakta siffror, dels för att underlätta siffrornas användning för sitt ändamål: att utgöra vägningskvantiteter för ett prisindex.

Vid fastställandet av försäljningskvantiteterna för de vegetabiliska produkterna ha med hänsyn till att produktionen och därmed också försäljningens storlek växla ifrån år till år i allmänhet använts medeltal för några år. För de flesta animaliska produkter är variationen i försäljningens storlek från år till år mindre. Siffrorna ha därför kunnat grundas på ett eller ett par års uppgifter. Samtliga siffror äro beräknade eller uppskattade med ledning av försäljningarna under de senaste åren.

Den totala försäljningen per år av viktigare jordbruksprodukter i ton.

Vete	500 000	
Råg	200 000	
Havre, foder	150 000	
Havre, gryn	50 000	
Korn, malt	60 000	
Ärter, mat	3 000	
Potatis, mat	400 000	
Potatis, industri	170 000	
Hö	70 000	
Socketbetor	1 700 000	
Smör	68 000	
Ost	32 000	
Konsumtionsmjölk	900 000	
Nötkött	58 000	(levande vikt 116 000)
Kalvkött	30 000	(» » 55 000)
Fårkött	4 000	(» » 8 000)
Fläsk	93 000	(» » 124 000)
Ägg	30 000	

Beträffande de sammanställda siffrorna i förestående tabell må ytterligare följande upplysningar lämnas:

Vete och råg:

Uppgifterna utgöra nedåt avrundade medeltal av försäljningskvantiteterna under åren 1933—1935 enligt brödsädesinventeringen. De exakta medeltalen utgöra för vete 505 334 ton och för råg 209 045 ton. Då skörden av vete under dessa år var synnerligen god, torde siffran vara något högre än man normalt kan räkna med.

Havre, foder:

Uppgiften grundar sig på uppskattade kvantitetsuppgifter i offentliga utredningar jämförda med »Undersökning angående foderförsörjning år 1933—1936». I kvantiteten ingår även försäljningen av blandsäd samt en kvantitet av cirka 25 000 ton havre eller blandsäd, som enligt industristatistiken förmales till gröpe.

Havre, gryn:

Uppgiften grundar sig på industristatistiken. I den angivna mängden ingår förutom grynhavre en kvantitet av cirka 10 000 ton, som användes till framställning av havremjöl.

Korn:

Uppgiften grundar sig huvudsakligen på industristatistiken. Enligt denna användes årligen omkring 40 000 ton för framställning av malt, varförutom 20 000 ton beräknas finna användning för framställning av gryn och mjöl. Av sistnämnda kvantitet redovisas cirka 10 000 ton i industristatistiken.

Ärter, mat:

Den angivna siffran har uppskattats på grundval av konsumtionsstatistiken, jämförd med statistiken över vår utrikeshandel.

Potatis, mat:

Den angivna mängden har uppskattats på grundval av konsumtionsstatistiken.

Potatis, industri:

Uppgiften grundar sig på uppgifterna i industristatistiken.

Hö:

Den angivna kvantiteten har beräknats med ledning av uppgifter i »Undersökning angående foderförsörjning 1933—1936». Siffran torde vara rätt osäker.

Smör:

Uppgiften anger tillverkningen under år 1935 av mejerismör plus 5 000 ton lantsmör. Den angivna mängden av försålt smör beräknas motsvara 1 750 000 ton mjölk.

Ost:

Uppgiften anger tillverkningen av ost vid mejerierna under 1935 plus omkring 1 000 ton lantost. Den angivna ostkvantiteten torde motsvara 300 000 ton helmjöl plus vissa kvantiteter skummjöl därutöver.

Konsumtionsmjölk:

Uppgiften rörande mängden konsumtionsmjölk, som även innefattar konsumtionsgrädde, omräknad till mjölk, grundar sig på Svenska Mejeriernas Riksförbunds statistik över konsumtionsmjölkförsäljningen.

Kött och fläsk:

De totala kvantitetsuppgifterna för kött och fläsk var för sig grunda sig på av Sveriges Allmänna Lantbrukssällskaps slakterisektion beräknade försäljningskvantiteter med viss justering på grund av förändringar i produktionen sedan 1927. Fördelningen av mängden kött — nöt-, kalv- och fårkött — har verkställts med ledning av statistiken över den synliga omsättningen av kött jämförd med konsumtionsstatistiken.

Ägg:

Siffran är beräknad med ledning utav de uppgifter häröver, som finnas i Jordbruksutredningens betänkande, jämförda med konsumtionsstatistikens uppgifter över äggförbrukningens storlek.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

<i>Skrivelse till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet</i>	3
Förslag till lag om minimilöner för lantarbetare	5
Motiv.	
<i>Inledning.</i>	
I. Direktiven för utredningen	17
II. Lagstiftning om minimilöner i allmänhet i främmande länder	20
III. Behandlingen i Sverige av frågan om minimilönelagstiftning i allmänhet	34
IV. Åtgärder för reglering av arbetslönerna inom lantbruket i främmande länder	41
Översikt	41
Minimilönelagstiftning	43
Kollektivavtal	48
V. Åtgärder till förbättring av lantarbetarnas ställning i Sverige	58
VI. Statliga stödåtgärder för jordbruket i Sverige	62
VII. Kollektivavtal inom jordbruket i Sverige	66
VIII. Löneläget och lönevariationerna inom jordbruket	81
<i>Allmän motivering.</i>	
Utredningens omfattning	102
Olika möjligheter för en minimilönereglering	107
Utredningens förslag	112
1. Tillämplighetsområdet	112
2. Lönesystemets uppbyggnad	116
3. Ackordsarbete	120
4. Åldersgränser	122
5. Ej fullgod arbetskraft	124
6. Förhållandet till kollektivavtalen	128
7. Den administrativa apparaten	139
8. Tillsynen å lagens efterlevnad	142
9. Ansvarsbestämmelser	143
Lönereglering efter indexsystem	144
<i>Speciell motivering.</i>	
Om lagens tillämpningsområde	149
Om minimilön	155
Om lönenämnden	165
Om tillsyn å lagens efterlevnad	167
Ansvars- och ersättningsbestämmelser	169
Särskilda föreskrifter	171
<i>Särskilda yttranden</i>	172
Bilagor.	
Agricultural Wages (Regulation) Act, 1924	175
Minimilönelagstiftning för lantbruket i England	183
P. M. angående reglering av lantarbetarnas löner efter prisindex	191

Statens offentliga utredningar 1937

Systematisk förteckning

(Siffrorna inom klammer beteckna utredningarnas nummer i den kronologiska förteckningen.)

Allmän lagstiftning. Rättsskipning. Fångvård.

Betänkande med förslag till revision av förvarings- och interneringslagarna m. m. [3]
Lagberedningens förslag till lag om aktiebolags pensions- och andra personalstiftelser m. m. [13]
Promemoria ang. grunderna för en reform av lagstiftningen om rätt till litterära och musikaliska verk. [18]

Statsförfattning. Allmän statsförvaltning.

1934 års nämnd för städningsutredning. Betänkande med speciella beräkningar och förslag rörande ersättningarna för städningsarbete inom vissa statliga ämbetslokaler i Stockholm m. m. [7]
Utredning ang. de rättsbildade domsagobiträdernas anställnings- och avlöningsförhållanden. [20]

Kommunalförvaltning.

Statens och kommunernas finansväsen.

Politi.

Nationalekonomi och socialpolitik.

Socialiseringsproblemet. 2. Hushållsräkningens problem och faktorer. [1]
Socialiseringsidéer och socialiseringspraxis i Sovjetunionen. 2. [2]
Statslotteritredningen. Betänkande med förslag rörande svenskt penninglotteri. [4]
Arbetslöshetsundersökningen den 31 juli 1936. [12]
Hembiträdesutredningens betänkande. 1. Betänkande och förslag i fråga om utbildning av hembiträden. [16]

Hälso- och sjukvård.

Yttrande i abortfrågan. [6]

Allmänt näringsväsen.

Fast egendom. Jordbruk med binärningar.

Betänkande med förslag ang. den statsunderstödda vattenavlednings- och avdiktungsverksamheten samt därmed sammanhängande spörsmål. [8]
Utredning rörande jordbrukets läge i Norrland med vissa förslag till åtgärder till förbättrande av den norrländska jordbrukarbefolkningens ekonomiska ställning. [9]
Betänkande med förslag ang. rätt till fiske i Vätern, Vättern, Mälaren, Hjälmaren och Storsjön i Jämtland. 1. Lagförslag och motiv. [10] 2. Kartbilagor. Vätern och Hjälmaren. [11]
Betänkande med förslag till vissa lagstiftningsåtgärder till motverkande av överdriven skuldsättning inom jordbruket. [14]
Betänkande med förslag till åtgärder mot smittsam kastning hos nötkreatur. [19]
Betänkande med förslag till lag om minimilöner för lantarbetare. [21]

Vattenväsen. Skogsbruk. Bergsbruk.

Betänkande med förslag till lagstiftning ang. särskilda husbehovsskogar i Västerbottens och Norrbottens läns lappmarker m. m. [5]

Industri.

Handel och sjöfart.

Kommunikationsväsen.

Utredning med förslag till vissa åtgärder för trafiksäkerhetens höjande vid korsningar i samma plan mellan järnväg och väg samt järnvägarnas beredande av bidrag av automobilskattemedel till säkerhetsanordningarna vid dylika korsningar. [15]

Bank-, kredit- och penningväsen.

Försäkringsväsen.

Kyrkoväsen. Undervisningsväsen. Andlig odling i övrigt.

Försvarsväsen.

Betänkande angående vissa med frivillig anskaffning av luftvärnsmateriel sammanhängande frågor. [17]

Utrikes ärenden. Internationell rätt.